

Budsjettnemnda for jordbruket
17.04.2009

Utredning nr. 3

**Resultatkontroll for gjennomføring av
landbrukspolitikken**

Innhold

1	INNLEDNING	1
2	PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING	3
2.1	Areal og arealutvikling.....	3
2.2	Strukturutvikling i noen produksjoner	8
3	PRODUKSJON OG MATVAREFORBRUK	27
3.1	Oversikt over samlede produserte mengder.....	27
3.2	Økologisk jordbruk	32
3.3	Import og eksport.....	37
3.4	Selvforsyningsgrad.....	53
4	TRYGG MAT, DYREVELFERD, DYRE- OG PLANTEHELSE	57
4.1	Trygg mat	57
4.1.1	Zoonoser.....	57
4.1.2	Rester av plantevernmidler i vegetabiliske næringsmidler.....	59
4.1.3	Restmengder av forbudte eller uønskede stoffer i kjøtt og levende dyr.....	61
4.2	Dyrehelse og dyrevelferd.....	62
4.3	Plantehelse	67
5	DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	69
5.1	Utviklingen i antall jordbruksbedrifter	69
5.1.1	Landsdeler.....	69
5.1.2	Kommuneklasser	71
5.1.3	Virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler	74
5.2	Utviklingen i noen produksjoner.....	77
5.3	Syssetting	82
5.4	Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket.....	83
5.4.1	Landsdelsnivå	83
5.4.2	Kommuneklasser	85
5.4.3	Virkeområder for distriktpolitiske virkemidler.....	87
5.5	Alder på bruker	88
5.6	Eiendomsoverdragelse og rekruttering	89
5.7	Bygdeutvikling.....	93
5.8	Tilleggsnæringer	98
6	MILJØ- OG RESSURSVERN.....	103
6.1	Miljøprogram i jordbruket.....	103
6.2	Kulturlandskapet og bruken av arealene.....	105
6.3	Rovdyrskader på beitedyr	107
6.3.1	Erstatninger av sau og lam	107

6.3.2	Antall sau i rovdyrsonene	110
6.4	Forurensing fra landbruket.....	111
6.4.1	Klimagasser.....	111
6.4.2	Jordarbeiding, erosjon og intensitet.....	112
6.4.3	Utslipp til vann.....	115
6.4.4	Gjødselforbruk.....	116
6.4.5	Plantevernmidler.....	118
6.4.6	Innsamling av landbruksplast	119
7	INNTEKTER, ØKONOMISKE FORHOLD OG LEVEKÅR.....	121
7.1	Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for Totalkalkylens normaliserte regnskaper.....	121
7.2	Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for de enkelte områdene, driftsformene og størrelsesgruppene	122
7.2.1	Inntekt etter område	122
7.2.2	Inntekt etter produksjon.....	123
7.2.3	Inntekt etter bruksstørrelse	124
7.3	Personinntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske	125
7.4	Alminnelig inntekt	129
7.5	Levekår	133
7.5.1	Levekår og økonomi	133
7.5.2	Helse	138
7.5.3	Velferd og avløsning	140
7.6	Utvikling i egenkapital, gjeld, inntekt og forbruk	140
7.7	Lønnsutvikling etter næring	142
8	BRUKEN AV INNSATSFAKTORER I JORDBRUKET – KOSTNADSUTVIKLINGEN	143
8.1	Ikke - varige innsatsfaktorer.....	143
8.1.1	Verdier og indekser	143
8.1.2	Kraftfôrpriser	144
8.2	Varige innsatsfaktorer	146
8.3	Renter	148
8.4	Bruk av driftskreditt i landbruket.....	149
8.5	Tap på utlån i landbruket.....	150
8.6	Innsatsfaktorer sett i relasjon til produksjon.....	151
9	PRISER.....	153
9.1	Prissammenligninger og matvarenes andel av forbruket.....	154
9.2	Poteter og grønnsaker	156
9.3	Melk og melkeprodukter.....	158
9.4	Storfekjøtt	161
9.5	Sauekjøtt.....	162
9.6	Svinekjøtt	163
9.7	Egg.....	164
10	LIKESTILLING.....	165
10.1	Brukere og sysselsetting i jordbruket etter kjønn	165

10.2	Eiere etter kjønn og eiendomsoverdragelser	167
10.3	Driftsformer	170
10.3.1	Inndeling	170
10.3.2	Driftsform og produksjon	171
10.3.3	Økologisk produksjon	172
11	INTERNASJONALE RAMMEVILKÅR	179
11.1	OECDs støtteberegninger for jordbruket	179
11.2	Norges oppfølging av WTO-forpliktelsene	183
12	PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING	192
13	PRODUKSJON	235
14	DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	240
15	INNTEKTER	258
16	BRUKEN AV INNSATSFAKTORER, KOSTNADS-UTVIKLINGEN	260
17	PRISER	261
18	LIKESTILLING	263

I OVERSIKTSDEL

1 Innledning

«Resultatkontroll for gjennomføringen av landbrukspolitikken» er en årlig utredning og publikasjon fra Budsjettnemnda for jordbruket. Resultatkontrollen ble første gang lagt fram som utredning til jordbruksforhandlingene i 1994. Resultatkontrollen skal omfatte en sammenstilling av data som belyser utviklingen i jordbruket i relasjon til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Bakgrunnen er St.prp. nr. 8 (1992–1993) der det het at det bør: «... legges opp til en mer omfattende resultatkontroll knyttet opp til de mål og retningslinjer Stortinget har trukket opp. Her vil vektleggingen være avhengig av hvordan Stortinget vil prioritere de ulike mål for landbrukspolitikken framover».

Opgaven med å skaffe materialet til resultatkontrollen ble ifølge St.prp. nr. 82 (1992–1993) «Jordbruksoppgjøret 1993», gitt til Budsjettnemnda for jordbruket. Under protokollen fra forhandlingsmøtet mellom Staten og Norges Bondelag 8. mai 1993 er følgende angitt:

«Partene forutsetter videre at Budsjettnemnda for jordbruket til hvert jordbruksoppgjør utarbeider et materiale som grunnlag for resultatkontroll ut fra de mål og retningslinjer som Stortinget fastlegger Jfr. St.prp. nr. 8 (1992–93) side 33–34 og Innst. S. nr. 92 (1992–93) side 30–31 og 47. Materialet skal angi utviklingen på sentrale områder som priser, kostnader, inntekter, investeringer, bruk av innsatsfaktorer, arealbruk, produksjon, miljø og ressursvern, distriktspolitikk, sysselsetting, likestilling mm.»

St.meld. nr. 19 (1999–2000) sier videre om Resultatkontrollen:

«Det er i Stortingsproposisjonene om jordbruksoppgjørene de siste årene lagt fram en relativt omfattende dokumentasjon på utviklingen i primærproduksjonen. Det er behov for å videreutvikle denne. En rekke mål med landbrukspolitikken er knyttet til landbrukets produksjon av samfunnsgoder og det er en naturlig konsekvens å følge dette opp i resultatrapporteringen til Stortinget. Måloppnåelse i forhold til rekruttering, bosetting og andre samfunnsoppgaver vil bli viktigere resultatindikatorer i forhold til utformingen av landbrukspolitikken. Dette bør også reflekteres i resultatkontrollen fra Budsjettnemnda for jordbruket, denne bør gjennomgås og forbedres med utgangspunkt i målsettingen for landbrukspolitikken. Det vil være behov for regionale data og tallmateriale for landbrukets betydning i distriktene. Landbruket er en langsiktig næring og det foretas langsiktige tilpasninger. Årlig resultatkontroll fanger ikke rasket nok opp de langsiktige tilpasningene av politikken. Departementet mener det er behov for å foreta grundigere analyser av den langsiktige tilpasningen i næringen og at det må legges tilstrekkelig vekt på de langsiktige utviklingstrekkene i den lø-

pende utforming av landbrukspolitikken. Det bør imidlertid også legges vekt på å forenkle resultatkontrollarbeidet, blant annet ved at enkelte forhold/virkemidler vurderes med noen års mellomrom.» (side 94–95).

Nemnda har hatt som utgangspunkt at resultatkontrollen bør være enkel og oversiktlig, det vil si at den bør ha et rimelig antall indikatorer og ikke være for detaljert i geografisk oppdeling. På den andre siden har nemnda sett at det både i den politiske behandlingen og den administrative oppfølgingen av landbrukspolitikken også kan være behov for en detaljert resultatkontroll. Spesielt når det gjelder geografisk inndeling har nemnda sett den administrative inndeling, det vil si fylkesinndelingen, som viktig. Dette skyldes at den politiske og administrative behandling og oppfølging lokalt ofte skjer på dette nivå. Når fylkesinndelingen nyttes, får en imidlertid mange tall, og oversikten tapes lett. Nemnda har på denne bakgrunn valgt å dele resultatkontrollen i en oversiktsdel (Del I) og en detaljert del (Del II). I oversiktsdelen er det gjennomgående gitt landstall og landsdelstall og i noen grad fylkestall. I den detaljerte delen presenteres ytterligere detaljer, hovedsakelig fylkestall ved siden av landsdelstall. Denne delen inneholder bare tabeller uten forklarende tekst.

Distriktpolitikken står sentralt. Nemnda har derfor valgt å presentere utviklingen i antall jordbruksbedrifter og i sysselsettingen også for kommuneklasser og virkeområder for distriktpolitiske virkemidler.

Bortsett fra oppgavene over inntektsutvikling på driftsgranskingsbrukene, er de regionale tallene innhentet utenfra, i første rekke fra Statistisk sentralbyrå og landbruksorganisasjonene. I årets resultatkontroll er det i de fleste tabeller tatt med tall for årene 1979, 1989 og 1999, som er årene for de fullstendige jordbrukstellingene, i tillegg til 2007 og 2008 for å få belyst utviklingen.

Det aller meste av tallmaterialet er innhentet fra Statistisk sentralbyrå, men Statens landbruksforvaltning og landbruksorganisasjonene er også viktige kilder.

2 Produksjonsgrunnlag og strukturutvikling

Norge har 2,2 dekar fulldyrket jord per innbygger. I europeisk sammenheng er dette lite. Litt over 3 prosent av landarealet er jordbruksareal. St.meld. nr. 19 (1999–2000) legger vekt på jordvern og at arealer er i produksjon. Det heter at «*En langsiktig politikk for landets matsikkerhet innebærer et sterkt jordvern for å bevare produksjonsgrunnlaget, og vektlegging av løpende innenlandsk produksjon og foredling*» og at «*særlig arealer med klima og jordsmonn som gjør dem egnet til dyrking av matkorn, er av nasjonal interesse.*»

I dette kapitlet er det gitt en oversikt over areal, arealbruk og de ulike husdyrproduksjonene.

2.1 Areal og arealutvikling

Arealtallene fra 1979, 1989 og 1999 er hentet fra Statistisk Sentralbyrå sine fullstendige jordbrukstillinger, mens vi for 2007 og 2008 har brukt tall fra Statistisk Sentralbyrå sin beregnede totalpopulasjon for jordbruksbedrifter.

Tabell 2.1 nedenfor viser Norges totale landareal og jordbruksareal i hvert enkelt fylke. Vestfold, Østfold og Akershus/Oslo har størst andel dyrket landareal. Den viser at Hedmark, Oppland og Rogaland har de største jordbruksarealene, alle tre med litt over 1 mill. dekar. Pr 01.01.02 gikk Ølen kommune over fra Hordaland fylke til Rogaland, så det utgjorde noe av økningen i fylket. Ølen og Vindafjord kommune ble 01.01.06 slått sammen til Vindafjord kommune. Tidligere Ølen kommune hadde ca 23 000 dekar jordbruksareal, 367 landbrukseiendommer i alt, og 127 jordbruksbedrifter.

For landet samlet sett er 3,3 prosent av landarealet dyrket. Dette er 0,1 prosent mindre enn årene før.

Tabell 2.1 Norges totale landareal og jordbruksareal i drift. 2008*. Km² = 1000 daa

	Jordbruksareal i		
	Totalt landareal	drift*	Andel dyrket, %
Østfold	3 889	753	19,4
Akershus og Oslo	5 014	791	15,8
Hedmark	26 120	1 064	4,1
Oppland	23 827	1 052	4,4
Buskerud	13 856	529	3,8
Vestfold	2 140	417	19,5
Østlandet	74 846	4 606	6,2
Telemark	14 186	257	1,8
Aust-Agder	8 485	113	1,3
Vest-Agder	6 817	195	2,9
Agder og Telemark	29 488	565	1,9
Rogaland	8 553	1 006	11,8
Hordaland	14 962	420	2,8
Sogn og Fjordane	17 864	461	2,6
Møre og Romsdal	14 596	586	4,0
Vestlandet	47 422	1 467	3,1
Sør-Trøndelag	17 839	762	4,3
Nord-Trøndelag	20 777	887	4,3
Trøndelag	38 616	1 649	4,3
Nordland	36 302	589	1,6
Troms	25 147	260	1,0
Finnmark	45 879	97	0,2
Nord-Norge	107 328	946	0,9
Hele landet, 2008*	306 253	10 241	3,3

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Statistisk årbok 1999 for landarealet og beregna totalpopulasjon i 2008.

Tabell 2.2 og 2.3 med tilsvarende tabell 1 i del II, viser fordelingen av jordbruksareal i de ulike landsdeler og fylker. Tabell 2.2 inneholder dessuten beregnet antall dekar fulldyrket jord og jordbruksareal i drift i alt per innbygger. Tabell 2.2 viser at jordbruksarealet ute av drift på jordbruksbedrifter i aktiv drift, hadde en nedgang fra 1979 til 2007, men økte i 2008. I 1979 regnet en med 140 000 dekar som ikke var i drift og i 2008 var det 64 400 dekar. Åpen åker og hage utgjorde 35 prosent av jordbruksarealet i drift på landsbasis i 2008, men er svært ulikt fordelt mellom fylker og landsdeler. Fylkene rundt Oslofjorden, Østfold, Vestfold og Akershus har fra 82 til 85 prosent av arealet i åpen åker og hage. Vest-Agder, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal og fylkene i Nord-Norge har fra 2 til 6 prosent åpen åker og hage og tilsvarende mer eng og beiteareal. På landsbasis viser arealet av åker og hage noe nedgang de siste årene. Fulldyrket eng og beite har holdt seg stabilt de siste årene, mens annen eng og beite har økt.

Tabell 2.2 Jordbruksarealet i Nord-Norge, Sør-Norge og landet. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2007	2008*
Sør-Norge	Åker og hage	4 091	4 349	3 933	3 641	3 582
	Fulldyrka eng og beite	3 472	3 686	4 120	4 140	4 135
	Fulldyrka i alt	7 563	8 035	8 053	7 782	7 716
	Fulldyrket jord, daa/innbygger	2,10	2,14	2,02	1,84	1,80
	Annen eng og beite	1 104	1 014	1 371	1 567	1 578
	Jordbruksareal i drift i alt	8 667	9 049	9 424	9 348	9 294
	Jordbruksareal, daa/innbygger	2,41	2,41	2,37	2,22	2,17
	Jordbruksareal ute av drift	94	90	59	48	56
Nord-Norge	Åker og hage	59	81	62	28	27
	Fulldyrka eng og beite	684	698	757	765	748
	Fulldyrka i alt	743	779	819	793	774
	Fulldyrket jord, daa/innbygger	1,59	1,69	1,77	1,72	1,68
	Annen eng og beite	129	81	140	179	172
	Jordbruksareal i drift i alt	872	860	958	972	947
	Jordbruksareal, daa/innbygger	1,87	1,87	2,07	2,10	2,05
	Jordbruksareal ute av drift	46	23	11	10	9
Hele Landet	Åker og hage	4 150	4 430	3 995	3 669	3 608
	Fulldyrka eng og beite	4 156	4 384	4 877	4 906	4 882
	Fulldyrka i alt	8 306	8 814	8 872	8 574	8 491
	Fulldyrket jord, daa/innbygger	2,04	2,09	2,00	1,83	1,79
	Annen eng og beite	1 233	1 095	1 511	1 746	1 750
	Jordbruksareal i drift i alt	9 539	9 909	10 382	10 320	10 241
	Jordbruksareal, daa/innbygger	2,35	2,35	2,34	2,20	2,16
	Jordbruksareal ute av drift	140	113	70	58	64

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 1.

Tabell 2.3 viser årlig prosentvis endring for totalt jordbruksareal, fulldyrket areal og eng og beite for landsdelene. Fra 1999 til 2008 har jordbruksarealet økt i Rogaland, mens det er omtrent uendret i Trøndelag. For de andre landsdelene er arealet noe redusert i denne perioden. Østlandet og Trøndelag har den største andelen av fulldyrket areal i 2008. Andelen av eng og beite er størst på Vestlandet, Rogaland og Nord-Norge. På landsbasis har andelen av eng og beite økt fra 55 prosent i 1989 til 65 prosent i 2008. Andelen fulldyrket jord på landsbasis avtar fra 89 prosent i 1989 til 83 prosent i 2008.

Tabell 2.3 Totalt jordbruksareal i drift fordelt på landsdeler. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig % - vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Østlandet	Totalt areal	4 400	4 568	4 658	4 631	4 606	0,4	0,2	-0,1
	Fulldyrket areal	4 130	4 356	4 351	4 250	4 223	0,5	0,0	-0,3
	% fulldyrket	94	95	93	92	92			
	Eng og beite	1 319	1 293	1 598	1 777	1 792	-0,2	2,1	1,3
	% eng og beite	30	28	34	38	39			
Agder og Telemark	Totalt areal	553	558	585	564	565	0,1	0,5	-0,4
	Fulldyrket areal	477	494	501	471	470	0,4	0,1	-0,7
	% fulldyrket	86	88	86	83	83			
	Eng og beite	360	363	428	437	442	0,1	1,6	0,4
	% eng og beite	65	65	73	78	78			
Rogaland	Totalt areal	752	848	968	1 014	1 006	1,2	1,3	0,4
	Fulldyrket areal	487	544	568	563	551	1,1	0,4	-0,3
	% fulldyrket	65	64	59	56	55			
	Eng og beite	629	703	862	953	946	1,1	2,1	1,0
	% eng og beite	84	83	89	94	94			
Vestlandet	Totalt areal	1 491	1 513	1 564	1 479	1 468	0,1	0,3	-0,7
	Fulldyrket areal	1 074	1 143	1 113	1 013	1 000	0,6	-0,3	-1,2
	% fulldyrket	72	76	71	68	68			
	Eng og beite	1 377	1 404	1 502	1 431	1 422	0,2	0,7	-0,6
	% eng og beite	92	93	96	97	97			
Trøndelag	Totalt areal	1 471	1 562	1 650	1 659	1 649	0,6	0,5	0,0
	Fulldyrket areal	1 395	1 498	1 520	1 485	1 473	0,7	0,1	-0,3
	% fulldyrket	95	96	92	89	89			
	Eng og beite	891	937	1 102	1 109	1 110	0,5	1,6	0,1
	% eng og beite	61	60	67	67	67			
Nord-Norge	Totalt areal	872	860	958	972	947	-0,1	1,1	-0,1
	Fulldyrket areal	743	779	819	793	774	0,5	0,5	-0,6
	% fulldyrket	85	91	85	82	82			
	Eng og beite	813	779	896	945	920	-0,4	1,4	0,3
	% eng og beite	93	91	94	97	97			
<i>Hele Landet</i>	<i>Totalt areal</i>	<i>9 539</i>	<i>9 909</i>	<i>10 382</i>	<i>10 320</i>	<i>10 241</i>	<i>0,4</i>	<i>0,5</i>	<i>-0,2</i>
	<i>Fulldyrket areal</i>	<i>8 306</i>	<i>8 814</i>	<i>8 872</i>	<i>8 574</i>	<i>8 491</i>	<i>0,6</i>	<i>0,1</i>	<i>-0,5</i>
	<i>% fulldyrket</i>	<i>87</i>	<i>89</i>	<i>85</i>	<i>83</i>	<i>83</i>			
	<i>Eng og beite</i>	<i>5 389</i>	<i>5 479</i>	<i>6 388</i>	<i>6 651</i>	<i>6 632</i>	<i>0,2</i>	<i>1,5</i>	<i>0,4</i>
	<i>% eng og beite</i>	<i>56</i>	<i>55</i>	<i>62</i>	<i>64</i>	<i>65</i>			

* Foreløpige tall

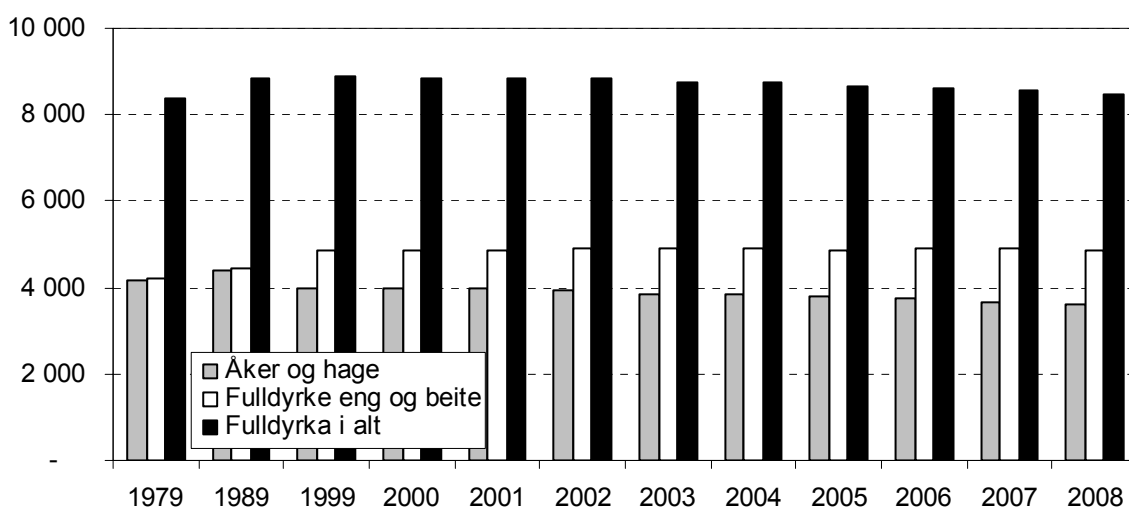
Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 1.

Figur 2.1 nedenfor viser en oversikt over arealet av åker og hage, fulldyrka eng og beite samt fulldyrka i alt på landsbasis for årene 1979, 1989 og hvert år fra og med 1999 til og med 2008. Den viser blant annet at arealet av fulldyrka eng og beite er større enn samlet areal av åker og hage, og denne differansen blir større med årene. I 1979 og 1989 var disse to arealene tilnærmet like store.

Totalt registrert jordbruksarealet nådde et maksimum i 1998. Fra 2001 har det vært en sammenhengende nedgang til siste registrerte år, 2008, på 2,2 prosent. I det totale jordbruksarealet inngår også overflatedyrket jord og innmarksbeite. Slikt areal utgjør om lag 17 prosent av totalarealet i slutten av perioden, mens andelen var drøyt 10 prosent i 1989.

Fra 2004 har nytt digitalt kartgrunnlag vært tatt i bruk som kontrollgrunnlag ved søknad om produksjonstillegg. Ved søknadsrunden 31.7.2008 var det totalt ca. 130 kommuner,- først og fremst i sentrale jordbruksområder, som hadde tatt i bruk det nye kartgrunnlaget. For mange søkere har det nye kontrollgrunnlaget medført en reduksjon i godkjent areal og nedgangen en ser i totalarealet har vært satt i sammenheng med det nye kartverket. Tall fra SLF viser at arealet for kommuner som har tatt i bruk det nye kartverket har gått ned med ca. 2 prosent.

Figur 2.1 Åker og hage, fulldyrka eng og beite og fulldyrka i alt. Hele landet. 1000 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå og Totalkalkylen for jordbruket.

Tallene for nydyrking uten tilskudd er revidert ut i fra den fullstendige jordbruks-tellingen i 1999 og viste et nydyrka areal på totalt 95 232 dekar i perioden 1994 til 1998. Det er tillatt omdisponert til annet enn jordbruksformål om lag 8-9 tusen dekar per år de senere årene.

Arealendringene kan skyldes flere forhold. Blant annet bygger arealtallene på forskjellige statistikker; den fullstendige jordbrukstelingen og søknader om produksjonstilskudd. Produksjonstilskuddstatistikken fanger ikke opp jordbruksareal som

ikke det blir søkt produksjonstilskudd til eller areal i søknader som ikke blir innvilget, og vil derfor være noe lavere enn det faktiske jordbruksarealet i drift, registrert i de fullstendige jordbrukstellingene. I forbindelse med omleggingen av virkemiddel-systemet fra pristilskudd til produksjonsuavhengige tilskuddordninger, ble det registrert et større areal i drift enn tidligere i produksjonstilskuddstatistikken. Fra 2001 til 2008 har derimot det totale jordbruksareal i drift gått noe ned.

2.2 Strukturutvikling i noen produksjoner

Fra og med 2004 ble begrepet driftsenhet byttet ut med jordbruksbedrift. Denne endringen var en følge av regelendringene for å være tilskuddsberettiget. Begrepet bruk er allikevel av plasshensyn beholdt i tabeller, og betyr mer presist jordbruksbedrift for årene 1999–2008 og driftsenhet for tidligere år. Med de nye reglene er det ikke så enkelt å presentere driftsenheter på samme måte som før. Samdrifter i melkesektoren har skapt presentasjonsproblemer en del år, og etter hvert som vi har fått mange varianter av juridiske foretak har det blitt enda mer komplisert. Dette skyldes at samme «gårdsbruk» eller «gårdbruker» i tradisjonell tankegang kan inngå med produksjon på flere tilskuddssøknader ved at virksomheten er organisert i, eller eieren deltar i, flere selskaper (foretak). For eksempel kan en tenke seg at kornproduksjonen skjer i et enkeltpersonforetak mens et veksthus er organisert som en annen selskapsform. Etter denne overgangen kan for eksempel 3 tidligere driftsenheter bli 1 jordbruksbedrift, men de kan også bli 4.

Det er skjedd omfattende endringer i antall og størrelse av jordbruksbedriftene og i sammensetningen av produksjonene de seneste årene. Nedenfor er det vist størrelsesfordeling for alle jordbruksbedrifter, og noen forskjellige produksjoner. En jordbruksbedrift kan være representert med flere produksjoner. En kan derfor ikke summere jordbruksbedriftene med de ulike produksjonene og komme fram til et riktig tall for totalt antall jordbruksbedrifter.

Tabell 2.4 viser utviklingen i det totale antall jordbruksbedrifter. Det er nedgang i antall for de mindre jordbruksbedriftene og en økning for de større. De aller minste jordbruksbedriftene har sterkest prosentvis årlig nedgang. For perioden fra 1999 til 2008 går også antall jordbruksbedrifter i både størrelsesgruppen 100–200 dekar og 200–300 dekar ned. Gruppen 200–300 dekar har økt sin andel av bruk fra 1999 til 2008, på tross av at de har blitt færre.

Tabell 2.4 Antall jordbruksbedrifter med areal, uten areal og leid areal per jordbruksbedrift

Arealgruppe, Dekar	1979	1989	1999	2007*	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 100 ¹⁾	94 733	62 000	31 237	15 046	14 824	-4,2	-6,6	-7,9
%	76	62	44	30	30			
100-199	21 632	25 330	22 286	15 195	14 559	1,6	-1,3	-4,6
%	17	25	32	30	30			
200-299	5 652	7 928	10 367	9 534	9 189	3,4	2,7	-1,3
%	5	8	15	19	19			
300-499	2 576	3 266	5 273	7 064	7 018	2,4	4,9	3,2
%	2	3	7	14	14			
500-799	575	714	1 287	2 251	2 321	2,2	6,1	6,8
%	0	1	2	5	5			
≥ 800	134	144	290	845	924	0,7	7,3	13,7
%	0	0	0	2	2			
Alle bruk	125 302	99 382	70 011	49 935	48 835	-2,3	-3,3	-4,0
1000 daa	9 539	9 909	10 382	10 331	10 241	0,4	0,5	-0,2
Daa/bruk	76	100	148	207	210	2,7	3,9	4,0
Bruk uten areal ²⁾	655	342	729	1 440	1667	-6,3	7,9	9,6
Leid areal, 1000 daa	1 920	2 318	3 239	4 025	4 085	1,9	3,4	2,6
Leid areal, %	20	23	31	39	40			
Leid areal, daa/bruk	15	23	46	81	84	4,3	7,1	7,0

* Foreløpige tall

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-99 dekar

2) Til og med 1999 er dette bruk med < 5 dekar, og disse er ikke med i sumlinja «alle bruk»

Kilde: Statistisk sentralbyrå: De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 5 for antall jordbruksbedrifter og tabell 2 for leid areal.

Antall dekar per jordbruksbedrift øker gjennom hele perioden fra 1979, noe som har sammenheng med at antallet jordbruksbedrifter avtar. Arealet på de jordbruksbedriftene som går ut av drift, kan enten gå helt ut av jordbruksdrift eller overtas av andre jordbruksbedrifter ved salg eller utleie. Tabell 2.4 viser videre at antall jordbruksbedrifter uten areal har økt i antall i perioden, med unntak av 1989. Jordbruksbedrifter uten areal utgjorde 0,5 prosent av alle bruk i 1979, 1,0 prosent i 1999 og hhv 2,9 og 3,4 prosent i 2007 og 2008. Videre viser tabell 2.4 at både totalt leid areal og leid areal per jordbruksbedrift har økt fra 1979 til 2008. Andelen av leid areal er høyest i Nord-Norge når en ser på landsdelene, hvor 48 prosent er leid. Variasjonen mellom fylkene er imidlertid betydelig, og det er i Agder-fylkene, Telemark og Troms, vi finner størst andel leid jord – alle med over 50 prosent.

Fra og med 2002 ble reglene for å kunne søke produksjonstilskudd endret, jfr. Forskrift om produksjonstilskudd i jordbruket. Flere selskapsformer er blitt tilskuddsberettiget, blant annet aksjeselskaper, ansvarlige selskaper og stiftelser. Ta-

bell 2.5 viser hvor mange prosent av søkerne som ikke var enkeltpersonsforetak i 1999, 2003, 2005 og 2008.

Tabell 2.5 Fylkesvis andel av tilskuddssøkerne som ikke er enkeltpersonsforetak

Fylke	1999	2003	2005	2008	Antall i 2008
Østfold	0,7	3,0	3,0	3,7	94
Akershus og Oslo	0,7	2,7	2,7	3,1	76
Hedmark	0,8	2,9	3,3	4,4	170
Oppland	1,6	5,7	7,1	9,3	497
Buskerud	0,4	2,3	3,2	4,5	109
Vestfold	0,4	2,4	2,5	3,3	54
Telemark	0,7	2,0	2,5	3,2	51
Aust-Agder	0,9	2,7	3,2	4,7	32
Vest-Agder	0,6	2,1	3,6	5,8	66
Rogaland	1,0	3,9	5,7	8,6	407
Hordaland	0,9	2,8	4,0	5,5	182
Sogn og Fjordane	0,8	2,4	3,6	6,2	209
Møre og Romsdal	1,0	3,7	4,8	7,9	248
Sør-Trøndelag	1,2	3,1	4,0	6,6	218
Nord-Trøndelag	1,6	5,1	6,3	8,1	294
Nordland	0,7	3,6	4,2	6,7	173
Troms	0,7	2,2	2,9	3,7	44
Finnmark	0,5	3,4	4,3	6,7	25
Hele landet	0,9	3,4	4,4	6,2	
Antall	630	1 873	2 216	2 949	2 949

Kilde: SLF sin tilskuddsstatistikk per 31.08

For landet som helhet har andelen upersonlige søkere økt fra 0,9 prosent til 6,2 prosent, og det er blitt 2 319 flere upersonlige søkere fra 1999 til 2008. Oppland har både flest søkere som har andre selskapsformer, og den største andelen. Dette henger sammen med at det er her det finnes flest samdrifter. Minst andel av søkere med andre selskapsformer er det i Akershus/Oslo og i Telemark.

Tabell 2.6 viser endringer i antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster. Antall jordbruksbedrifter med korn har hatt en nedgang på over 60 prosent fra 1979 til 2008. Fra 1999 til 2008 har totalt antall bruk blitt redusert med 34 prosent. Samtidig har kornarealet vært mer stabilt (en nedgang på 6 prosent), og kornarealet per jordbruksbedrift har dermed økt fra 82 dekar til 216 dekar. Det er antallet av de minste jordbruksbedriftene med korn som har hatt den største prosentvise årlige nedgangen, og denne gruppen har blitt redusert gjennom hele perioden. Antall bruk i arealgruppene 100–200 dekar og 200–300 dekar økte i antall fra 1979 til 1989, men har siden blitt jevnt redusert. Jordbruksbedriftene over 300 dekar har gjennom hele perioden økt

både relativt sett og i antall. Ett unntak her er arealgruppen 300–499 dekar, som økte til og med 2006, og deretter er blitt redusert.

Tabell 2.6 Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster etter areal av korn og oljevekster

Arealgruppe, Dekar	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79–89	89–99	99–08
< 100	28 651	25 330	10 165	4 909	4 606	-3,3	-6,8	-8,4
%	72	62	46	33	32			
100–199	6 960	7 611	6 170	4 591	4 383	0,9	-2,1	-3,7
%	18	23	28	30	30			
200–299	2 346	2 848	2 793	2 419	2 301	2,0	-0,2	-2,1
%	6	9	13	16	16			
300–499	1 242	1 677	2 026	2 019	2 012	3,0	1,9	-0,1
%	3	5	9	13	14			
500–799	283	367	609	811	829	2,6	5,2	3,5
%	1	1	3	5	6			
≥ 800	50	66	146	334	355	2,8	8,3	10,4
%	0	0	1	2	2			
Antall bruk	39 532	33 103	21 909	15 083	14 486	-1,8	-4,0	-4,5
1 000 daa	3 255	3 530	3 345	3 181	3 135	0,8	-0,5	-0,5
Daa/bruk	82,3	106,6	152,7	210,9	216,4	2,6	3,7	4,2

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3a.

St.meld. nr. 19 tar opp at de klimatiske forhold begrenser arealer egnet til matkornproduksjon, og framholder at «Disse arealene har stor forsyningsmessig verdi og representerer en viktig nasjonal interesse.» Det er rug og særlig hvete som dyrkes til matkorn i videre utstrekning. Andelen som går til mat eller fôr, varierer mellom år, men i leveringsseksjonen 2006/2007 ble 64,8 prosent av hveten og 81,2 prosent av solgt mengde rug avregnet som matkvalitet. Tabell 2.7 viser arealet av rug og hvete fylkesvis. Dyrkinga er konsentrert til Østlandet, og særlig fylkene rundt Oslofjorden og Hedmark. Denne landsdelen står for nærmere 97 prosent av arealet, og Østfold og Vestfold har til sammen over 52 prosent av arealet.

Tabell 2.7 Areal av rug og hvete fordelt på fylker og landsdeler, 2008*. 1000 dekar

	Hvete	Rug	Sum	% - andel
Østfold	322,7	21,7	344,5	
Akershus og Oslo	191,0	14,3	205,3	
Hedmark	110,1	11,0	121,1	
Oppland	36,5	1,9	38,4	
Buskerud	84,6	6,9	91,5	
Vestfold	155,7	24,1	179,7	
Østlandet	900,6	79,8	980,4	96,6
Telemark	23,2	1,2	24,4	
Aust-Agder	0,6	0,1	0,7	
Vest-Agder	0,0	0,0	0,1	
Agder og Telemark	23,8	1,4	25,1	2,5
Rogaland	0,2	0,0	0,2	0,0
Vestlandet	0,3	0,0	0,3	0,0
Sør-Trøndelag	2,0	0,3	2,3	
Nord-Trøndelag	6,9	0,2	7,1	
Trøndelag	8,8	0,5	9,4	0,9
Nord-Norge	0,0	0,0	0,0	
Hele landet	933,7	81,7	1015,4	100,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, beregna totalpopulasjon 2008.

Tabell 2.8 og 2.9 viser antall jordbruksbedrifter og arealet av poteter og grønnsaker på friland. Det har vært størst prosentvis årlig nedgang for de minste jordbruksbedriftene. Antall jordbruksbedrifter med poteter på arealer under 50 dekar har gått ned i hele perioden fra 1979. For jordbruksbedrifter med 50–100 dekar poteter har det vært en økning i antallet fram til 1989 og en nedgang i årene etterpå. Bruk med over 100 dekar har økt i både antall og relativ andel i hele perioden, men endringene var små fra 2007 til 2008. Totalt sett har antall jordbruksbedrifter med poteter avtatt med ca 96 prosent fra 1979 til 2008. Potetarealet har også hatt en markert nedgang, med 33 prosent i samme periode. Potetarealet per jordbruksbedrift har dermed økt betydelig fra 1979, og etter 1999 er det nesten tredoblet. I 2008 er potetareal per jordbruksbedrift på 42,0 dekar, og det er en økning på 2,6 dekar fra 2007. Det totale antall dekar ble redusert med 781 dekar (0,5 prosent) det siste året, samtidig som antall bruk er redusert med 247 bruk (7 prosent) fra 2007 til 2008.

Tabell 2.8 Antall jordbruksbedrifter med poteter etter potetareal

Arealgruppe, Dekar	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 10	83 644	34 418	7 831	2 114	1 927	-8,5	-13,8	-14,4
%	96	90	76	58	56			
10-49	3 184	2 711	1 420	647	614	-1,6	-6,3	-8,9
%	4	4	14	18	18			
50-99	492	802	657	424	396	5,0	-2,0	-5,5
%	1	1	6	12	12			
100-199	69	199	276	329	323	11,2	3,3	1,8
%	0	0	3	9	9			
200-299	7	17	61	93	97	9,3	13,6	5,3
%	0	0	1	3	3			
≥ 300		11	15	63	66		3,2	17,9
%		0	0	2	2			
Antall bruk	87 396	38 158	10 260	3 670	3 423	-8,2	-12,1	-11,5
Antall daa	214 013	188 929	148 522	144 658	143 877	-1,2	-2,4	-0,4
Daa/bruk	2,4	5,1	14,5	39,4	42,0	7,8	11,0	12,6

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3b.

Arealet med grønnsaker på friland ble redusert med 14 prosent fra 1979 til 1989, mens fra 1989 fram til 2008 har arealet økt med 37 prosent (tabell 2.9). Samtidig har antall jordbruksbedrifter gått ned med 95 prosent fra 1979 til 2008. Det mest markerte trekk er at antall produsenter med under 10 dekar har avtatt sterkt i hele perioden. Selv om arealgruppen 10-49 dekar har blitt sterkt redusert i antall, så har gruppen økt sin relative andel betraktelig. Alle størrelsesgrupper over 50 dekar har økt sin relative andel i perioden 1979 til 2008, selv om enkelte grupper har redusert antallet bruk enkelte år. Dette har gitt en gjennomsnittlig økning i grønnsakarealet per jordbruksbedrift fra 2,5 dekar i 1979 til 59,2 dekar i 2008. I 1999 utgjorde jordbruksbedrifter med mindre enn 50 dekar grønnsaker 82 prosent, mens de i 2008 utgjorde 65 prosent. Grønnsaker på friland er inkludert kålrot til mat og erter og bønner til konserverindustrien.

Tabell 2.9 Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland etter grønnsakareal

Arealgruppe, dekar	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 10	24 756	5 079	964	425	379	-14,6	-15,3	-9,9
%	94	78	45	30	29			
10-49	1 475	1 181	784	518	472	-2,2	-4,0	-5,5
%	6	18	37	36	36			
50-99	168	187	249	283	257	1,1	2,9	0,4
%	1	3	12	20	20			
100-199	31	60	98	144	137	6,8	5,0	3,8
%	0	1	5	10	10			
≥ 200	3	9	28	62	70	11,6	12,0	10,7
%	0	0	1	4	5			
Antall bruk	26 433	6 516	2 123	1 432	1 315	-13,1	-10,6	-5,2
Antall daa	66 365	57 030	60 187	76 839	77 865	-1,5	0,5	2,9
Daa/bruk	2,5	8,8	28,3	53,7	59,2	13,3	12,5	8,5

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3c.

Tabell 2.10 viser utviklingen i antall bruk med engareal. Tabellen omfatter alt engareal, dvs. sum fulldyrka og overflatedyrka/innmarksbeite, med andre ord alle eierdommer som dyrker grovfôr. Antall bruk har blitt redusert med ca 63 prosent fra 1979 til 2008, mens arealet har økt med 23 prosent i samme periode. Andelen bruk med over 100 dekar engareal har økt fra å utgjøre 14 prosent i 1979 til å være 66 prosent i 2008.

Tabell 2.10 Antall jordbruksbedrifter med engareal etter størrelsen på engarealet

Arealgruppe, Dekar	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 99	88 538	53 870	28 940	13 036	12 734	-4,8	-8,5	-8,7
%	87	72	52	34	34			
100-199	11 954	17 410	18 626	12 308	11 707	3,8	1,0	-5,0
%	12	23	33	32	31			
200-299	1 479	2 771	6 489	7 417	7 194	6,5	12,9	1,2
%	1	4	12	19	19			
300-499	315	443	1 805	4 417	4 550	3,5	22,2	10,8
%	0	1	3	12	12			
500-799	36	43	131	932	993	1,8	17,3	25,7
%	0	0	0	2	3			
≥ 800	9	9	13	142	189	0,0	5,4	34,6
%	0	0	0	0	1			
Antall bruk	102 331	74 546	56 004	38 252	37 367	-3,1	-4,0	-4,4
1000 daa	5 388	5 278	6 388	6 651	6 632	0,2	2,2	0,4
Daa/bruk	52,7	73,5	114,1	173,9	177,5	3,4	6,5	5,0

* Forløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3d.

Tabell 2.11 viser struktursammensetningen på jordbruksbedrifter med melkeku fra 1979 til 2008. Antall jordbruksbedrifter med melkekyr er redusert med 68 prosent i denne perioden, samtidig som antall melkekyr har blitt redusert med 33 prosent. Mellom 2007 og 2008 har antall jordbruksbedrifter gått ned med 1 128 stykker som betyr 8 prosent, mens antall melkekyr per jordbruksbedrift gikk opp.

De minste størrelsesgruppene har opplevd en stor reduksjon i antall bruk. Fra 1979 til 2008 avtok antall besetninger med under 20 kyr. Grappa 10-20 kyr økte sin relative andel fram til 1999, men deretter er andelen redusert. Fra 1979 til 2008 var det en økning i antallet bruk i alle størrelsesgrupper med over 20 melkekyr. I 1999 hadde 15 prosent av alle jordbruksbedrifter med melkeku over 20 melkekyr, mens i 2008 utgjorde denne størrelsesgrappa 36 prosent.

Tabell 2.11 Antall jordbruksbedrifter med melkeku etter besetningsstørrelse¹⁾

Besetnings- Størrelse	1979 ²⁾	1989 ²⁾	1999	2007	2008*	Årlig % - vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 10	23 147	11 610	6 047	1 975	1 635	-6,7	-6,3	-13,5
%	59	40	27	14	13			
10-19	12 203	14 796	13 180	7 051	6 169	1,9	-1,1	-8,1
%	31	51	58	52	49			
20-39	3 320	2 585	3 264	4 012	3 942	-2,5	2,4	2,1
%	9	9	14	29	31			
40-69	210	137	153	554	668	-4,2	1,1	17,8
%	1	0	1	4	4			
≥ 70	26	15	15	75	125	-5,4	0,0	26,6
%	0	0	0	1	1			
Antall bruk	38 906	29 143	22 659	13 667	12 539	-2,8	-2,5	-6,4
1 000 melkekyr	372	340	313	253	248	-0,9	-0,8	-2,6
Melkekyr per bruk	9,6	11,7	13,8	18,5	19,8	2,0	1,7	4,1

* Foreløpige tall

1) Samdrifter er med som en jordbruksbedrift (se også tabell 2.12)

2) Tallene inkluderer også eventuelle ammekyr

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3e.

Antallet samdrifter i melkeproduksjonen øker stadig. I 2008 har Statens Landbruksforvaltning registrert 2 067 samdrifter i drift, og disse inkluderer totalt 5 087 eiendommer. Tabell 2.12 gir en fylkesvis oversikt over registrerte samdrifter 2002, 2004 og 2008, og antall eiendommer som er med i samdriftene i 2008.

Tabell 2.12 Antall samdrifter i melkeproduksjon og fordelingen av eiendommer som inngår

	2002	2004	2008*	Antall samdrifter fordelt på antall eiendommer per samdrift				Antall eiendommer i samdrift 2008
				2	3	4	≥ 5	
Østfold	11	14	25	22	2	1		54
Akershus	5	8	17	13	3		1	40
Hedmark	36	47	87	61	13	7	6	220
Oppland	223	279	401	301	53	22	25	981
Buskerud	10	17	35	20	4	8	3	99
Vestfold	7	8	12	7	3	1	1	32
Telemark	12	14	11	7	3	1		27
Østlandet	304	387	588	431	81	40	36	1 453
Aust-Agder	9	9	12	9	3			27
Vest-Agder	13	22	46	37	8		1	103
Rogaland	111	211	346	250	58	19	19	847
Agder og Rogaland	133	242	404	296	69	19	20	977
Hordaland	54	79	124	94	16	7	7	300
Sogn og Fjordane	60	91	172	127	22	11	12	429
Møre og Romsdal	72	100	188	136	27	16	9	467
Vestlandet	186	270	484	357	65	34	28	1 196
Sør- Trøndelag	64	88	193	133	31	18	11	486
Nord- Trøndelag	130	179	258	183	37	21	17	649
Trøndelag	194	267	451	316	68	39	28	1 135
Nordland	45	57	115	90	17	4	4	271
Troms	9	8	10	9	1			21
Finnmark	2	5	15	12	2			34
Nord-Norge	56	70	140	111	20	5	4	326
Hele landet	873	1 236	2 066	1 511	303	136	116	5 087

* Tall per 17.10.08

Kilde: Statens Landbruksforvaltning

Tabell 2.12 viser at antall samdrifter totalt sett har økt frem til 2008, og at Oppland er det fylket som har flest samdrifter. De fleste samdriftene består av 2 eiendommer, og i 2008 er det registrert 1 511 slike samdrifter. De 2 066 samdriftene utgjør 16 prosent av alle bruk med melkeproduksjon i tabell 2.11 og består altså av 5 087 eiendommer.

Fra 1.3.2009 er det anledning for enkeltbedrifter å leie melkekvote. Dette har medført at en del samdrifter har søkt om oppløsning hvor enkeltbedriftene søker om kvoteleie. Før kvoteåret 2009 var det dermed pr. 1.3.09 registrert en nedgang i antallet samdrifter til 1894.

I 1997 ble den første runden med kjøp og salg av melkekvoter gjennomført. Formålet med dette var å effektivisere sektoren, stimulere aktive produsenter, ta i bruk

ledig båskapasitet og øke fleksibiliteten. Totalt 641 ku-melkebønder solgte da kvoten, noe som utgjorde totalt 31 955 500 liter. Flest selgere var det i Møre og Romsdal, mens det var i Telemark den største andelen melkebønder solgte. 6,4 prosent av melkebøndene i Telemark solgte det første året. Hvert år senere har staten gjennomført en tilsvarende ordning, og i 2000 ble det i tillegg en ekstra salgsrunde på høsten. Antall kvoteselgere ble derfor størst i 2000, da i alt 1 642 ku-melkebønder sluttet. Tabell 2.13 viser fylkesvis oversikt over antallet kvoteselgere og hvor mange liter de totalt har solgt i 1997, 2000, 2007 og 2008. Tallene gjelder kumelk, og tabellen viser også totaltall for hele perioden.

Tabell 2.13 Antall kvoteselgere fylkesvis, og antall solgte liter. Utvalgte år og hele perioden

Fylke	1997		2000		2007		2008*		Hele perioden	
	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter	Antall	1000 liter
Østfold	19	1 229	39	2 944	11	1 201	15	1 619	201	16 153
Akershus	18	1 089	43	3 473	17	1 900	7	665	224	18 470
Oslo			0	0	1	80	0	0	1	80
Hedmark	27	1 326	82	5 258	16	1 311	9	729	424	27 908
Oppland	55	2 429	106	5 718	58	3 513	26	1 900	699	39 410
Buskerud	9	300	46	2 348	26	1 979	14	919	276	16 509
Vestfold	6	378	21	1 666	4	377	2	237	95	8 079
Telemark	25	1 138	22	926	19	1 239	10	762	171	8 349
Aust-Agder	18	648	25	956	9	573	5	346	154	7 487
Vest-Agder	15	573	60	2 861	25	1 498	18	1 208	309	15 793
Rogaland	70	4 687	186	12 602	72	6 201	56	4 556	1 040	76 497
Hordaland	37	1 544	139	6 714	56	3 646	32	2 086	673	35 081
Sogn og Fjordane	74	2 478	147	6 156	63	3 504	41	2 494	723	32 724
Møre og Romsdal	108	5 548	175	10 217	67	5 243	57	4 773	1 073	67 075
Sør-Trøndelag	74	3 966	180	11 083	56	4 658	58	5 018	903	58 893
Nord-Trøndelag	23	1 237	156	10 104	50	4 247	28	2 706	737	51 914
Nordland	37	1 872	141	7 944	38	2 881	32	2 292	650	39 171
Troms	21	1 223	55	3 616	18	1 421	12	1 045	253	16 693
Finnmark	5	293	19	1 458	8	607	3	302	80	5 817
Landet	641	31 956	1 642	96 045	614	46 076	425	33 658	8 686	542 101

Kilde: Statens Landbruksforvaltning

Fra 2000 til og med 2004 har det hvert år blitt færre og færre kvoteselgere, mens det i 2005 ble en betydelig økning. Da var det 806 som valgte å selge kvoten, mot 319 året før. Årene etter er antall kvoteselgere igjen blitt redusert til 425 i 2008. Østfold hadde relativt størst antall foretak som solgte kvote i 2008 med 7,6 prosent. Totalt for perioden har 8 686 foretak solgt kvoten.

De solgte melkekvoteene har enten blitt beholdt av staten, eller blitt solgt ut igjen til melkebønder som har villet kjøpe mer kvote. Andelene her har variert mellom årene. Privat kjøp og salg av melkekvoteer innenfor eget fylke/region ble innført i

2003. I 2003 og 2004 kunne 30 prosent av kvoten omsettes privat, mens de resterende 70 prosent ble solgt til staten for kr 3,50 per liter. Fra og med 2005 økte den private omsettelige andelen til 60 prosent. Denne regelendringen er nok hovedårsaken til den sterke økningen i antall kvoteselgere i 2005.

En konsekvens av at det har blitt stadig færre melkebonder, og at flere av disse har kjøpt mer kvote, er vist i tabell 2.14. Den viser gjennomsnittlig kvote for kumelk i de ulike fylker enkelte år, og vi ser at gjennomsnittskvotene øker. Samdrifter er her regnet som en enhet, noe som også bidrar til å øke gjennomsnittet.

Tabell 2.14 Fylkesvis oversikt over gjennomsnittlig kvote på kumelk. 1998, 2003, 2005 og 2008. Liter

Fylke	1998	2003	2005	2008	% endring 1998–2008
Østfold	97 512	124 310	136 198	180 451	85,1
Akershus	94 595	123 070	132 145	167 515	77,1
Oslo	200 000	159 533	159 533	201 931	1,0
Hedmark	79 455	94 863	104 128	127 821	60,9
Oppland	67 022	81 248	90 577	113 009	68,6
Buskerud	64 551	79 378	88 478	119 685	85,4
Vestfold	97 949	135 198	152 298	199 083	103,3
Telemark	52 958	65 831	75 165	91 594	73,0
Aust-Agder	57 895	72 919	83 150	108 742	87,8
Vest-Agder	58 711	72 178	77 672	101 444	72,8
Rogaland	90 499	108 397	117 484	150 239	66,0
Hordaland	58 969	71 249	78 771	101 350	71,9
Sogn og Fjordane	56 955	66 908	71 730	89 505	57,2
Møre og Romsdal	71 686	88 997	96 794	125 405	74,9
Sør-Trøndelag	74 539	88 396	97 162	127 702	71,3
Nord-Trøndelag	81 552	99 598	109 078	144 612	77,3
Nordland	69 938	83 728	91 190	116 958	67,2
Troms	76 263	93 154	98 671	114 101	49,6
Finnmark	91 935	99 845	105 494	138 322	50,5
Landet	73 246	88 819	97 166	124 428	69,9

Kilde: Statens Landbruksforvaltning

Vi ser at gjennomsnittskvoten har økt jevnt etter at ordningen med kjøp og salg ble innført i 1997. Økningen fra 1998 til 2008 var på 51 182 liter per bruk, noe som tilsvarer nærmere 70 prosent økning. Oslo har minst økning, mens Vestfold har opplevd størst økning av gjennomsnittskvoten i denne perioden.

Tabell 2.15 viser gjennomsnittspris fra to private omsetningskanaler som til sammen hadde 35 prosent av det private markedet for omsetning av kumelkekvoter i 2008. Markedsandelen varierer mellom fylkene. Omsetningskanalene omsatte totalt om lag 5,4 mill. liter med en gjennomsnittspris 5,53 kr/l i 2008, og det er en nedgang på 1,59 kr per liter i forhold til 2007. Høyest pris var i Nordland og Telemark med henholdsvis 7,49 og 7,30 kr/l. Lavest pris var i Buskerud med 3,89 kr/l. Den totale mengden som ble omsatt privat i 2008 var på 15,3 mill. liter kumelk (tilsvarende 45,5 prosent av den totale mengden solgt i tabell 2.13).

Tabell 2.15 Privat omsetning av melkekvoter (ku). Mengde og pris hos to aktører, og totalt antall liter omsatt i 2007 og 2008

	2007			2008		
	Gj.snitt- lig pris. Kr/liter	Mengde i utvalget. Liter	Sum liter omsatt privat	Gj.snitt- lig pris. Kr/liter	Mengde i utvalget. Liter	Sum liter omsatt privat
Østfold, Vestfold, Akershus/Oslo	6,95	438 195	1 819 973	5,35	286 103	1 260 812
Hedmark	8,64	318 280	865 182	6,94	172 230	364 391
Oppland	8,79	637 197	1 861 756	5,91	411 617	983 675
Buskerud	4,29	339 784	580 564	3,89	52 501	188 763
Telemark	6,10	207 624	619 396	7,30	27 357	179 472
Aust-Agder	5,00	10 000	260 656		0	70 454
Vest-Agder	8,50	35 399	732 245	5,35	58 406	539 015
Rogaland	9,40	247 910	3 274 382		0	2 277 165
Hordaland	4,47	499 672	1 689 754	3,99	214 532	608 509
Sogn og Fjordane	5,39	409 044	1 746 197	4,06	356 733	914 679
Møre og Romsdal	5,96	1 199 147	2 747 170	5,32	811 582	2 334 887
Sør-Trøndelag	7,12	870 302	2 398 455	4,80	1 278 388	2 441 329
Nord-Trøndelag	8,11	1 129 412	2 356 261	6,38	1 006 369	1 352 969
Nordland	10,10	342 305	1 589 090	7,49	458 377	1 145 956
Troms	7,23	203 558	709 710	4,62	171 046	520 987
Finnmark	11,15	84 435	448 944	7,00	55 605	151 124
Landet	7,12	6 972 264	23 699 735	5,53	5 360 846	15 334 187

Kilde: Melkebors.no, melkekvoter.no og Statens Landbruksforvaltning, 2008.

Tabell 2.16 omhandler strukturen i melkekvoter i de ulike landsdelene, og i landet som helhet i 2007. De to nederste linjene i tabellen viser hvilken andel av melkeprodusentene og kvotene som befinner seg i de ulike intervallene. I 2007 var det totalt 13 919 melkeprodusenter med kvote, og disse hadde totalt en melkekvote på 1 572 660 788 liter. I 2006 var tilsvarende tall 15 175 melkeprodusenter med total kvote på 1 577 253 971 liter. Alle landsdeler har flest melkeprodusenter i størrelsesorden 40–240 000 liter. På landsbasis befinner 89,8 prosent av melkeprodusentene seg innen dette intervallet, og disse står for 82,5 prosent av melkekvotene. I 2006 hadde 3,5 prosent av melkeprodusentene over 240 000 liter i kvote, mens denne andelen har økt til 5,2 prosent i 2007.

Tabell 2.16 Fordeling av antall jordbruksbedrifter og kvote i de ulike landsdeler etter kvotestørrelse. 2007¹⁾

Landsdel	Melkekvote, 1000 liter				
	< 40	40–99	100–159	160–239	≥ 240
<i>Østlandet</i>					
Antall	158	1 637	905	325	211
1 000 liter kvote	5 453	118 692	113 081	61 395	75 785
<i>Agder/Telemark</i>					
Antall	91	366	166	46	16
1 000 liter kvote	3 116	25 010	20 148	8 954	5 216
<i>Rogaland</i>					
Antall	49	766	704	367	186
1 000 liter kvote	1 671	57 555	88 502	70 285	67 283
<i>Vestlandet</i>					
Antall	299	2159	860	254	112
1 000 liter kvote	10 156	152 367	106 165	48 414	37 763
<i>Trøndelag</i>					
Antall	56	1213	936	329	153
1 000 liter kvote	1 942	94 321	115 077	62 949	52 133
<i>Nord-Norge</i>					
Antall	47	735	599	129	45
1 000 liter kvote	1 611	55 583	73 967	24 388	13 679
<i>Landet</i>					
Antall	700	6 876	4 170	1 450	723
1 000 liter kvote	23 949	503 528	516 941	276 385	251 858
Andel av antall	5,0	49,4	30,0	10,4	5,2
Andel av kvote	1,5	32,0	32,9	17,6	16,0

1) For 2008 foreligger det ikke tall fra SLF

Kilde: Statens Landbruksforvaltning

Fra 1999 er det blitt registrert jordbruksbedrifter med ammekyr etter besetningstørrelse. Dette er vist i tabell 2.17 nedenfor. Gjennom hele perioden har det vært flest jordbruksbedrifter med under 10 ammekyr, men andelen er stadig synkende. Det var flest jordbruksbedrifter med ammeku i år 2000, og etterpå har antallet blitt jevnt redusert. Antallet bruk med ammeku har gått ned med 14 prosent fra 2000 til 2008. Samtidig har antall ammekyr økt med 42 prosent, noe som medfører at gjennomsnittsbredden økte med nærmere 5 kyr.

Tabell 2.17 Antall jordbruksbedrifter med ammeku etter besetningsstørrelse

Besetnings- Størrelse	1999	2000	2003	2007	2008*	Årlig %- vis end- ring 99- 08
< 10	4 266	4 590	3 647	2 967	2 861	-4,3
%	78	75	65	56	54	
10-19	872	1 066	1 356	1 439	1 443	5,8
%	16	17	24	27	27	
20-39	284	401	493	746	776	11,8
%	5	7	9	14	15	
40-69	35	46	79	149	173	19,4
%	1	1	1	3	3	
≥ 70	7	5	9	13	16	9,6
%	0	0	0	0	0	
Antall bruk	5 464	6 108	5 584	5 314	5 269	-0,4
1 000 ammekyr	37	45	52	61	63	6,2
Ammekyr per bruk	6,7	7,3	9,2	11,5	12,0	6,6

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den fullstendige jordbrukstellingen i 1999, mens øvrige år er den beregna totalpopulasjon.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3f.

Tabell 2.18 viser strukturutviklingen i saueholdet fra 1979 til 2008. Vi ser at antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau er redusert med 65 prosent i dette tidsrommet. Tallet på vinterfôra sauer økte samtidig med 4,1 prosent. Fra 1999 til 2008 har antall bruk blitt redusert med 31,6 prosent mens antall sau har gått ned med 6,0 prosent. Antall sau per jordbruksbedrift har økt fra 19 i 1979 til henholdsvis 42 og 58 i 1999 og 2008. I 1979 hadde 8 prosent av sauebrukene over 50 vinterfôra sauer, mens denne andelen var økt til 45 prosent i 2008. Fra 1999 til 2008 økte antallet jordbruksbedrifter i alle størrelsesgrupper større enn 100 sauer.

Tabell 2.18 Antall jordbruksbedrifter med vinterfôra sau etter besetningsstørrelse

Besetnings- Størrelse	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 50	40 932	23 496	15 787	9 013	8 613	-5,4	-3,9	-6,5
%	92	81	70	56	55			
50-99	2 827	4 216	5 223	4 668	4 544	4,1	2,2	-1,5
%	6	15	23	29	29			
100-199	677	1 091	1 587	1 971	2 026	4,9	3,8	2,8
%	2	4	7	12	13			
200-299	59	72	101	248	272	2,0	3,4	11,6
%	0	0	0	2	2			
≥ 300	19	12	11	63	85	-4,5	-0,9	25,5
%	0	0	0	0	1			
Antall bruk	44 514	28 887	22 709	15 963	15 540	-4,2	-2,4	-4,1
1 000 sau	863	899	955	894	898	0,4	0,6	-0,7
Sauer per bruk	19,4	31,1	42,1	56,0	57,8	4,9	3,1	3,6

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008*.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3g.

Tabell 2.19, 2.20 og 2.21 viser sammensetningen av de kraftfôrkrevende husdyrproduksjonene smågris-, egg- og kyllingproduksjon, fra 1979 til 2008. Antall jordbruksbedrifter med purker (inkludert ungpurker) har avtatt med 82 prosent fra 1979 til 2008, mens antall purker har økt med 18 prosent. Fra 1999 til 2008 har 55 prosent av jordbruksbedriftene sluttet med gris, men antall purker er omtrent uendret. Gjennomsnittsstørrelsen på besetningene har økt, fra 9 i 1979 til 27 i 1999 og 59 purker i 2008. Alle størrelsesgrupper med under 60 årspurker har blitt færre etter 1999, mens antallet besetninger med over 60 purker har økt. Den relative andelen jordbruksbedrifter med over 30 purker har gått fra 5 prosent i 1979 til 33 prosent i 1999, og utgjorde 59 prosent i 2008.

Tabell 2.19 Antall jordbruksbedrifter med purker, inkludert ungpurker, etter besetningsstørrelse

Besetnings- Størrelse	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 30	8 512	4 508	2 501	757	678	-6,2	-5,7	-13,5
%	95	86	68	43	41			
30-59	366	594	864	502	465	5,0	3,8	-6,7
%	4	11	24	29	28			
60-99	29	100	220	259	264	13,2	8,2	2,0
%	0	2	6	15	16			
100-149	3	16	54	129	127	18,2	12,9	10,0
%	0	0	1	7	8			
≥ 150	4	11	37	103	113	10,6	12,9	13,2
%	0	0	1	6	7			
Antall bruk	8 914	5 229	3 676	1 750	1 647	-5,2	-3,5	-8,5
1 000 purker	82	84	97	97	97	0,3	1,5	-0,1
Purker per bruk	9,2	16,1	26,5	55,6	58,8	5,8	5,1	9,3

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3h.

Antall jordbruksbedrifter med høner er redusert med 87 prosent i tidsrommet 1979 til 2008. Antall høner har samtidig gått ned 6 prosent, noe som har medført at antall høner per jordbruksbedrift har økt betydelig (tabell 2.20). Fra 1999 til 2008 har alle størrelsesgrupper med mindre enn 5 000 høner blitt redusert mtp. antall bruk. I 1999 hadde 97 prosent av brukene mindre enn 5 000 høner, mens disse brukene utgjorde 80 prosent i 2008. Både antall høner og gjennomsnittlig antall høner per jordbruksbedrift økte fra 2007 til 2008.

Tabell 2.20 Antall jordbruksbedrifter med verpehøner, etter besetningsstørrelse

Besetningsstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
						79-89	89-99	99-08
< 100	11 198	3 653	2 712	1 114	1 117	-10,6	-2,9	-9,4
%	76	62	67	59	60			
100-999	2 474	996	321	91	91	-8,7	-10,7	-13,1
%	17	17	8	5	5			
1 000-1 999	411	592	398	104	84	3,7	-3,9	-15,9
%	3	10	10	6	5			
2 000-4999	470	624	477	219	188	2,9	-2,7	-9,8
%	3	11	12	12	10			
5 000-7 999	59	33	116	306	323	-5,6	13,4	12,1
%	0	1	3	16	17			
≥ 8 000	43	32	40	45	46	-2,9	2,3	1,6
%	0	1	1	2	2			
Antall bruk	14 655	5 930	4 064	1 879	1 849	-8,7	-3,7	-8,4
1000 høner	3 828	3 442	3 181	3 542	3 606	-1,1	-0,8	1,4
Høner per bruk	261	580	783	1 885	1 951	8,3	3,0	10,7

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3i.

Tabell 2.21 viser utviklingen i antall bruk med slaktekylling, og her er gruppestørrelsene målt etter antall slaktede kyllinger. Denne tabellen er forskjellig i forhold til de andre tabellene, med at den både mangler tall eldre enn 2001 og foreløpige 2008-tall. Dette skyldes at Statistisk sentralbyrå ikke har opplysninger om antall slaktekyllinger før 2001, og at foreløpige 2008-tall er svært usikre. Ved utarbeidelse av foreløpige tall for slaktekylling i 2008 finnes det ingen tilgjengelig opplysninger for 2008, og det vil derfor være antall kyllinger slaktet i 2007 som er grunnlaget for de foreløpige tallene. Etter som det da blir store forskjeller på foreløpige og endelige tall for 2008, så velger vi å ikke publisere foreløpige tall for denne produksjonen. Vi ser at antall bruk med slaktekylling gikk ned i perioden 2001 til 2003, men økt deretter til 2007. Totalt for perioden 2001 til 2007 økte antallet jordbruksbedrifter med 12,5 prosent, og antallet kyllinger med 65 prosent. Bruk med under 100 000 slaktekyllinger har blitt færre i løpet av perioden, mens det har blitt flere av de store brukene. I 2001 utgjorde størrelsesgruppene med over 100 000 slaktekyllinger 9 prosent av alle bruk, mens de i 2007 utgjorde 50 prosent. Antall kyllinger i gjennomsnittsbesetningen har økt med 47 prosent fra 2001 til 2007.

Tabell 2.21 Antall jordbruksbedrifter med slaktekyllinger etter antall slakt

Antall slakta kyllinger	2001	2003	2006	2007	Årlig % - vis
					endring 01-07
< 25 000	90	61	63	52	-7,5
%	18	13	11	9	
25 000–49 999	103	82	69	61	-7,2
%	20	17	12	11	
50 000–74 999	165	104	90	81	-9,7
%	32	22	16	14	
75 000–99 999	108	158	107	100	-1,1
%	21	33	19	18	
100 000–149 999	27	56	203	257	38,0
%	5	12	36	46	
≥ 150 000	18	21	29	24	4,2
%	4	4	5	4	
Antall bruk	511	482	561	575	1,7
1000 kyllinger	31 774	35 242	48 610	52 437	7,4
1000 kyllinger per bruk	62	73	87	91	5,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjon.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 3j.

3 Produksjon og matvareforbruk

Norge har et begrenset areal med dyrka jord. Klimatiske forhold legger samtidig begrensninger på avlingsutbyttet. Dette bidrar til at en betydelig del av matvarebehovet blir dekket med import. Blant annet dekkes alt sukker og en stor del av frukt- og grønnsaksforbruket av import. Totalt utgjør norsk produksjon ca. 50 prosent av det totale innenlandske matvareforbruket i dag, regnet på energibasis.

Dette kapitlet viser tilgangen på matvarer gjennom produksjon og import, og tar også opp matvareforbruk, eksport av jordbruksprodukter og selvforsyningsgrad.

3.1 Oversikt over samlede produserte mengder

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) er det pekt på at en regional fordeling av matproduksjonen i Norge er ønskelig med tanke på langsiktig matvaresikkerhet, bosetting i bygdene og et levende kulturlandskap.

Tabellene 3.1a–h illustrerer hvordan utviklingen i den norske jordbruksproduksjonen fordeler seg mellom regionene. «Årlig prosentvis endring» er en indikator som er svært følsom for spesielle utslag i start- og sluttår for perioden. Den må derfor leses med en viss forsiktighet, spesielt for produksjoner som påvirkes av værforholdene i de enkelte år, som korn og potet.

Tabell 3.1a viser økning i *kornproduksjonen* for Østlandet i 2007 og 2008. De andre regionene hadde nedgang i produksjonen i 2007. For 2008 viser foreløpige tall markert økning for Trøndelag. Total kornproduksjon i 2008 var på 1 357 mill. kg, en økning på 12 prosent fra 2007. Fra 1999 til 2008 er det Trøndelag som har økt kornproduksjonen mest. Østlandet har også hatt en økning, mens produksjonen i de andre landsdelene har gått ned.

Tabell 3.1a Produksjon av korn fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2006	2007	2008*	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	985,0	1 006,7	941,6	1 024,7	1 112,5	0,2	1,1
Agder/Telemark	32,2	45,7	32,2	30,0	35,8	3,6	-2,7
Rogaland	12,5	14,8	17,4	12,0	11,2	1,7	-3,0
Vestlandet	6,8	8,5	5,2	4,1	4,3	2,3	-7,3
Trøndelag	141,2	140,9	181,8	140,1	192,3	0,0	3,5
Nord-Norge	0,0	1,5	0,6	0,5	0,5		-11,2
Landet	1 179,6	1 218,1	1 178,8	1 211,4	1 356,6	0,3	1,2

*Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4a.

Tabell 3.1b nedenfor viser at produksjonen av *potet* gikk ned med på 48 mill. kg fra 2006 til 2007. Fra 1999 til 2007 hadde Vestlandet den største reduksjonen i potetavling. Rogaland hadde en liten økning.

Tabell 3.1b Produksjon av potet fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2005	2006	2007	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-07
Østlandet	301,3	273,9	224,1	275,9	242,8	-0,9	-1,5
Agder/Telemark	24,5	13,0	12,3	13,3	8,6	-6,1	-5,0
Rogaland	38,8	23,7	21,6	24,2	26,5	-4,8	1,4
Vestlandet	16,4	11,6	7,7	8,8	7,3	-3,4	-5,6
Trøndelag	61,2	47,9	40,8	44,0	36,1	-2,4	-3,5
Nord-Norge	13,1	10,3	10,1	12,0	8,5	-2,4	-2,4
Landet	455,1	380,2	316,6	378,2	329,8	-1,8	-1,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4b.

Tabell 3.1c viser at den totale *melkeproduksjonen* ble redusert med 1 prosent fra 2007 til 2008, til 1 526,7 mill. liter. Alle områder med unntak av Rogaland hadde en nedgang i melkeproduksjonen i samme periode. Lokal foredling av kumelk er ikke inkludert, da dette utgjør en svært liten andel av totalproduksjonen.

Tabell 3.1c Produksjon av kumelk fordelt på regioner. Millioner liter

	1989	1999	2006	2007	2008	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	448,7	407,0	361,0	368,0	372,3	-1,0	-1,0
Agder/Telemark	73,2	65,8	58,9	58,6	58,7	-1,1	-1,3
Rogaland	316,1	269,2	279,1	285,1	284,0	-1,6	0,6
Vestlandet	422,8	385,1	327,4	336,0	327,2	-0,9	-1,8
Trøndelag	386,7	347,9	316,5	330,4	323,8	-1,1	-0,8
Nord-Norge	187,8	172,4	157,6	163,2	160,7	-0,9	-0,8
<i>Landet</i>	<i>1 835,4</i>	<i>1 647,3</i>	<i>1 500,4</i>	<i>1 541,3</i>	<i>1 526,7</i>	<i>-1,1</i>	<i>-0,8</i>

Kilde: Norske meierier og O-meieriene (i Gausdal og på Jæren)

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4c.

Tabellene 3.1d–f viser utvikningen i *kjøttproduksjonen* i de ulike regioner. Fra 2007 til 2008 var det en økning på 2 prosent (1,9 mill kg) i produksjonen av storfekjøtt, og en økning på 4 prosent på produksjon av svinekjøtt. Mengde saue- og lammekjøtt økte med 3 prosent i samme periode.

Den totale produksjonsmengden av *storfekjøtt* var i 2008 på 86,1 mill. kg. Den største prosentvise nedgangen de siste årene har vært på Vestlandet.

Tabell 3.1d Produksjon av storfekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2006	2007	2008	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	18,9	25,8	23,7	22,3	23,7	3,1	-0,9
Agder/Telemark	3,2	4,7	4,3	4,0	4,1	3,8	-1,4
Rogaland	11,4	15,7	14,6	13,8	14,5	3,2	-0,9
Vestlandet	19,5	20,4	17,6	16,9	16,8	0,4	-2,1
Trøndelag	15	19,8	18,4	18,7	18,0	2,8	-1,0
Nord-Norge	7,3	9	8,6	8,5	8,9	2,2	-0,1
<i>Landet</i>	<i>75,4</i>	<i>95,4</i>	<i>87,2</i>	<i>84,2</i>	<i>86,1</i>	<i>2,4</i>	<i>-1,1</i>

Kilde: Fraktkontoret for Kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4d.

Svinekjøttproduksjonen (tabell 3.1e) var i 2008 på 122,3 mill. kg, og det er en økning på 4,9 mill. kg (4 prosent) fra 2007. Agder/Telemark og Vestlandet hadde omtrent uendret produksjon sammenlignet med 2007, mens de andre regionene hadde økt produksjon. Østlandet sto for 42 prosent av produksjonen i 2008, mens Rogaland har hatt den største årlige økning fra 1999 til 2008.

Tabell 3.1e Produksjon av svinekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2006	2007	2008	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	36,7	48,8	49,5	50,4	51,8	2,9	0,7
Agder/Telemark	3,6	4,0	3,5	3,4	3,4	1,1	-1,9
Rogaland	15,7	24,5	31,0	31,9	33,7	4,5	3,6
Vestlandet	9,5	6,1	6,0	6,2	6,2	-4,3	0,2
Trøndelag	16,0	20,1	20,5	19,7	21,0	2,3	0,5
Nord-Norge	2,3	4,9	5,5	5,7	6,2	7,6	2,7
Landet	83,8	108,4	115,9	117,4	122,3	2,6	1,4

Kilde: Fraktkontoret for Kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4e.

Produksjonen av *saue- og lammekjøtt* (tabell 3.1f) var i 2008 på 23,6 mill. kg, en økning på 0,7 mill. kg fra 2007. Det var økning i alle landsdeler med unntak av Agder/Telemark hvor produksjonen var uendret.

Tabell 3.1f Produksjon av saue- og lammekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2006	2007	2008	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	5,2	5,6	6,2	5,5	5,6	0,7	0,1
Agder/Telemark	1,3	1,7	1,6	1,5	1,5	2,7	-1,6
Rogaland	3,9	4,0	5,0	4,7	4,9	0,2	2,2
Vestlandet	6,9	6,0	5,6	5,2	5,5	-1,4	-1,1
Trøndelag	2,0	2,1	2,3	2,3	2,4	0,3	1,4
Nord-Norge	3,4	3,2	3,8	3,7	3,8	-0,7	2,1
Landet	22,7	22,6	24,6	22,9	23,6	-0,0	0,5

Kilde: Fraktkontoret for Kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4f.

Tabell 3.1g viser en total økning i produksjonen av *fjørfekjøtt* på 130 prosent fra 1999 til 2008. Fra 2007 til 2008 var det på landsbasis en vekst på 20 prosent. Trøndelag og Rogaland hadde den største økningen, med henholdsvis 12,8 og 18,5 prosent årlig vekst i perioden 1999 til 2008. Agder/Telemark er eneste landsdel som har redusert fjørfekjøttproduksjonen etter 1999.

Tabell 3.1g Produksjon av fjørfekjøtt fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2006	2007	2008*	Årlig %-vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	12,9	24,0	35,4	38,2	42,7	6,5	6,6
Agder/ Telemark	0,7	0,9	0,9	0,6	0,6	2,1	-3,6
Rogaland	2,5	4,8	9,5	11,9	14,2	7,0	12,8
Vestlandet	1,3	1,3	1,2	1,3	1,3	0,0	0,4
Trøndelag	2,5	5,5	15,4	18,0	25,1	8,3	18,5
Nord-Norge	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0		
Landet	19,8	36,5	62,5	70,0	84,0	6,3	9,7

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket. Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4g.

Eggproduksjonen (tabell 3.1h) økte totalt med 2,7 millioner kilo fra 2007 til 2008. I Agder/ Telemark og på Vestlandet gikk produsert mengde ned i perioden. Fra 1999 til 2008 har Rogaland og Trøndelag hatt den største økningen.

Tabell 3.1h Produksjon av egg fordelt på regioner. Millioner kg

	1989	1999	2006	2007	2008*	Årlig % - vis endring	
						89-99	99-08
Østlandet	18,8	20,3	19,6	20,1	20,7	0,8	-0,1
Agder/Telemark	5,7	4,4	4,0	4,2	3,8	-2,6	-0,4
Rogaland	14,1	12,0	15,2	15,9	17,4	-1,6	3,5
Vestlandet	7,8	5,0	4,9	5,2	5,1	-4,4	0,5
Trøndelag	3,6	4,2	5,5	6,2	7,0	1,6	5,1
Nord-Norge	2,4	1,9	1,5	1,5	1,7	-2,5	-3,0
Landet	52,4	47,7	50,7	53,1	55,8	-0,9	1,3

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket. Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

For fylkesvis fordeling se del II, tabell 4h.

3.2 Økologisk jordbruk

I 1991 innførte norske myndigheter en tilskuddsordning for jordbruksareal som drives økologisk. Ordningen omfatter både areal som er under omlegging til økologisk drift, og det arealet som allerede er omlagt. Debio er kontroll- og godkjenningensinstans. Myndighetene har en klar målsetning om økt utbredelse av økologisk jordbruksproduksjon her i landet. I St.meld. nr. 19 (1999–2000) heter det: «*Ut fra utviklingen i det norske markedet, og forbruksutviklingen for økologiske varer i våre naboland, mener departementet det er grunnlag for en målsetting om at 10 prosent av det totale jordbruksarealet i løpet av en tiårsperiode skal være omlagt til økologisk areal.*»

Høsten 2005 la den nye rød-grønne regjeringen frem sin regjeringsplattform, og der sa de om økologisk produksjon: «*Det skal være et mål at 15 prosent av matproduksjonen og matforbruket i 2015 skal være økologisk.*»

Tabell 3.2 viser hvordan det økologisk drevne jordbruksarealet har vokst i årene etter 1991. I år 2008 var den økologiske andelen av det totale jordbruksarealet på 3,9 prosent, eller 5,1 prosent dersom vi også inkluderer arealet som er under omlegging.

Tabell 3.2 Økologiske jordbruksbedrifter og økologisk jordbruksareal

	1991	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring 1999–2008
Antall jordbr.bedrifter med økologisk drift ¹⁾	423	1 762	2 611	2702	4,9
Fulldyrka eng	9 629	95 930	233 995	233 944	10,4
Overflatedyrka eng	942	7 320	11 390	11 458	5,1
Gjødsla beite	2 023	22 497	62 309	64 875	12,5
Grønnfôr og silovekster	2 021	9 574	13 387	11 809	2,4
Korn og erter til modning	1 741	8 611	61 288	64 567	25,1
Potet	598	1 472	1 958	2 195	4,5
Andre vekster	980	3 195	9 940	9 157	12,4
Grønngjødsla areal og brakkmark	211	911	7 538	5 758	22,7
Godkjent økologisk jordbr. areal i alt, daa	18 145	149 510	401 805	403 763	11,7
Økologisk areal i % av jordbr. areal i drift	0,2	1,4	3,9	3,9	
Jordbruksareal under omlegging, daa	6 288	38 225	87 784	118 724	13,4

* Foreløpige tall

1) Omfatter alle bruk som er godkjent for tilskudd og/eller merke

Kilde: Statistisk sentralbyrå etter Debio og Debio.

Tabell 3.3 viser utviklingen av økologisk husdyrhold fra 1991 til 2008. Fra 1999 til 2008 har alle dyreslag hatt en økning. Kyllingproduksjonen var svært liten i utgangspunktet, og har dermed hatt den største økningen. Ammekyr og slaktegriser har hatt den nest største økningen, mens økologisk geitehold har hatt den minste økningen i denne perioden. Også det siste året har antallet økologiske dyr økt for alle dyregrupper unntatt geit.

Tabell 3.3 Husdyrhold på økologisk godkjente jordbruksbedrifter. Antall dyr¹⁾

	1991	1999	2007	2008	Årlig %-vis endring 1999–2008
Storfe	957	7 424	20 311	21 192	12,4
Melkeku ²⁾	237	2 998	6 030	6 847	9,6
Ammeku	87	680	2 799	2 803	17,0
Annet storfe	633	3 746	11 482	11 542	13,3
Sau	3 007	18 393	35 905	40 145	9,1
Geit	209	1 052	1 353	1 296	2,3
Svin			1 429	1 946	
Slaktegris	53	282	1 197	1 610	21,4
Verpehøner	1 697	27 228	84 310	119 323	17,8
Kyllinger	10	91	3 333	46 787	100,1

1) I 1991 var telledatoen 1/7, øvrige år; 31/12

2) Godkjent for melk og kjøtt

Kilde: Statistisk sentralbyrå etter Debio og Debio.

Registrering av slakt er hentet fra Norsk kjøtt/Nortura og Statens Landbruksforvaltning. Norsk kjøtt/Nortura oppgir f.o.m. 2002 både mottatt og anvendt mengde økologisk kjøtt, mens Statens Landbruksforvaltning har tall for totalt innveid mengde både fra kjøttssamvirket og andre private slakterier. Ikke alle rutiner ivaretar kravene til økologisk produksjon like godt, og ikke alle økologiske slakt blir registrert som økologisk. Det er usikkert hvor store mengder som ikke kommer med. Det er stort sett storfe og lam som produseres økologisk, og i mindre grad kraftfôrbasert kjøttproduksjon. Tabell 3.4a og b viser tilførsel og salg av økologisk storfe og lam/sau levert Norsk kjøtt/Nortura, samt total tilførsel.

Tabell 3.4a Tilførsel og salg av økologisk storfekjøtt levert Norsk kjøtt/Nortura og total tilførsel. Tonn

	1997	1999	2001	2007	2008	Årlig %-vis endring 1999–2008
Til Norsk kjøtt/Nortura						
Tilførsel	52,5	186,8	393,8	792,3	752,7	16,7
Solgt som økologisk	18,4	20,5	47,3	206,8	233,6	31,0
Andel solgt ¹⁾	35 %	11 %	12 %	26 %	31 %	
Total tilførsel	77,4	265,7	472,2	991,5	1002,9	15,9

1) Det som ikke selges, blir lagt på fryselager for senere salg eller selges som ordinær vare

Kilde: Norsk kjøtt/Nortura og Statens landbruksforvaltning.

Tabell 3.4b Tilførsel og salg av økologisk lamme- og sauekjøtt levert Norsk kjøtt/Nortura og total tilførsel. Tonn

	1997	1999	2001	2007	2008	Årlig %- vis endring 1999–2008
Til Norsk kjøtt/Nortura						
Tilførsel	86,6	145,0	293,5	336,7	375,5	11,2
Solgt som økologisk	45,9	31,0	64,6	106,2	128,1	17,1
Andel solgt ¹⁾	53 %	21 %	22 %	32 %	34 %	
Total tilførsel	129,0	213,0	330,6	443,2	513,0	10,3

Det som ikke selges, blir lagt på fryselager for senere salg eller selges som ordinær vare

Kilde: Norsk kjøtt/Nortura og Statens landbruksforvaltning.

Tabell 3.4a viser at total tilførsel av økologisk storfekjøtt var jevnt økende i hele perioden. Salgsmengden har også økt jevnt i perioden 1997 til 2008, men her var det reduksjon i årene 2002 til og med 2004. Tabell 3.4b viser at utviklingen var den samme for sau- og lammekjøtt også, både når det gjelder tilførsel og anvendelse. Fra 2004 til 2005 ble tilførselen redusert fra 311,8 til 254,5 tonn kjøtt, og i hele perioden 2001 til 2004 var det en betydelig og jevn reduksjon i salgsmengden, ned til 12,8 tonn i 2004. Til 2007 og 2008 økte Nortura både sin tilførsel og anvendelse av økologisk saue- og lammekjøtt. Den totale tilførselen av sauekjøtt har vært noe ujevn fra 1997 til 2008, men har totalt sett hatt en betydelig økning i perioden.

Norsk kjøtt/Nortura sin tilgang på økologisk svinekjøtt er vist i tabell 3.5. Tilførselen ble redusert fra 1999 til 2002, men fikk en betydelig økning deretter, blant annet på grunn av en satsning fra Debio. Tilførselen ble betydelig redusert i 2005 og 2006, og i 2006 mottok de kun 4,8 tonn svinekjøtt. Det var en kraftig økning i både tilførsel og salg fra 2006 til 2007, noe som skyldes at Nortura i 2007 slaktet økologisk gris for firmaet Grøstadgris AS, og selger skrottene tilbake til det firmaet. I 2008 var det en nedgang i tilførsel og salg av økologisk gris, og noe av årsaken til det var at produksjonen hos Grøstadgris AS lå nede 1. halvår i 2008.

Tabell 3.5 Tilførsel og salg av økologisk svinekjøtt levert Norsk kjøtt/Nortura og total tilførsel. Tonn

	1999	2002	2003	2007	2008	Årlig %-vis endring 1999–2008
Til Norsk kjøtt/Nortura						
Total tilførsel	28,6	18,5	59,7	128,6 ²⁾	96,4 ²⁾	14,4
Solgt som økologisk		3,4	7,6	124,1 ²⁾	93,0 ²⁾	
Andel solgt ¹⁾		18 %	13 %	97 %	96 %	
Total tilførsel		20,2	60,4	195,6²⁾	115,7²⁾	17,7

1) Det som ikke selges, blir lagt på fryselerer for senere salg eller selges som ordinær vare

2) Oppgaver fra Grøstadiris inngår i statistikken

Kilde: Norsk kjøtt/Nortura og Statens Landbruksforvaltning.

I følge Statens Landbruksforvaltning var total tilførselen av økologisk geitekjøtt i 1999 1,46 tonn, og det var samme nivå som i 2008. Tilførselen var på et høyere nivå de fleste årene mellom.

Data for økologisk melk i tabell 3.6 omfatter bare den melka som leveres som økologisk til merpris, og dekker dermed ikke hele den faktiske produksjonen. I 2008 ble 48 prosent av den økologiske melken produsert på Østlandet, mens Nord-Norge hadde 3 prosent av produksjonen. Mengden innveid økologisk melk økte jevnt i hele perioden 1997 til 2008, og total ble det innveid 32,6 mill. liter økologisk melk i 2008 hos TINE råvare. Kvantumet anvendt melk stiger litt i 2007 og går ned i 2008. TINE råvare leverer økologisk melk både til de ulike TINE-anleggene og til andre meierier/bedrifter utenom TINE som lager økologiske produkter. Tabell 3.6 viser sum innveid mengde melk, og mengde melk som TINE selv anvender til økologiske produkter.

Tabell 3.6 Innveid og anvendt økologisk melk i TINE¹⁾. 1000 liter

	1997	1999	2001	2007	2008	Årlig %-vis endring 1999–2008
Innveid	3 562	11 703	14 856	28 643	32 562	12,0
Anvendt som økologisk ²⁾	1 755	2 515	5 958	21 124	19 938	25,9
Andel anvendt	49 %	21 %	40 %	74 %	61 %	

1) All melk anvendes, og det som ikke finner avsetning som økologisk, blir anvendt som ordinær vare

2) I 2007 og 2008 er anvendt melk inkludert fløte (regnet om til helmelk)

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Av økologiske fjørfeprodukter er det hovedsakelig egg som omsettes. Det er også en viss produksjon av kalkun. Det ble i 2002 startet salg av økologisk kylling, og i 2003 var det en viss produksjon av dette fra småprodusenter. Ved utgangen av 2008 var det syv produsenter av økologisk kylling, og disse hadde produsert til sammen 19 500 kyllinger for slakt pr 31.12.08.

Tabell 3.7 viser innveid og solgt mengde økologiske egg. Til og med 2005 var det tall fra Prior og Nordgården som inngår her, men i 2006 kjøpte Prior BA opp Nordgården AS, slik at det f.o.m. da bare ble én aktør av betydning som mottok og solgte økologiske egg. Statens Landbruksforvaltning mangler tall for direktesalg fra gård, men dette utgjør heller ikke så mye. Mengde innveid egg har variert en del fra år til år, men antall tonn solgt som økologisk har derimot økt jevnt i alle år, og økningen var på 50 prosent fra 2006 til 2007, og det var en ytterligere økning til 2008. *Andelen* økologiske egg som selges som økologiske ble imidlertid noe redusert fra 2007 til 2008.

Tabell 3.7 Innveid og anvendt mengde økologiske egg. Tonn

	2000	2002	2003	2007	2008	Årlig %-vis endring 2000–2008
Innveid	300,1	343,8	448,4	920,2	1091,8	17,5
Solgt som økologisk	192,0	283,1	357,6	735,0	798,1	19,5
Andel solgt	64 %	82 %	80 %	80 %	73 %	

Kilde: Statens landbruksforvaltning

Tabell 3.8 viser utviklingen i mengden økologisk korn levert til mølle, og vi ser at total mengde ble redusert med 12 prosent fra 2004/2005 til 2007/2008. Produksjon av korn til eget såkorn og til eget fôr er ikke med. Fra og med 2002/2003 har vi tatt med tall for økologiske erter, og oljefrø f.o.m. 2005/2006. Erterproduksjonen var størst i 2004/2005.

Tidligere år har økologisk korn blitt videreforedlet i sin helhet som økologisk vare, enten til fôr eller matmel. I 2004 oppstod det en ubalanse i markedet for økologisk korn. Dette medførte en overproduksjon som blant annet kan forklares ved det gode avlingsåret i 2004, samt noe sviktende etableringer av kraftfôrkrevende økologisk husdyrproduksjon. I ettertid har vi hatt en underskuddssituasjon på økologisk korn, noe som delvis skyldes endring i etterspørselen etter økologiske varer. I jordbruksavtalen for 2005/2006 ble prisnedskrivningstilskuddet på norskprodusert økologisk korn hevet med 32 øre per kg for å øke konkurransekraften mot importert vare. Satsen fikk virkning fra 1. juli 2006. For å stimulere til produksjon av større mengder norske økologiske kornvarer, gikk deler av den økte satsen også til å finansiere økte pristillegg til kornprodusent fra og med sesongen 2006/2007.

Tabell 3.8 Økologisk korn levert mølle. Tonn

	1996/97	1999/00	2001/02	2004/05	2006/07	2007/08	Årlig %-vis endring 96/97–07/08
Hvete	54,9	295,8	449,9	2 222,7	1 208,9	1561,0	35,6
Rug	40,4	43,6	20,0	571,6	173,7	278,0	19,2
Bygg	52,8	88,5	95,4	3 166,9	4 181,9	3208,0	45,3
Havre	76,8	284,4	571,9	4 212,2	3 236,0	3960,0	43,1
Erter				624,2	358,3	404,0	
Oljefrø					66,7	63,0	
Sum korn	224,9	712,2	1 137,2	10 797,6	9 225,4	9 474,0	40,5

Kilde: Statens landbruksforvaltning.

Produksjon og omsatte mengder av grønnsaker og poteter er ikke med i registreringene. Det er per i dag ingen gode oversikter over markedet for økologiske poteter og grønnsaker, men Statens Landbruksforvaltning jobber med forbedringer her. Økologiske produkter inngår i prinsippet i oversikten over samlet produksjon i kapittel 3.1.

3.3 Import og eksport

Tallene for import og eksport av matvarer i tabellene nedenfor er hentet fra Statistisk sentralbyrås statistikk «Utenrikshandel». Utenrikshandelen med landbruksvarer er regulert gjennom ulike nasjonale markedstiltak som begrenser importen og fremmer eksporten. Omfanget av utenrikshandelen er igjen avhengig av markedsbalansen i verdensmarkedet på de ulike landbruksvarene samt internasjonale handelsavtaler. Norge har gjennom EØS-avtalen forpliktet seg til samhandel med EU på ulike landbruksvarer. I tillegg har Norge forpliktelser i forhold til WTO-avtalen som blant annet regulerer forhold som markedsadgang, eksportstøtte og samlet støtte til jordbruket.

Import- og eksporttallene omfatter ikke varer i direkte transitt. Eksporten av varer til skip, luftfartøyer eller oljeplattformer registrert i Norge i utenriksfart, er ikke med. Likeså er grensehandel og andre varer som privatpersoner tar med inn i landet ikke registrert. Alle kjøring er gjennomført basert på en datafil som skiller importen mellom ulike land. I praksis innebærer dette at handelsstatistikken på enkelte varenummer er konfidensiell og vil derfor ikke fremkomme import- og eksportstatistikken. NILF anser dette imidlertid for lite problematisk, fordi dette utgjør en svært liten andel av handelsvolumet.

Varenomenklaturen er endret fra 1979 og tallene er derfor ikke fullt ut sammenlignbare for alle år. Samtlige tabeller angir tall for de tre siste årene (2006, 2007 og 2008). Ut over dette varierer det noe hvilke andre år som publiseres, men hovedregelen er at årene 1979, 1989/1990 og 1999/2000 presenteres. I de tabeller der handelsstatistikken skiller mellom land, omfatter landene i tabellen de fem landene som det importeres mest varer fra og de fem landene som det eksporteres mest varer til i 2008. I de tilfeller der «—» er angitt i ta-

bellen, er ikke dataene tilgjengelig. Imidlertid skal totalsummen i disse tabellene være korrekt. Hvis ikke annet er nevnt angis import og eksporttall i mill kg.

Tabell 3.9a viser at import og eksport av *kjøtt* i perioden 1979 tom 2008. Handelen av kjøtt varierer noe fra år til år. I 2008 var importen på 23,3 mill. kg, noe som innebærer en reduksjon på 9 prosent fra 2007. Importøkningen (i prosent) var størst på lam/sau med 65 prosent, mens det var en importreduksjon på svin på 61 prosent. Eksporten av kjøtt har økt med 5 prosent det siste året.

Tabell 3.9a Import og eksport av kjøtt. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import:								
Svinekjøtt	5,7	2,3	5,6	2,3	4,7	3,1	7,8	3,1
Spekk	1,5	0,9	1,1	1,4	1,4	1,4	1,4	0,6
Storfekjøtt	8,5	1,1	2,9	3,3	7,6	5,3	10,3	11,5
Sau- og lammekjøtt	3,6	0,3	0,7	0,9	0,7	0,5	2,8	4,7
Fjørfe	0,5	0,3	1,1	0,3	1,4	0,8	0,8	1,1
Annet kjøtt	0,4	1,0	1,2	1,3	3,7	2,9	2,5	2,4
Sum	20,2	5,9	12,6	9,4	19,6	14,0	25,7	23,3
Eksport:								
Svinekjøtt	-	1,6	0,3	1,4	3,3	5,9	2,1	2,3
Spekk	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6
Storfekjøtt	0,9	7,6	1,2	2,2	1,4	2,6	1,4	1,4
Sau- og lammekjøtt	-	1,8	0,0	0,0	0,5	0,1	0,1	0,1
Fjørfe	-	0,1	0,1	0,2	0,6	0,4	0,4	0,8
Annet kjøtt (inkl. spekk)	-	0,8	1,5	1,3	3,1	2,5	2,4	1,5
Sum	0,9	12,0	3,1	5,0	9,0	11,5	6,4	6,6
Nettoimport	19,3	-6,0	9,5	4,4	10,7	2,4	19,3	16,6

* Foreløpige tall.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.9b viser de fem landene som Norge importerte mest storfekjøtt fra i 2008, samt de fem landene som Norge eksporterte mest storfekjøtt til i 2008. Importen av storfekjøtt økte med hele 12 prosent i 2008, mens eksporten økte med 13 prosent. 43 prosent av importert storfekjøtt i 2008 kom fra Tyskland. Når det gjelder eksport av storfekjøtt i 2008 gikk det meste (86 prosent) til Danmark og Russland.

Tabell 3.9b Import og eksport av storfekjøtt fordelt på land. Millioner kg

	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import fra:								
Tyskland	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	2,2	4,9
Namibia	-	0,0	0,0	0,6	1,1	1,0	1,2	2,1
Danmark	0,4	0,1	1,0	0,6	0,8	0,4	1,5	1,5
Botswana	0,1	0,1	0,1	0,9	1,6	1,7	1,5	1,1
Uruguay	-	0,0	0,0	0,0	0,3	0,5	0,4	0,4
Andre land	-	0,9	1,8	1,1	3,7	1,7	3,4	1,4
Sum	2,1	1,1	2,9	3,3	7,6	5,3	10,3	11,5
Eksport til:								
Danmark	-	0,0	0,3	0,4	0,2	0,5	0,3	0,6
Irland	-	0,0	0,4	0,6	0,6	1,6	0,9	0,6
Japan	-	0,0	0,0	0,0	0,2	0,1	0,0	0,1
Tyskland	-	0,0	0,2	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Andre land	-	7,6	0,2	1,0	0,3	0,5	0,1	0,1
Sum	0,8	7,6	1,2	2,2	1,4	2,6	1,4	1,4
Nettoimport	1,3	-6,5	1,7	1,1	6,1	2,7	8,9	10,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Av tabell 3.9c ser vi at handelen av *svinekjøtt* varierer en del fra år til år. Sammenligner man importert mengde svinekjøtt i 2008 med mengden i 2007, har det vært en reduksjon på 61 prosent. De tre siste årene har det stort sett vært de nordiske landene som eksporterer svinekjøtt til Norge. Historisk sett varierer eksport av svinekjøtt noe mer enn importen (i %). I 2008 ble det eksportert 2,3 mill. kg, mens det i 2007 ble eksportert 2,1 mill. kg, noe som tilsvarer en økning på 9 prosent.

Tabell 3.9c Import og eksport av svinekjøtt fordelt på land. Millioner kg

	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import fra:								
Sverige	2,6	1,3	3,1	0,6	2,0	1,1	2,9	1,2
Danmark	1,5	0,9	1,0	0,9	1,9	1,0	0,9	0,8
Finland	0,0	0,0	1,4	0,8	0,4	0,5	3,2	0,5
Spania	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,2	0,2	0,3
Italia	-	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2
Andre	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,3	0,2
Sum	4,2	2,3	5,6	2,3	4,7	3,1	7,8	3,1
Eksport til:								
Danmark	-	0,2	0,1	0,2	0,6	1,6	1,1	1,3
Hong Kong/Kina	-	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1	0,2
Russland	-	0,0	0,0	0,2	1,6	2,6	0,3	0,2
Sverige	-	0,1	0,0	0,1	0,5	0,9	0,3	0,2
Ukraina	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1
Andre	6,3	1,4	0,2	0,9	0,4	0,7	0,4	0,2
Sum	6,3	1,6	0,3	1,4	3,3	5,9	2,1	2,3
Nettoimport	-2,1	0,7	5,3	0,9	1,5	-2,8	5,7	0,8

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.10 viser importen av antall *levende dyr* i perioden 1996 til og med 2008. Importen av levende storfe har vært forholdsvis beskjeden de siste årene, og i 2008 ble det importert 7 dyr. Det ble ikke importert svin eller sau i 2008, mens importen av geiter var 46 dyr. Importen av høns gikk ned med om lag 30 prosent det siste året.

Tabell 3.10 Import av levende dyr. Antall dyr

	1996	2000	2005	2006	2007	2008*
Hester, esler, muldyr og mulesler	-	1559	1873	1914	2077	2088
Storfe	126	48	0	8	31	7
Svin	24	0	49	0	0	0
Sauer	-	2	39	71	4	0
Geiter	-	16	53	20	0	46
Høns og annet fjørfe ¹⁾	-	151 610	138 907	105 164	158 769	111 854

* Foreløpige tall

1) Ikke fasan og struts tilhørende kapittel 01.06 i tolltariffen

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.11a viser at importen av egg med skall gikk ned fra 2,4 mill. kg i 2007 til 1,4 mill. kg i 2008. Importen av tørket egg i 2008 var på 43 000 kg. Totalt har eksporten av egg har ligget på under en halv mill kg de siste årene. Både importen og eksporten varierer noe fra år til år.

Tabell 3.11a Import og eksport av egg og eggprodukter. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008'
Import:								
Egg, med skall	0,7	0,8	0,2	0,3	0,6	1,9	2,4	1,4
Tørket m.m.	0,0	0,0	0,7	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0
Klekkeegg	-	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3	0,2	0,2
Sum	0,7	0,8	0,9	0,4	0,8	2,3	2,6	1,6
Eksport:								
Egg, med skall	1,6	0,3	0,0	0,4	0,2	0,1	0,2	0,1
Tørket m.m.	0,0	1,0	1,5	0,4	0,2	0,0	0,0	0,0
Klekkeegg	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Sum	1,6	1,3	1,5	0,8	0,4	0,1	0,2	0,1
Nettoimport	-0,9	-0,5	-0,7	-0,4	0,5	2,2	2,5	1,5

*Foreløpige tall

Tabell 3.11b viser at 99 prosent av importert egg og eggproduktene kommer fra de fem landene Polen, Belgia, Finland, Sverige og Danmark i 2008. 98 Prosent av egg og eggprodukter eksporteres til Danmark i 2008.

Tabell 3.11b Import og eksport av egg og eggprodukter fordelt på land. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import fra:								
Polen	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,4	0,6	0,6
Belgia	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,6	0,5
Finland	-	0,4	0,1	0,0	0,5	1,2	0,4	0,3
Sverige	-	0,2	0,1	0,3	0,2	0,4	0,2	0,2
Danmark	-	0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Andre	-	0,2	0,6	0,0	0,0	0,2	0,8	0,0
Sum	0,7	0,8	0,9	0,4	0,8	2,3	2,6	1,6
Eksport til:								
Danmark	-	0,0	0,0	0,3	0,2	0,1	0,2	0,1
Sverige	-	0,9	1,4	0,4	0,1	0,0	0,0	0,0
Andre	-	0,4	0,1	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Sum	1,6	1,3	1,5	0,8	0,4	0,1	0,2	0,1

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Import og eksport av melk og melkeprodukter framgår av tabell 3.12a. Import av melkeprodukter har ligget på ca 10 mill kg de siste årene, der ost og ostemasse dominerer. Eksporten av melk og melkeprodukter har ligget på om lag 20 mill. kg i året siden 2001. I alle år har vi eksportert mer melk og melkeprodukter enn det vi har importert.

Tabell 3.12a Import og eksport av melk og melkeprodukter. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import:								
Melk og fløte	0,0	0,0	0,2	0,0	0,1	0,2	0,2	0,2
Konsentrert	0,0	0,0	0,1	0,0	0,3	0,3	0,4	0,5
Surmelk m.m.	0,0	0,0	0,0	0,4	1,0	1,2	1,4	1,0
Myse	0,3	0,2	0,3	0,3	0,2	0,3	0,2	0,1
Smør og melkefett	1,7	0,1	0,0	0,2	0,4	0,3	0,3	0,4
Ost og ostemasse	1,4	2,2	2,4	3,2	7,4	7,7	8,3	8,5
Sum	3,4	2,6	3,0	4,1	9,4	10,0	10,8	10,6
Eksport:								
Melk og fløte	0,0	0,0	0,0	0,1	0,4	2,2	1,7	1,7
Konsentrert	0,0	1,1	0,2	1,1	0,1	0,0	0,0	0,0
Surmelk m.m.	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0
Myse	0,8	0,0	0,1	0,0	0,1	0,0	0,3	0,2
Smør og melkefett	0,4	12,4	4,4	3,8	1,6	0,4	2,4	3,2
Ost og ostemasse	20,8	26,6	23,1	19,4	18,2	17,9	15,2	14,4
Sum	22,0	40,1	27,8	24,4	20,4	20,6	19,7	19,6
Nettoimport	-18,6	-37,5	-24,9	-20,3	-11,0	-10,6	-8,8	-9,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.12b viser import og eksport av melk og melkeprodukter fordelt på ulike land. Tabellen omfatter de fem landene som Norge har handlet mest med det siste året, der vi ser at det er Danmark som eksporterer mest til Norge, mens Norge eksporterer mest til USA.

Tabell 3.12b Import og eksport av melk og melkeprodukter fordelt på land. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import fra:								
Danmark	-	1,3	1,8	2,0	3,8	3,7	4,1	4,4
Tyskland	-	0,2	0,2	0,1	2,4	2,7	3,0	2,0
Frankriket	-	0,7	0,8	1,0	1,3	1,3	1,4	1,5
Italia	-	0,0	0,1	0,2	0,7	0,7	0,8	0,8
Nederland	-	0,1	0,0	0,1	0,8	0,6	0,3	0,5
Andre land	-	0,3	0,2	0,8	0,6	1,0	1,1	1,4
Sum	3,4	2,6	3,0	4,1	9,4	10,0	10,8	10,6
Eksport til:								
USA	-	7,3	7,1	8,6	7,6	7,6	8,6	8,0
Tyskland	-	0,9	1,3	1,1	0,8	2,7	2,2	2,1
Australia	-	1,5	1,5	1,1	1,8	1,9	2,0	1,6
Sverige	-	1,4	0,2	0,5	2,1	1,1	1,8	1,4
Canada	-	0,9	1,0	0,9	1,4	1,4	1,5	1,4
Andre land	-	28,1	16,9	12,3	6,7	6,0	3,7	5,2
Sum	20,8	40,1	27,8	24,4	20,4	20,6	19,7	19,6
Nettoimport	-18,6	-37,5	-24,9	-20,3	-11,0	-10,6	-8,8	-9,0

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen

Tabell 3.13 viser import og eksport av grønnsaker¹. Hovedvekten av det som importeres, importeres som friske grønnsaker. I 2008 var importen av friske grønnsaker på nesten 107 mill. kg. I tillegg kom importen av konserverte/bearbeidede grønnsaker på om lag 57 mill. kg. Tomater er den største grønnsakssorten som importeres, etterfulgt av paprika og salat. I 2008 var eksporten av grønnsaker (friske og konserverte) på 1,4 mill. kg.

Tabell 3.13 Import og eksport av grønnsaker. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
<i>Friske grønnsaker:</i>								
Blomkål	3,0	3,4	3,5	3,6	4,2	4,4	4,3	4,8
Kinakål	-	4,4	4,5	3,8	2,3	2,2	2,2	1,9
Annen kål ¹⁾	3,5	0,0	2,7	4,9	6,4	7,0	7,7	8,1
Gulrot	6,0	2,7	3,0	2,0	4,6	5,6	5,7	6,6
Løk	3,6	0,7	5,2	7,0	6,4	8,7	11,1	12,3
Tomater	6,0	8,7	11,5	13,1	19,7	20,4	21,5	23,6
Slangeagurk	3,1	4,9	5,1	4,5	6,4	7,4	6,9	7,1
Paprika	-	4,0	5,1	8,2	11,6	12,5	13,4	14,4
Salat	0,3	0,8	2,9	6,7	9,5	11,8	12,0	13,0
Sopp	-	1,0	2,5	2,8	4,7	5,3	5,1	5,4
Øvrige	-	3,1	3,3	5,3	7,3	8,0	9,7	10,1
Import, friske grønnsaker i alt	31,0	33,8	49,1	61,9	82,8	93,1	99,4	107,4
Import, konserverte grønnsaker	11,0	26,1	38,1	53,4	52,6	55,0	57,2	57,5
Sum import grønnsaker	42,0	59,9	87,2	115,3	135,5	148,1	156,7	164,8
Eksport, grønnsaker	0,0	5,9	2,6	1,1	1,6	2,7	2,2	1,4

* Foreløpige tall

1) Kinakål er skilt ut f.o.m. 1990

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

¹ Omfatter ikke poteter jfr. tolltariffens kapittel 07.01 eller varer jf tolltariffens kapittel 07.13 og 07.14 (tørkede belgfrukterr... Manioka-...)

Tabell 3.14 gir en oversikt over import og eksport av frukt og bær. Total import av frukt og bær har økt hele tiden fra 1979 og frem til 2008, og var på 439,9 mill. kg i 2008. Importen av frukt og bær totalt, har økt med ca 9 prosent det siste året. Eksporten av frukt og bær utgjorde om lag 5,5 mill. kg i 2007, noe som er en økning på 3,5 prosent det siste året. Både importen og eksporten av frukt og bær vil variere mellom år som følge av variasjonen i den norske produksjonen.

Tabell 3.14 Import og eksport av frukt og bær. Millioner kg

	1979	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Sitrusfrukter mv.	63,3	63,0	61,1	62,9	63,5	70,6	74,9	74,3
Bananer	33,7	48,5	59,6	59,9	73,2	74,6	78,5	83,5
Epler	48,6	41,5	37,2	42,1	50,6	49,6	55,3	52,3
Pærer	11,6	10,3	13,2	15,6	22,6	19,3	22,8	24,9
Druer	17,3	19,1	18,5	24,3	31,6	29,5	33,8	36,6
Steinfrukter	4,2	5,3	5,4	10,5	14,8	14,9	14,8	14,2
Meloner	-	5,0	6,6	11,8	18,4	20,9	21,2	23,3
Andre frukter 1)	9,0	9,5	7,7	10,0	18,4	19,7	23,6	25,7
Sum import, frisk frukt	187,7	202,3	209,2	237,0	293,2	299,2	324,9	334,7
Import, konserverte frukt 2)	27,4	45,9	50,6	56,6	73,1	81,3	89,2	93,9
Sum import frukt	215,1	248,2	259,8	293,7	366,2	380,4	414,1	428,7
Import bær 3)	3,0	3,1	5,2	5,8	10,2	10,7	10,9	11,2
Import, frukt og bær i alt	218,1	251,3	264,9	299,5	376,4	391,2	425,1	439,9
Eksport, frukt og bær	1,0	2,6	3,1	2,7	4,2	5,0	5,5	6,2

1) fom 1990 omfatter kapittel 08.01, 08.02 og 08.04 i tolltariffen

2) fom 1990 omfatter også bærprodukter som ikke tilhører kapittel 08.10 i tolltariffen.

3) fom 1990 omfatter kun bær under tollnummer 08.10.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.15a viser import og eksport av RÅK-varer² fordelt på de største varegruppene³. RÅK-importen var på ca. 390 mill. kg i 2008, noe som innebærer en økning på 9 prosent det siste året. Bakervarer er den største "rene" varegruppen innen RÅK-varer, og i 2008 stod bakervarer for 30 prosent av RÅK-importen. Importvolumet av tilberedte næringsmidler har økt mye. Om lag 86 % (dvs 102 mill kg) av importen av tilberedte næringsmidler i 2008 var proteinkonsentrater og teksturerte

² RÅK-vare kan defineres som en vare som gis, eller kan gis, råvarepriskompensasjon i form av prisnedskrivning, eksportstøtte eller toll på konkurrerende import. I dette kapittelet er definisjonen av råkvarer tollnummer i hht vedleggstabell 1, til SLFs rundskriv som omfatter "tollsatter ved import av bearbejdede jordbruksråvarer med frihandelsstatus". 2008 tall er basert på vedleggstabell 1, datert 01.09.2008, 2007 tall er basert på vedleggstabell 1, datert 01.09.2007 osv.

³ Inndeling av hovedgrupper er basert på SLFs vedleggstabell 1 og er som følger: Bakervarer; tollnummer som starter på 19.01 og 19.05. Tilberedte næringsmidler; tollnummer som starter på 21.06. Sjokolade og sukkervarer; tollnummer som starter på 17.04 og 18.06. Supper og sauser; tollnummer som starter på 21.03 og 21.04. Iskrem; Tollnummer som starter på 21.05. Annet; andre tollnummer som ikke fremkommer ovenfor, men som inngår i SLFs vedleggstabell 1.

proteinsubstanser fra Brasil⁴. Den totale eksporten av RÅK-varer var på ca. 35 mill. kg i 2008, og det eksporteres mest sjokolade/sukkervarer og bakervarer.

Tabell 3.15a Import og eksport av RÅK-varer⁵. Millioner kg

	1995	2000	2005	2006	2007	2008*
Import:						
Sjokolade og sukkervarer	31,1	34,9	42,6	45,0	45,5	45,9
Bakervarer	35,6	58,3	95,0	102,9	112,0	117,5
Tilberedte næringsmidler	11,2	9,7	32,8	52,6	101,2	118,2
Saus og supper	9,0	11,6	19,1	19,8	22,7	24,8
Iskrem	3,2	2,9	2,5	2,9	3,1	3,0
Annet ¹⁾	40,0	53,6	66,8	71,3	72,0	80,0
Sum	129,9	171,1	258,8	294,6	356,4	389,5
Eksport:						
Sjokolade og sukkervarer	11,9	11,4	11,7	11,9	11,0	11,4
Bakervarer	13,5	9,2	10,4	10,2	10,7	10,7
Tilberedte næringsmidler	3,2	1,8	3,8	4,6	4,4	4,8
Saus og supper	4,4	4,5	4,5	4,4	4,6	4,1
Iskrem	2,7	2,8	2,8	2,5	2,4	1,9
Annet ¹⁾	6,1	6,6	4,8	3,2	3,4	2,6
Sum	41,9	36,3	38,0	36,8	36,5	35,3
Nettoimport	88,1	134,8	220,8	257,8	320,0	354,1

* Foreløpige tall

1) Omfatter andre RÅK-varer som ikke er definert som sjokolade, bakervarer etc.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.15b viser fordelingen av importen og eksporten av RÅK-varene etter land, basert på gjeldende RÅK-tollvarenummer⁶. Sverige og Danmark er våre desidert viktigste handelspartnere av RÅK-varer, både på import- og eksportsiden (med unntak av importen fra Brasil sin fôreksport). Dersom vi ser bort fra handel med fôr utgjorde importen fra Sverige og Danmark 40 prosent av all råk import, mens 61 prosent av RÅK-eksporten gikk til våre to naboland.

⁴ Importen på tollnummer 21.06 1000 (21.06.1001 i 2008) fra Brasil startet i all hovedsak i 2005 med 17 mill kg, før den økte til hhv 36 og 67 mill kg i 2006 og 2007.

⁵ Sjokolade og sukkervarer omfatter Råkprodukter i tolltariffens kapittel 17.04 og 18.06. Bakervarer omfatter 19.01 og 19.05, tilberedte næringsmidler omfatter 21.06, supper og sauser omfatter 21.03 og 21.04, iskrem omfatter 21.05, mens annet omfatter andre råknummer som ikke tilhører de nevnte kapitlene i tolltariffen.

⁶ Det vil kun si de tollnummer som fremkommer i SLFs vedleggstabell 1 for 2008. Ved endring av tollnummer/nye/splitting etc. vil det oppstå avvik ved at ikke all import/eksport av Råk-varer med det enkelte land fremkommer (eksempel Brasil fra 2007 til 2008 som følge av oppsplitting av tollnummer). Totalsummen ved import og eksport er imidlertid korrekt, slik at gruppen annet her også kan omfatte handel på visse tollnummer med landene som står oppført i tabellen.

Tabell 3.15b Import og eksport av RÅK-varer fordelt på land. Millioner kg

	1995	2000	2005	2006	2007*	2008*
Import fra:						
Brasil	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	102,0
Sverige	25,6	31,2	50,7	52,7	57,7	63,6
Danmark	15,0	24,4	50,2	49,6	49,8	49,6
Nederland	10,6	19,2	26,9	29,4	30,6	33,0
Tyskland	6,7	9,6	29,6	31,7	30,6	29,6
Annet¹⁾	72,1	86,6	101,4	131,2	187,6	111,7
Sum	129,9	171,1	258,8	294,6	356,4	389,5
Eksport til:						
Sverige	16,0	12,3	16,3	16,9	16,2	15,6
Danmark	3,3	6,7	9,0	7,8	6,9	6,8
Finland	2,7	2,7	3,2	3,4	3,7	3,5
USA	1,2	0,6	0,7	0,7	0,9	1,2
Litauen	0,0	0,0	0,0	0,3	0,6	1,0
Annet¹⁾	18,6	14,0	8,8	7,7	8,1	7,3
Sum	41,9	36,3	38,0	36,8	36,5	35,3

* Foreløpige tall

1) Omfatter andre land, samt tollnummer som ikke lenger er i bruk.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Årlig statistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.16 viser verdien av norsk import av snittblomster i perioden 1998 til 2008. Til og med 2006 inngår roser som ble importert i perioden november til mars i «snittblomster ellers» -gruppen. På grunn av nye tollnummer i 2007 har det blitt mulig å skille ut roser som importeres i det angitte tidspunktet. Importen av roser har økt med 27 prosent det siste året, mens snittblomster ellers, har økt med 3 prosent.

Tabell 3.16 Import av snittblomster. Verdi, millioner kroner

	1998	1999	2005	2006	2007*	2008*
Roser importert 1.apr- 31 okt.	32,3	32,1	38,5	42,4	74,4	97,6
Roser importert 1nov.- 31. mar.	-	-	-	-	73,8	91,5
Sum roser	32,3	32,1	38,5	42,4	148,2	189,0
Snittblomster ellers¹⁾	209,6	205,5	241,2	254,7	198,0	204,3
Sum	241,9	237,6	279,7	297,1	346,2	393,3

* Foreløpige tall

1) Omfatter buketter, der roser ikke gir buketten des. vesentlige karakter (for hele perioden), samt omfatter roser som ble importert 1. nov. 31. mars i tidsrommet 1998-2006.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Månedstatistikk over utenrikshandelen.

Tabell 3.17 viser hovedkapitlene 1 til 24 i tolltariffen (med unntak av kapittel 13). I tabellen skiller vi mellom GSP-land⁷, MUL-land⁸ og andre land⁹. Importoversikten viser importert mengde og verdi for de tre siste årene, både i mill kg og mill kr¹⁰. I tabellen er det også angitt hvor stor prosentandel GSP-, MUL- og andre land har basert på vekt og verdi i 2008. Samlet sett ble 18,2 prosent av alle varene målt i verdi importert fra GSP-landene i 2008, mens tilsvarende andel for MUL-land var 1,2 prosent. Sammenlikner vi importverdien i 2008 med 2007, gikk importverdien fra GSP-land opp med 20 prosent, for MUL-landene gikk verdien opp med 57 prosent, mens for andre land gikk verdien opp med 14 prosent.

---

⁷ GSP, Land/område som omfattes av Norges ordning med tollpreferanser for varer fra utviklingsland. Fullstendig liste over land er angitt i tolltariffen for 2006, 2007 og 2008.

⁸ MUL, Som for GSP, men kjennetegner land/områder som betegnes som de minst utviklede land: Fullstendig liste over land er angitt i tolltariffen for 2006, 2007 og 2008.

⁹ Alle land med unntak av GSP og MUL land.

¹⁰ Pga endringer i hvilke land som inngår i MUL/GSP i de ulike årene, legges listen i tolltariffen til grunn for klassifiseringen i hvert enkelt år. Dette innebærer at for eksempel land som inngår i MUL statistikken i 2008 ikke er identisk med landene som inngår i MUL statistikken i 2007 og 2006.

Tabell 3.17 Import i mill kilo og kroner, fordelt på GSP-land, MUL-land og andre land i perioden 2006–2008, samt % - vis andel. Inndelt etter tolltariffen

Toll kap	Vare- gruppe	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Vekt	Verdi
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	%-andel i 2008	%-andel i 2008
1	Levende dyr								
	GSP	0,0	0,0	0,0	0,4	2,7	0,7	0,1 %	0,4 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	0,9	0,9	0,9	154,2	195,1	196,6	99,9 %	99,6 %
2	Kjøtt og spiselig avfall								
	GSP	1,3	1,6	1,1	68,9	107,9	118,7	5,6 %	14,3 %
	MUL	2,7	2,7	3,3	121,3	114,0	141,8	16,0 %	17,1 %
	ANDRE	6,8	18,3	16,0	241,3	521,7	567,9	78,4 %	68,6 %
3	Fisk og krepsedyr								
	GSP	7,1	6,7	6,5	260,3	256,4	280,6	4,4 %	11,9 %
	MUL	0,6	0,5	0,4	32,2	28,6	19,2	0,3 %	0,8 %
	ANDRE	125,0	152,6	138,7	2 013,8	2 364,6	2 056,7	95,3 %	87,3 %
4	Melk og meieriprodukter								
	GSP	0,2	0,2	0,2	2,4	2,4	3,2	1,5 %	0,6 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,5	0,3	0,3	0,2 %	0,1 %
	ANDRE	12,4	13,5	12,4	427,0	476,4	526,4	98,3 %	99,3 %
5	Produkter av animalsk opprinnelse								
	GSP	5,4	2,0	1,6	87,8	67,5	71,7	4,3 %	29,4 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	26,7	27,8	36,3	147,6	146,4	171,9	95,7 %	70,6 %
6	Levende trær og planter								
	GSP	0,5	0,5	0,4	30,7	28,7	23,3	1,1 %	1,8 %
	MUL	1,1	1,8	2,2	65,3	103,1	148,8	5,5 %	11,8 %
	ANDRE	32,8	36,5	37,1	931,0	1 020,5	1 094,2	93,4 %	86,4 %

Tabell 3.17 forts. Import i mill kilo og kroner, fordelt på GSP-land, MUL-land og andre land i perioden 2006–2008, samt % - vis andel. Inndelt etter tolltariffen

Toll kap	Vare- gruppe	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Vekt	Verdi
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	%-andel i 2008	%-andel i 2008
7	Grønnsaker, røtter og knoller								
	GSP	7,6	8,9	9,1	144,5	169,7	155,1	3,3 %	7,0 %
	MUL	0,3	0,5	1,3	6,8	12,4	44,1	0,5 %	2,0 %
	ANDRE	188,9	236,6	265,9	1 529,7	1 772,8	2 006,9	96,2 %	91,0 %
8	Spiselig frukter og nøtter								
	GSP	125,7	143,3	146,5	1 081,4	1 258,2	1 391,0	40,6 %	34,8 %
	MUL	0,4	0,2	1,1	7,0	4,3	17,4	0,3 %	0,4 %
	ANDRE	196,1	205,2	213,3	2 027,5	2 191,9	2 586,0	59,1 %	64,7 %
9	Kaffe, te og krydder								
	GSP	36,1	39,2	32,9	589,4	638,8	621,6	78,6 %	62,5 %
	MUL	1,1	0,8	2,9	19,8	15,5	66,9	6,9 %	6,7 %
	ANDRE	5,4	5,6	6,1	228,4	264,3	306,3	14,5 %	30,8 %
10	Korn								
	GSP	14,5	20,2	33,3	64,6	86,2	141,2	5,6 %	10,7 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	340,4	509,1	560,8	462,3	834,4	1 174,1	94,4 %	89,3 %
11	Mølleprodukter								
	GSP	5,0	8,2	9,8	21,7	38,8	53,6	9,6 %	9,2 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	123,0	119,6	92,7	404,3	544,8	529,1	90,4 %	90,8 %
12	Oljeholdige frø og frukter								
	GSP	406,7	426,0	394,4	742,1	973,4	1 283,4	77,8 %	70,1 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	89,2	93,2	112,3	305,8	359,1	546,3	22,2 %	29,9 %
14	Andre vegetabiliske produkter								
	GSP	0,7	0,7	0,3	3,3	3,6	2,3	49,0 %	38,8 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1	0,2 %	1,9 %
	ANDRE	0,3	0,3	0,3	1,7	3,2	3,4	50,8 %	59,3 %
15	Animalske og vegetabiliske oljer								
	GSP	83,3	92,1	116,2	426,4	487,3	1 001,2	26,4 %	25,0 %
	MUL	0,4	0,1	0,3	1,6	0,8	1,6	0,1 %	0,0 %
	ANDRE	288,1	320,7	323,2	1 695,7	1 996,9	2 995,5	73,5 %	74,9 %
16	Produkter av kjøtt og fisk								
	GSP	3,5	4,5	4,8	87,8	130,9	158,6	18,2 %	15,9 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	1,4	0,3	0,6	0,0 %	0,1 %
	ANDRE	16,8	19,0	21,8	574,3	684,6	840,1	81,8 %	84,1 %
17	Sukker og sukkervarer								
	GSP	64,8	69,0	50,1	83,2	90,4	70,6	22,2 %	6,4 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	176,5	168,5	175,6	1 008,2	1 002,2	1 038,1	77,8 %	93,6 %

Tabell 3.17 fort. Import i mill kilo og kroner, fordelt på GSP- land, MUL-land og andre land i perioden 2006–2008, samt % - vis andel. Inndelt etter tolltariffen

Toll kap	Vare- gruppe	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kg	Mill. kr	Mill. kr	Mill. kr	Vekt	Verdi
		2006	2007	2008	2006	2007	2008	%-andel i 2008	%-andel i 2008
18	Kakao og varer derav								
	GSP	0,1	0,3	0,1	2,4	9,4	1,0	0,3 %	0,1 %
	MUL	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	2,0	0,3 %	0,2 %
	ANDRE	34,2	35,9	37,9	1 081,8	1 152,0	1 300,3	99,4 %	99,8 %
19	Produkter av korn og mel								
	GSP	3,3	2,6	2,8	43,7	30,7	36,7	1,9 %	1,2 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	129,7	138,4	147,8	2 270,1	2 559,6	2 932,7	98,1 %	98,8 %
20	Produkter av grønnsaker, frukter, nøtter og andre plantedeler								
	GSP	28,3	34,3	38,8	203,0	259,5	300,2	31,0 %	20,1 %
	MUL	0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	6,4	0,5 %	0,4 %
	ANDRE	88,3	88,6	86,0	993,4	1 108,1	1 189,4	68,5 %	79,5 %
21	Forskjellig tilberedte næringsmidler								
	GSP	37,5	85,6	104,0	134,1	311,9	552,8	63,7 %	23,1 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	54,5	58,2	59,2	1 586,2	1 734,1	1 841,5	36,3 %	76,9 %
22	Drikkevarer, etylalkohol og eddik								
	GSP	10,6	12,1	12,5	111,6	142,6	139,0	6,4 %	3,7 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,0	0,3	0,4	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	169,3	170,4	181,7	2 788,6	3 199,1	3 570,4	93,6 %	96,2 %
23	Reststoffer og avfall fra næringsmiddelindustrien								
	GSP	165,6	153,8	120,4	632,9	762,7	625,0	19,2 %	18,1 %
	MUL	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0 %	0,0 %
	ANDRE	370,1	453,3	506,2	2 222,9	2 657,3	2 836,4	80,8 %	81,9 %
24	Tobakk								
	GSP	1,0	0,9	0,1	33,9	32,6	10,7	2,5 %	1,2 %
	MUL	0,3	0,4	0,1	6,7	8,4	1,8	1,4 %	0,2 %
	ANDRE	3,1	3,4	5,1	564,2	635,4	868,8	96,1 %	98,6 %
	Sum Kapittel 1- 24 (eksklusive kapittel 13) i tolltariffen								
	GSP	1 009	1 113	1 086	4 857	5 892	7 042	26,3 %	18,2 %
	MUL	7	7	12	263	288	452	0,3 %	1,2 %
	ANDRE	2 478	2 876	3 037	23 660	27 424	31 179	73,4 %	80,6 %
	TOTALT	3 494	3 996	4 136	28 780	33 605	38 673	100 %	100 %

3.4 Selvforsyningsgrad

Selvforsyningsgraden er her definert som hvor stor andel av matvareforbruket på engrosnivå, regnet på energibasis, som kommer fra norsk produksjon. Selvforsyningsgraden kan da per definisjon ikke overstige 100 prosent. Selvforsyningsgraden er basert på den faktiske fordeling av forbruket på norske og importerte produkter i det enkelte år. Denne fordelingen vil være påvirket av priser, kvalitetskrav, internasjonale handelsavtaler m.m. Selvforsyningsgraden gir derfor ikke et fullstendig bilde av mulighetene for å dekke matvarebehovet med innenlandsk produksjon. For eksempel kommer eksporten av ost og fisk ikke til uttrykk i selvforsyningsgraden, mens importen kommer med. Muligheten til å legge om produksjon og forbruk mot produkter som kan gi større matvaredekning, kommer heller ikke til uttrykk.

Når evnen til å dekke matvarebehovet med norsk produksjon (selvforsyningsevnen) skal vurderes, må det derfor i tillegg tas hensyn til matvareeksporten og mulighetene for produksjons- og forbruksomlegging. For øvrig vil en krisesituasjon ofte også medføre endringer i produksjonspotensialet på grunn av risikoen for redusert tilgang på maskiner og redskaper, reservedeler, drivstoff, gjødsel og andre driftsmidler.

Tabell 3.18 viser selvforsyningsgraden som norskprodusert andel av matvareforbruket (på engrosnivå) på energibasis, der den norskproduserte andelen er et uttrykk for forbruk fratrukket import av matvarer. Det er også tatt med hvor stor andel som er produsert i norsk jordbruk. Som vi ser av tabellen økte selvforsyningsgraden fra 45 prosent i 2002 til 51 prosent i 2007, og det var en ytterligere økning til 52 prosent i 2008. Endringer i selvforsyningsgraden skyldes hovedsakelig endringer i norskprodusert andel matkorn som følge av størrelsen på avlingene og kvaliteten på kornet. Kolonnen til høyre i tabellen viser de ulike matvarenes relative andel av energiforbruket i 2008.

Selvforsyningsgraden for «korn, som mel» fra og med 1999 er i årets publikasjon endret i forhold til tidligere publikasjoner. Årsaken er at beregningene tidligere ikke har tatt hensyn til import av bakevarer, noe som medfører at de nye tallene blir noe lavere enn tidligere publisert. Denne korrigeringen medfører også at tallene for «Norskprodusert i alt» og «Produsert i norsk jordbruk» blir endret. «Korn, som mel» skal inneholde matkorn som mel, ris og tar hensyn til importert korn/mel i form av deiger, brødvarer og halvfabrikata.

Tabell 3.18 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis. Prosent

	1979	1989	1999	2002	2007	2008	% av energi- forbruk, 2008
Korn som mel, bakevarer og ris	13	23	35	31	53	52	28,6
Poteter, friske	93	99	71	70	61	65	1,7
Potetprodukter	67	93	87	86	81	82	2,2
Potetmel ¹⁾	75	84	100	100	100	100	0,8
Sukker, honning, sukkervarer	2	3	2	3	3	3	11,8
Grønnsaker	72	73	58	56	47	47	1,4
Frukt og bær	29	27	6	7	5	5	3,6
Kjøtt	92	97	97	96	92	93	12,2
Kjøttbiprodukter	86	96	98	99	97	97	0,7
Egg	100	100	97	98	95	96	1,5
Fisk	94	88	74	77	87	89	1,7
Helmelk	100	100	100	100	100	100	1,4
Lettmelk		100	100	100	100	100	2,4
Skummet melk	100	100	100	100	100	100	1,0
Konserverte melkeprodukter	86	100	98	99	96	97	4,6
Fløte, inklusive rømme	100	100	100	100	100	100	2,3
Ost	97	97	95	94	90	90	5,2
Smør	92	100	99	97	98	98	2,2
Margarin ²⁾	44	40	10	10	10	10	5,7
Annet fett ³⁾	60	20	20	20	20	20	3,2
Erter, nøtter og kakao ⁴⁾							6,1
Norskprodusert i alt (selvforsyningsgrad)	49	50	45	45	51	52	
Produsert i norsk jordbruk	41	44	43	43	48	49	

* Foreløpige tall

1) Omregnet til friske poteter f.o.m. 1999

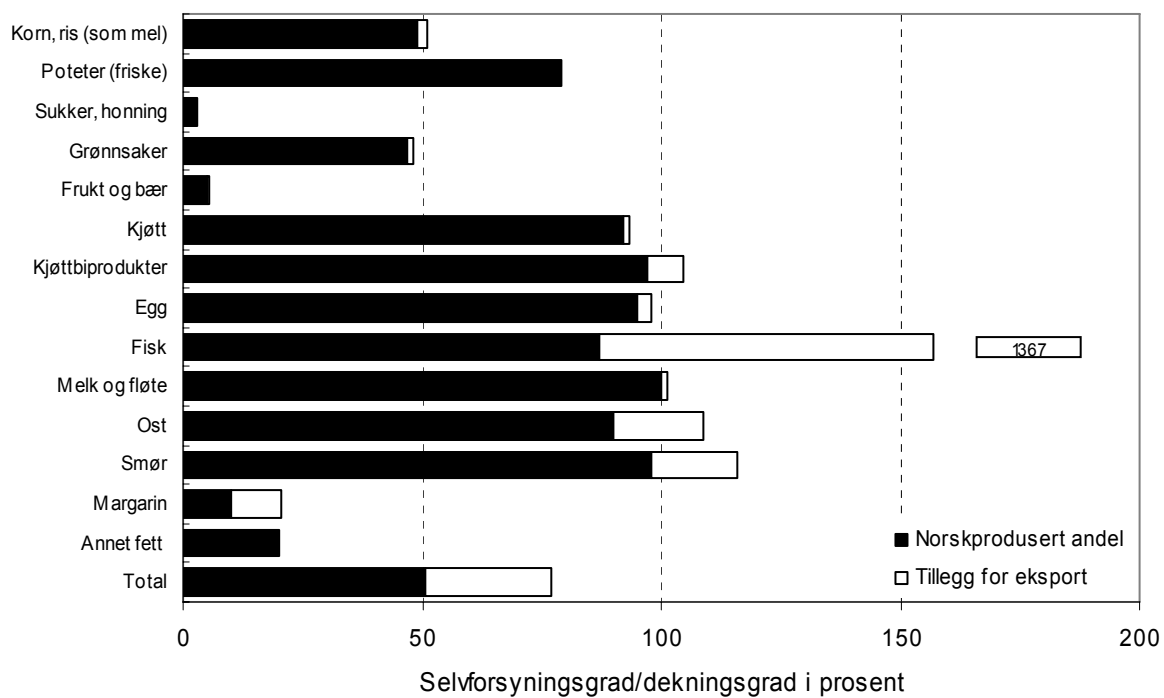
2) Beregnet på grunnlag av norskproduserte råvarer. Ca. 100 prosent av margarinforbruket er produsert i Norge

3) Anslag

4) Ingen norsk produksjon her, men varegruppen utgjør en del av energiforbruket

Kilde: Beregnet av NILF for Statens råd for ernæring og fysisk aktivitet.

Figur 3.1 viser den norskproduserte andelen av matvareforbruket korrigert for eksport av norskproduserte matvarer, dvs. dekningsgraden med matvareeksporten inkludert. Det er hovedsakelig fisk, ost, smør, kjøtt og egg som har vært eksportert de siste årene. Fisk er den viktigste matvaren Norge eksporterer, inklusiv eksporten er dekningsgraden for fisk over 1 300 prosent. For margarin er bare de norskproduserte råstoffene i produktene (marin olje) regnet som eksport. Eksport av annen marin olje er det ikke tatt hensyn til. Tallene for 2007 viser en total dekningsgrad på 77 prosent. Dekningsgraden var i 1985, 1990 og 2004 henholdsvis 70, 72 og 79 prosent.

Figur 3.1 Norskprodusert andel av matvareforbruket på energibasis korrigert for eksport. Dekningsgrad 2007

4 Trygg mat, dyrevelferd, dyre- og plantehelse

Både trygg mat, god dyrevelferd og god dyre- og plantehelse er viktige mål for landbrukspolitikken. St.prp. nr. 1 (2008-2009) setter trygg mat inn i en vid sammenheng og sier: «Regjeringa sin matpolitikk har som hovudmål at maten skal vere trygg når den når forbrukarane, uavhengig av om den er framstilt innanlands eller er importert», og det sies vidare «I tillegg til å sikre trygg mat, skal matpolitikken fremje god plantehelse, god helse og velferd hos landdyr og fisk, og forbrukaromsyn som kvalitet og ærleg omsetning».

4.1 Trygg mat

Mat og vann har alltid vært potensielle kilder til sykdom og helseskade. Regelverk og restriksjoner har som målsetting at mat ikke skal bidra til sykdom, skade eller annen ulempe. Trygg mat er ikke et entydig begrep. Det vil i alle fall legge vekt på helseaspektet, men begrepet vil også kunne ha et videre innhold og omfatte svært forskjellige elementer som ernæring, bestråling, emballasje, markedsføring, dyrehelse og -velferd, genmodifisering og handelshindringer¹¹.

I følge matloven (Lov av 19. desember 2004 nr. 124 om matproduksjon og mattrygghet mv.), så har virksomhet og enhver annen plikt til å varsle Mattilsynet ved grunn til mistanke om smittsom dyresykdom som kan gi vesentlige samfunnsmessige konsekvenser.

4.1.1 Zoonoser

Dette kapitlet tar opp deler av problematikken angående sykdommer som er overførbare mellom dyr og mennesker, zoonoser. Det er Mattilsynet som har ansvaret for å overvåke og kontrollere dyresykdommer, og for visse zoonoser finnes egne overvåkingsprogram. Veterinærinstituttet gir i samarbeid med Nasjonalt folkehelseinstitutt og Mattilsynet ut en oversikt over tilstanden hvert år, utarbeidet i henhold til EUs zoonosedirektiv og som en del av rapporteringssystemet i EU.

---

¹¹ Nærmere behandling av ulike tolkninger er gitt i rapporten:

Veggeland F. og S. Berge. 2001. *Trygg mat – begreper, erfaringer og strategier*. NILF-notat 2001-4

Tabell 4.1 nedenfor gir en oversikt over forekomst av zoonoser i Norge.

Tabell 4.1 Forekomst av zoonoser i norske næringsmidler¹⁾

	Antall prøver	% positive prøver	Antall prøver	% positive prøver	Antall prøver	% positive prøver	Antall prøver	% positive prøver
	2000		2004		2006		2007	
Campylobacteriose	101	8,9	1 067	5,1	958	8,5	496	7,9
Salmonellose ²⁾	19 975	0	16 286	0	14 520	0	10 172	0
Listeriose ³⁾	718	0,6	2 065	0,2	123		202	0
Infeksj. med E. coli	4 050	0	1 534	0	Ikke tilgjengelige data			
Brucellose	1 062	0	Alle prøver negative					

1) Fisk og skalldyr er ikke med

2) De norske prøvene inkluderer også prøver av utenlandsk frukt og grønnsaker

3) I tillegg ble det tatt 132 prøver av oppdrettsfisk og fra fiskefabrikk. 14 % av disse var positive

Kilde: Norsk zoonosesenter. Zoonoserapporten 2007.

Av ikke matbåren smitte i Norge kan nevnes at ubehandlet drikkevann er identifisert som smittekilde både for salmonellose og for campylobacteriose. Direkte berøring med hund og katt eller andre dyr, også fugler, anses som en sannsynlig smittevei for flere sykdommer.

Tabell 4.2 viser antall registrerte sykdomstilfeller hos mennesker. I følge Mattilsynet forårsaker smittestoffer i maten i Norge lite sykdom sammenlignet med andre land.

Tabell 4.2 Antall registrerte sykdomstilfeller hos mennesker

Sykdom	2004	2005	2006	2007
Campylobacteriose	2 262	2 628	2 588	2 834
Infeksjon med E. coli		17	51	6
Listeriose	21	14	27	49
Salmonellose	1 545	1 478	1 805	1 651
Shigellose	149	171	138	148
Yersiniose			86	71
Totalt	3 977	4 308	4 695	4 759

Kilde: Mattilsynet. Årsrapport 2007

Det registreres årlig 2500-3000 tilfeller av campylobacteriose, men det faktiske antallet av personer som rammes er betydelig høyere på grunn av generell underdiagnostisering. Ca 80 prosent av de som smittes av salmonellose smittes i utlandet. I Europa som helhet er imidlertid antall personer som smittes med salmonellose på vei ned, men i Norge er antall personer smittet innenlands firedoblet siden 1995.

Dette til tross for at forekomsten av salmonella i norske husdyr og kjøttvarer fortsatt er svært lav. Norge hadde et større utbrudd av listeria på Rikshospitalet i 2007. Smittekilden der var mykøst fra et småskalamerieri.

Campylobacter er internasjonalt satt i forbindelse med fjørfe, som antas å være hovedsmittekilden. Det synes ikke å være en like klar sammenheng i Norge, hvor både husdyr og ville fugler og dyr anses som friske smittebærere. Fjørfekjøtt kjøpt rått, samt konsum av grillmat og ubehandlet drikkevann, og kontakt med dyr i yrke er identifisert som viktige risikofaktorer. Tuberkulose hos storfe og brucellose hos dyr anses som utryddet i Norge. Trikiner ble i 2007 ikke påvist hos slaktede svin eller hester, og heller ikke hos en kontrollert mårhund. Det ble ikke gjort positive funn av ekinokokker i slaktede dyr eller undersøkte rødrev i Norge. Rabies er tidligere sporadisk påvist på Svalbard, men det var ingen positive prøver i 2007.

Kjøttbransjen¹² har utarbeidet egne beredningsplaner for munn- og klauvsjuka, miltbrann og salmonella. Dette er nærmere beskrevet i tidligere utgaver av Resultatkontrollen. Kugalskap (BSE) er ikke påvist i Norge, og i 2007 ble totalt 19 508 storfe undersøkt etter faste kriterier (se Zoonoserapporten 2007). Smitteveiene er ikke helt klarlagt, men overføring av sykdommen settes i forbindelse med nedsatt temperatur ved varmebehandling av animalsk materiale til fôr i Storbritannia¹³.

Flåttbårne sykdommer er også en type zoonose. De smitter via blødsugere som flått og mygg og kan forårsake alvorlige sykdommer både hos dyr og mennesker. De viktigste sykdommene som kan overføres med flåttbitt i Skandinavia er borreliose og anaplasmose. I 2002 ble det rapportert om 111 tilfeller av borreliose i Norge, og i 2007 hadde tallet økt til 328 tilfeller¹⁴.

4.1.2 Rester av plantevernmidler i vegetabiliske næringsmidler¹⁵

Mattilsynet gjennomfører hvert år ulike overvåkings- og kartleggingsprogram. Overvåkingsprogrammet for rester av plantevernmidler har de senere år omfattet uttak av ca. 1500 prøver av et bredt spekter av ulike slag frisk frukt, grønnsaker, korn og barnemat samt en del prosesserte næringsmidler. Prøveuttaket omfatter vareslag som er viktige i det daglige kostholdet, men også varer som konsumeres mer sporadisk.

I 2007 ble det undersøkt 1423 prøver, derav 90 prøver av matkorn og ris. Av de ordinære stikkprøvene var 40 % norskprodusert, mens 60 % var importert, henholdsvis 62 % fra EU og 38 % fra tredje land. 106 av prøvene var merket økologisk. I alt ble 79 ulike vareslag av frukt, grønnsaker og korn fra 54 forskjellige land analysert. I tillegg ble 32 forskjellige vareslag av barnemat analysert. Det ble undersøkt for inntil 270 virksomme stoffer inkludert noen nedbrytningsprodukter. Tre prøver ble sendt inn etter enkelthenvelser, men ingen av disse inneholdt rester av plantevernmidler over grenseverdi.

¹² Kilde: *Kjøttets tilstand 2008*. Årlig rapport fra Animalia. Utgitt første gang i 2000

¹³ Veterinærinstituttets nettsider: Faktaark 1/2001 02.02. *Bovin Spongiform Encephalopati (BSE)* gir oversikt over utbredelse, diagnose, smitte, kontroll og bekjempelse og zoonotiske aspekter

¹⁴ Kilde ang. borreliose: www.apotek1.no

¹⁵ Både tekst og tall i dette kapitlet er hentet fra Mattilsynet, rapporten Rester av plantevernmidler i vegetabiliske næringsmidler 2007

Av totalt 1248 analyserte prøver av frisk frukt, grønnsaker og poteter var 53,4 % av samlet prøveuttak uten påvisbare rester av plantevernmidler (Tabell 4.3). Gjeldende grenseverdier ble overskredet i 2,6 % av prøvene (0,6 % overskridelse i norske og 3,9 % i importerte produkter). Det ble påvist rester av 117 ulike plantevernmidler. Totalt ble det påvist overskridelser i 32 prøver av i alt 36 stoffer. Kun tre av prøvene hadde overskridelser av mer enn ett stoff. Ingen land eller produkter utmerket seg spesielt når det gjelder overskridelser i 2007.

Når det gjelder norske produkter, ble det påvist tre overskridelser. Rester over grenseverdi ble påvist i to prøver av stangselleri og en prøve av purre. Ingen av disse hadde overskridelser av mer enn ett stoff.

Tabell 4.3 Rester av plantevernmidler over og under grenseverdi (prosent) 2007

	Prosent rester over grenseverdi			Prosent rester under grenseverdi			Sum ant. prøver
	Norsk	Import	Totalt	Norsk	Import	Totalt	
Frisk frukt, grønnsaker og poteter	0,6	3,9	2,6	28,0	54,6	44,0	1248
Herav: frisk frukt og bær	0,0	3,5	2,5	58,7	67,6	65,1	596
Herav: grønnsaker og poteter	0,9	4,3	2,6	12,4	37,3	24,7	652
Matkorn og ris	0,0	0,0	0,0	68,6	69,0	68,9	90
Økologiske varer	0,0	0,0	0,0	0,0	1,3	0,9	106

Kilde: Mattilsynet. Rester av plantevernmidler i vegetabiliske næringsmidler 2007.

For barnemat ble det i 2007 tatt prøver av 37 varepartier, 27 norskproduserte og 10 importerte. Det ble påvist rester av stråforkortningsmiddelet klormekvat i syv norskproduserte barnegrøter, men det var i henhold til regelverket (ikke overskridelse av grenseverdier) og det var ingen helsefare forbundet med funnene.

Det ble tatt ut 106 prøver av varer som var merket økologisk dyrket, hvorav 29 var norskproduserte. Det ble påvist rester av skadedyrmiddelet endosulfan i én prøve sommersquash fra Italia. Påvisningen var under grenseverdi for konvensjonelt dyrket sommersquash (ikke helsefare), men ble fulgt opp av Debio pga brudd på økologiregelverket.

I 2007 ble det gjennomført et kartleggingsprosjekt for å se på hvor mye av plantevernmiddelrestene man finner igjen i skall og fruktkjøtt av klementiner. Resultatene fra prosjektet viste ingen høye funn, men så man på fordelingen i henholdsvis fruktkjøttet og skallet var hovedandelen av funnene i selve skallet.

4.1.3 Restmengder av forbudte eller uønskede stoffer i kjøtt og levende dyr

Overvåkning av fremmedstoffer i levende dyr og slakt startet i 1985 og har siden blitt utvidet til å omfatte småfe, fjørfe og rein i tillegg til storfe og gris. Tabell 4.4 viser restmengder av forbudte eller uønskede stoffer i kjøtt og levende dyr. I 2005 ble det funnet overskridelser av grenseverdier på et helt annet nivå enn tidligere år. I alle tilfeller er det kadmiumverdien som er for høy. Dette må derfor ses som et direkte resultat av importen av råstoff til mineraltilskudd som var sterkt forurenset med kadmium fra Kina tidlig i 2005.

Forklaring av de ulike gruppene:

Gruppe A - Forbudte stoffer (vekstfremmende stoffer og veterinære legemidler som det ikke kan settes grenseverdier for)

Gruppe B1 og B2 - Veterinærmedisinske preparater

1. Antibakterielle stoff (inkl. sulfonamider, fluoroquinoloner)

2. Andre veterinærmedisinske preparater

Gruppe B3 – Forurensinger (miljøgifter og andre uønskede stoff)

Tabell 4.4 Restmengder av forbudte eller uønskede stoffer i kjøtt og levende dyr

Gruppe A - Forbudte stoffer, levende dyr						
	2005		2006		2007	
	Ant. ¹⁾	Pos. ²⁾	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.
Storfe	359	0	336	5	421	16
Svin	28	0	61	5	64	6
Småfe	-	-	-	-	-	-

Gruppa A - Forbudte stoffer, kjøtt						
	2005		2006		2007	
	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.
Storfe	318	0	416	8	488	16
Svin	132	0	223	16	225	18
Småfe	80	0	116	2	123	3

Gruppe B1 og B2 - Veterinærmedisinske preparater, kjøtt						
	2005		2006		2007	
	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.
Storfe	155	0	312	0	387	22
Svin	110	0	241	0	305	0
Småfe	141	0	262	2	365	0

Gruppe B3 - Forurensninger, kjøtt						
	2005		2006		2007	
	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.	Ant.	Pos.
Storfe	148	29	96	13	108	7
Svin	122	35	84	0	113	8
Småfe	87	14	122	16	102	10

1) Ant.: antall prøver

2) Pos.: antall prøver som overstiger tillatt grenseverdi

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

4.2 Dyrehelse og dyrevelferd¹⁶

I St.meld. nr 12 (2002-2003) om Dyrehold og dyrevelferd står det blant annet at bakgrunnen for meldingen er: «*Interessen for dyr og dyrs velferd har medført et økende antall henvendelser til forvaltningen og til politiske ansvarlige myndigheter. Dette har ført til at dyrevelferd i langt større grad enn tidligere er blitt satt på den politiske dagsorden*».

I følge Animalia er norsk husdyrhelse generelt meget god. Spesielt i forhold til alvorlig smittsomme sykdommer er situasjonen unik i internasjonal sammenheng. Den siste restriksjonen i enkeltbesetning på grunn av BVD (Bovin virusdiaré) er opphevet. For ringorm hos storfe og smittsom grisehoste står vi foran en tilsvarende situasjon der vi etter nasjonale saneringsprogrammer nå kan erklære oss fri for sykdommene, selv om 2007 var preget av noen tilbakeslag i forhold til disse sykdommene. Dette bedrer situasjonen ytterligere i forhold til smittsomme sykdommer.

2007 og 2008 var likevel preget av et endret trusselbilde i forhold til smittsomme sykdommer. Det har vært et økt antall salmonellapositive storfebesetninger. Hos svin og sau er det påvist sykdommer man mente ikke fantes i Norge, som PMWS (postweaning multisystemic wasting syndrome) hos gris og fotråte på sau. Blåtungesmitte ble 20. februar 2009 påvist for første gang i Norge, i to storfebesetninger i Vest-Agder. Det gjennomføres nå ytterligere kartlegging i områdene rundt de smittede besetningene. Samtidig utgjør fugleinflensa en reell trussel, selv om sykdommen ikke er påvist her i landet foreløpig.

Sammenlignet med andre land har Norge har et omfattende system, Anistat, for registrering av smittsomme dyresykdommer. I Norge registreres og bekjempes en rekke smittsomme dyresykdommer andre land velger å leve med.

Kvaliteten på registeret er avhengig av at Mattilsynet (tidligere Statens dyrehelse-tilsyn) lokalt rapporterer alle sykdomstilfeller og kontaktbesetninger som også båndlegges, og på samme måte rapporterer opphevelsene når grunnlaget for restriksjoner er borte. Det har i perioder vært noe etterslep med registrering og utmelding av mindre alvorlige smittsomme sykdommer.

Nye båndlagte besetninger inkluderer både primærbesetninger og kontaktbesetninger. Tabell 4.5 viser antall båndlagte besetninger på grunn av smittsomme husdyrsykdommer i 2007. For mædi har det siden 2002 vært et overvåkningsprogram med blodprøvetaking i besetninger. Fotråte er en B-sykdom som ikke har vært påvist i Norge siden 1948. I 2008 ble denne alvorlige smittsomme sykdommen påvist for første gang på over 60 år. Foreløpig er den påvist i Buskerud, Telemark og Rogaland. Utbredelsen er størst i Rogaland hvor flere flokker har hatt svært alvorlige tilfeller av sykdommen. Per 6. mars 2009 er 482 besetninger båndlagt på grunn av fotråte.

---

¹⁶ Både tekst, tall og figurer i dette kapitlet er hentet fra Animalia, rapporten "Kjøttets tilstand"

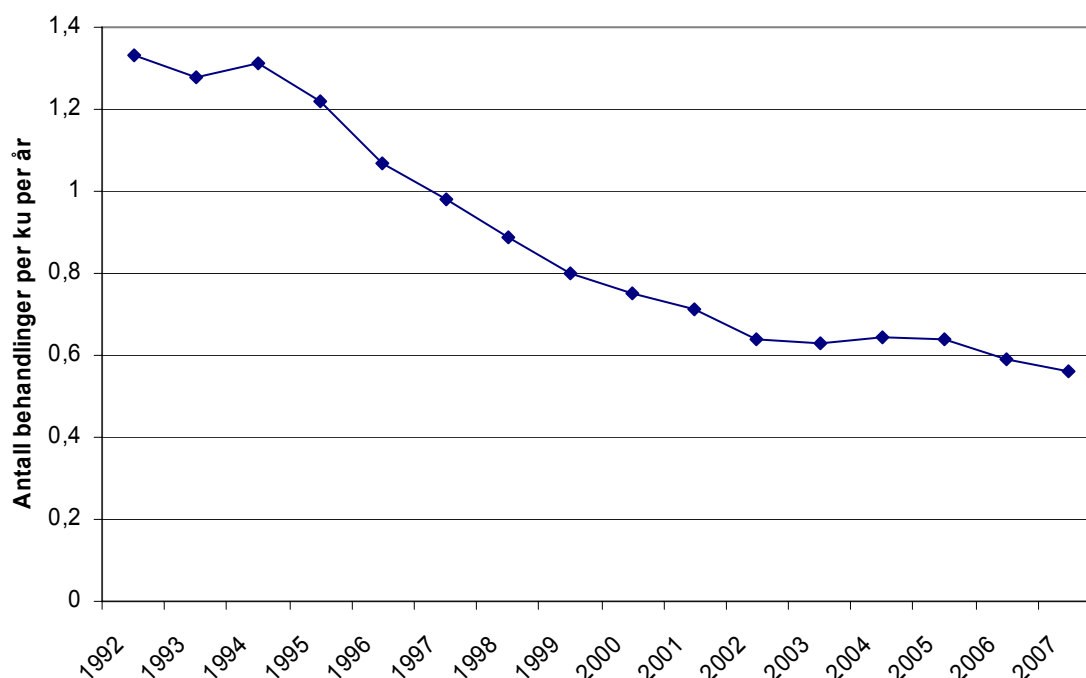
Tabell 4.5 Antall båndlagte besetninger på grunn av smittsomme husdyrsykdommer 2007

Dyreart	Sykdom	Nye båndlagte 2007	Totalt antall båndlagte 31.12.2007
Storfe	Bovin virusdiaré (BVD)	0	0
	Paratuberkulose	0	3
	Ringorm (soppinfeksjon i huden)	15	14
	Salmonellose	8	5
Svin	Salmonellose	4	2
	Mædi	2	9
Sau	Skrapesjuka	9	79
	Paratuberkulose	1	1
	Salmonellose	1	2

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

Når det gjelder produksjonssykdommer har det over flere år vært en markant nedgang i antall sykdomsforekomster.

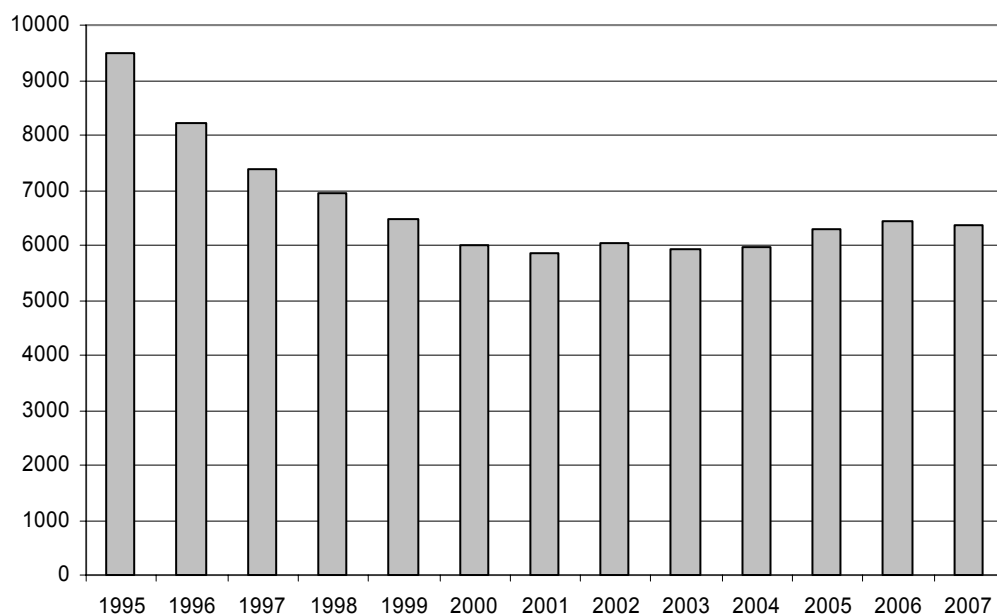
Det totale antallet sykdomsbehandlinger per melkeku per år var 0,56 i 2007 (figur 4.1), og har gått ned siden 2005. Siden 1995 har antall sykdomsbehandlinger per melkeku sunket jevnt, en total reduksjon på over 54 %.

Figur 4.1 Sykdomsbehandlinger på melkeku, totalt antall behandlinger per melkeku per år

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

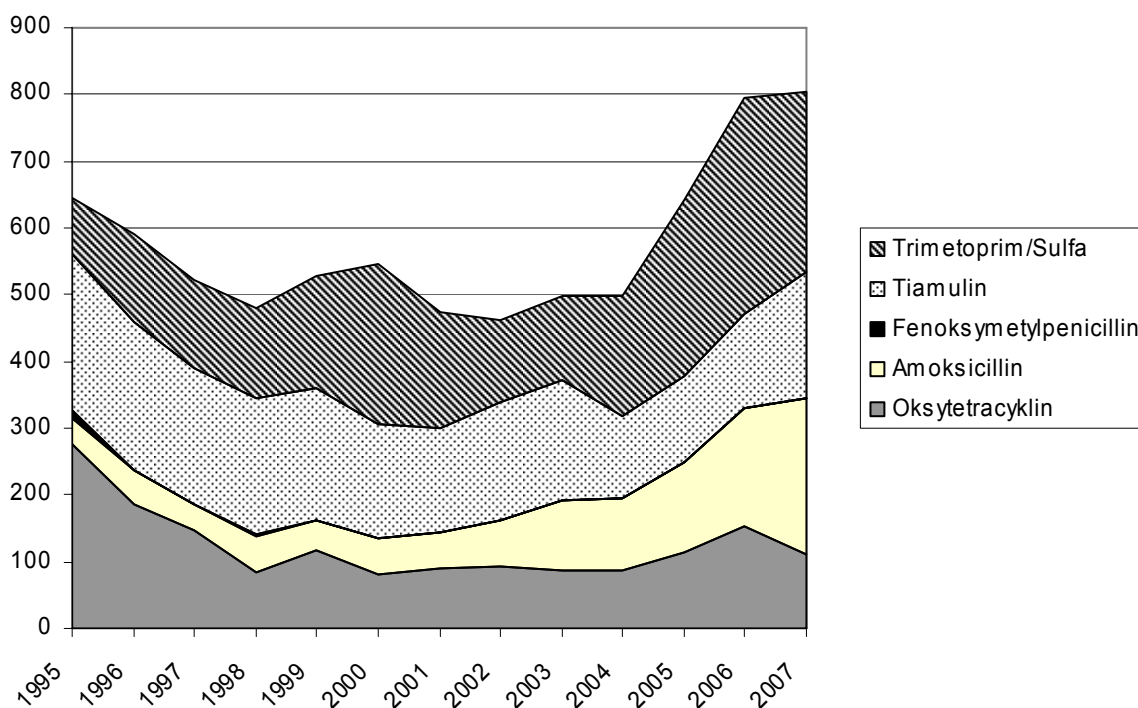
Figur 4.2 viser solgt mengde av veterinære antibakterielle midler i Norge i perioden 1995-2007. Antall kilo aktivt stoff er redusert med 33 prosent i perioden.

Figur 4.2 Salg av veterinære antibakterielle midler i Norge (antall kg aktivt stoff, beregnet på husdyr, fra legemiddelgrossist til alle apotek)

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

Figur 4.3 viser solgt mengde av antibakterielle veterinærpreparater beregnet til flokkbehandling, fordelt på aktive stoffer. Flokkbehandling er behandling av store grupper dyr samtidig, og det gjelder oftest gris og fjørfe som får preparater tilsatt i vannet. Antall kilo antibakterielle veterinærpreparater til flokkbehandling har økt de siste årene. Dette utgjør om lag 10 prosent av totalt forbruk av antibakterielle midler i Norge.

Figur 4.3 Salg i kg av antibakterielle veterinærpreparater beregnet til flokkebehandling, fordelt på aktive stoffer

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008

Tabell 4.6 til tabell 4.9 viser Mattilsynets tall for hvor mange dyr som døde under transport og oppstalling i perioden 2001 til 2007. For storfe og gris har det vært små endringer i prosent døde de tre siste årene. For sau er det i samme periode en nedgang på 0,004 prosentpoeng. Fjørfe har hatt en stigning i prosent døde fra 2002 til 2006, men en nedgang på 0,004 prosentpoeng til 2007.

Ser vi på døde under transport isolert, har sauer og lam en nedgang på 0,003 prosentpoeng det siste året, fra 130 dyr i 2006 til 92 i 2007. Den prosentvis andelen sau og lam som dør under oppstalling er halvert fra 2006 til 2007.¹⁷

¹⁷ Se også kapittel 6.3 Rovdyrskader på beitedyr

Tabell 4.6 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling, storfe

År	Totalt antall dyr	Antall dyr døde under transport	Antall dyr døde under oppstalling	Prosent
2001	344 562	17	11	0,008
2002	346 697	26	19	0,013
2003	336 953	12	11	0,007
2004	335 816	9	6	0,004
2005	312 368	13	8	0,007
2006	296 837	10	12	0,007
2007	349 247	16	8	0,007

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

Tabell 4.7 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling, sau

År	Totalt antall dyr	Antall dyr døde under transport	Antall dyr døde under oppstalling	Prosent
2001	1 182 982	172	89	0,022
2002	1 167 706	141	85	0,019
2003	1 235 809	133	101	0,019
2004	1 299 880	130	93	0,017
2005	1 205 817	128	100	0,019
2006	1 206 076	130	183	0,026
2007	1 130 917	92	74	0,015

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

Tabell 4.8 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling, gris

År	Totalt antall dyr	Antall dyr døde under transport	Antall dyr døde under oppstalling	Prosent
2001	1 335 954	292	197	0,037
2002	1 339 865	348	271	0,046
2003	1 345 243	287	222	0,038
2004	1 550 206	298	291	0,038
2005	1 480 049	350	240	0,040
2006	1 369 562	383	251	0,046
2007	1 471 326	336	244	0,039

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

Tabell 4.9 Antall og prosent døde dyr under transport og oppstalling, fjørfe

År	Totalt antall dyr	Antall dyr døde under transport og oppstalling	Prosent
2001	39 280 403	59 354	0,151
2002	41 575 389	60 811	0,146
2003	43 282 844	63 783	0,147
2004	46 369 648	67 971	0,147
2005	47 234 478	71 391	0,151
2006	51 597 872	86 300	0,167
2007	53 402 835	87 178	0,163

Kilde: Animalia. Kjøttets tilstand 2008.

4.3 Plantehelse

Plantesykdommen pærebrann er på verdensbasis den viktigste skadegjøreren i eple- og pæretrær, og den er påvist i de fleste land i Europa. I Norge angriper den først og fremst bulkemispel og pilemispel, men kan også angripe eple- og pæretrær. Man regner med at sykdommen er noe utbredt i de ytre deler av Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane. I 2008 ble pærebrann oppdaget i to nye kommuner i Norge. Mattilsynet arbeider hardt for å slå tilbake all smitte for å hindre spredning til frukt-distriktene, og bekjempelsen regnes som svært vellykket.

Tabell 4.10 viser en oversikt over skadegjørere på planter fra 2004 til 2008. Phytophthora ramorum er en karanteneskadegjører som hovedsakelig går på rhododendron. Den ble funnet for første gang i Norge i 2002. For å redusere risikoen for spredning, økte Mattilsynet i 2008 tilsynet med importsendinger med vertsplanter for skadegjøreren. I 2007 ble det ikke registrert tilfeller av hvit krysantemumrust, mot enkelte tilfeller tidligere. Mye kan tyde på at dyrkerne har bedre kontroll med denne skadegjøreren.

Tabell 4.10 Oversikt over skadegjørere på planter

Navn på skadegjører	2004	2005	2006	2007
Sharkavirus	0	9	14	12
Phytophthora ramorum	29	30	47	57
Jordbærsvartflekk	14	1	1	5
Hvit krysantemumrust	5	7	1	0
Gul potetcystenematode	2	6	4	2
Hvit potetcystenematode	8	5	1	2
Lys potetringråte	22	9	4	13
Div. andre	8	7	7	14
Sum	88	74	79	105

Kilde: Mattilsynet. Årsrapport 2007

5 Distriktpolitikk og sysselsetting

I St.prp. nr. 1 (2008–2009) heter det blant annet at «Regjeringa ønskjer å auke verdiskapinga og busetjinga i distrikta. Eigeomsressursane, både areal og bygningar, må nyttast betre for å nå dette målet». Dette kapitlet tar opp utviklingen i antall jordbruksbedrifter, arbeidsforbruket, rekruttering til jordbruket og bygdeutvikling.

5.1 Utviklingen i antall jordbruksbedrifter

I dette kapitlet er det sett på utviklingen i antall jordbruksbedrifter. Utviklingen på landsbasis er behandlet i tabell 2.4 hvor også den relative andelen jordbruksbedrifter i de forskjellige størrelsesgruppene er tatt med, i tillegg til utviklingen i leid areal. I dette kapitlet skal vi se på landsdelsnivå og på gruppering etter kommuneklasser og virkeområdene til de distriktpolitiske virkemidlene. En jordbruksbedrift er en eller flere eiendommer som drives sammen som én enhet, og er tilpasset definisjonen gitt for produksjonstilskudd i jordbruket. Antall jordbruksbedrifter er derfor mindre enn antall landbrukseiendommer (som framgår av tabell 5.14). Samdrifter og hagebruksenheter og andre jordbruksbedrifter under 5 dekar er holdt utenom før 1999. Jorda på jordbruksbedrifter som legges ned som selvstendige enheter, kan enten gå ut av bruk eller overtas av en annen jordbruksbedrift ved salg eller leie.

5.1.1 Landsdeler

Utviklingen i antall jordbruksbedrifter og den relative andelen av størrelsesgruppene er vist på landsbasis i tabell 2.4. Tabell 5.1 viser utviklingen på landsdelsnivå.

Tabell 5.1 Antall jordbruksbedrifter fordelt på landsdeler, og årlig prosentvis endring

Brukstørrelse, dekar		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Østlandet	< 100	28 743	21 016	10 097	4 918	4 875	-3,1	-7,1	-7,8
	100-199	9 412	9 856	8 051	5 690	5 467	0,5	-2,0	-4,2
	200-299	3 310	3 965	4 159	3 559	3 445	1,8	0,5	-2,1
	300-499	1 881	2 234	2 825	3 021	2 977	1,7	2,4	0,6
	500-799	503	601	1 013	1 278	1 296	1,8	5,4	2,8
	≥ 800	112	125	254	641	677	1,1	7,3	11,5
	Alle bruk	43 961	37 797	26 399	19 107	18 737	-1,5	-3,5	-3,7
Agder og Telemark	< 100	11 226	7 982	3 753	1 624	1 575	-3,4	-7,3	-9,2
	100-199	927	1 303	1 442	1 053	1 024	3,5	1,0	-3,7
	200-299	115	233	454	494	481	7,3	6,9	0,6
	300-499	37	61	191	364	368	5,1	12,1	7,6
	500-799	6	3	26	82	92	-6,7	24,1	15,1
	≥ 800	2	2	2	16	20	0,0	0,0	29,2
	Alle bruk	12 313	9 584	5 868	3 633	3 560	-2,5	-4,8	-5,4
Rogaland	< 100	5 985	4 024	2 185	1 505	1 494	-3,9	-5,9	-4,1
	100-199	2 184	2 612	2 168	1 470	1 394	1,8	-1,8	-4,8
	200-299	467	758	1 226	1 083	1 032	5,0	4,9	-1,9
	300-499	144	231	542	747	761	4,8	8,9	3,8
	500-799	8	28	61	217	209	13,3	8,1	14,7
	≥ 800	3	3	7	53	66	0,0	8,8	28,3
	Alle bruk	8 791	7 656	6 189	5 075	4 956	-1,4	-2,1	-2,4
Vestlandet	< 100	25 967	17 083	9 500	4 455	4 362	-4,1	-5,7	-8,3
	100-199	2 901	4 529	4 967	3 546	3 358	4,6	0,9	-4,3
	200-299	244	536	1 165	1 598	1 582	8,2	8,1	3,5
	300-499	49	68	254	702	744	3,3	14,1	12,7
	500-799	5	7	18	115	126	3,4	9,9	24,1
	≥ 800	1	2	4	13	21	7,2	7,2	20,2
	Alle bruk	29 167	22 225	15 908	10 429	10 193	-2,7	-3,3	-4,8
Trøndelag	< 100	9 432	5 660	2 992	1 513	1 499	-5,0	-6,2	-7,4
	100-199	4 119	4 599	3 622	2 213	2 108	1,1	-2,4	-5,8
	200-299	1 146	1 601	2 136	1 738	1 652	3,4	2,9	-2,8
	300-499	412	534	939	1 386	1 353	2,6	5,8	4,1
	500-799	48	63	123	351	389	2,8	6,9	13,6
	≥ 800	14	10	19	87	103	-3,3	6,6	20,7
	Alle bruk	15 171	12 467	9 831	7 288	7 104	-1,9	-2,3	-3,5
Nord- Norge	< 100	13 380	6 235	2 710	1 031	1 019	-7,4	-8,0	-10,3
	100-199	2 089	2 431	2 036	1 223	1 208	1,5	-1,8	-5,6
	200-299	370	835	1 227	1 062	997	8,5	3,9	-2,3
	300-499	53	138	522	844	815	10,0	14,2	5,1
	500-799	5	12	46	208	209	9,1	14,4	18,3
	≥ 800	2	2	4	35	37	0,0	7,2	28,0
	Alle bruk	15 899	9 653	6 545	4 403	4 285	-4,9	-3,8	-4,6

Tabell 5.1 (forts.) Antall jordbruksbedrifter fordelt på landsdeler, og årlig prosentvis endring

Brukstørrelse, dekar	1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring			
						79-89	89-99	99-08	
<i>Landet</i>	< 100	94 733	62 000	31 237	15 046	14 824	-4,2	-6,6	-7,9
	100-199	21 632	25 330	22 286	15 195	14 559	1,6	-1,3	-4,6
	200-299	5 652	7 928	10 367	9 534	9 189	3,4	2,7	-1,3
	300-499	2 576	3 266	5 273	7 064	7 018	2,4	4,9	3,2
	500-799	575	714	1 287	2 251	2 321	2,2	6,1	6,8
	≥ 800	134	144	290	845	924	0,7	7,3	13,7
	<i>Alle bruk</i>	<i>125 302</i>	<i>99 382</i>	<i>70 740</i>	<i>49 935</i>	<i>48 835</i>	<i>-2,3</i>	<i>-3,3</i>	<i>-4,0</i>

* Foreløpige tall.

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-100 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling, se del II tabell 5.

Det er en klar nedgang i antall jordbruksbedrifter over hele landet både i tiårsperioden fra 1979 til 1989 og i perioden 1989 til 1999. Den årlige relative nedgangen i antall jordbruksbedrifter er størst i den siste perioden i alle landsdeler. De minste jordbruksbedriftene har den største nedgangen i antall.

Etter 1999 har gjennomsnittlig avgang i antall bruk vært 4 prosent hvert år. Det er Agder/Telemark, Vestlandet og Nord-Norge som har opplevd størst årlig reduksjon, og Rogaland og Trøndelag som har hatt minst reduksjon. I alle landsdeler har størrelsesgruppene under 300 dekar blitt redusert etter 1999, mens det har blitt flere med over 300 dekar. Vestlandet og Agder/Telemark er unntak her, hvor også størrelsesgruppa 200-300 dekar har økt etter 1999.

5.1.2 Kommuneklasser

Statistisk Sentralbyrå har en inndeling i sju kommuneklasser bygd på Standard for kommuneklassifisering 1994, Norges offisielle statistikk. Målsettingen er å dekke behovet for en allmenn kommunegruppering. Den bygger på forholdet mellom sysselsetting i ulike næringer og har følgende hovedinndeling:

Kommuneklasse	Antall kommuner	
1	91	Primærnæringskommuner
2	59	Blandede landbruks- og industrikommuner
3	66	Industrikommuner
4	74	Mindre sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner
5	77	Sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner
6	30	Mindre sentrale tjenesteytingskommuner
7	34	Sentrale tjenesteytingskommuner

Kolonnen med «antall kommuner» viser hvordan fordelingen av kommunene var i 2007.

Inndeling i kommuneklasser er ikke en inndeling etter geografiske områder, men en inndeling på kommunenivå etter type av næringsliv og sentralitet. Del II tabell 6 viser fordelingen av kommuneklasser på fylkene.

Tabell 5.2 viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter for hver kommuneklasse. Hele perioden sett under ett for landet, så har 61 prosent av jordbruksbedriftene forsvunnet etter 1979. Størst har reduksjonen vært i klasse 4 og 6, mens klasse 2 har hatt den minste reduksjonen i antall jordbruksbedrifter. I perioden fra 1979 til 1989 ble antall jordbruksbedrifter i størrelsesgruppen under 100 dekar redusert i alle kommuneklassene. Det samme skjedde i tiårsperioden 1989 til 1999, men da opplevde i tillegg alle kommuneklassene at arealgruppen 100–199 dekar også ble redusert. De sentrale tjenesteytingskommunene, kommuneklasse 7, var et unntak her, i og med at her hadde også størrelsesgruppa fra 100–200 dekar nedgang den første tiårsperioden, og størrelsesgruppa 200–300 dekar ble redusert i den siste perioden. Etter 1999 har klasse 4 hatt størst gjennomsnittlig årlig reduksjon i antall jordbruksbedrifter, mens klasse 2 har hatt minst reduksjon. For hele landet er det nå også reduksjon i størrelsesgruppa 200-300 dekar, størst i klasse 7. I denne klassen er det også reduksjon i størrelsesgruppa 300-500 dekar.

Tabell 5.2 Antall jordbruksbedrifter fordelt på kommuneklasser, og årlig prosentvis endring

Brukstørrelse, Dekar		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Klasse 1	< 100	16 061	9 351	4 851	2 351	2 341	-5,3	-6,4	-7,8
	100-199	3 211	4 309	4 071	2 617	2 492	3,0	-0,6	-5,3
	200-299	520	960	1 703	1 731	1 685	6,3	5,9	-0,1
	300-499	117	194	474	1 046	1 047	5,2	9,3	9,2
	500-799	11	15	34	185	197	3,2	8,5	21,6
	≥ 800	1	2	2	32	39	7,2	0,0	39,1
	Alle bruk	19 921	14 831	11 135	7962	7801	-2,9	-2,8	-3,9
Klasse 2	< 100	14 795	9 554	5 288	2 911	2 819	-4,3	-5,7	-6,8
	100-199	4 256	5 335	4 814	3 230	3 077	2,3	-1,0	-4,9
	200-299	842	1 411	2 167	2 103	2 026	5,3	4,4	-0,7
	300-499	297	392	767	1 332	1 350	2,8	6,9	6,5
	500-799	48	65	139	329	351	3,1	7,9	10,8
	≥ 800	8	11	22	97	109	3,2	7,2	19,5
	Alle bruk	20 246	16 768	13 197	10 002	9 732	-1,9	-2,4	-3,3
Klasse 3	< 100	15 642	10 570	5 491	2 574	2 547	-3,8	-6,3	-8,2
	100-199	2 615	3 403	3 244	2 311	2 154	2,7	-0,5	-4,4
	200-299	610	887	1 341	1 293	1 287	3,8	4,2	-0,5
	300-499	261	364	629	920	944	3,4	5,6	4,6
	500-799	81	101	145	291	286	2,2	3,7	7,8
	≥ 800	15	16	38	90	104	0,6	9,0	11,8
	Alle bruk	19 224	15 341	10 888	7479	7322	-2,2	-3,4	-4,3
Klasse 4	< 100	17 633	11 367	5 545	2 330	2 285	-4,3	-6,9	-9,4
	100-199	2 586	3 263	3 159	2 184	2 133	2,4	-0,3	-4,3
	200-299	590	942	1 360	1 362	1 272	4,8	3,7	-0,7
	300-499	217	317	609	957	966	3,9	6,7	5,3
	500-799	49	61	126	261	281	2,2	7,5	9,3
	≥ 800	12	11	24	72	84	-0,9	8,1	14,9
	Alle bruk	21 087	15 961	10 823	7166	7021	-2,7	-3,8	-4,7
Klasse 5	< 100	20 794	15 242	7 301	3 596	3 568	-3,1	-7,1	-7,6
	100-199	6 514	6 552	5 117	3 513	3 400	0,1	-2,4	-4,4
	200-299	2 212	2 583	2 660	2 124	2 042	1,6	0,3	-2,9
	300-499	1 190	1 414	1 920	1 920	1 846	1,7	3,1	-0,4
	500-799	263	322	604	848	862	2,0	6,5	4,0
	≥ 800	70	73	134	403	434	0,4	6,3	13,9
	Alle bruk	31 043	26 186	17 736	12404	12152	-1,7	-3,8	-4,1
Klasse 6	< 100	5 004	2 606	1 211	531	525	-6,3	-7,4	-8,9
	100-199	923	1 024	842	539	532	1,0	-1,9	-5,0
	200-299	185	383	490	424	405	7,5	2,5	-2,1
	300-499	40	68	264	354	349	5,4	14,5	3,1
	500-799	4	12	29	108	102	11,6	9,2	15,0
	≥ 800	5	5	7	25	26	0,0	3,4	15,7
	Alle bruk	6 161	4 098	2 843	1981	1939	-4,0	-3,6	-4,2

Tabell 5.2 forts. Antall jordbruksbedrifter fordelt på kommuneklasser, og årlig prosentvis endring

Brukstørrelse, Dekar		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Klasse 7	< 100	4 804	3 310	1 550	753	739	-3,7	-7,3	-7,9
	100-199	1 527	1 444	1 039	801	771	-0,6	-3,2	-3,3
	200-299	693	762	646	497	472	1,0	-1,6	-3,4
	300-499	454	517	610	535	516	1,3	1,7	-1,8
	500-799	119	138	210	229	242	1,5	4,3	1,6
	≥ 800	23	26	63	126	128	1,2	9,3	8,2
Alle bruk		7 620	6 197	4 118	2 941	2 868	-2,0	-4,0	-3,9
Hele landet	< 100	94 733	62 000	31 237	15 046	14 824	-4,2	-6,6	-7,9
	100-199	21 632	25 330	22 286	15 195	14 559	1,6	-1,3	-4,6
	200-299	5 652	7 928	10 367	9 534	9 189	3,4	2,7	-1,3
	300-499	2 576	3 266	5 273	7 064	7 018	2,4	4,9	3,2
	500-799	575	714	1 287	2 251	2 321	2,2	6,1	6,8
	≥ 800	134	144	290	845	924	0,7	7,3	13,7
Alle bruk		125 302	99 382	70 740	49 935	48 835	-2,3	-3,3	-4,0

* Foreløpige tall

1) Før 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-50 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

5.1.3 Virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler

For perioden 2007 til 2013 er det innført nytt virkesområde for de distriktpolitiske virkemidlene, jfr. «FOR 2006-12-15 nr. 1455: Forskrift om geografisk virkeområde og bruk av dei regional- og distriktpolitiske verkemidla». Den nye inndelingen medfører at 24 nye kommuner omfattes av disse virkemidlene, og at folkemengden innenfor virkeområdene økes fra 24,5 prosent av befolkningen til 27,5 prosent. Landet er nå delt i 4 soner (I-IV), hvor sone I er utenfor virkeområdet mens det er økende støttemuligheter fra sone II til IV. Fra før var landet delt i fem områder (A-E) etter «Forskrift om avgrensning av geografisk virkeområde for distriktpolitiske verkemidlar», revidert 30.04.1998. Område E var da utenfor virkeområdene og det var ingen virkemidler i dette området. Det kunne brukes økende grad av virkemidler fra tiltaksområde D til tiltaksområde A.

Virkeområde	Hovedsakelig omfang av området
I	Oslofjord- og Mjøsregionen, Kristiansand-, Stavanger-, Bergens- og Trondheimsregionen.
II	Enkeltkommuner i ytre deler på Sør- og Vestlandet, i tillegg til kommunene Nord- Odal, Øyer, Orkdal og Levanger.
III	Hele Sogn og Fjordane og de fleste kommuner i Møre og Romsdal. Store deler av fylkene Hordaland, Aust- og Vest-Agder og Buskerud. Enkeltkommuner i Østfold, Hedmark og Trøndelag. Bodø og Tromsø.
IV	Finnmark, Troms unntatt Tromsø, Nordland unntatt Bodø. Nordlige deler av fylkene Møre og Romsdal, Oppland og Hedmark. Deler av Trøndelag. Indre deler av fylkene Telemark, Buskerud, Rogaland, Aust-Agder og Hordaland.

Virkeområdene er en inndeling på kommunalt nivå som bygger på en analyse av enkeltkommuners mulighet for arbeidsplassutvikling og sysselsetting.

Tabell 5.3 viser utviklingen i antall bruk for virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler. Det er i kommuner med størst støttebehov, sone IV, hvor det også er størst prosentvis årlig nedgang i antall jordbruksbedrifter i hele perioden. Det er også denne gruppa som har sterkest nedgang i antall små jordbruksbedrifter. Det er kommunene i sone I (utenfor virkeområde) som har lavest nedgang i antall jordbruksbedrifter i tidsrommet 1979 til 1989, og sone IV som har nedgang under gjennomsnittet i tiåret etter. Etter 1999 er det sone I og sone IV som har oppled minst reduksjon. Sone I har hatt en økning i antall bruk i størrelsesgruppene over 500 dekar etter 1999. I de andre sonene har det vært en økning i antall bruk i alle grupper over 300 dekar. Forskjellene mellom områdene i utviklingen i antall bruk, vil påvirkes av endringer i sammensetningen av virkemiddelområdene.

Tabell 5.3 Antall jordbruksbedrifter fordelt på virkeområdene for distriktspolitiske virkemidler, og årlig prosentvis endring

Bruksstørrelse, Dekar		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Sone I (utenfor virkeområde)	< 100 ¹⁾	28 102	20 295	9 834	5 038	4 990	-3,2	-7,0	-7,3
	100-199	9 481	9 586	7 343	5 056	4 829	0,1	-2,6	-4,5
	200-299	3 362	3 993	4 177	3 264	3 123	1,7	0,5	-3,2
	300-499	1 864	2 220	2 972	2 971	2 917	1,8	3,0	-0,2
	500-799	458	561	938	1 293	1 308	2,0	5,3	3,8
	≥ 800	106	117	240	615	657	1,0	7,4	11,8
Alle bruk		43 373	36 772	25 504	18 237	17 824	-1,6	-3,6	-3,9
Sone II	< 100 ¹⁾	5 060	3 273	1 688	799	785	-4,3	-6,4	-8,2
	100-199	948	1 133	1 070	713	686	1,8	-0,6	-4,8
	200-299	246	371	469	432	412	4,2	2,4	-1,4
	300-499	105	140	254	364	368	2,9	6,1	4,2
	500-799	16	19	44	106	112	1,7	8,8	10,9
	≥ 800	7	5	7	21	27	-3,3	3,4	16,2
Alle bruk		6 382	4 941	3 532	2 435	2 390	-2,5	-3,3	-4,2
Sone III	< 100 ¹⁾	35 996	24 595	12 830	6 019	5 900	-3,7	-6,3	-8,3
	100-199	5 729	7 939	8 026	5 810	5 545	3,3	0,1	-4,0
	200-299	1 014	1 575	2 654	3 027	2 982	4,5	5,4	1,3
	300-499	386	506	990	1 720	1 732	2,7	6,9	6,4
	500-799	78	95	206	409	441	2,0	8,0	8,8
	≥ 800	19	18	35	142	164	-0,5	6,9	18,7
Alle bruk		43 222	34 728	24 741	17 127	16 764	-2,2	-3,3	-4,2
Sone IV	< 100 ¹⁾	25 575	13 837	6 885	3 190	3 149	-6,0	-6,7	-8,3
	100-199	5 474	6 672	5 847	3 616	3 499	2,0	-1,3	-5,5
	200-299	1 030	1 989	3 067	2 811	2 672	6,8	4,4	-1,5
	300-499	221	400	1 057	2 009	2 001	6,1	10,2	7,3
	500-799	23	39	99	443	460	5,4	9,8	18,6
	≥ 800	2	4	8	67	76	7,2	7,2	28,4
Alle bruk		32 325	22 941	16 963	12 136	11 857	-3,4	-3,0	-3,9
Hele landet	< 100 ¹⁾	94 733	62 000	31 237	15 046	14 824	-4,2	-6,6	-7,9
	100-199	21 632	25 330	22 286	15 195	14 559	1,6	-1,3	-4,6
	200-299	5 652	7 928	10 367	9 534	9 189	3,4	2,7	-1,3
	300-499	2 576	3 266	5 273	7 064	7 018	2,4	4,9	3,2
	500-799	575	714	1 287	2 251	2 321	2,2	6,1	6,8
	≥ 800	134	144	290	845	924	0,7	7,3	13,7
Alle bruk		125 302	99 382	70 740	49 935	48 835	-2,3	-3,3	-4,0

* Foreløpige tall

1) Før 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-100 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

5.2 Utviklingen i noen produksjoner

Tabellene nedenfor viser fordelingen på landsdeler for ulike produksjoner og utviklingen de siste årene. I St.prp. nr. 1 (2008–2009) heter det blant annet at «*Det skal leggjast til rette for at det norske landbruket kan dekkej etterspurnaden etter varer det er naturlig grunnlag for å produsere i Noreg. Det er dei store grasbaserte produksjonane og kornproduksjonen som brukar det aller meste av jordbruksareala i Noreg og legg grunnlaget for dei største delane av verdiskapinga*». Tabell 5.4a til d nedenfor viser utviklingen i antall jordbruksbedrifter med planteproduksjon, dvs. korn og oljevekster, poteter, grønnsaker på friland og engareal. Samme jordbruksbedrift kan ha mer enn én produksjon og antallet jordbruksbedrifter med ulike produksjoner kan ikke summeres til totaltall.

Tabell 5.4a Antall jordbruksbedrifter med korn og oljevekster i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	28 112	71	23 837	72	16 026	73	10 771	71	10 421	72
Agder og Telemark	3 355	8	2 473	7	1 449	7	818	5	777	5
Rogaland	1 290	3	1 118	3	661	3	383	3	355	2
Vestlandet	522	1	572	2	273	1	189	1	170	1
Trøndelag	6 099	15	5 008	15	3 455	16	2 875	19	2 715	19
Nord-Norge	154	0	96	0	45	0	47	0	48	0
Hele landet	39 532		33 103		21 909		15 083		14 486	

* Foreløpige tall

Antall jordbruksbedrifter totalt har gått ned for alle fire planteproduksjonene. For korn har det vært nokså stabil fordeling mellom landsdelene. Når det gjelder potetdyrking, så har Nord-Norge fått en relativt større andel, mens reduksjonen har vært størst for Vestlandet. Det totale antall jordbruksbedrifter som dyrker potet er redusert med 66 prosent fra 1999 til 2008, og antallet er nå om lag 4 prosent av hva det var i 1979.

Tabell 5.4b Antall jordbruksbedrifter med poteter i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	27 411	31	11 978	31	3 713	36	1 426	39	1 340	39
Agder og Telemark	9 136	10	3 810	10	677	7	208	6	203	6
Rogaland	5 908	7	2 917	8	798	8	296	8	269	8
Vestlandet	21 816	25	9 090	24	1 446	14	396	11	365	11
Trøndelag	11 039	13	4 590	12	1 442	14	488	13	451	13
Nord-Norge	12 087	14	5 773	15	2 184	21	856	23	795	23
Hele landet	87 397		38 158		10 260		3670		3423	

* Foreløpige tall

Antall produsenter med grønnsaker har gått sterkt ned, og var i 1999 på 8 prosent av antallet i 1979. Reduksjonen fortsatte etter 1999, og i 2008 utgjorde antall jordbruksbedrifter 62 prosent av antallet i 1999. For hele landet har antall bruk gått ned med 95 prosent fra 1979 til 2008. For jordbruksbedrifter med grønnsaker er det særlig Østlandet som har økt sin relative andel, mens det er Vestlandet som har hatt den sterkeste reduksjonen i andel bruk.

Tabell 5.4c Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	8 771	33	2 130	33	1 015	48	822	57	745	57
Agder og Telemark	3 585	14	839	13	210	10	108	8	112	9
Rogaland	2 376	9	742	11	278	13	146	10	125	10
Vestlandet	6 587	25	1 358	21	200	9	113	8	103	8
Trøndelag	2 871	11	626	10	269	13	158	11	149	11
Nord-Norge	2 243	8	821	13	151	7	85	6	81	6
<i>Hele landet</i>	<i>26 433</i>		<i>6 516</i>		<i>2 123</i>		<i>1432</i>		<i>1315</i>	

* Foreløpige tall

I tabell 5.4d ser vi utviklingen i antall bruk med engareal i de ulike landsdelene. Det totale antall jordbruksbedrifter som har engareal er redusert med 33 prosent fra 1999 til 2008, og antallet er nå om lag 36 prosent av hva det var i 1979. Tabellen viser at fordelingen mellom landsdelene er stabil over tid. Fra 1979 til 2008 har andelen bruk med engareal blitt litt redusert på Vestlandet, Agder og Telemark og i Nord-Norge, mens Østlandet, Rogaland og Trøndelag har økt sine andeler noe.

Tabell 5.4d Antall jordbruksbedrifter med engareal og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	26 374	26	19 398	26	15 417	28	11 275	29	11 154	30
Agder og Telemark	10 425	10	7 612	10	4 864	9	2 956	8	2 901	8
Rogaland	8 366	8	7 157	10	5 893	11	4 492	12	4 356	12
Vestlandet	28 455	28	21 232	28	15 225	27	9 684	25	9 407	25
Trøndelag	13 010	13	9 863	13	8 207	15	5 646	15	5 481	15
Nord-Norge	15 701	15	9 284	12	6 398	11	4 199	11	4 068	11
<i>Hele landet</i>	<i>102 331</i>		<i>74 546</i>		<i>56 004</i>		<i>38 252</i>		<i>37 367</i>	

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fordeling etter størrelsesgrupper se kapittel 2.2, og fylkesvis fordeling se del II tabell 3a –d.

Tabellene 5.5a–f nedenfor viser utviklingen i landsdelene for husdyrproduksjonene, dvs. for melkeproduksjon, ammeku, sau, smågris-, egg- og kyllingproduksjon. Antall besetninger går ned for alle produksjonene.

Tabell 5.5a Antall jordbruksbedrifter med melkekyr i landsdelene og andel i prosent

	1979 ¹⁾		1989 ¹⁾		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	10 186	26	7 012	24	5 371	24	3 221	24	2 996	24
Agder og Telemark	2 612	7	1 704	6	1 230	5	668	5	613	5
Rogaland	4 186	11	3 732	13	3 094	14	2 043	15	1 874	15
Vestlandet	10 837	28	8 148	28	6 033	27	3 535	26	3 219	26
Trøndelag	6 583	17	5 365	18	4 472	20	2 677	20	2 434	19
Nord-Norge	4 502	12	3 182	11	2 459	11	1 523	11	1 403	11
<i>Hele landet</i>	<i>38 906</i>		<i>29 143</i>		<i>22 659</i>		<i>13 667</i>		<i>12 539</i>	

* Foreløpige tall

1) Tallene inkluderer også eventuelle ammekyr

Tabell 5.5a viser at Trøndelag og Rogaland har fått en større andel av melkekubesetningene etter 1979, mens alle de andre landsdelene har redusert sin andel. Fra 1999 til 2008 har antall jordbruksbedrifter med melkekyr på landsbasis blitt redusert med 45 prosent. Når det gjelder ammekyr, så viser tabell 5.5b at Agder/Telemark og Nord-Norge har økt sin andel etter 1999, mens Østlandet og Trøndelag har en noe mindre andel. Antall jordbruksbedrifter med ammeku har blitt redusert med 4 prosent i perioden.

Tabell 5.5b Antall jordbruksbedrifter med ammekyr i landsdelene og andel i prosent

	1999		2003		2005		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	1930	35	1791	32	1 745	33	1 750	33	1 783	34
Agder og Telemark	456	8	453	8	436	8	468	9	506	10
Rogaland	666	12	698	13	602	12	660	12	634	12
Vestlandet	1 111	20	1250	22	1 123	21	1 088	20	1 039	20
Trøndelag	906	17	928	17	854	16	852	16	827	16
Nord-Norge	395	7	464	8	474	9	496	9	480	9
<i>Hele landet</i>	<i>5 464</i>		<i>5584</i>		<i>5 234</i>		<i>5314</i>		<i>5269</i>	

* Foreløpige tall

Antall jordbruksbedrifter med sau (tabell 5.5c) er redusert med 31 prosent fra 1999 til 2008, og med 65 prosent fra 1979 til 2008. Den relative andelen i Nord-Norge og på Vestlandet er redusert etter 1979, samtidig som særlig Østlandet og Rogaland har økt sin andel. Fra 1999 til 2008 er det spesielt Rogaland som fortsatt har økt sin relative andel.

Tabell 5.5c Antall jordbruksbedrifter med sau i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	6 509	15	4 915	17	4 679	21	3 395	21	3 314	21
Agder og Telemark	2 971	7	2 222	8	1 953	9	1 202	8	1 154	7
Rogaland	4 376	10	3 779	13	3 194	14	2 837	18	2 790	18
Vestlandet	16 916	38	10 786	37	8 024	35	5 208	33	5 071	33
Trøndelag	3 428	8	2 084	7	1 836	8	1 350	8	1 322	9
Nord-Norge	10 314	23	5 101	18	3 023	13	1 971	12	1 889	12
<i>Hele landet</i>	<i>44 514</i>		<i>28 887</i>		<i>22 709</i>		<i>15 963</i>		<i>15 540</i>	

* Foreløpige tall

Tabell 5.5d viser antall jordbruksbedrifter med purker (inkludert ungpurker). Vi ser at Nord-Norge og Rogaland står for en større andel av brukene i 2008 enn hva de gjorde i 1979, samtidig som det har blitt en betydelig mindre andel på Østlandet. Fra 1999 til 2008 har den relative andelen på Østlandet fortsatt å gå ned, mens Rogaland har fortsatt å øke sin andel noe. Det totale antall jordbruksbedrifter med purker er redusert med 55 prosent fra 1999 til 2008, og antallet er nå om lag 18 prosent av hva det var i 1979.

Tabell 5.5d Antall jordbruksbedrifter med purker i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	4 502	51	2 214	42	1 489	41	662	38	625	38
Agder og Telemark	434	5	240	5	163	4	76	4	75	5
Rogaland	1 258	14	939	18	705	19	373	21	343	21
Vestlandet	912	10	622	12	390	11	171	10	161	10
Trøndelag	1 661	19	1 021	20	692	19	337	19	321	19
Nord-Norge	147	2	193	4	237	6	131	7	122	7
<i>Hele landet</i>	<i>8 914</i>		<i>5 229</i>		<i>3 676</i>		<i>1 750</i>		<i>1 647</i>	

* Foreløpige tall

Tabell 5.5e og tabell 5.5f viser antall jordbruksbedrifter med hhv verpehøns og slaktekyllinger. Når det gjelder verpehøns, så ser vi at totalt antall jordbruksbedrifter har vært nedadgående i hele perioden fra 1979 til 2008. Tabellen viser også at Nord-Norge og Rogaland står for en større andel av brukene i 2008 enn hva de gjorde i 1979, samtidig som det har blitt en mindre andel på Østlandet, Agder og Telemark og i Trøn-

delag. Fra 1999 til 2008 var fordelingen mellom landsdelene stabil, men antallet ble redusert med 55 prosent i perioden. I 2008 var antallet om lag 13 prosent av hva det var i 1979.

Tabell 5.5e Antall jordbruksbedrifter med verpehøns i landsdelene og andel i prosent

	1979		1989		1999		2007		2008*	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	5 365	37	1 837	31	1 293	32	611	33	592	32
Agder og Telemark	1 557	11	648	11	430	11	187	10	171	9
Rogaland	1 913	13	1 046	18	645	16	336	18	329	18
Vestlandet	2 825	19	1 146	19	828	20	360	19	360	19
Trøndelag	1 945	13	767	13	442	11	186	10	194	10
Nord-Norge	1 034	7	486	8	426	10	199	11	203	11
<i>Hele landet</i>	<i>14 655</i>		<i>5 930</i>		<i>4 064</i>		<i>1 879</i>		<i>1 849</i>	

* Foreløpige tall

Når det gjelder jordbruksbedrifter med slaktekylling (tabell 5.5f) så har antallet økt med ca 13 prosent fra 2001 til 2007. Økningen har vært størst i Trøndelag. Østlandet har redusert sin relative andel fra 55 til 50 prosent i perioden.

Tabell 5.5f Antall jordbruksbedrifter med slaktekylling i landsdelene og andel i prosent

	2001		2003		2006		2007	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østlandet	279	55	257	53	280	50	286	50
Agder og Telemark	14	3	15	3	16	3	12	2
Rogaland	84	16	77	16	90	16	98	17
Vestlandet	27	5	27	6	22	4	22	4
Trøndelag	102	20	103	21	150	27	155	27
Nord-Norge	5	1	3	1	3	1	2	0
<i>Hele landet</i>	<i>511</i>		<i>482</i>		<i>561</i>		<i>575</i>	

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjon.

For fordeling etter størrelsesgrupper se kapittel 2.2, og fylkesvis fordeling se del II tabell 3e-j.

5.3 Sysselsetting

Tabell 5.6 viser utviklingen i folkemengde, antall sysselsatte i alt¹⁸, antall sysselsatte normalårsverk i alt¹⁹ og antall årsverk i jordbruket på landsbasis. Statistisk Sentralbyrå (SSB) foretok i 2006 en hovedrevisjon av Nasjonalregnskapet, noe som medførte nye beregninger av sysselsetting helt tilbake til 1970. I 2006 forandret også SSB vilkårene for å inngå i Arbeidskraftundersøkelsen. Aldersgrensen ble senket fra 16 til 15 år, og aldersdefinisjonen ble endret fra «alder ved utgangen av året» til «alder på referansetidspunktet for undersøkelsen».

Folketallet har økt gjennom hele perioden, og var i 2008 på 4,7 millioner innbyggere. Det er registrert en sammenhengende økning i antall sysselsatte fra 1993 til 2008, bortsett fra en liten reduksjon fra 2002 til 2003. Arbeidsforbruket i jordbruket har en sammenhengende nedgangstrend etter 2. verdenskrig. I 2008 var andel årsverk i jordbruket på 2,7 prosent av antall sysselsatte normalårsverk.

Tabell 5.6 Folkemengde, sysselsatte i alt og årsverk i alt i jordbruket. 1000 stk.

	1985	1990	1999	2003	2007	2008
Folkemengde per 1.1. ¹⁾	4 146	4 233	4 445	4 552	4 681	4 709
Personer 16–74 år ²⁾	3 004	3 094	3 183	3 257	3 445	3505
Sysselsatte i alt ²⁾	2 014	2 030	2 258	2 267	2 443	2524
Sysselsatte i % av befolkningen, 15–74 år ²⁾	67,0	65,6	71,0	69,6	70,9	72,0
Sysselsatte normalårsverk ³⁾	1 763	1 784	1 975	1 960	2 160	2 226
Årsverk i jordbruket i følge BFJ	114,6	98,7	81,6	72,1	61,4	59,8
Andel årsverk i jordbruket ⁴⁾ , %	6,5	5,5	4,1	3,7	2,9	2,7

1) Statistisk sentralbyrå. Befolkningsstatistikk

2) Statistisk sentralbyrå. Arbeidskraftundersøkelsen

3) Statistisk sentralbyrå. Nasjonalregnskapet

4) Årsverk i jordbruket i følge BFJ i forhold til totalt antall normalårsverk i Nasjonalregnskapet

For fylkesvis fordeling og fordeling på landsdeler se del II, tabell 7a og b for folkemengde, tabell 8a og b for sysselsatte og tabell 9 for arbeidsforbruk i jordbruket.

¹⁸ Nasjonalregnskapets tall for sysselsetting ligger noe høyere enn Arbeidskraftundersøkelsens tall, fordi nasjonalregnskapstall også inkluderer utenlandske arbeidstakere på norske skip i utenriksfart. Deltidsansatte er inkludert i antall sysselsatte.

¹⁹ Antall sysselsatte normalårsverk er definert som antall heltidsregnede inntektsmottakere i produktiv virksomhet (dvs. at deltidsansatte er omregnet til heltids ved å bruke del av full post eller dellønnsbrøk som vekt).

5.4 Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket

Utviklingen i arbeidsforbruket henger sammen med utviklingen i antall jordbruksbedrifter som er tatt opp i kapittel 5.1. I dette kapitlet ser vi på utviklingen i arbeidsforbruk for de samme kategoriene som er brukt for utviklingen i jordbruksbedrifter.

5.4.1 Landsdelsnivå

Tabell 5.7 viser registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket med årlig prosentvis endring i perioden 1986 til 2007. Arbeidsforbruket blir stort sett registrert annethvert år. Registreringene følger ikke kalenderåret, og oppgaver for 2007 er derfor fra første halvår dette året og annet halvår i året før. Disse registreringene vil avvike noe fra Totalkalkylen for jordbruket sine beregninger av arbeidsforbruket, etter som Totalkalkylen også inkluderer pelsdyrnæringen i sine beregninger.

I 1989 gikk tallet på timer i et årsverk ned fra 1 975 til 1 875 timer. I 2001 ble et årsverk satt til 1 860 timer, mens det f.o.m. 2002 har vært på 1 845 timer. Nedgangen i arbeidsforbruk fra 1986 til 2007 inkluderer også nedgangen i timer per årsverk.

På landsbasis er nedgangen i arbeidsforbruket minst for perioden 1990–1999, og størst i perioden 1999 til 2007. I alle tre perioder har mengden arbeid utført av kvinner blitt mer reduserte enn arbeidsmengde for menn, men forskjellen i reduksjon har blitt mindre etter hvert. Relativt sett har menns andel av den totale arbeidsinnsatsen økt og kvinners avtatt i perioden 1986 til 2005. Denne utviklingen snudde seg til 2007, etter som kvinners andel av arbeidet økte og menn sin andel ble litt redusert i forhold til 2005.

I perioden 1999 til 2007 i landsdelene Vestlandet, Trøndelag og Nord-Norge ble arbeidsmengden til kvinnene redusert mer enn arbeidsmengde utført av menn. Den totale arbeidsmengden har fra 1999 til 2007 blitt mest redusert på Vestlandet, og minst i Rogaland.

I 2003, 2005 og 2007 er det registrert henholdsvis 1 147, 1 460 og 1 248 årsverk utført av selvstendige næringsdrivende som ikke er fordelt etter kjønn. Disse time-ene er i tabellene nedenfor fordelt på mann/kvinne med samme forhold som de kjønnsfordelte timene.

Tabell 5.7 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på landsdeler. 1000 årsverk¹⁾

		1986	1990	1999	2003	2005	2007	Årlig % - vis endring		
								86-90	90-99	99-07
Østlandet	Menn	26,1	23,7	19,5	17,7	16,3	15,4	-2,3	-2,1	-2,9
	Kvinner	9,2	7,6	6,3	5,8	5,3	5,0	-4,7	-2,1	-2,8
	Sum	35,3	31,3	25,8	23,5	21,6	20,4	-2,9	-2,1	-2,9
Agder og Telemark	Menn	5,1	4,4	3,5	3,1	2,8	2,6	-3,6	-2,6	-3,7
	Kvinner	2,1	1,5	1,2	1,1	1,0	0,9	-7,4	-2,8	-2,8
	I alt	7,2	5,9	4,7	4,2	3,8	3,5	-4,7	-2,7	-3,4
Rogaland	Menn	9,5	8,7	7,0	6,7	6,1	5,7	-2,3	-2,4	-2,6
	Kvinner	3,1	2,7	2,3	2,2	2,0	2,0	-3,5	-1,9	-1,7
	I alt	12,6	11,4	9,3	8,9	8,2	7,6	-2,6	-2,2	-2,4
Vestlandet	Menn	19,0	17,7	13,9	11,9	11,0	9,9	-1,8	-2,6	-4,2
	Kvinner	7,7	6,9	4,8	4,0	3,5	3,2	-2,7	-3,9	-5,1
	Sum	26,5	24,6	18,5	15,9	14,4	13,1	-1,8	-3,1	-4,4
Trøndelag	Menn	12,8	11,3	9,8	8,8	7,9	7,3	-3,2	-1,6	-3,5
	Kvinner	4,6	3,8	3,0	2,5	2,2	2,2	-4,6	-2,7	-3,8
	Sum	17,3	15,1	12,5	11,3	10,1	9,5	-3,4	-2,0	-3,5
Nord-Norge	Menn	7,9	7,4	6,1	5,5	5,0	4,7	-1,6	-2,1	-3,2
	Kvinner	3,4	2,8	2,2	2,0	1,8	1,7	-4,4	-2,9	-3,1
	Sum	11,2	10,2	8,3	7,5	6,8	6,4	-2,2	-2,3	-3,2
Landet	Menn	80,4	73,2	59,8	53,7	49,1	45,5	-2,3	-2,2	-3,3
	%	73	74	75	75	76	75			
	Kvinner	30,1	25,4	19,7	17,6	15,8	15,0	-4,2	-2,8	-3,4
	%	27	26	25	25	24	25			
	Sum	110,5	98,5	79,5	71,4	64,9	60,5	-2,8	-2,4	-3,4

1) 1975 timer per årsverk til 01.07.1989 og 1875 timer per årsverk til 1999. 1860 timer for 2001 og 1845 timer fra 2003, 2005 og 2007

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og den fullstendige Jordbrukstelingen for 1999.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 9.

Tabell 5.8 viser utviklingen i jordbrukets andel av sysselsettingen i regionene. Dette er beregnet ved at jordbrukets arbeidsforbruk målt i årsverk er relatert til antall sysselsatte i alt i regionen. Størrelsene er derved ikke helt sammenlignbare. I antall sysselsatte inngår også deltidsansatte med mindre enn et årsverk. Et årsverk i jordbruket er ikke synonymt med en sysselsatt. Dels vil en del brukere arbeide utover ett årsverk, og dels vil det være deltidsarbeidsplasser i jordbruket som i det øvrige næringsliv. Det er også vanlig med yrkeskombinasjoner blant brukere. Med dette utgangspunktet vil ikke de absolutte tallene gi et reelt bilde, men gi mulighet for å sammenholde utviklingen mellom områder og i tid.

Tabell 5.8 Jordbrukets andel av sysselsettingen målt ved registrert arbeidsforbruk i årsverk i jordbruket relativt til antall sysselsatte i regionen totalt¹⁾. Prosent

		1997	1999	2003	2005	2007
Østlandet	Menn	3,8	3,5	3,2	2,9	2,6
	Kvinner	1,4	1,3	1,1	1,0	0,9
	I alt	2,7	2,4	2,2	2,0	1,8
Agder og Telemark	Menn	3,4	3,2	2,9	2,6	2,2
	Kvinner	1,3	1,3	1,2	1,0	0,9
	I alt	2,5	2,3	2,1	1,8	1,6
Rogaland	Menn	7,4	6,8	6,5	5,7	4,9
	Kvinner	3,0	2,6	2,5	2,3	1,9
	I alt	5,4	4,9	4,6	4,1	3,5
Vestlandet	Menn	7,5	6,5	5,7	5,2	4,3
	Kvinner	3,4	2,5	2,0	1,9	1,6
	I alt	5,6	4,7	4,0	3,7	3,1
Trøndelag	Menn	9,8	9,6	8,5	7,5	6,6
	Kvinner	3,6	3,2	2,6	2,4	2,2
	I alt	7,0	6,6	5,7	5,1	4,5
Nord-Norge	Menn	5,4	5,0	4,8	4,3	3,9
	Kvinner	2,2	2,1	1,7	1,7	1,6
	I alt	3,9	3,7	3,3	3,0	2,8
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>5,4</i>	<i>4,9</i>	<i>4,5</i>	<i>4,1</i>	<i>3,5</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>2,1</i>	<i>1,8</i>	<i>1,5</i>	<i>1,5</i>	<i>1,3</i>
	<i>I alt</i>	<i>3,9</i>	<i>3,5</i>	<i>3,1</i>	<i>2,8</i>	<i>2,5</i>

1) Sammenligningen avviker noe fra faktiske forhold, da en sysselsatt i gjennomsnitt arbeider mindre enn ett årsverk

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og den fullstendige Jordbrukstillingen for 1999.

Det framgår av tabell 5.8 at jordbruket har større betydning for sysselsetting for menn enn for kvinner. Målt på denne måten er jordbrukets betydning for sysselsettingen avtagende i alle regioner. Sysselsettingsvirkningen er relativt størst i Trøndelag og minst i Agder/Telemark og på Østlandet.

5.4.2 Kommuneklasser

Tabell 5.9 viser utviklingen i arbeidsforbruket etter kommuneklasser for årene 1990, 1995, 1999, 2003, 2005 og 2007. Kommuneklassene er beskrevet nærmere i kapittel 5.1.2.

I perioden 1990 til 1999 var det de sentrale tjenesteytingskommuner, klasse 7, og mindre sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner, klasse 4, som opplevde den største årlige prosentvise nedgangen i arbeidsforbruket totalt. Ser vi på arbeidsforbruket til mennene, så var det også her de sentrale tjenesteytingskommuner, klasse 7, som hadde størst årlig reduksjon. For kvinnene var det de mindre sentrale blandede tjenesteytings- og industrikommuner, klasse 4, som hadde størst reduksjon i perioden.

I den siste perioden var det primærnæringskommunene, klasse 1, som hadde størst årlig prosentvis nedgang, både for kvinner og menn. Klasse 6, dvs. mindre sentrale tjenesteytingskommuner, hadde i sum minst reduksjon når det gjelder det totale arbeidsforbruket.

Tabell 5.9 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på kommune-klasser. 1000 årsverk

		1990	1995	1999	2003	2005	2007	Årlig %-vis endring	
								1990-99	1999-07
Klasse 1	Menn	12,5	11,6	10,5	9,3	8,6	7,7	-1,9	-3,9
	Kvinner	4,9	4,1	3,7	3,4	3,0	2,7	-3,0	-4,1
	Sum	17,4	15,7	14,3	12,7	11,5	10,3	-2,2	-4,0
Klasse 2	Menn	15,8	14,7	13,3	12,1	11,1	10,2	-1,9	-3,3
	Kvinner	5,6	4,9	4,3	3,9	3,3	3,2	-2,8	-3,7
	Sum	21,3	19,6	17,6	16,0	14,4	13,4	-2,1	-3,4
Klasse 3	Menn	11,1	10,0	9,0	7,9	7,3	6,8	-2,4	-3,4
	Kvinner	3,7	3,4	2,9	2,6	2,4	2,3	-2,8	-3,1
	Sum	14,9	13,4	11,9	10,5	9,7	9,1	-2,5	-3,3
Klasse 4	Menn	10,4	9,8	8,3	7,3	6,7	6,4	-2,4	-3,3
	Kvinner	3,9	3,6	2,8	2,3	2,2	2,2	-3,4	-3,1
	Sum	14,3	13,4	11,2	9,7	8,9	8,6	-2,7	-3,3
Klasse 5	Menn	16,0	15,0	12,8	11,6	10,3	9,8	-2,4	-3,2
	Kvinner	4,9	4,6	4,0	3,7	3,3	3,2	-2,1	-2,9
	Sum	20,8	19,6	16,8	15,3	13,6	13,0	-2,3	-3,2
Klasse 6	Menn	3,3	3,1	2,7	2,7	2,6	2,2	-2,4	-2,5
	Kvinner	1,2	1,0	0,9	0,9	0,8	0,7	-3,3	-3,0
	Sum	4,5	4,1	3,6	3,6	3,4	2,9	-2,6	-2,6
Klasse 7	Menn	4,1	3,7	3,1	2,7	2,5	2,5	-2,8	-3,0
	Kvinner	1,2	1,2	1,0	0,8	0,8	0,8	-2,3	-2,7
	Sum	5,3	4,8	4,1	3,6	3,3	3,3	-2,7	-2,9
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>73,2</i>	<i>67,9</i>	<i>59,8</i>	<i>53,7</i>	<i>49,1</i>	<i>45,5</i>	<i>-2,2</i>	<i>3,3</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>25,4</i>	<i>22,7</i>	<i>19,7</i>	<i>17,6</i>	<i>15,8</i>	<i>15,0</i>	<i>-2,8</i>	<i>-3,3</i>
	<i>Sum</i>	<i>98,5</i>	<i>90,6</i>	<i>79,5</i>	<i>71,4</i>	<i>64,9</i>	<i>60,5</i>	<i>-2,4</i>	<i>-3,4</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og den fullstendige jordbrukstillingen i 1999.

5.4.3 Virkeområder for distriktpolitiske virkemidler

Tabell 5.10 viser utviklingen for virkeområdene for distriktpolitiske virkemidler. De ulike sonene er nærmere omtalt i kapittel 5.1.3. Virkemidlene trappes opp i rekken fra I til IV, slik at sone IV har de mest omfattende distriktpolitiske virkemidlene. Sone I ligger utenfor virkeområdet, og det er ikke distriktpolitiske virkemidler i dette området.

Tabell 5.10 Registrert arbeidsforbruk for menn og kvinner i jordbruket fordelt på virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. 1000 årsverk

		1990	1995	1999	2003	2005	2007	Årlig %-vis endring	
								1990-99	1999-07
Sone I	Menn	25,3	23,3	20,4	18,5	16,9	15,9	-2,4	-3,1
	Kvinner	7,5	7,1	6,3	5,7	5,3	5,2	-1,9	-2,4
	Sum	32,7	30,4	26,7	24,2	22,2	21,0	-2,3	-2,9
Sone II	Menn	3,5	3,2	2,9	2,6	2,6	2,3	-1,9	-2,7
	Kvinner	1,2	1,1	0,9	0,8	0,7	0,7	-3,4	-2,2
	Sum	4,7	4,3	3,8	3,4	3,3	3,1	-2,3	-2,6
Sone III	Menn	25,2	23,1	20,2	18,1	16,3	15,1	-2,4	-3,6
	Kvinner	9,4	8,3	6,9	6,0	5,2	5,0	-3,4	-4,0
	Sum	34,6	31,5	27,1	24,1	21,5	20,1	-2,7	-3,7
Sone IV	Menn	19,2	18,2	16,3	14,5	13,4	12,2	-1,8	-3,6
	Kvinner	7,3	6,2	5,6	5,1	4,5	4,1	-2,9	-3,8
	Sum	26,5	24,4	21,9	19,6	17,9	16,3	-2,1	-3,6
Hele landet	Menn	73,2	67,9	59,8	53,7	49,1	45,5	-2,2	-3,4
	Kvinner	25,4	22,7	19,7	17,6	15,8	15,0	-2,8	-3,3
	Sum	98,5	90,6	79,5	71,4	64,9	60,5	-2,4	-3,3

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og den fullstendige jordbrukstillingene i 1999.

Virkemiddelområdene er ikke statiske og endringer vil påvirke sammenlignbarheten over tid.

5.5 Alder på bruker

Tabell 5.11 gir en oversikt over aldersfordelingen, og tabell 5.12 viser gjennomsnittsalderen på personlige brukere etter størrelsen på jordbruksbedriftene.

Tabell 5.11 Personlig brukere etter alder. Antall og prosent

Aldersgruppe	1979	1989	1999	2007	2008*
-39	27 811	26 233	17 923	9 691	9 038
%	22	27	26	21	20
40-49	24 093	26 155	20 447	14 011	13 542
%	19	27	29	30	30
50-59	31 914	20 975	19 276	13 910	13 532
%	26	21	28	30	30
60-65	18 587	11 898	7 074	6 424	6 493
%	15	12	10	14	14
66-69	9 466	5 898	2 907	1 888	1 991
%	8	6	4	4	4
over 70	12 553	7 430	2 332	1 015	1 070
%	10	8	3	2	2
Totalt	124 424	98 589	69 959	46 939	45 666

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

For fylkesvis fordeling se del II tabell 10a.

Antall brukere har gått ned i hele perioden. Brukere mellom 40 og 60 år utgjør en større andel i 2008 enn i 1979, mens det har blitt færre over 60 år. Gjennomsnittsalderen er stabil, men har gått litt opp de siste årene.

En NILF-rapport om generasjonsskifte i landbruket²⁰ bygd på materiale fra Driftsgranskingene viser at 40 prosent av personene over 55 år i denne undersøkelsen planlegger å søke om tidligpensjon og for 48 prosent av disse vil det framskynde eiendomsoverdragelsen.

I hovedsak går gjennomsnittsalderen på bruker ned med økende bruksstørrelse (tabell 5.12). I perioden fra 1979 til 1989 gikk gjennomsnittsalderen ned for brukere i de fleste bruksstørrelser. Gjennomsnittsalderen gikk ned for jordbruksbedrifter over 300 dekar og for den minste arealgruppen i perioden fra 1989 til 1999. Fra 1999 til 2008 har gjennomsnittsalderen gått opp for alle bruksstørrelser.

²⁰Vangsgraven Stubberud K. og K. Samseth 2000. *Slekter kommer, slekter går – om generasjonsskiftet i jordbruket*. NILF-rapport 2000:4

Tabell 5.12 Gjennomsnittlig alder på brukere etter arealgrupper

Størrelsesgruppe	1979	1989	1999	2007	2008*
< 100 ¹⁾	53,5	51,4	50,3	51,4	51,6
100–199	47,3	46,0	46,9	49,6	50,0
200–299	46,1	45,2	45,4	47,8	48,3
300–499	45,7	45,6	45,2	47,0	47,4
500–799	45,3	45,6	45,3	46,9	47,0
≥ 800	45,4	45,1	46,0	46,4	46,7
Alle jordbruksbedrifter	51,9	49,3	48,0	49,3	49,6

* Foreløpige tall

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–100 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008

For fylkesvis fordeling se del II tabell 10b.

5.6 Eiendomsoverdragelse og rekruttering

Landbruksregisteret registrerer antall landbrukseiendommer. Landbrukseiendommene er f.o.m. 2007 knyttet opp mot GAB-registeret²¹ der en innhenter opplysninger om eierforhold og bebyggelse. Det er i 2007 ca 189 000 landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal og/eller minst 25 daa produktivt skogareal. Drøyt 176 000 av disse har minst 5 daa eid jordbruksareal. Antall eiendommer er noe redusert de seinere årene. Skog og landskap arbeider for tida med å lage gårdskart for de fleste landbrukseiendommene. Det arbeidet medfører endringer som ikke er blitt registrert tidligere, både for arealer og for antall eiendommer.

Tabell 5.13 gir en oversikt over antall eiendommer med minst 5 dekar eid jordbruksareal og antall eiere. Samme eier kan ha hjemmel til flere eiendommer og flere eiendommer kan registreres som én bruksenhet, for eksempel dersom de drives av samme bruker. Antall landbrukseiendommer er derfor langt høyere enn antall jordbruksbedrifter.

²¹ GAB er et offentlig register over Grunneiendommer, Adresser og Bygninger i Norge. Registeret ble opprettet i forbindelse med innføringen av delingsloven den 1. januar 1980 og forvaltes av Statens kartverk.

Tabell 5.13 Antall landbrukseiendommer med minst 5 daa eid jordbruksareal januar 1999 og desember 2007, eiere i desember 2007 og antall jordbruksbedrifter og personlige brukere i 2007

Eiendomsstørrelse	Eiendommer i alt		Eiere, 2007			Antall jordbruksbedrifter	Brukere, 2007		
	1999	2007	Mann	Kvinne	Uper. o.a.		Mann	Kvinne	Upersonlige
< 100 daa	143 207	138 390	93 468	36 207	8 715	15 046	11 261	2 388	1 397
%	80	78	75	26	6	30	75	16	9
100–199 daa	25 553	25 552	20 539	4 329	684	15 195	12 712	2 176	307
%	14	14	17	17	3	30	84	14	2
200–299 daa	6 972	7 844	6 336	1 266	242	9 534	8 048	1 137	349
%	4	4	5	16	3	19	84	12	4
300–499 daa	3 057	3 737	3 017	552	168	7 064	5 933	653	478
%	2	2	2	15	4	14	84	9	7
500-799 daa	633	807	618	121	68	2 251	1 790	168	293
%	0	0	0	15	8	5	80	7	13
> 800 daa	176	178	111	20	47	845	645	28	172
%	0	0	0	11	26	2	76	3	20
Landet	179 598	176 508	124 089	42 495	9 924	49 935	40 389	6 550	2 996
%	100	100	70	24	6	100	81	13	6

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Eieropplysninger er hentet fra GAB (tinglyste hjemmelshavere). Den beregnede totalpopulasjon for antall jordbruksbedrifter og brukere i 2007.

I tillegg er det ca. 12 000 rene skogeiendommer med minst 25 dekar produktivt skogareal.

Fra og med 1. september 2001 økte konsesjonsgrensen for bebygde eiendom fra 5 til 20 dekar²² totalareal. Dette medførte at 16 prosent av landbrukseiendommene hadde mindre areal enn konsesjonsgrensen. Fra 1. januar 2004 fikk vi ny konsesjonslov²³ som hevet konsesjonsgrensen ytterligere. Arealgrensen ble 100 dekar totalareal, så lenge det er under 20 dekar fulldyrket jord på bebygde eiendommer. Denne utvidelsen medførte at enda flere eiendommer ble konsesjonsfrie.

Resultatkontrollen for 2000 så på forholdet mellom gammel og ny bruker der det var registrert endringer i søknad om produksjonstillegg fra 1997 til 1998. Kvinner var gjennomgående eldre enn menn når de overtok gardsdrift. Gjennomsnittsalderen på kvinner som overtok gardsdrift, var for landet 7 år høyere enn for menn som overtok drifta. Variasjonene fylkene i mellom var fra 1 til 11 år.

Omtrent like mange kvinner som menn overtok de minste jordbruksbedriftene, og forskjellen mellom menn og kvinner i antall overdragelser økte med størrelsen på jordbruksbedriften. De største jordbruksbedriftene ble bare i 15 prosent av tilfellene overtatt av kvinner. Totalt for landet overtok kvinner 40 prosent av jord-

²² Innst. S. nr. 167 (1999-2000)

²³ Lov 2003-11.28 nr 98: Lov om konsesjon ved erverv av fast eiendom (konsesjonsloven) mv.

bruksbedriftene som endret bruker fra 1997 til 1998. Overdragelsene drøyde lengst for jordbruksbedrifter under 100 daa, og gjennomsnittsalderen på bruker var også relativt høy.

De fleste gardsoverdragelser skjer innen familien. Tabell 5.14 og tabell 5.15 viser antall jordbruksbedrifter med personlige eiere hvor det er knyttet odelsrett til eiendommen. Odelsrett innebærer grovt sett at eiendommen er over 5 dekar med ressurser tilsvarende minimum 10 dekar dyrket jord og at odelsretten er opparbeidet gjennom samme families eierskap i minst 20 år. Odelsretten er en slektsrettighet som krever personlig eierskap. Andelen jordbruksbedrifter med odel var i 1999 på 77 prosent av antall jordbruksbedrifter med personlig eier og med aktiv jordbruksdrift. Andelen varierer fra 71 i Hedmark til 86 prosent i Sogn og Fjordane med unntak av Nord-Norge der den er 67 og 66 prosent i Nordland og Troms og 39 prosent i Finnmark.

Også odelseiendommer selges til andre enn odelsberettigede, men slik det framgår av tabell 4.14 og tabell 4.15 er det langt vanligere med salg innenfor odelskretsen. Tallene er hentet fra jordbrukstellingene i 1999 og gjelder derfor jordbruksbedrifter som var oppgavepliktige i 1999.

Tabell 5.14 Antall jordbruksbedrifter med odelsrett totalt og i prosent av antall eiendommer med jordbruksdrift og personlige eiere. Andelen odelsoverdragelser i prosent

	Eiendommer, 1999			Andel odelsoverdragelser, %				
	Med drift og pers. brukere	Med odelsrett Antall	%	-1969	1970-79	1980-89	1990-94	1995-99
Østfold	3 576	2 625	73	80	89	82	83	83
Akershus	3 448	2 590	75	82	89	83	82	80
Hedmark	5 917	4 224	71	77	86	78	77	67
Oppland	6 943	5 419	78	86	90	86	84	81
Buskerud	3 799	2 987	79	84	91	86	82	79
Vestfold	2 440	1 920	79	82	89	88	86	84
Telemark	2 594	1 991	77	86	89	84	83	80
Aust-Agder	1 245	984	79	88	92	87	78	80
Vest-Agder	1 979	1 438	73	72	85	81	82	80
Rogaland	6 108	4 796	79	83	89	84	86	83
Hordaland	5 535	4 415	80	85	91	87	85	83
Sogn og Fjordane	5 246	4 511	86	91	94	91	92	86
Møre og Romsdal	4 961	4 086	82	89	92	88	87	79
Sør-Trøndelag	4 744	3 751	79	87	88	87	83	82
Nord-Trøndelag	4 942	3 959	80	87	89	85	82	80
Nordland	3 796	2 527	67	72	80	74	69	66
Troms	2 036	1 345	66	71	76	73	67	66
Finnmark	650	256	39	43	49	44	43	40
Landet	69 959	53 824	77	83	88	84	82	78

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Jordbrukstillingen 1999.

For odelsoverdragelser til kvinner se kapittel 9.

I 1995 til 1999 utgjorde andelen salg til odelsberettigede 78 prosent av antall overdragelser på landsbasis. Den høyeste andelen for overdragelsene var i perioden 1970 til 1979 og andelen har siden gått ned i alle landsdeler. Det er i Nord-Norge overdragelser utenom odelskretsen er hyppigst med 40 prosent i Finnmark. Dette fylket har også flest eiendommer uten odel. Sogn og Fjordane er det fylket som har relativt flest overdragelser til odelskretsen. Tallene viser ikke hvor mange gardsbruk med personlige eiere, men hvor det ikke er opparbeidet odel, som overdras til barn eller andre nære slektninger.

Tabell 5.15 Antall eiendommer med odelsrett¹⁾ totalt og i prosent av antall eiendommer med personlige eiere. Andelen odelsoverdragelser i prosent. Størrelsesgrupper

Jordbruksbedrifter med over 5 daa Jordbruksareal	1999		Andel odelsoverdragelser, %					
	Eid av personlig bruker	Med odelsrett Antall	%	-1969 79	1970- 89	1980- 89	1990- 94	1995- 99
Jordbruksareal i drift								
5 -50 daa	13 697	9 830	72	78	86	79	76	68
50-100 daa	16 672	12 796	77	83	88	84	82	77
100-200 daa	22 228	17 613	79	86	90	86	84	82
200-300 daa	10 331	8 129	79	87	88	85	84	85
300-500 daa	5 227	4 139	79	89	90	84	87	84
> 500 daa	1 532	1 195	78	90	92	87	87	82

1) Jordbruksbedrifter der referansebruker eller ektefelle/samboer hadde odelsrett til hovedbruket ved overtaking

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Jordbrukstelingen 1999.

For odelsoverdragelser til kvinner se kapittel 9.

Ser en på gardsbruk etter størrelse og produksjon som i tabell 4.15, framgår det at tidsrommet 1970 til 1979 har høyest andel av overdragelser til odelsberettigede for alle grupperinger i tabellen. I tiden etter 1980 er bildet langt mer blandet, men for de minste og de største brukene går antallet ned.

NILF har gjennomført en undersøkelse om generasjonsskifte i landbruket²⁴ bygd på materiale fra Driftsgranskingene. Den viser at for yngre brukere som nylig har overtatt, er det snarere normalsituasjon enn unntaket at de kombinerer lønnsarbeid med gardsdrifta. Det gjelder 38 prosent av mennene og 45 prosent av kvinnene.

Arbeidsmengden som legges ned på jordbruksbedriften etter eierskifte er lavere i denne undersøkelsen enn i en tilsvarende undersøkelse fra 1972-81²⁵. Den eldre generasjonen har også høyere driftsoverskudd fra jordbruket enn den yngre, men den yngre generasjonen henter mer fra arbeid utenom bruket.

5.7 Bygdeutvikling

Yrkeskombinasjoner er vanlig i landbrukshusholdene og flere henter inntekt utenom garden og jordbruket. Inntektskombinasjoner kan være stabile tilpasninger og gjør at små bruk ikke nødvendigvis er marginale og på vei mot nedleggelse eller fraflytting. Jordbrukseiendommene kan være en avgjørende bosettingsfaktor i

²⁴Vangsgraven Stubberud K. og K. Samseth 2000. *Slekter kommer, slekter går – om generasjonsskifte i jordbruket*. NILF-rapport 2000:4

²⁵Knapskog K. 1986. *Økonomiske forhold rundt generasjonsskifte i landbruket*. NILF I-202-86.

kommunene og ha positive ringvirkninger på det øvrige næringsliv. Dette framgår av en undersøkelse fra fem kommuner i fire fylker gjennom årene 1994–1997²⁶.

Fra og med 1988 er det bevilget betydelige BU-midler, der formålet er å skape grunnlag for ny og lønnsom næringsutvikling på bygdene både innen landbruket og i tilknytning til landbruket. I forskrift fastsatt av Landbruksdepartementet 24. januar 2005 fastslås det at formålet med BU-midlene er «å legge til rette for næringsutvikling som danner grunnlag for langsiktig, lønnsom verdiskaping og desentralisert bosetting med utgangspunkt i landbrukets ressurser generelt og landbrukseiendommen spesielt. Forskriften skal også legge til rette for et landbruk der kvinner og menn gis like muligheter». BU-midlene er det viktigste økonomiske virkemidlet til Landbruks- og matdepartementet for å nå målet om næringsutvikling i og i tilknytning til landbruket.

Ved fastsetting av ny BU-forskrift i 2005 la departementet vekt på hensynet til forenkling og økt regionalt handlingsrom, og det ble i større grad overlatt til regionalt nivå å prioritere bruken av midlene innenfor rammene for landbrukspolitikken.

BU-midlene ble fra og med 1993 gjort landsdekkende og omfatter fra 1994 både midler rettet mot nye næringer og midler knyttet til investeringer i tradisjonelt jord- og hagebruk. De inkluderer i dag blant annet tilskudd til utrednings- og tilretteleggingstiltak, etablererstipend, tilskudd til bedriftsutvikling, tilskudd og rentestøtte til investeringer, samt tilskudd til mindre investeringer i forbindelse med generasjonsskifte, til praktikantordning og til andre tiltak. Fra og med 1998 ble det gitt egne midler til grøf-ting, første året i Nord-Norge og Namdalen og de to neste årene til alle fylkene.

Midlene til fylkene fordeler seg slik som vist i tabell 5.17. Midlene gis på to nivåer. Et som forvaltes av Innovasjon Norge, og et som forvaltes på fylkesplan av fylkesmannens landbruksavdeling (FMLA). I 2003 ble ordningen med BU-lån (investeringslån) avviklet, og erstattet med en ny ordning med rentestøtte. Det pågår f.o.m. 2004 et 4-årig forsøk med regionale BU-midler i Oppland, forvaltet av regionrådene for Valdres og Nord-Gudbrandsdal.

Tabell 5.16 viser en oversikt over tildeling av BU-midler og lånerammer for beregning av rentestøtte. Antall søknader har gått ned de siste årene, først og fremst fordi det foretas en grundig siling av prosjekter på kommuneplanet for å utnytte de knappe rammene best mulig. De sakene som innvilges støtte er også gjennomgående større enn for noen år tilbake.

---

²⁶ Vangsgreven K., A. M. Jervell og H. Romarheim 1997. *Utprøving og evaluering av forhold som fremmer bygdeutvikling*. NILF-rapport 1997:6

Tabell 5.16 Tildeling av BU-midler, millioner kroner ¹⁾

	1995	1999	2006	2007	2008
Tradisjonelt jord- og hagebruk	115	220	751 ²⁾	800 ²⁾	887 ²⁾
Grøfting		32			
Andre BU-tiltak	313	343	199 ³⁾	188 ³⁾	169 ³⁾
Forvaltet av fylkesmannen			68	75	83
Sum	428	595	1 018	1 063	1 139
Antall søknader ⁴⁾	4 027	9 315	2 604	2 448	2 424
Antall innvilgede søknader	3 357	8 527	2 243	2 136	2 134
Andel innvilget, i %	83	91	86	87	88

1) Både BU-tilskudd og låneramme for beregning av rentestøtte inngår i tallene fra 2006. Støtte innvilget av BU-forsøksregionene Valdres og Nord-Gudbrandsdal i Oppland inngår ikke i tallene

2) 2006: Herav 105 mill. til Melke- og storfeprogram, 91 mill. i BU-tilskudd og 554 mill. i lån m/ rentestøtte
2007: Herav 218 mill. i BU-tilskudd og 582 mill. i lånerammen for beregning av rentestøtte
2008: Herav 229 mill. i BU-tilskudd og 658 mill. i låneramme for beregning av rentestøtte

3) 2006: Herav 97 mill. i BU-tilskudd og 103 mill. i låneramme for beregning av rentestøtte
2007: Herav 95 mill. i BU-tilskudd og 93 mill. i låneramme for beregning av rentestøtte
2008: Herav 91 mill. i BU-tilskudd og 78 mill. i låneramme for beregning av rentestøtte.

4) Søknader om risikolån (ikke BU-midler) inngår også i tallene, men bare tapsfondsavsetningene for disse lånene dekkes av BU-midlene.

Kilde: Statens Landbruksbank og Innovasjon Norge/SND.

Tabell 5.17 viser den fylkesvise fordelingen av midlene i 1999, 2007 og 2008. Bevilgninger til tiltak utenom tradisjonelt jord- og hagebruk, inkludert grønning (såkalte «andre tiltak») er redusert med 23 prosent fra 1999 til 2007. Fra 2007 til 2008 hadde Aust-Agder og Møre og Romsdal den største økningen i bevilgninger til andre tiltak, og Akershus/Oslo hadde den største reduksjonen.

Fra 2007 til 2008 er det Telemark og Finnmark som har hatt den største økningen i bevilgninger til tradisjonelt jord- og hagebruk, mens Oppland og Aust-Agder har hatt den største reduksjonen i perioden.

Tabell 5.16 Fylkesvis tildeling av BU-midler. Millioner kroner

	1999			2007			2008		
	Jord- og hagebruk	Andre tiltak	Sum	Jord- og hagebruk	Andre tiltak	Sum	Jord- og hagebruk	Andre tiltak	Sum
Østfold	8,2	15,6	25,5	29,8	6,8	36,6	35,2	8,1	43,3
Akershus ²⁾	6,6	13,9	22,3	19,1	8,1	27,2	29,8	3,2	33,0
Oslo				0,1	0,9	0,9	0,4	0,2	0,6
Hedmark	16,9	22,4	42,4	65,8	9,0	74,8	72,2	11,6	83,9
Oppland	18,8	24,6	46,2	48,6	9,7	58,2	41,5	8,6	50,1
Buskerud	9,6	17,7	28,4	31,0	12,0	43,0	38,2	15,1	53,2
Vestfold	6,7	11,8	19,5	25,1	8,8	34,0	33,4	5,9	39,3
Telemark	7,1	16,5	24,2	16,2	16,3	32,5	32,5	7,1	39,6
Aust-Agder	5,3	12,1	17,7	23,7	2,5	26,2	19,1	6,7	25,8
Vest-Agder	6,2	13,3	19,9	19,7	8,4	28,1	24,2	6,1	30,3
Rogaland	14,9	23,5	40,3	70,1	9,5	79,6	63,1	11,7	74,8
Hordaland	12,7	22,5	36,8	47,1	15,4	62,5	54,2	7,5	61,7
Sogn og Fjordane	17,8	27,6	47,0	60,4	25,2	85,6	67,8	17,7	85,5
Møre og Romsdal	16,8	24,7	43,6	77,2	4,8	82,1	70,1	10,3	80,4
Sør-Trøndelag	15,1	23,2	40,9	65,9	8,9	74,8	73,3	10,5	83,7
Nord-Trøndelag	21,0	25,7	49,7	87,1	11,7	98,7	93,7	10,7	104,4
Nordland	15,9	20,4	40,1	69,4	12,4	81,8	66,4	12,7	79,1
Troms	12,0	15,9	29,8	36,8	14,5	51,3	54,3	9,5	63,7
Finnmark	8,4	11,6	20,7	7,0	3,5	10,5	17,9	5,6	23,5
FMLA						74,8			82,7
Sum	220,0	343,0	595,0	799,9	263,2	1 063,1	887,3	251,3	1 138,7

1) Både BU-tilskudd og låneramme for beregning av rentestøtte inngår i tallene for 2007 og 2008. Støtte innvilget av forsøksregionene i Valdres og Nord-Gudbrandsdalen inngår ikke i tallene.

2) Inklusive Oslo i 1999

Kilde: Statens Landbruksbank og Innovasjon Norge/SND.

Til sammen forventet søkerne i 2008 en sysselsettingsvekst på 411 årsverk, hvorav 65 prosent var for kvinner. Dette er en nedgang i sum antall årsverk på 27 prosent siden 2007. Kvinneandelen har imidlertid vært økende de siste årene. Tabell 5.18 viser forventet økning i sysselsetting, målt i antall årsverk, ut i fra søkerens vurdering på søknadstidspunktet. Antall arbeidsplasser er større enn antall årsverk fordi det også er en del deltidsarbeidsplasser.

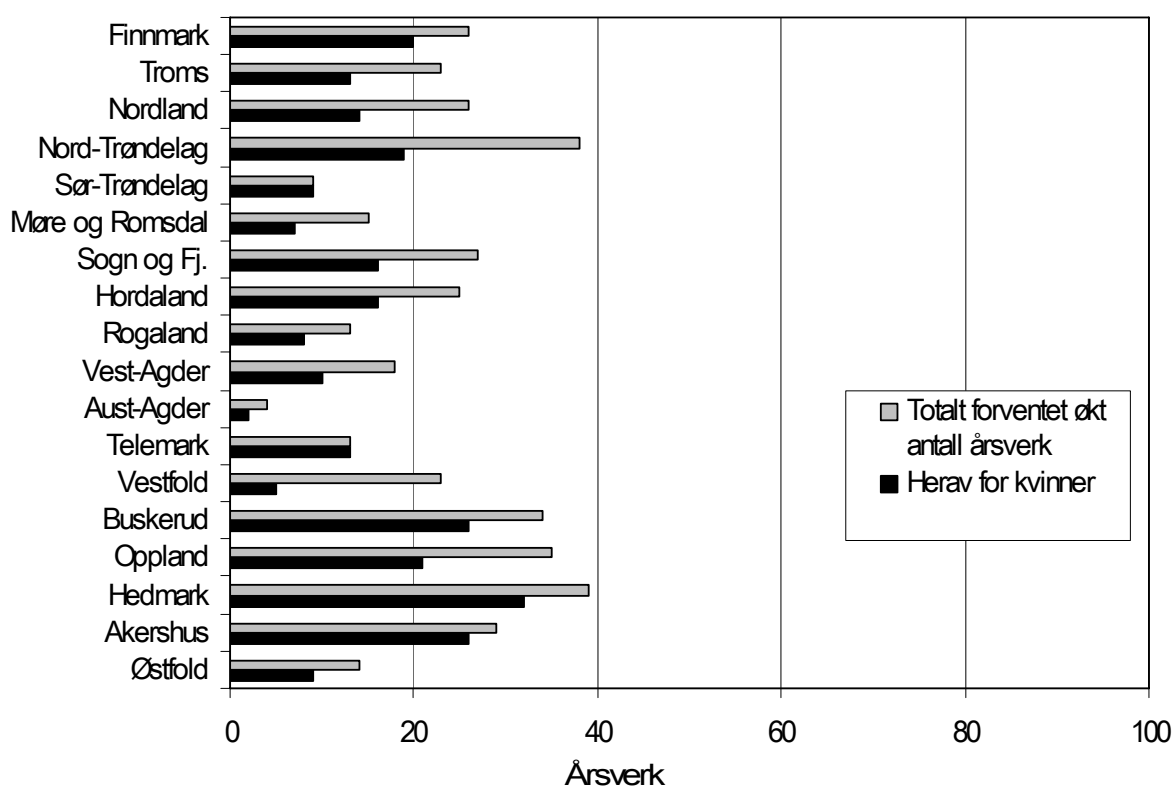
Tabell 5.18 Søkeres forventninger om sysselsettingsvekst på søknadstidspunktet. Årsverk

	1995	1999	2001	2003 ¹⁾	2005	2007	2008
Sum	998	914	687	750	672	568	411
Prosent kvinner	51	51	48	48	50	54	65

1) Innvilget lånebeløp for rentestøtte er utelatt her, så tallene er ikke direkte sammenlignbare med årene før

Kilde: Innovasjon Norge/SND.

Midlene tildeles for å øke sysselsettingen i tilknytning til landbruket, og kvinner er prioritert innenfor målgruppen. Figur 5.1 viser søkeres forventninger på søknadstidspunktet til økt sysselsetting målt i antall årsverk og hvilken andel som vil være for kvinner.

Figur 5.1 Søkeres forventninger om økt sysselsetting (antall årsverk), totalt og kvinneandelen, på søknadstidspunktet for tilskudd til etablering, bedriftsutvikling og tilleggsnæringer i 2008

Kilde: Innovasjon Norge/SND.

5.8 Tilleggsnæringer

Det er gjennom en årrekke satset på å utvide næringsgrunnlaget med basis i gardsbruk blant annet gjennom bygdeutviklingsmidlene (kapittel 5.7) som et middel for å styrke og opprettholde bosetting og sysselsetting. Resultatkontrollen har tidligere gitt forholdsvis fyldig omtale av en del tilleggsnæringer²⁷

Landbruksundersøkelsen 2007 fra SSB hadde spørsmål om tilleggsnæringer. I tabell 5.19 viser vi fylkesvis antall enheter med tilleggsnæring, en prosentvis fordeling av noen sentrale aktiviteter og arbeidsforbruket. Bearbeiding av eget skogsvirke, bortfeste av tomter og utleie av jordbruksareal er aktiviteter med relativt stort omfang som ikke er spesifisert i tabellen. I Statistisk sentralbyrås materiale regnes pelsdyrnæringen som en tilleggsnæring, mens i Totalkalkylen for jordbruket inngår pelsdyrproduksjonen i jordbruket.

Antallet som driver med tilleggsnæringer har gått ned med 31 prosent fra 1999 til 2007 i følge disse undersøkelsene. Det er nedgang i antallet med leiekjøring og i antallet som driver camping, hytteutleie eller gårdsturisme. Tallet på de som hadde utleie av jakt/fiskerett, og utleie av driftbygning/våningshus økte i 2005, men gikk ned i 2007. Antallet som drev øvrige aktiviteter som inngår i «Annet» økte i perioden fram til 2005. I 2007 var aktiviteten lavere enn i 1999.

I 1999 var det en fullstendig telling, mens det i 2003, 2005 og 2007 var en utvalgsundersøkelse. I tillegg har SSB enkelte år spesifisert på skjemaet at diverse typer tilleggsnæringer skal inngå i rapporteringen, slik at resultatene blir derfor ikke helt sammenlignbare mellom år.

På en driftsenhet kan det være aktiviteter som faller inn under flere ulike grupper.

Leiekjøring er den vanligste tilleggsnæringen i tillegg til samleposten «Annet». På landsbasis drev 40 prosent av de som hadde tilleggsnæring i 2007 med leiekjøring.

---

²⁷ I Resultatkontrollen 2002 er bygdeturisme, produksjon av pyntegrønt, tørkede urter, pelsdyrhold, birøkt, andre spesielle husdyrproduksjoner, aktiviteter knyttet til hest og grønn omsorg samt bygdeservice omtalt.

Tabell 5.17 Antall jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer og tilhørende arbeidsforbruk. Fylkesvis utbredelse av de ulike tilleggsnæringene 2007

	Antall jordbruksbedrifter med tilleggsnæring						Arbeid, årsverk
	Antall i alt	Prosent					
	Leie- kjøring	Utleie jakt- og fiskerett	Camping, hytteutleie, gardsturisme	Utleie av driftsbyg- ning og våningshus	Annet		
<i>Landet, 1999</i>	<i>29 097</i>	<i>14 076</i>	<i>5 851</i>	<i>3 106</i>	<i>3 490</i>	<i>12 096</i>	<i>4 357</i>
<i>Landet, 2003</i>	<i>21 260</i>	<i>9 975</i>	<i>4 794</i>	<i>3 023</i>	<i>4 021</i>	<i>13 152</i>	<i>3 511</i>
<i>Landet, 2005</i>	<i>25 317</i>	<i>10 551</i>	<i>7 580</i>	<i>2 827</i>	<i>5 241</i>	<i>16 350</i>	<i>3 690</i>
<i>Landet, 2007</i>	<i>20 105</i>	<i>8 133</i>	<i>4 791</i>	<i>2 325</i>	<i>4 116</i>	<i>10 998</i>	<i>3 539</i>
Østfold	1113	31 %	4 %	4 %	23 %	38 %	175
Akershus	1194	31 %	8 %	4 %	28 %	29 %	267
Hedmark	1606	26 %	19 %	6 %	14 %	35 %	292
Oppland	2266	29 %	21 %	6 %	14 %	30 %	320
Buskerud	1469	23 %	21 %	11 %	12 %	34 %	273
Vestfold	955	27 %	10 %	4 %	21 %	38 %	126
<i>Østlandet</i>	<i>8603</i>	<i>28 %</i>	<i>16 %</i>	<i>6 %</i>	<i>17 %</i>	<i>33 %</i>	<i>1453</i>
Telemark	781	25 %	9 %	11 %	12 %	44 %	148
Aust-Agder	386	33 %	13 %	4 %	9 %	41 %	47
Vest-Agder	479	32 %	7 %	11 %	13 %	37 %	89
<i>Agder og Telemark</i>	<i>1646</i>	<i>29 %</i>	<i>10 %</i>	<i>9 %</i>	<i>11 %</i>	<i>41 %</i>	<i>284</i>
<i>Rogaland</i>	<i>1661</i>	<i>22 %</i>	<i>11 %</i>	<i>8 %</i>	<i>13 %</i>	<i>47 %</i>	<i>298</i>
Hordaland	1077	29 %	4 %	11 %	17 %	39 %	221
Sogn og Fjordane	1276	20 %	19 %	13 %	8 %	39 %	229
Møre og Romsdal	1305	31 %	19 %	9 %	10 %	31 %	222
<i>Vestlandet</i>	<i>3658</i>	<i>27 %</i>	<i>15 %</i>	<i>11 %</i>	<i>11 %</i>	<i>36 %</i>	<i>672</i>
Sør-Trøndelag	1546	24 %	26 %	6 %	10 %	34 %	299
Nord-Trøndelag	1571	24 %	24 %	8 %	8 %	36 %	253
<i>Trøndelag</i>	<i>3117</i>	<i>24 %</i>	<i>25 %</i>	<i>7 %</i>	<i>9 %</i>	<i>35 %</i>	<i>551</i>
Nordland	842	32 %	11 %	7 %	10 %	40 %	184
Troms	442	31 %	10 %	7 %	12 %	40 %	64
Finnmark	136	33 %	0 %	12 %	11 %	43 %	33
<i>Nord-Norge</i>	<i>1420</i>	<i>31 %</i>	<i>10 %</i>	<i>8 %</i>	<i>11 %</i>	<i>40 %</i>	<i>281</i>

Kilde: SSB. Jordbrukstellingene 1999 og Landbruksundersøkelsen 2003, 2005 og 2007.

Leiekjøring er vanlig over hele landet. Utleie av jakt og fiskerettigheter er relativt hyppigst i Trøndelagsfylkene og deler av Østlandet og Vestlandet. Camping, hytteutleie og annen gardsturisme har høy andel i Sogn og Fjordane, Finnmark, Buskerud, Telemark, Vest-Agder, og Hordaland. Utleie av bygninger for øvrig er vanlig i Akershus, Østfold, Vestfold og Hordaland.

I følge SSBs campingstatistikk er det flest registrerte campingplasser i Oppland og dernest i Nordland fylke i 2006. SSB registrerer også overnattinger i hyttegren-der, og av dette var det flest i Hedmark og Oppland i 2006. Når det gjelder hytteformidlere i 2005, så hadde Hedmark og Buskerud flest formidlede overnattinger.

SSBs registreringer dekker bedrifter over en viss størrelse og inkluderer i liten utstrekning gardsturisme. Det viser imidlertid at turistmarkedet har regionale variasjoner både i omfang og i hvilke tilbud som markedsføres.

Tabell 5.20 nedenfor viser tilsvarende tall for kommuneklasser og virkeområder for distriktpolitiske virkemidler. (Disse geografiske inndelingene er nærmere beskrevet i kapitlene 5.1.2 og 5.1.3.)

Tabell 5.20 Antall jordbruksbedrifter med tilleggsnæringer. Geografisk fordeling. 2007

	Antall jordbruksbedrifter med tilleggsnæring					
	Antall i alt	Prosent				
		Leiekjøring	Utleie jakt- og fiskerett	Camping, hytteutleie, gardsturisme	Utleie av driftsbygning, våningshus	Annet
Landet, 2005	20 105	8 133	4 791	2 325	4 116	10 998
Sone I	7797	28 %	10 %	4 %	20 %	38 %
Sone II	902	28 %	16 %	7 %	13 %	37 %
Sone III	6722	24 %	21 %	10 %	10 %	35 %
Sone IV	4684	29 %	19 %	10 %	9 %	34 %
Klasse 1	3269	27 %	22 %	11 %	7 %	33 %
Klasse 2	3430	25 %	20 %	8 %	11 %	35 %
Klasse 3	2654	27 %	11 %	9 %	14 %	40 %
Klasse 4	2937	25 %	19 %	12 %	10 %	35 %
Klasse 5	5559	27 %	12 %	4 %	17 %	40 %
Klasse 6	773	26 %	14 %	8 %	13 %	38 %
Klasse 7	1484	31 %	11 %	3 %	26 %	29 %

Kilde: SSB. Landbruksundersøkelsen 2007.

Leiekjøring er vanlig i alle virkeområder, og er ellers jevnt fordelt mellom kommuneklassene. Utleie av driftsbygning og våningshus er vanligst i sone I, og i kommuneklasse 5 og 7. Utleie av jakt og fiskerett er vanligst i mindre sentrale områder (sone III og IV) og i landbrukskommuner (klasse 1 og 2). Camping, hytteutleie og gardsturisme er mest utbredt i sone III og IV, og i kommuneklasse 1 og 4.

Driftsgranskingene registrerer driftsoverskudd for næringsvirksomhet og deler denne i jordbruk, skogbruk, tilleggsnæringer og annen næring. Driftsgranskingene inneholder jordbruksbedrifter «der en vesentlig del av inntektene kommer fra bruket» uten at de er rekruttert spesielt med tanke på tilleggsnæringer. For de 902 bruk som inngikk i denne undersøkelsen i 2007, ga tilleggsnæringer et driftsoverskudd på kroner 39 900 i gjennomsnitt per bruk. Det er mer enn det dobbelte av skogbrukets bidrag, og 14 prosent av jordbrukets driftsoverskudd. Tabell 5.21 viser at tilleggsnæringene er en betydelig inntektskilde i alle bruksstørrelser i driftsgranskingsmaterialet.

Tabell 5.18 Driftsoverskudd i jordbruk, skogbruk, tilleggsnæring og annen næring. 2007.
1000 kr

Arealgruppe, dekar	Jordbruk	Skogbruk	Tilleggsnæring	Annen næring
0–49	208,1	-1,0	16,1	10,4
50–99	140,0	7,5	28,6	34,0
100–199	207,7	15,6	26,9	18,6
200–299	291,6	20,1	31,8	18,9
300–499	335,6	18,8	58,5	37,4
> 500	454,2	37,7	63,3	27,7
Alle bruk	283,3	18,9	39,9	25,3

Kilde: NILF. Driftsgranskingene 2007.

Driftsgranskingene ble fra og med regnskapsåret 2005 videreutviklet i forhold til tidligere, og det ble fra da av gjort grundigere undersøkelser av tilleggsnæring. Alle inntekter, kostnader, eiendeler og arbeidsforbruk får nå en kode som sier hvilken aktivitet det drives med.

På 724 av de 902 brukene er det registrert driftsoverskudd på tilleggsnæring, noe som utgjør 81,4 prosent av alle bruk. Mange bruk har registrert driftsoverskudd på flere tilleggsnæringsaktiviteter. På 41 prosent av brukene er det kun 1 type tilleggsnæring, mens 34 prosent har 2 ulike typer. De resterende 24 prosent har 3–6 tilleggsnæringsaktiviteter på bruket.

Tabell 5.22 viser gjennomsnittlig driftsoverskudd, omsetning, arbeidstimer og investeringer i ulike tilleggsnæringsaktiviteter og i gjennomsnitt per bruk. Kolonnene merket n viser hvor mange observasjoner som ligger til grunn for tilhørende gjennomsnitt.

Tabell 5.19 Gjennomsnittlig driftsoverskudd, omsetning, arbeidstimer og investeringer i ulike tilleggsnæringsaktiviteter og i gjennomsnitt per bruk

	Driftsoverskudd		Omsetning		Arbeidstimer		Investering	
	n	Gj.snitt	n	Gj.snitt	n	Gj.snitt	n	Gj.snitt
Utleie	418	27 000	391	41 600	204	34	50	152 000
Maskinkjøring	390	22 900	388	53 500	385	123	14	107 500
Vareproduksjon	212	8 100	170	40 100	166	151	19	60 200
Utmarksnæring	293	19 100	285	23 600	108	27	12	66 400
Turisme	27	36 200	27	149 100	26	591	7	91 100
Annen tjenesteyting	74	50 300	71	93 800	72	335	7	50 600
Diverse uspesifisert	11	-5 400	6	19 100	7	144	0	
Gj.snitt per bruk	742	43 400	727	84 400	641	191	105	114 600

Kilde: NILF. Driftsgranskingene 2006.

Driftsoverskudd i tilleggsnæringen er i gjennomsnitt kr 43 400 på disse brukene, og dette utgjør 7,4 prosent av den totale inntekten på bruket. Det var registrert omsetning på noen færre bruk enn de som har beregnet driftsoverskudd. Dette kommer av at flere bruk kun har kostnader på tilleggsnæring eller kun balanseverdier og derav avskrivninger, noe som medfører at de får beregnet negativt driftsresultat uten å ha omsetning.

Det er brukerne selv som oppgir arbeidsforbruket og for en del er det vanskelig å skille helt nøyaktig mellom timer i jordbruket og timer på tilleggsnæring. Det er derfor knyttet noe mer usikkerhet til registreringene av arbeidstimer enn til de økonomiske tallene.

I 2006 var det 105 bruk som foretok investeringer i tilleggsnæring. Med investeringer mener vi her så store påkostninger at de ble aktivert i balansen.

Vi ser at det er maskinkjøring og utleie som er de tilleggsnæringsaktivitetene som er mest utbredt, mens det er annen tjenesteyting som gir høyest gjennomsnittlig driftsoverskudd. Annen tjenesteyting omfatter blant annet Inn på tunet, landbruksverksted, klauvskjæring med mer. Turisme er den mest arbeidskrevende tilleggsnæringen, med gjennomsnittlig 591 timer per bruk.

Nordlandsforskning gjennomførte i 2004 en studie av tilleggsnærings bidrag til økonomi og sysselsetting i landbruket.²⁸ Studien tar utgangspunkt i næringsaktivitet på gårdsbruk i tillegg til tradisjonell landbruksproduksjon som iverksettes og gjennomføres ved hjelp av husholdningens totale ressurser og ikke bare landbrukets ressurser (arealer, bygninger og maskiner), som er det mest vanlige og som Statistisk Sentralbyrå benytter.

Svarene fra 1 020 spørreskjemaer fra et representativt utvalg gårdbrukere fra Statistisk Sentralbyrå sin jordbrukstelling i 1999, viste at 30 prosent driver annen næringsvirksomhet. Av disse bedrev 47 prosent med landbruksrelatert annen næring. Aggregerte beregninger viser at annen næringsvirksomhet har en total årlig omsetning på 21 mrd. kr og bidrar til over 4 mrd. kroner i driftsoverskudd og gir en sysselsetting på om lag 19 000 årsverk til landbrukshusholdningene. Disse tallene er de aggregerte tallenes middelverdier og inneholder en viss usikkerhet. For eksempel kan man med 95 prosent sannsynlighet si at omsetningen for annen næring er mellom 13 mrd. og 30 mrd. kr. Middelverdiene for omsetningen og driftsoverskudd i landbruksrelatert annen næringsvirksomhet er på henholdsvis 4,6 mrd. kr og 1,4 mrd. kr. Sysselsettingen fra landbruksrelatert annen næringsvirksomhet er beregnet til 6 800 årsverk.

---

²⁸ Rønning, L. (2004). Nordlandsforskning, arbeidsnotat nr 1013/04. *Multinæringsaktiviteter på norske gårdsbruk – analyse av økonomi og sysselsetting i annen næringsvirksomhet.*

6 Miljø- og ressursvern

St.meld. nr. 19 (1999–2000) trekker opp retningslinjer for miljøpolitikken i landbruket. Det heter:

«Regjeringen mener miljøutfordringene for landbruket i tida framover vil være knyttet til å oppnå bærekraftig forvaltning av naturressursene, å øke vekten på produksjon, forvaltning og synliggjøring av jordbrukets miljøgoder»

og videre

«Tilpassning til mer kretsløpsbasert produksjon er en sentral strategi i dette arbeidet. Kretsløpsbasert produksjon innebærer at tap av næringsstoffer fra jordbruksproduksjonen skal reduseres, og at tilførsel av miljøskadelige stoffer til produksjonskjeden skal minimeres.»

Landbruks- og matdepartementet og Miljøverndepartementet har systematisk rapportering av de resultater som oppnås gjennom miljøarbeidet i landbruket. Resultatene fra arbeidet dokumenteres i en årlig rapport fra Statistisk sentralbyrå. Budsjett-nemndas resultatkontroll for miljø- og ressursvern bygger på denne rapporten samt Totalkalkylen for jordbruket fra Budsjett-nemnda, og benytter følgende indikatorer:

- jordarbeiding/erosjon
- gjødselforbruk
- plantevernmidler
- landbruksplast
- kulturlandskap

6.1 Miljøprogram i jordbruket

Langsiktig ressursforvaltning og ivaretagelse av miljøet er viktige hensyn i landbrukspolitikken. Hovedutfordringen er å sikre en bærekraftig ressursforvaltning der miljøhensyn i næringsvirksomheten, vern om areal og ressurser i et langsiktig perspektiv og utvikling av miljøgodene i jordbruket står i fokus. Ved jordbruksoppgjøret 2003 ble det derfor bestemt at det skulle innføres miljøprogram i jordbruket. Hovedhensikten var å øke miljøarbeidet i jordbruket, og gjøre miljøordningene og miljøinnsatsen mer synlig. Miljøprogram i jordbruket er delt på fire nivå:

Nasjonalt miljøprogram ble innført fra 2004, og skal sikre mangfoldet i norsk jordbrukslandskap og sikre at særprega landskapstyper (som bla verdifulle biotoper og kulturmiljø) blir ivarettatt. Det skal også medvirke til at jordbruksproduksjonen fører til minst mulig forurensing og tap av næringsstoffer, og ivareta internasjonale

plikter. Virkemidlene er areal- og kulturlandskapstilskudd, tilskudd til dyr på utmarksbeite og tilskudd til økologisk jordbruk.

Regionale fylkesvise miljøprogram (RMP) ble innført fra 2005, og skal bidra til økt forankring av miljøarbeidet i landbruket på lokalt og regionalt nivå. Det er fylkesmannen som utarbeider RMP, og det enkelte fylke kan prioritere og utforme miljøordninger og tiltak etter lokale behov og miljøutfordringer. RMP erstatter de tidligere nasjonale tilskuddene til endret jordarbeiding, dyrking av fôr i fjellet, seterdrift, organisert beitebruk og driftvansketilskudd til brattlendte bruk. RMP omfatter mange nye ordninger, og omfattet i 2006 mer enn 150 ulike tilskuddsordninger. For å kunne få tilskudd fra det nasjonale eller det regionale miljøprogrammet må søkeren oppfylle vilkårene for å ta imot produksjonstilskudd i jordbruket. Beitelag er unntatt fra dette kravet.

Kommunale miljøordninger omfatter SMIL (spesielle miljøtiltak i jordbruket) og NMSK (nærings- og miljøtiltak i skogbruket), og ordningene ble innført i 2004. Saksbehandlingen skal bygge på kommunale tiltaksstrategier, men også ta hensyn til prioriteringene i RMP for fylket. Personer, organisasjoner og andre utenom det aktive produksjonsjordbruket kan også søke her.

Miljøplan på det enkelte gårdsbruk er en helhetlig og systematisk gjennomgang og dokumentasjon av miljøtilstanden og miljøarbeidet på gården, fastsatt i Forskrift om miljøplan av 15.01.2003. Miljøplanen vil være et utgangspunkt for å planlegge og gjennomføre tiltak på bruket, der hensikten er å oppnå en mer miljøvennlig jordbruksproduksjon og at positive miljøeffekter kan holdes ved like eller økes. Miljøplan er et system i to trinn der trinn 1 skal inneholde kart over jordbruksarealene og andre areal foretaket disponerer (her skal kulturminner og spesielle arealer av miljømessig betydning kartfestes og beskrives), gjødselplan og sprøytejournal, utfylt sjekklister som SLF har utarbeidet, plan med frist for nødvendige tiltak og dokumentasjon på gjennomførte tiltak. Trinn 2 er knyttet til spesielle miljøformål i jordbruket, og omfatter målsetting for foretakets miljøinnsats, plan for tiltak og dokumentasjon på gjennomføringen.

Tabell 6.1 viser hvilke omfang de ulike miljøprogrammene har hatt i årene 2005, 2006 og 2007, og hvor stor andel hvert program utgjør av totalen.

Tabell 6.1 Miljøtilskudd i jordbruket. Millioner kroner og andel for hvert program

	2005		2006		2007*	
	Kroner	%	Kroner	%	Kroner	%
Nasjonale miljøprogram	3 372,0	80,9	3 456,0	83,6	3 612,0	83,6
Regionale miljøprogram						
Gjengroing	96,6		110,9		111,7	
Verdifulle kulturlandskap	59,1		73,5		79	
Kulturminneverdier	4,2		6,7		7,2	
Tilgjengelighet og friluftsliv	7,2		6,9		6,8	
Avrenning til vassdrag	156,3		167,0		163,4	
Plantevernmidler	2,2		3,1		3,6	
Innsamling av avfall	3,8		4,6		4,5	
Anna, kulturlandskap	2,2		1,4		1,8	
Anna, forurensing			2,6		2,8	
Sum	331,6	8,0	376,8	9,1	380,8	8,8
Antall søknader	29 932		30 066		30 778	
- herav fellestiltak	883		890		898	
Kommunale miljøordninger ¹⁾						
SMIL	225,0		130,0		140,0	
NMSK	240,0		169,2		190,0	
Sum	465,0	11,2	299,2	7,2	330,0	7,6
Totalt landet	4 168,6		4 131,9		4 322,8	

* Foreløpige tall

1) 2005-tallene er totalt bevilget for årene 2004 og 2005

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Resultatkontroll jordbruk 2007 (Jordbruk og miljø)

I mars 2008 kom Statens landbruksforvaltning med en rapport om Evaluering av regionale miljøprogram. Rapporten peker på at regionalt miljøprogram har bidratt til gjennomføring av miljøtiltak som neppe ellers ville blitt realisert, og er et godt supplement til andre landbrukspolitiske virkemidler. SLF anbefaler videreføring langs de linjer som nå er etablert. I rapporten framkommer det også at det er rom for forbedringer med sikte på styrket målretting og økt miljøeffekt. Det bør arbeides videre med medvirkning, informasjon og styrking av kunnskapsgrunnlaget for virkemiddelbruken.

6.2 Kulturlandskapet og bruken av arealene

Jordbrukets kulturlandskap preger en stor del av landskapet utenfor befolkningsskonsentrasjonene og industriområdene og utgjør en vesentlig del av våre felles omgivelser. Jordbruket er forskjellig i ulike områder og endrer seg over tid. Det gir sammen med variasjon i naturgitte forhold et kulturlandskap med regionale særpreget

og som er i forandring. I St.meld. nr. 26 (2006–2007) Regjeringens miljøvernpolitikk og rikets miljøtilstand, sier regjeringen at den vil:

- *Øke bevisstheten om landskapets betydning i kommunal og regional planlegging og utvikling, i samsvar med forpliktelsene i den europeiske landskapskonvensjonen.*
- *Øke kunnskapen om endringer i landskapet og hva de betyr for miljø, samfunn og enkeltmenneske.*
- *Utvikle bedre metoder og verktøy for sikring og utvikling av landskapsverdier.*
- *Videreutvikle en landbrukspolitikk som bevarer et levende landbruk og et levende jordbrukslandskap i hele landet og sikre verdier knyttet til de historiske jordbruksarealene, dvs. areal som har vært brukt og preget av jordbruksvirksomhet og som har vært ute av drift for kortere eller lengre tid.*
- *Evaluerer og målrette bruken av regionale miljøprogram for å sikre viktige natur- og kulturverdier i landbrukets kulturlandskap.*
- *Legge til rette for å forbedre effekten av kommunenes økonomiske miljøvirkemidler (SMILmidlene) for å sikre viktige natur- og kulturverdier i landbrukets kulturlandskap.*
- *Starte arbeidet med utvelgelse av spesielt verdifulle kulturlandskap i alle fylker i 2007, samt vurdere om dagens virkemidler for forvaltning og skjøtsel er målrettet nok for disse områdene.*

Det er også etablert et program for tilstandsovervåking og resultatkontroll i jordbrukets kulturlandskap, drevet av Norsk institutt for skog og landskap.

Beitedyr på utmarksbeite er en sentral faktor for å bevare særpreget i jordbrukets kulturlandskap. Statistisk Sentralbyrå har, basert på tall fra Statens landbruksforvaltning, samlet en statistikk over beitedyr på utmarksbeite, som vist i tabell 6.2.

Tabell 6.2 Beitedyr på utmarksbeite

	Beitedyr i alt	Storfe	Sau og lam	Geit og kje	Hester > 1 år
1985	2 800 000	432 600	2 266 900	92 400	8 200
1990	2 419 400	276 700	2 048 400	87 300	7 000
1999	2 315 600	236 500	2 000 700	71 900	6 600
2002	2 370 300	224 500	2 073 200	66 400	6 200
2003	2 369 200	219 600	2 078 600	65 700	5 400
2004	2 396 600	224 100	2 101 000	65 700	5 800
2005	2 404 800	238 700	2 091 800	66 500	7 900
2006	2 293 100	224 500	1 997 400	63 100	8 000
2007	2 202 400	218 700	1 914 800	60 300	8 600
2008*	2 184 100	222 700	1 894 800	57 500	9 100

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå.

I 2002 fikk vi en økning i totalt antall beitedyr, og denne økningen kom etter en lang periode med jevnt fallende trend. Men fra 2002 til 2003 ble antallet beitedyr igjen redusert. Sau og lam var eneste unntak dette året. Fra 2003 til 2005 økte antallet av alle beitedyr begge årene. Etter 2005 er det nedgang for beitedyr i alt. Men for hest har det vært økning hvert år. De foreløpige tallene for 2008 viser også økning for storfe. I perioden fra 1985 til 2008 ble antallet dyr på utmarksbeite totalt redusert med 22 prosent.

Seterdrift har vært en tradisjon i store deler av landet, og aktiv seterdrift er fremdeles vanlig i flere områder. Tabell 6.3 nedenfor viser at det de siste årene har vært en reduksjon i antall bruksenheter med seterdrift. Andelen med fellesdrift viser en reduksjon fra 1999 til 2007. Fra og med 2005 ble tilskudd til seter og setring fjernet som en nasjonal ordning, og overført til de regionale miljøprogrammene. Overføringen til fylkesvise ordninger medfører at fylkene har ulike tilskuddsordninger. Dette gjør tallene f.o.m. 2005 noe usikre med tanke på sammenligning med tidligere år.

Tabell 6.3 Antall jordbruksbedrifter med seter, og andelen med fellesdrift

	1995	1999	2003	2006	2007*
Totalt antall jordbruksbedrifter med seter	2 608	2 721	2 293	1 952	1 866
Antall med seterdrift alene	1 618	1 466	1 254	1 138	1 128
Antall med 2 eller flere sammen om seterdrift	990	1 255	1 039	808	730
Andel med fellesseter, %	38	46	45	41	39

* Foreløpige tall

Kilde: Statens landbruksforvaltning tom 2003. Statistisk sentralbyrå, Resultatkontroll jordbruk 2007 (Jordbruk og miljø) for 2006, og Statistisk Sentralbyrå ut fra Regionale miljøprogram i 2007.

6.3 Rovdyrskader på beitedyr

6.3.1 Erstatninger av sau og lam

I følge St.meld. nr. 15 (2003–2004) ønsker regjeringen i hovedsak å opprettholde dagens bestand av jerv og ulv. For bjørn ønsker de etappemål for bestanden for å gi tid og muligheter til tilpasninger, mens antall gauper skal økes, slik at vi får en sammenhengende bestand i Norge. Landet ble delt i rovviltregioner, og hver region har en egen rovdyrnemnd som har hovedansvaret for jakt og felling av gaupe, jerv og bjørn innenfor regionen.

Det er sau og sauenæringa, i tillegg til reindriftnæringa, som i størst grad kommer i konflikt med rovdyr og blir utsatt for predasjon. Tabell 6.4 viser antall sau og lam det ble gitt erstatning for fra 1995 til 2008. Det er jerv og gaupe som har gitt opphav til flest rovdyrerstatninger av bufe. Direktoratet for naturforvaltning betaler ut erstatning for rovdyrskader. Utbetalingene er også vist i tabellen nedenfor, og gjelder alt bufe. Vi ser at antall erstattede dyr ble mer enn fordoblet fra 1995 til 2007, men redusert med ca 20 prosent i 2008. Det var særlig nedgang i erstatning

på grunn av jerv og ulv. Utbetalt erstatning i 2008 var ca. 2,5 ganger så stort som 1995-nivået, men ca 14 prosent mindre enn i 2007.

Tabell 6.4 Antall erstattede sau og lam tatt av ulike rovdyr, og utbetalte erstatninger for rovdyrskader på bufe

	1995	1997	1999	2001	2007	2008
Gaupe	7 943	9 075	9 300	7 425	9 763	9 898
Jerv	5 928	8 305	12 991	13 624	14 842	10 407
Bjørn	1 821	3 164	3 125	3 060	6 597	5 338
Ulv	56	474	622	828	2 380	424
Kongeørn	412	736	1 076	894	1 344	947
Uspesifisert rovvilt	3 375	5 030	5 995	4 293	4 789	4 615
Totalt antall sau og lam erstattet	19 535	26 784	33 109	30 124	39 715	31 629
Erstatning alt bufe, 1000 kr	27 069	35 514	48 206	43 065	77 496	66 755

Kilde: Direktoratet for naturforvaltning.

Tabell 6.5 viser den geografiske fordelingen av sau drept av fredet rovvilt i beitesesongen og erstatningene fordelt fylkesvis. Andre dyr enn sau utgjør mindre enn 1 prosent og er ikke med i oversikten.

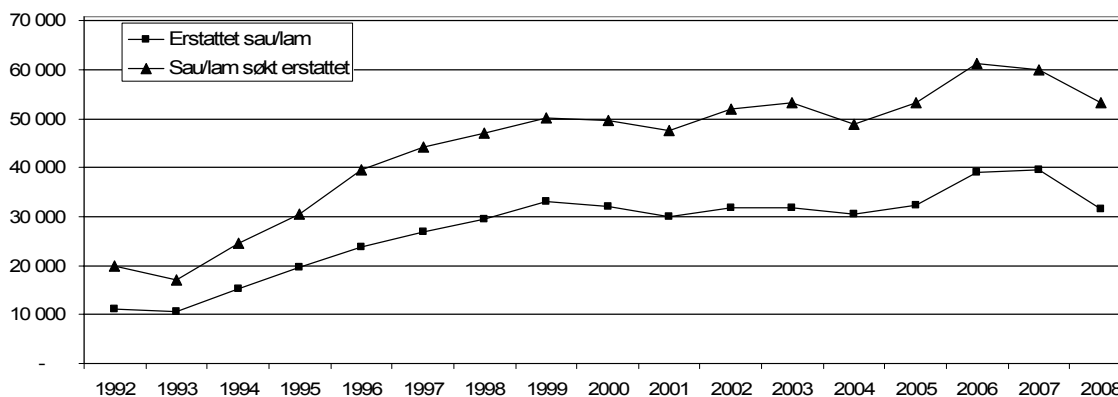
Det var Hedmark, Oppland, Nord-Trøndelag og Nordland som i 2008 fikk relativt størst andel av erstatningene. Fylkene Oppland, Hedmark, Sør-Trøndelag og Nordland var i 2008 de fylker som slapp flest sau og lam på utmarksbeite. Totalt for landet var tapsprosenten i 2008 på 10,6 prosent av sluppet dyr, mens lammetapet var på 13,6 prosent. Tilsvarende tall i 2007 var 11,2 og 14,2 prosent. Østfold hadde i 2008 det største totaltapet prosentvis, men det dreier seg her om få dyr. Direktoratet for naturforvaltning mener at årsaken til reduserte rovviltskader i 2008 er sammensatte og varierer fra område til område. Forebyggende tiltak som rovvilt-sikre gjerder, uttak av rovvilt, forsinket slipp og tidlig nedsanking har redusert tapene i skadeutsatte områder.

Tabell 6.5 Fylkesvis oversikt over antall erstattede sau og lam, og erstatningsbeløpet

	Erstattet sau og lam		Erstatning i 1000 kroner		Erstatning i % av landet	
	2006	2007	2006	2007	2006	2007
Østfold	27	8	53	10	0,1	0,0
Akershus	369	332	661	667	0,9	1,0
Oslo	0	11	0	35	0,0	0,1
Hedmark	8 790	6506	18 242	15 081	23,5	22,6
Oppland	5 495	4444	10 352	9 072	13,4	13,6
Buskerud	1 777	1243	2 857	2 267	3,7	3,4
Vestfold	48	133	69	221	0,1	0,3
Østlandet	16506	12 677	32234	27351	41,6	41,0
Telemark	1 773	1434	2 975	2 583	3,8	3,9
Aust-Agder	778	204	1 370	431	1,8	0,6
Vest-Agder	162	113	230	212	0,3	0,3
Agder og Telemark	2 713	1 751	4 574	3 227	5,9	4,8
Rogaland	62	263	91	456	0,1	0,7
Hordaland	22	14	54	26	0,1	0,0
Sogn og Fjordane	497	636	884	1 289	1,1	1,9
Møre og Romsdal	2 198	1381	4 285	2 846	5,5	4,3
Vestlandet	2 717	2 031	5 222	4 160	6,7	6,2
Sør-Trøndelag	4788	2785	9 482	5 665	12,2	8,5
Nord-Trøndelag	4775	4283	9 729	9 357	12,6	14,0
Trøndelag	9 563	7 068	19 211	15 023	24,8	22,5
Nordland	3 701	4047	7 292	8 246	9,4	12,4
Troms	3 718	2829	7 114	5 847	9,2	8,8
Finnmark	735	963	1 757	2 446	2,3	3,7
Nord-Norge	8 154	7 839	16 163	16 538	20,9	24,8
Hele landet	39 715	31 629	77 496	66 755		

Kilde: Direktoratet for naturforvaltning.

Figur 6.1 nedenfor viser antall sau/lam som det er søkt erstatning for på grunn av rovviltskader og hvor mange sau/lam som er blitt erstattet i perioden 1992–2008. Antall sau/lam det er søkt erstatning for har økt og det er blitt utbetalt erstatning for mellom 56 og 66 prosent av disse dyrene i de ulike årene i perioden.

Figur 6.1 Antall erstattet og søkt erstattet sau/lam pga rovviltskader, 1992–2008

Kilde: Direktorat for naturforvaltning.

6.3.2 Antall sau i rovdyrsonene

Ved behandlingen av St.meld. nr. 15 «Rovvilt i norsk natur», jfr. Innst. S. nr. 174 (2003–2004), fastsatte Stortinget grensene for åtte forvaltningsregioner for rovvilt. Forvaltningsregionene følger fylkesgrenser, og regionene inndeles som vist under:

Region 1 – Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane

Region 2 – Vestfold, Buskerud, Telemark og Aust-Agder.

Region 3 – Oppland.

Region 4 – Østfold, Akershus og Oslo.

Region 5 – Hedmark.

Region 6 – Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag.

Region 7 – Nordland.

Region 8 – Troms og Finmark.

Hver forvaltningsregion styres av en politisk valgt rovviltnemnd, og det fastsettes nasjonale mål for antall årlige ynglinger av jerv, bjørn og gaupe i hver enkelt region.

Gjennom behandlingen av St.meld. nr. 15 (2003–2004) ble det også opprettet et nytt forvaltningsområde for ynglende ulv, jfr. Innst. S. nr. 174 (2003–2004). Dette området avgrensnes slik: Akershus: Hele fylket med unntak av kommunene Hurdal, Eidsvoll, Nannestad, Gjerdrum og Nittedal øst for Nitelva. Oslo: Hele fylket. Østfold: Hele fylket. Hedmark: Hele fylket med unntak av kommunene Nord-Odal, Stange, Hamar, Løten, Ringsaker, Åsnes vest for Glomma, Våler vest for Glomma, Elverum vest for Glomma, Åmot vest for Glomma, Stor-Elvdal, Rendalen, Engerdal, Folldal, Alvdal, Tynset, Tolga og Os.

Tabell 6.6 viser utviklingen i antall sau i de ulike rovviltregionene. Vi presenterer her tall for antall vinterfôra sauer i perioden 1989 til 2007, fordelt på de ulike regionene. Antall sau er her hentet fra Statens Landbruksforvaltning sin tilskuddsstatistikk, og Statistisk Sentralbyrå sin totalpopulasjon i årene 2003–2007. Sauene er her plassert i den sonen de hører hjemme i ut fra søknad om produksjonstilskudd,

dvs. i den sonen gården tilhører. Sauer som beiter i en annen sone enn der de hører hjemme, vil vi ikke få oversikt over her.

Tabell 6.6 Antall vinterfôra sau i de ulike rovdyrregionene 1989–2007. 1000 stykker

	1989	1999	2001	2003	2006	2007*
Region 1	386,5	393,6	409,6	411,0	384,6	373,8
Region 2	77,8	90,8	89,3	89,5	82,5	75,6
Region 3	78,5	98,9	101,6	104,3	97,6	91,3
Region 4	9,2	13,1	13,4	13,7	12,7	12,2
Region 5	49,1	54,5	54,9	55,8	51,5	48,2
Region 6	147,1	157,2	162,9	161,3	152,8	149,0
Region 7	81,1	81,5	84,5	84,1	84,3	84,7
Region 8	69,8	65,8	67,1	67,0	62,6	59,2
Sum	899,1	955,4	983,4	986,6	928,5	894,0

* Foreløpige tall

Kilde: Fullstendig jordbrukstelling i 1999, Statistisk Sentralbyrå sin beregna totalpopulasjon i 2002–2007, og søknad om produksjonstilskudd de øvrige år.

Fra 1989 til 2003 gikk antall sau opp i alle regioner unntatt region 8. Antall sau økte totalt med nesten 10 prosent i denne perioden, men etter at rovdyrsonene ble innført har utviklingen snudd. I tidsrommet 2003 til 2007 er det kun i sone 7 at antallet sau har økt, mens det i alle andre regioner har vært en jevn reduksjon.

6.4 Forurensing fra landbruket

Vi vil her ta for oss litt om forurensning fra landbruket, og konsentrerer oss om forurensning til luft og vann.

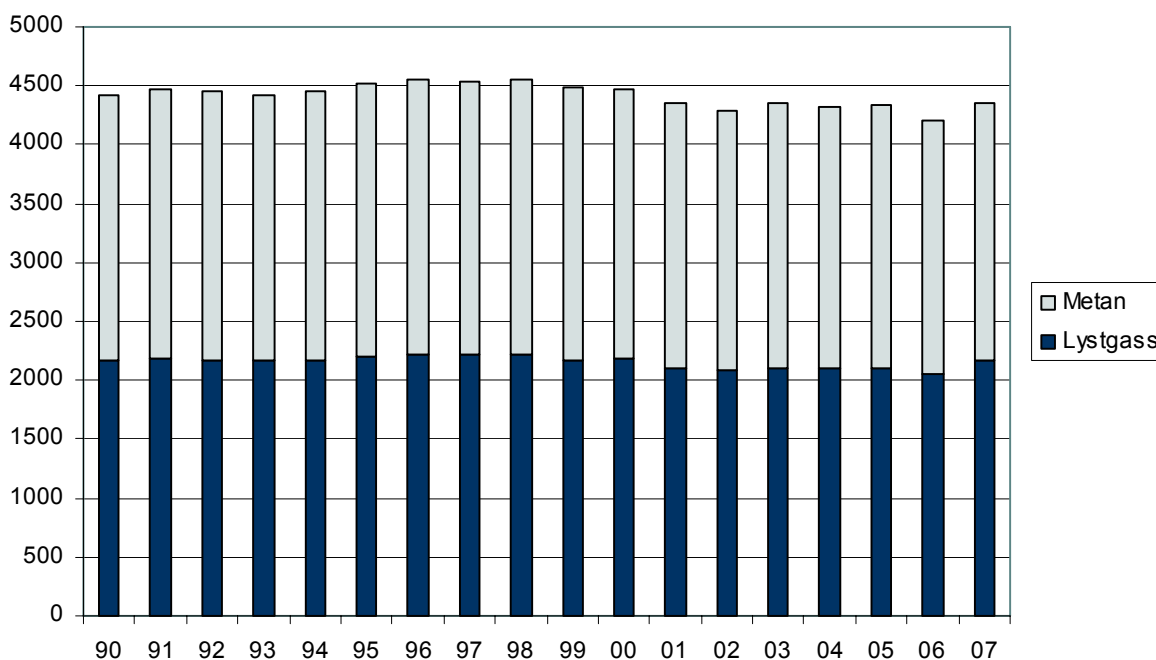
6.4.1 Klimagasser

Landbruket er den viktigste kilden til utslipp av metan (CH₄) og lystgass (N₂O). Det meste av metanutslippene kommer fra dyrenes fordøyelse, resten kommer fra gjødselhåndtering. Lystgass dannes ved nedbryting av nitrogenforbindelser i jord og lagret husdyrgjødsel under oksygenfattige forhold. Økt tilførsel av nitrogenforbindelser, for eksempel ved gjødsling, øker dannelse og utslipp av lystgass. Utslipp av CO₂ stammer fra bruk av traktorer, maskiner og oppvarming, men utgjør en liten andel av landbrukets utslipp av klimagasser.

Landbrukets utslipp av disse klimagassene var på om lag 4,4 millioner tonn CO₂-ekvivalenter i 2007 (figur 6.2), noe som utgjorde ca 8 prosent av de samlede norske klimagassutslippene. Av landbrukets totale utslipp av klimagasser utgjorde metan 45 prosent, lystgass 44 prosent og CO₂ 10 prosent. Figuren viser at utslippene hadde det høyeste nivået i perioden 1995–98, og at det har vært en gradvis

reduksjon etter det. Det er stor usikkerhet knyttet til beregningen av utslippene fra landbruket. Dette gjelder spesielt utslipp av lystgass fra jord.

Nasjonalt utviklingsprogram for klimatiltak i jordbruket, vedtatt av LMD, Norges Bondelag og Norsk Bonde og Småbrukarlag 04.01.2008, skal bidra til å skaffe mer kunnskap om jordbrukets utslipp av klimagasser og komme med forslag til effektive og målrettede tiltak.

Figur 6.2 Utslipp av lystgass og metan fra landbruket, 1990–2007. Oppgitt i 1000 tonn CO₂-ekvivalenter

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Statens forurensningstilsyn, 2008. www.miljostatus.no

En rapport fra UMB²⁹ viser at skogbruk sammen med endret arealbruk i jordbruket, bidrar positivt i klimasammenheng. Økning i skogens biomasse, sammen med skogsjord og dødt skogsvirke, gir en binding av karbon som er betydelig større enn landbrukets klimagassutslipp. Dette betyr at landbruket totalt sett har et stort positivt bidrag i klimasammenheng.

6.4.2 Jordarbeiding, erosjon og intensitet

Sentralt for å redusere avrenning og erosjon fra jordbruksarealene, er å nytte en praksis ved jordarbeiding som minsker risikoen for avrenning/erosjon fra arealene. Det er åpenåkerarealet som er særlig utsatt for avrenning/erosjon. Andelen åpenåkerareal (inkludert hage) økte fram til 1990-tallet, men har siden gått noe ned, slik det går fram av tabell 6.7 og figur 6.3.

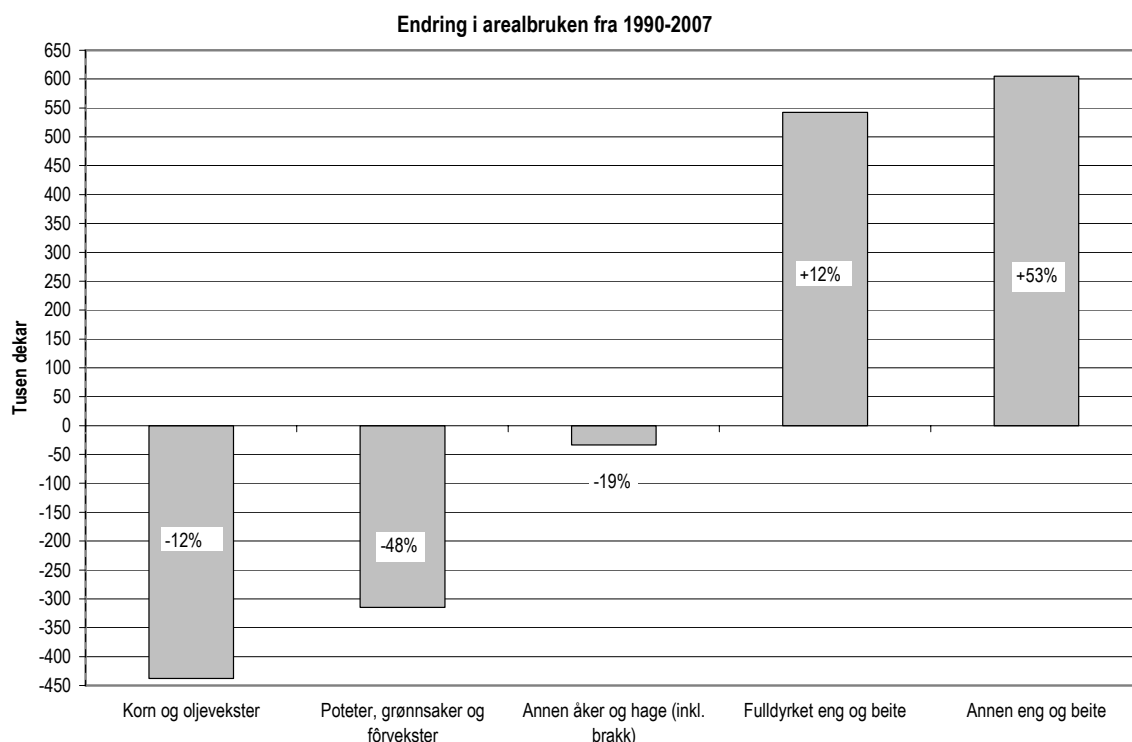
²⁹ Trømborg, E. m.fl. Universitetet for miljø- biovitenskap, Institutt for naturforvaltning. *Klimagasser og bioenergi fra landbruket – kunnskapsstatus og forskningsbehov*.

Tabell 6.7 Utviklingen i åpenåker- og kornarealet 1960–08

	1960	1970	1980	1990	2006	2007	2008*
Åpenåkerareal i % av fulldyrket areal	42,0	45,5	49,0	50,5	43,2	42,8	42,5
Kornareal i % av åpenåkerareal		70,5	78,6	81,3	87,0	86,7	86,9

*Foreløpige tall

Kilde: BFJ. Totalkalkylen for jordbruket 2008 og Statistisk Sentralbyrå.

Figur 6.3 Endring i arealbruken fra 1990–2007

Nedgangen i andelen av åpenåkerareal av fulldyrket areal fra 1990 henger sammen med at kornarealet har blitt redusert mer enn det fulldyrkede arealet. Økningen i fulldyrket areal skyldes økt engareal.

Jordarbeiding som utføres om høsten, for eksempel pløying, eksponerer erosjonsutsatte arealer for avrenning. Et viktig tiltak for å redusere avrenning/erosjon er derfor å få utført mer av jordarbeidingen i åpenåkerarealet, hovedsakelig korn, om våren istedenfor om høsten. Økt andel av jordarbeiding om våren vil imidlertid kunne forskyve såtidspunktet, og dermed ha avlingsmessige konsekvenser. For å kompensere for de økonomiske konsekvensene av en avlingsnedgang og stimulere til redusert jordarbeiding om høsten, er det innført tilskudd til brukere som ikke høstarbeider erosjonsutsatte arealer.

Det gis også tilskudd til tilsåing med fangvekster og til grasdekte vannveier på åpenåkerareal. Arealet som ligger til grunn for utbetalt tilskudd til endret jordarbeiding økte jevnt fra 1999 til 2005, da det var 1,68 mill dekar. Deretter har det blitt noe redusert, til 1,62 mill. dekar i 2006 og 1,64 i 2007. Fra 1995 ble det innført dif-

ferensierte satser slik at de mest erosjonsutsatte arealene fikk høyest sats med avtrapping for mindre erosjonsutsatte arealer.

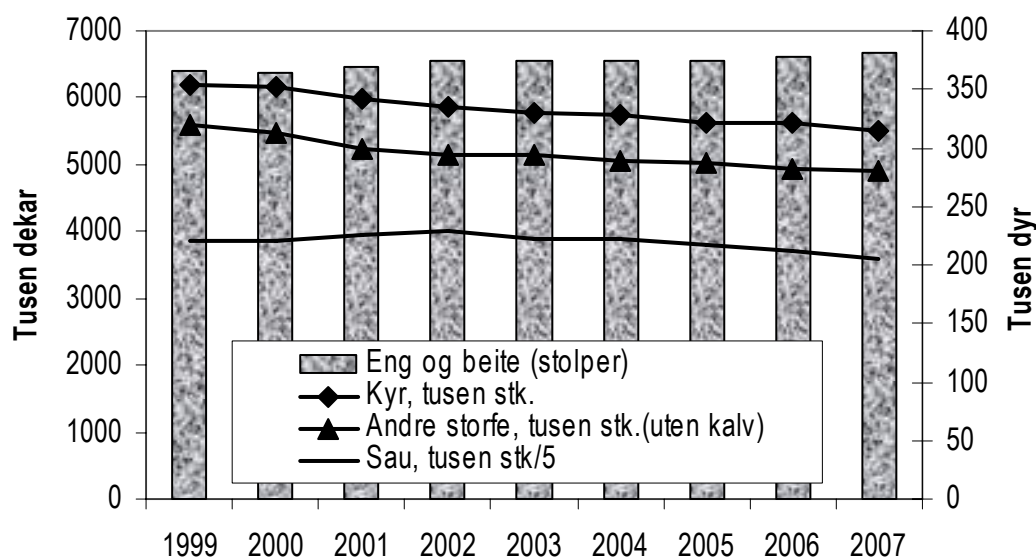
Tabell 6.8 viser utviklingen i kornarealet i landet fordelt etter jordarbeidingsmetode, samt høstsådd kornareal. Kornarealet som pløyes om høsten gikk klart ned tidlig på 90-tallet, lå på et relativt stabilt nivå i noen år, og viser på nytt en synkende tendens fra 2000. Åkerareal i stubb regnes å ha en reduserende, det vil si positiv effekt på arealavrenningen. Dyrking av høstkorn, som regnes for å være mer positivt med hensyn til arealavrenningen enn høstpløying, lå på et noe høyere nivå på slutten av nittitallet, men falt igjen i 2000/01.

Tabell 6.8 Korn- og oljevekstareal i alt. Høstsådd areal og kornareal etter jordarbeidingsmetode for landet totalt. 1000 dekar og prosent

	1989/90	1996/97	1997/98	1999/00	2000/01	2001/02
Korn og oljevekster i alt	3 650	3 364	3 404	3 342	3 369	3 516
herav høstsådd, prosent	3	7	11	8	4	5
Areal etter jordarbeidingsmetode i prosent:						
Høstpløyd	82	57	57	54	45	43
All jordarb. om våren		39	36	40	50	52
Annen jordarbeiding						
vår/høst	18	4	7	6	5	5

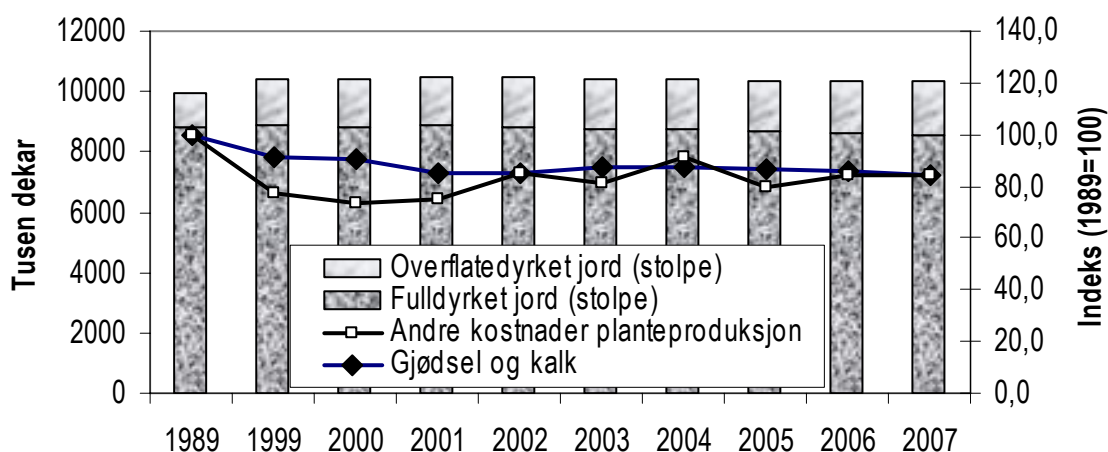
Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll jordbruk 2007 (Jordbruk og miljø).

Figur 5.4 viser utviklingen i antall grovfôrdyr sammen med utviklingen i grovfôreal og figur 5.5 viser volumendring av innsatsfaktorer sammen med arealutviklingen. Figurene indikerer at det de siste årene er en tendens til ekstensivering av arealbruken.

Figur 6.4 Utviklingen i eng-/beiteareal og grovfôrdyr

Figur 6.5 Utvikling i areal og volumendringer av innsatsfaktorer

6.4.3 Utslipp til vann

Et av EUs viktigste miljødirektiver, det såkalte vanddirektivet, gjennomføres nå i Norge. Vanddirektivet vil sette store krav i forhold til utslipp til vann, og reguleres gjennom Forskrift om rammer for vannforvaltningen (ikrafttredelse 01.01.2007). Forskriften gir rammer for fastsettelse av miljømål som skal sikre en mest mulig helhetlig beskyttelse og bærekraftig bruk av vannforekomstene. Forskriften skal videre sikre at det utarbeides og vedtas regionale forvaltningsplaner med tilhørende tiltaksprogrammer med sikte på å oppfylle miljømålene, og sørge for at det fremskaffes nødvendig kunnskapsgrunnlag for dette arbeidet.

Norge deles inn i ni vannregioner (tabell 6.9), som hver enkelt har fått oppnevnt en vannregionmyndighet. Vannregionene omfatter vassdragene med grunnvann og tilhørende kystområde, og omfatter 247 vannområder som drenerer til norsk hav og 15 vannområder som drenerer til Finland og Sverige. Vannregionmyndigheten skal koordinere arbeidet i regionen med å legge til rette for arbeidet som skal utføres, følge opp myndigheter som har oppgaver i henhold til forskriften, gjennomføre egne oppgaver og samordne de ulike bidragene. Vannregionmyndigheten skal også opprette et vannregionutvalg, som har ansvar for å utrede forslag til tiltak, samt å utrede premissene for fastsettelse av miljømål. Representanter for berørte rettighetshavere og private og allmenne brukerinteresser skal være nært knyttet til vannregionutvalget gjennom en referansegruppe.

Tabell 6.9 Vannregioner og vannregionmyndighet

Regionnummer	Vannregion*	Vannregionmyndighet
1	Glommaregionen inkludert Oslo-området	Fylkesmannen i Østfold
2	Buskerud, Vestfold og Telemark	Fylkesmannen i Buskerud
3	Rogaland, Aust- og Vest-Agder	Fylkesmannen i Vest-Agder
4	Hordaland og Sogn og Fjordane	Fylkesmannen i Hordaland
5	Møre og Romsdal	Fylkesmannen i Møre og Romsdal
6	Sør- og Nord-Trøndelag	Fylkesmannen i Sør-Trøndelag
7	Nordland	Fylkesmannen i Nordland
8	Troms	Fylkesmannen i Troms

* Regionene går til en viss grad utenom fylkesgrensene etter nærmere spesifikasjoner

Kilde: www.vannportalen.no

I første omgang rettes fokus mot de vannforekomster der miljøutfordringene er størst. For disse områdene skal første forvaltningsplan foreligge allerede i 2009 (første planperiode). For øvrig er fristen for å legge fram en forvaltningsplan med tiltaksprogram 2015.

I 2007 var arbeidet i vannregionene særlig konsentrert om:

- Organisering av arbeidet i den enkelte region med oppnevning av vannregi-
onutvalg og referansegruppe.
- Utvelgelse av vannområder som skal være med i første planperiode.
- Utarbeiding av planprogram for første planperiode.
- Gjennomføre fullkarakterisering og utarbeide overvåkingsprogram for vann-
områdene som er valgt ut til første planperiode
- Oppstart av arbeidet med tiltaksplaner og forvaltningsplaner i de utvalgte
vannområdene.

6.4.4 Gjødselforbruk

Riktig gjødsling, det vil si samsvar mellom næringstilførsel og næringsopptak, er viktig for å unngå avrenning av næringsalter. Riktigere gjødsling skjer ved forbedrede gjødseltyper, gjødselplanlegging og rett valg av spredetidspunkt. Som ett ledd i obligatorisk miljøplan, som er knyttet til produksjonstilskuddsforskriften, er det krav om gjødselplan.

Tabell 6.10 Kunstgjødsel og kalk i millioner kg og kg per dekar jordbruksareal

	1985	1990	1999	2005	2006	2007*
Kunstgjødsel:						
Totalt, mill. kg	590	538	513	511	502	500
Kg/daa jordbruksareal	60,2	53,9	49,4	49,3	48,4	48,3
Kalk:						
Totalt, mill. kg	340	488	275	206	191	170
Kg/daa jordbruksareal	40,8	48,9	26,5	19,9	18,4	16,4

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2008.

Forbruket av kunstgjødsel per dekar var 20 prosent lavere i 2007 enn i 1985. Dette skyldes redusert fosforgjødsling og at det gjennomgående brukes gjødseltyper med større nitrogeninnhold. Bortfallet av miljøavgift på nitrogen og fosfor fra og med gjødselåret 2000/01 ser ikke ut til å ha ført til økt omsetning. N-forbindelsen i de fleste gjødselslag har en forsurende virkning på jordsmonnet. Grovt regnet trengs 1 kg kalk, tilsvarende 2 kg kalksteinsmel, for å nøytralisere virkningen av 1 kg N i fullgjødsel. Tilførselen av kalk, gjennomsnittet av alle kalkslag, var ca. 16 kg/

dekar i 2007, jfr. tabell 6.10. For å opprettholde pH-nivået i vanlig jord trengs imidlertid 50–100 kg kalksteinsmel per dekar. Dette skyldes effekten av den generelle forsuringen. Kalkingsbehovet varierer ellers mye landet over og er foruten selve gjødslingen avhengig av jordart, klima og vekster.

Tabell 6.11 viser samlet gjødselmengde nitrogen og fosfor fra handels- og husdyrgjødsel. For husdyrgjødsel er det effektivt N, det vil si lettløselige N-forbindelser, det er gitt oppgaver over. Gjødselvirkingen av effektivt N i husdyrgjødsel kan i prinsippet direkte sammenlignes med tilsvarende mengde av nitrogen i handelsgjødsel.

Tabell 6.11 Tilførsel av samlet gjødselmengde effektivt N og P fra handels- og husdyrgjødsel for landet totalt. Tonn

	1989/90	1997/98	1999/00	2002/03	2004/05	2005/06
Effektiv nitrogen:						
Handelsgjødsel	96 502	99 749	99 674	100 260	99 344	
Husdyrgjødsel	33 978	36 191	35 822	35 404	35 316	34 660
I alt	130 481	135 940	135 496	135 664	134 660	
Fosfor:						
Handelsgjødsel	17 759	14 045	13 948	13 982	13 857	
Husdyrgjødsel	11 723	12 490	12 381	12 230	12 283	12 068
I alt	29 483	26 535	26 329	26 211	26 140	

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll jordbruk 2007 (Jordbruk og miljø).

Tilførselen av effektiv nitrogen i alt viste en økning fram til midten av 90-tallet for deretter å avta noe. Fordelingen av nitrogen mellom handels- og husdyrgjødsel viser mindre endringer. Tilførselen av fosfor har stabilisert seg etter en klar reduksjon tidlig på 90-tallet. Det er lavere tilførsel i fosfor fra handelsgjødsel som har bidratt til nedgangen.

Tabell 6.12 viser mengder av nitrogen og fosfor per dekar, tilført som handelsgjødsel på korn- og oljevekstareal og engareal ifølge Statistisk Sentralbyrå sin resultatkontroll.

Tabell 6.12 Tilførsel av N og P i handelsgjødsel på areal med korn og oljevekster og fulldyrket eng for landet totalt. Kg per daa

	1989/90	1997/98	1999/00	2002/03	2004/05
Kg nitrogen:					
Korn og oljevekster	10,6	11,2	11,0	10,9	10,9
Fulldyrket eng	13,7	13,7	13,0	13,0	13,0
Kg fosfor:					
Korn og oljevekster	2,2	2,0	2,0	1,9	1,9
Fulldyrket eng	2,3	1,7	1,7	1,5	1,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Resultatkontroll 2007 (Jordbruk og miljø).

Tilførselen av nitrogen til korn ligger litt høyere enn tidlig på 90-tallet. For eng er tilførselen litt lavere enn perioden 1996 til 2000. Fosforgjødslinga ligger på et lavere nivå enn tidlig på 90-tallet både for korn og eng, men med størst reduksjon for eng. Det er liten forskjell mellom tilførselstallene for landet totalt og i de «sårbare områdene». Tilførselstall for sårbare områder er gitt i tidligere utgaver av Resultatkontrollen.

Mest mulig spredning av gjødsla i vekstsesongen er viktig for en bedre utnyttelse av næringssaltene. Samtidig reduseres risikoen for avrenning. I kornproduksjonen er våronna det dominerende tidspunkt for gjødsling. Delt gjødsling (gjødsling både i våronn og seinere i vekstperioden) er stort sett aktuelt kun ved dyrking av mat-hvete. Arealet med delt gjødsling i kornproduksjonen er dermed avhengig av omfanget av hvetedyrkingen, hvor delt gjødsling er betinget av økonomien i dyrkingen.

6.4.5 Plantervernmidler

Forsvarlig handtering og bruk av plantervernmidler har betydning både for den enkelte bruker, brukerens nærmiljø og for å unngå rester i mat og fôr. Forhold vedrørende plantervernmidler er regulert i Lov om matproduksjon og mattrygghet mv. (av 19.12.2003 nr. 124) med tilhørende forskrifter. Mattilsynet er ansvarlig godkjenning-myndighet for plantervernmidler i Norge. Før et middel tillates brukt, underlegges det en grundig faglig vurdering i forhold til helse- og miljørisiko. Det kreves også dokumentert at nye midler er like gode eller bedre enn allerede godkjente preparater eller metoder. Dette kravet til dokumentert behov begrenser antall preparater.

Det kreves autorisasjon for omsetning og yrkesmessig bruk av plantervernmidler. Autorisasjon gis for 10 år etter gjennomgått obligatorisk kurs og bestått prøve. Kravet gjelder for bruk av preparater i jordbruket, og beviset må framlegges ved kjøp. I følge Forskrift om plantervernmidler av 26.7.2004 er det Mattilsynet som administrerer denne ordningen. Men kommunen eller fylkesmannen har myndighet til å utstede autorisasjon etter instruks fastsatt av Mattilsynet i Forskrift av 5.10.2005 «Instruks for fylkesmann og kommune ved utstedelse av autorisasjon for håndtering og bruk av plantervernmidler.»

Forskrift om plantervernmidler setter krav om at det ved yrkesmessig bruk skal føres sprøytejournal, og at det kun skal brukes spredeutstyr som er godkjent av en funksjonstest. Funksjonstesten stiller tekniske krav til utstyret, og en slik test er gyldig i 5 år.

Nedenfor er forbruket av plantervernmidler i landbruket angitt i mill. kr sammen med omsatt mengde virksomt stoff av plantervernmidler. Tallene for omsatt mengde gjelder salg fra importør til distributør/forhandler, og gir dermed ikke det faktiske salget av det enkelte preparat fra forhandler hvert år. Noe av dette vil dessuten gå til sektorer utenom jordbruket. Mengden av virksomt stoff er ikke direkte sammenlignbar fra ett år til et annet. Det skyldes at det er stadig utskifting av preparater med ulik konsentrasjon og virkningsgrad. Omsetningsstatistikken de siste årene har vært sterkt preget av endringer i avgiftssystemet. Innføringen av nytt avgiftssystem med avgiftsøkning både i 1999, 2000 og høsten 2004 førte til stor import og hamstring i 1998, 1999 og 2004, med påfølgende lav omsetning årene deretter. Total omsetning for 2006 og 2007 er om lag som gjennomsnittet av de foregående årene.

Tabell 6.13 Forbruk av plantevernmidler i millioner kr, og omsatt mengde av ulike stoffer

	1985	1990	1999	2002	2006	2007
Millioner kr ¹⁾	317,8	296,8	211,8	229,2	185,0	179,3
<i>Omsatt mengde virksomt stoff, 1000 kg²⁾</i>						
Ugrasmidler	1 236,2	965,1	448,7	632,2	549,7	572,4
Soppmidler	138,4	1 53,0	219,9	149,6	103,7	102,7
Skadedyrmidler	38,7	19,0	23,8	10,1	8,3	9,9
Andre midler	116,1	46,4	103,9	26,6	60,7	65,8
<i>Totalt, 1000 kg²⁾</i>	<i>1 529,3</i>	<i>1 183,5</i>	<i>796,3</i>	<i>818,5</i>	<i>719,9</i>	<i>750,7</i>

1) Verdi av plantevernmidler brukt i jordbruket omregnet til 2007-kroner

2) Total grossistomsetning

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009 og Mattilsynet.

6.4.6 Innsamling av landbruksplast

Landbruket er en stor forbruker av ulike plastprodukter, først og fremst i form av emballasje – og da spesielt rundballeplast og storekker. Fra og med 2003 er alle gårdbrukere pålagt å ha en miljøplan for gården, hvor det blant annet stilles krav om at landbruksplasten skal leveres til godkjent mottak. Emballasjeretur A/S har oppgaven med å organisere innsamling og gjenvinning av plastemballasje i Norge. Forbruket av landbruksplast ble beregnet til omtrent 6 500 tonn årlig fram til og med 2001. I 2002 økte mengden til 8 300 tonn plast, og både i 2003 og 2004 var mengden 8 800 tonn. I 2005 var tallet 8 500 tonn, mens det i 2006 ble benyttet 9 100 tonn landbruksplast.

Innsamlet mengde landbruksplast økte fra i underkant av 2 500 tonn i 1995 til ca. 5 900 tonn i 2000. Til 2001 ble det en nedgang til 5 100 tonn, noe som i hovedsak skyldes lagerøkning og manglende pressekapasitet hos innsamlerne. Fra 2002 til 2004 økte innsamlet mengde jevnt opp til 7 300 tonn i 2004. Til 2005 fikk vi en liten reduksjon, da det ble samlet inn ca. 7 000 tonn landbruksplast, mens det i 2006 ble innsamlet 8 230 tonn plast.

7 Inntekter, økonomiske forhold og levekår

7.1 Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for Totalkalkylens normaliserte regnskaper

I tabell 7.1 er utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital ifølge totalkalkylens normaliserte regnskaper angitt. I disse er det forutsatt normalårsavlinger. Samtidig er også de registrerte regnskapstallene tatt med. Det er normaliserte regnskaper som legges til grunn i jordbruksforhandlingene.

Tabell 7.1 Vederlag til arbeid og egenkapital i følge normaliserte og registrerte regnskaper. Kr/årsverk. Løpende kroner, avrundet

	1989	1999	2005	2006	2007	2008*
Normaliserte regnskaper:						
Nivå	102 000 ¹⁾	140 800	145 800	145 300	162 200	158 300
Endring fra foregående år	7 600 ¹⁾	- 7 300	- 4 000	- 400	16 900	- 3 900
Registrerte regnskaper:						
Nivå	101 500	137 700	146 700	149 000	155 500	175 000
Endring fra foregående år	12 700	-10 500	- 1 000	2 300	6 500	19 600

* Foreløpige tall

1) Normaliserte regnskaper oppdateres ikke mer enn 14 år bakover i tid.

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Hovedårsaker til forskjeller mellom normaliserte og registrerte regnskaper er:

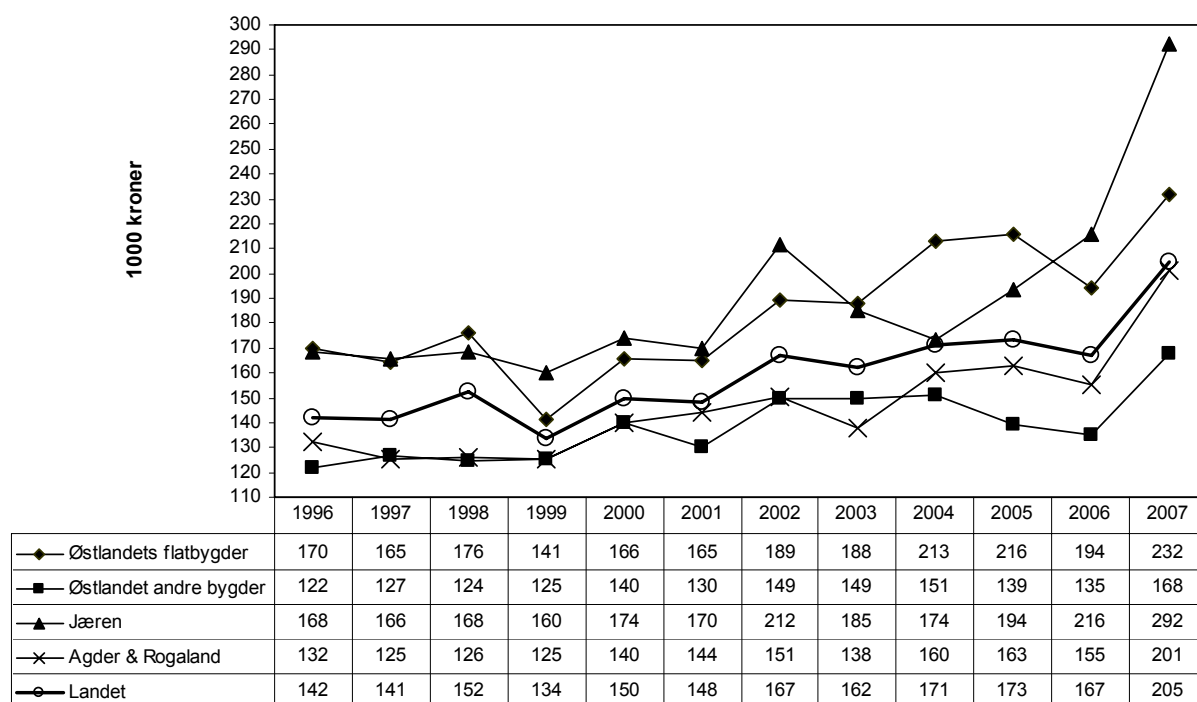
- Forskjellige inntekter for planteproduksjoner, da registrerte regnskaper bygger på registrerte avlingstall, mens normalårsavlingstall legges til grunn for normaliserte regnskaper.
- For grøntsektoren normaliseres dessuten arealer og priser (3 års glidende gjennomsnitt) i normaliserte regnskaper, mens det er de registrerte tallene for de enkelte år som nyttes i registrerte regnskaper.

7.2 Utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital for de enkelte områdene, driftsformene og størrelsesgruppene

Dette kapitlet bygger på Driftsgranskingene som er en regnskapsundersøkelse for litt over 900 jordbruksbedrifter «der en vesentlig del av inntektene kommer fra bruket». Driftsgranskingene dekker hele landet og grupperer jordbruksbedriftene etter område, produksjon og størrelsesgrupper.

7.2.1 Inntekt etter område

Figur 7.1a viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for jordbruksbedrifter i de sørlige og østlige delene av landet slik det går fram av Driftsgranskingene. I figuren ligger det også inne en linje for hele landet. Jordbruksbedrifter på Jæren har i mange år hatt resultat som ligger over de andre landsdelene, men i gode kornår har jordbruksbedrifter på Østlandets flatbygder hatt bedre resultat enn jordbruksbedriftene på Jæren. Resultatet for jordbruksbedrifter i Østlandets «andre bygder» ligger ofte lavest i undersøkelsen.

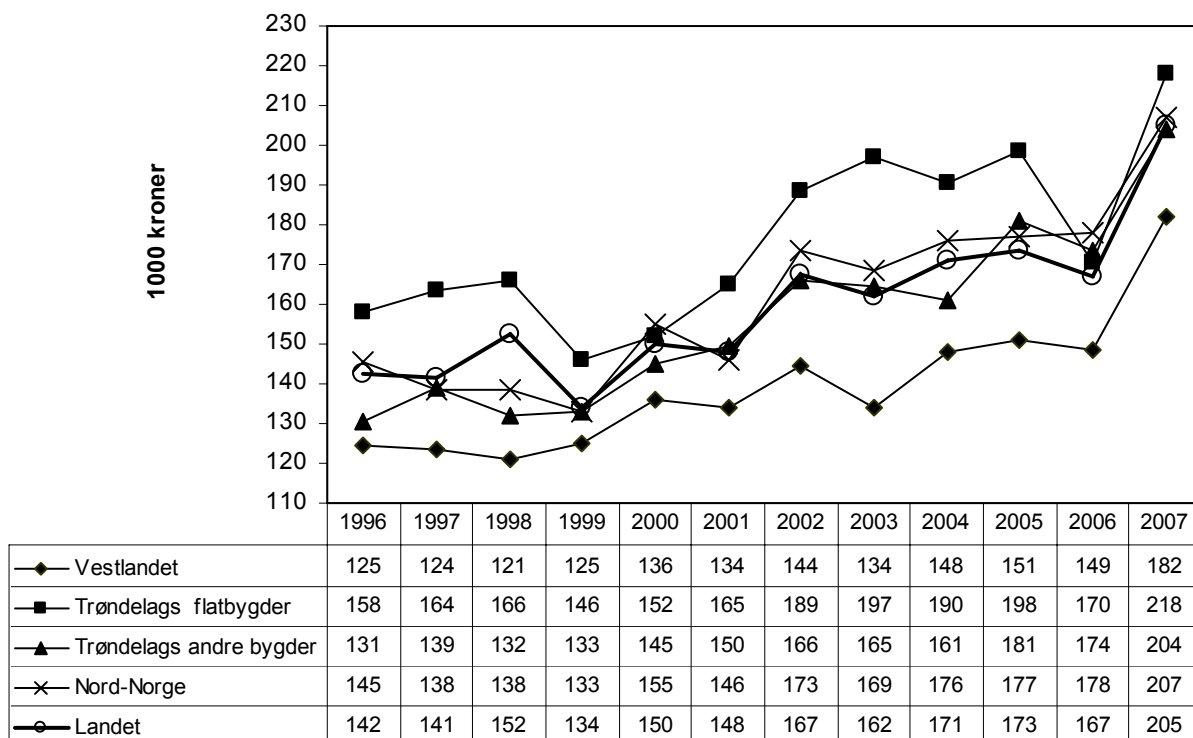

Figur 7.1a Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for områder i det østlige og sørlige Norge. Nominelle 1000-kroner

Kilde: NILF. Driftsgranskingene.

Figur 7.1b viser utviklingen i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for jordbruksbedrifter i det vestlig, midtre og nordlige Norge. I likhet med figur 7.1a har også denne med linje for hele landet. I disse landsdelene dominerer grovfôrbaserte produksjoner, og variasjonene mellom år er ikke så store. De aller fleste år har jordbruksbedrifter i Trøndelags flatbygder et resultat som ligger godt over landsgjennomsnittet, mens jordbruksbedrifter på Vestlandet hvert år har av de svakeste resultatene i undersøkelsen.

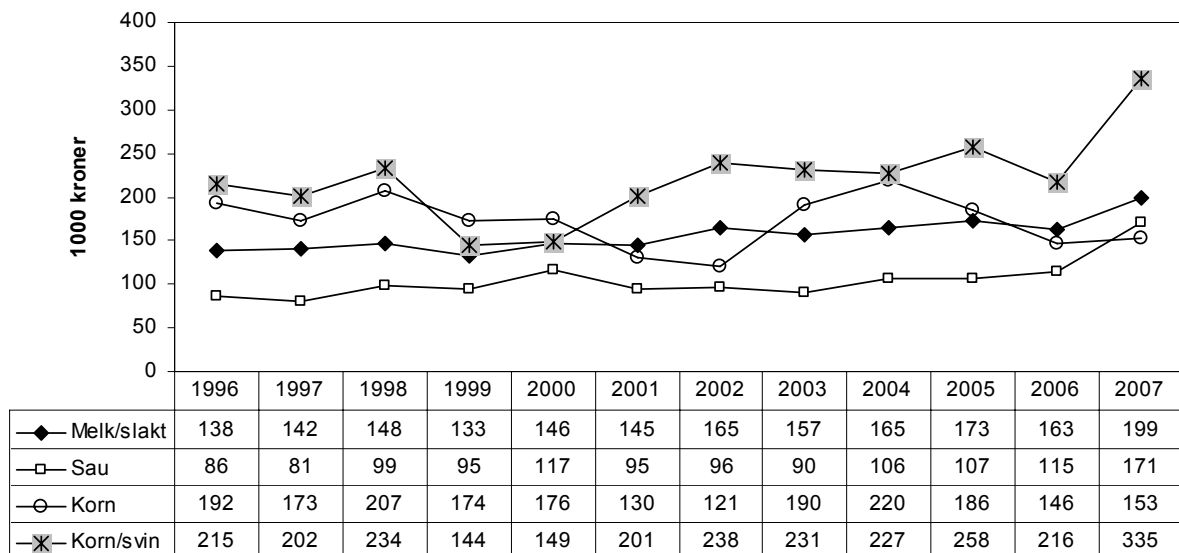

Figur 7.1b Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for områder i Vest-Norge, Midt-Norge og Nord-Norge. Nominelle 1000-kroner

Kilde: NILF. Driftsgranskingene.

7.2.2 Inntekt etter produksjon

Figur 7.2 viser utvikling i vederlag til arbeid og egenkapital siste 12 år for en del utvalgte driftsformer i Driftsgranskingene. Driftsformer med korn varierer mye med de meteorologiske forholdene, mens grovfôrbaserte produksjoner har mye mindre variasjoner.

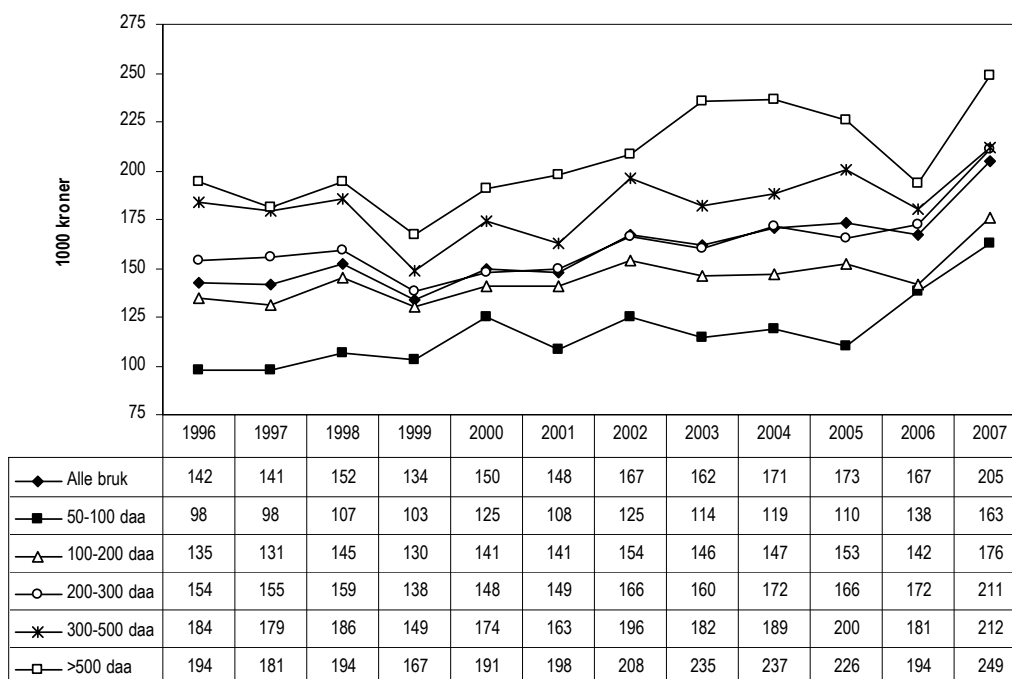
Figur 7.2 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for utvalgte produksjoner.
Nominelle 1000- kroner

Kilde : NILF. Driftsgranskingene.

7.2.3 Inntekt etter bruksstørrelse

Figur 7.3 viser endringen fra år til år i vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for forskjellige arealgrupper i Driftsgranskingene.

Gruppene over 300 dekar har større årlig variasjon enn de mindre brukene, noe som blant annet skyldes at store bruk i gjennomsnitt har stort kornareal. Årsvariasjonen på inntektskurven for gruppene over 300 dekar har ganske godt samsvar med årsvariasjonen i kornavlingene. De minste brukene har i alle år i perioden 1996 til 2007 oppnådd det lavest vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk.

Figur 7.3 Vederlag til arbeid og egenkapital per årsverk for arealgrupper. Nominelle 1000-kroner

Kilde: NILF. Driftsgranskingene.

7.3 Personinntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske

Dette kapitlet tar opp bøndernes inntekter fra primærnæringene jordbruk, skogbruk og fiske. Personinntekt, eller pensjonsgivende inntekt, er den del av næringsinntekten som er igjen etter at den innsatte kapitalen har fått dekning. Det er personinntekt som er grunnlag for beregning av pensjon og sykepenger. Skatten som beregnes av personinntekt, vil være høyere enn av en like stor kapitalinntekt. Fra 1992 til og med 2005 ble delingsmodellen benyttet for å beregne pensjonsgivende inntekt. Kapitalavkastningsraten var 16 prosent de to første årene, men ble seinere gradvis redusert. Etter 1997 var det valgfri kapitalavkastningsrate mellom 0 prosent og en maksimal prosent. Denne maksimale prosenten har blitt redusert med årene, og var i 2005 på 7 prosent. I 2006 ble delingsmodellen erstattet med skjermingsmodellen, der hensikten er å skjerme risikofri avkastning av den investerte kapitalen mot å bli beskattet som personinntekt. Modellen innebærer at avkastningen utover et skjermingsfradrag skattlegges som personinntekt. Skjermingsfradraget vil være skjermingsgrunnlaget multiplisert med en skjermingsrente med fradrag for gjeldsrenter og tillegg for finansinntektene.

Tabellene 7.2 til 7.8 viser utvikling i personinntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske fordelt etter fylke, jordbruksareal i drift, kornareal, antall melkekyr, antall sauer og brukers alder. Tallene gjelder for hovedbruker alene. I kystområdene kan noe av personinntekt stamme fra fiske, men selv her har inntekter fra fisk liten betydning.

Den fylkesvise fordelingen av personinntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske er vist i tabell 7.2. Brukere i Nord-Trøndelag, Nordland og Finnmark har den høyeste personinntekten, mens den er lavest blant brukere i Telemark. Hele landet sett under ett så

var det en oppgang i personinntekta på 13 prosent fra 2006 til 2007. Det var oppgang i alle fylker i perioden, størst oppgang i Rogaland med 21 900 kroner (17,7 prosent) og minst i Vest-Agder med 800 kroner 1,1 prosent).

Tabell 7.2 Personinntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk og fiske, fordelt på fylker¹⁾. 1000 kr

	1992	1995	1999	2005	2006	2007
Østfold	33,7	49,7	51,3	72,6	84,8	91,3
Akershus	37,2	49,5	58,2	62,2	67,5	79,9
Hedmark	37,7	49,2	59,2	83,1	100,4	114,8
Oppland	46,4	57,2	72,5	85,2	106,9	118,9
Buskerud	26,1	32,9	47,1	59,4	68,3	76,8
Vestfold	30,6	47,8	57,9	70,4	76,9	86,7
Telemark	26,2	28,7	34,7	44,6	49,5	57,8
Aust-Agder	33,5	37,7	47,1	64,7	75,9	82,9
Vest-Agder	34,2	38,0	46,8	55,9	73,2	74,0
Rogaland	78,9	81,8	88,1	100,9	123,7	145,6
Hordaland	36,5	36,3	46,4	52,1	63,7	70,2
Sogn og Fjordane	49,5	49,4	55,5	63,7	77,1	86,9
Møre og Romsdal	52,8	53,3	66,6	90,8	109,7	125,1
Sør-Trøndelag	60,6	65,5	74,5	95,1	114,3	128,2
Nord-Trøndelag	66,9	76,1	88,2	116,0	138,2	154,9
Nordland	63,0	66,2	78,6	111,2	127,3	145,6
Troms	61,8	65,8	68,3	98,9	116,1	127,3
Finnmark	50,4	52,4	71,1	108,2	130,3	147,8
Hele landet	47,1	53,8	64,2	81,7	97,8	110,5

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.3 viser personinntekt for ulike størrelsesgrupper. I hovedsak øker personinntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske med økende areal i alle år. Alle gruppene hadde en betydelig økning i personinntekt fra 2005 til 2007. Den minste gruppen hadde den største prosentvise økningen.

Tabell 7.3 Personinntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter jordbruksareal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2005	2006	2007
0–50 ¹⁾	11,2	11,7	12,8	34,0	48,0	62,2
50–100	36,8	33,6	30,0	27,6	34,5	36,5
100–150 ²⁾	67,7	70,3	77,2	66,3	78,3	84,5
150–200	84,2	104,5				
200–300	94,4	109,1	113,4	118,1	136,2	151,0
300–500	92,3	109,1	126,4	147,0	170,2	193,5
> 500	96,2	137,6	161,6	196,7	218,6	242,2
Alle	47,1	53,8	64,2	81,7	97,8	110,5

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–50 daa

2) Fra og med 1999 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.4 viser personinntekt fra annen næring og lønnsarbeid for de ulike arealgruppene. Hovedtendensen er at de med minst areal har større inntekt fra annen næring og lønnsarbeid enn brukene med større areal. De siste årene har gruppen med 50 -100 dekar hatt størst lønnsinntekt og inntekt fra annen næring.

Tabell 7.4 Personinntekt for bruker fra annen næring og lønnsarbeid fordelt etter jordbruksareal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2005	2006	2007
0–50 ¹⁾	122,1	133,7	175,2	219,6	231,0	244,8
50–100	102,8	116,9	157,4	233,8	244,2	267,8
100–150 ²⁾	72,6	82,5	111,4	184,7	201,5	225,7
150–200	57,6	63,9				
200–300	56,6	61,2	84,2	142,3	155,7	179,3
300–500	56,4	72,0	84,2	128,8	137,8	154,6
> 500	47,4	58,4	78,9	131,9	139,4	150,2
Alle	92,3	100,1	128,1	180,2	192,0	212,2

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–50 daa

2) Fra og med 1999 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.5 viser personinntekt fra primærnæringene etter størrelsen på kornareal¹⁾. Det er sammenheng mellom økende kornareal og økende inntekt fra jordbruk, skogbruk og fiske. De tre siste årene er et unntak her, etter som den minste arealgruppa har høyere inntekt enn den nest minste og tredje minste arealgruppa. Både i denne tabellen og i tabell 7.6 og 7.7 med husdyrproduksjon kan det være flere produksjoner på jordbruksbedriften.

Tabell 7.5 Personinntekt for brukere fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter kornareal¹⁾. 1000 kr

Kornareal, dekar	1992	1995	1999	2005	2006	2007
< 50	27,1	35,1	44,5	68,0	79,2	92,2
50–100	30,4	38,5	44,7	49,6	56,1	66,8
100–200	41,6	53,4	55,6	57,0	68,3	74,8
200–300 ²⁾	66,8	85,8	88,0	89,1	97,9	118,6
300–500			117,1	131,6	146,2	158,3
> 500	90,8	136,9	153,7	189,9	210,4	228,2

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) For 1992 og 1995 gjelder tallene arealgruppe 200–500 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.6 Personinntekt for brukere fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter antall melkekyr¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2005	2006	2007
1–4	38,0	37,3	45,0	55,4	78,0	82,1
5–9	84,4	85,3	93,0	93,4	105,9	117,0
10–14	106,8	112,9	123,9	135,1	152,7	162,0
15–19	119,3	129,4	143,3	169,3	185,1	210,8
> 20	128,4	134,7	157,1	197,4	217,2	250,2

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

For melkeprodusenter er det positiv sammenheng mellom antall melkekyr og personinntekt i næring (tabell 7.6). Fra 2006 til 2007 fikk alle størrelsesgrupper økt personinntekt. Bruk >20 kyr hadde den største økningen, både i kroner og i prosent.

For brukere med sau (tabell 7.7) var det en betydelig økning i personinntekt fra 2005 til 2006 og videre til 2007 i alle størrelsesgrupper. I de tre siste årene er det gruppen med 20–49 sau som har hatt den laveste inntekten.

Tabell 7.7 Personinntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter antall sauer ¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2005	2006	2007
1–9	34,3	38,6	47,1	56,8	72,7	73,4
10–19	35,9	35,7	39,8	59,3	64,8	69,5
20–49	36,0	35,5	40,6	46,3	58,6	64,9
50–99	47,3	47,1	53,8	58,3	70,4	83,5
> 100	67,0	73,0	82,2	91,1	115,2	131,5

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.8 viser personinntekt fordelt etter brukers alder. Alle årene er det brukere i alderen 50 til 59 år som har den høyeste personinntekten fra drifta. Vi ser at inntekten øker med økende alder opp til 59 år, men reduseres igjen etter det.

Tabell 7.8 Personinntekt for bruker fra jordbruk, skogbruk eller fiske fordelt etter brukers alder ¹⁾. 1000 kr

Aldersgruppe	1992	1995	1999	2005	2006	2007
< 29	35,8	49,4	52,6	62,1	75,5	91,2
30–39	46,1	55,1	61,3	76,9	93,9	106,6
40–49	53,0	58,6	68,8	87,2	104,5	118,4
50–59	56,0	61,6	72,0	89,8	106,0	119,4
60–69	43,1	46,8	60,0	74,8	88,1	98,8
> 70	12,8	12,1	14,5	17,3	29,9	34,3

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

7.4 Alminnelig inntekt

Alminnelig inntekt er et videre begrep enn personinntekt i kapittel 7.3. Alminnelig inntekt omfatter alle skattepliktige inntekter, der de viktigste er lønn, pensjoner, overskudd fra næringsvirksomhet, renteinntekter og andre kapitalinntekter. Målet alminnelig inntekt ble innført i forbindelse med skattereformen og finnes fra og med inntektsåret 1992. Fra summen av inntekter trekkes alle fradrag, blant annet minstefradrag (kun i lønnsinntekt), fagforeningskontingent, premie til egen pensjonsforsikring, renteutgifter og jordbruksfradrag.

Tabellene 7.9 til 7.13 viser utviklingen i alminnelig inntekt fordelt etter jordbruksareal, brukers alder, kornareal, antall melkekyr og antall sauer. Tabellene 7.9 og 7.10 inneholder to tabeller, en med tall kun for bruker og en med tall for bruker med eventuell ektefelle/samboer. F.o.m. 2005 er samboere uten felles barn også med i tallene på lik linje med ektefeller/samboer med felles barn. Tabellene 7.11 til 7.13 (som viser alminnelig inntekt inndelt etter kornareal, antall melkekyr og antall sauer) viser tall for bruker med eventuell ektefelle/samboer.

Bruker er bestemt i utvalgstillinga som den det er angitt fødselsnummer på. Der det er angitt to fødselsnummer, blir den eldste valgt. Det var 73 prosent av brukerne som hadde ektefelle i 1995, 71 prosent i 1997 og 78 prosent i 2006. Det blir derfor inntektene for ektefellene/samboerne til denne andelen som regnes med i statistikken sammen med inntektene til det totale antall brukere. Det er ikke tatt hensyn til hvorfra ektefellene henter sin inntekt. Fylkesvis fordeling av alminnelig inntekt vises i del II tabell 11a og b.

Legg merke til at det kan være flere produksjoner på samme jordbruksbedrift i grupperingene i tabellene. De aller fleste gruppene viser en ganske stor økning til 2005. Noe av dette skyldes endringer i skattereglene f.o.m. 2005. Blant annet ble det endringer i reglene om dobbelt fradrag for kårytelser, det generelle gevinstfritaket ved salg av jord- eller skogbrukseiendom, gjennomsnittsligning av skogbruket og reglene for inntektsbeskatning av våningshus. Inntektene går betydelig ned igjen i 2006, men økte igjen i 2007. Noe av årsaken til dette er nok at det i 2006 blir en dobbelteffekt av at det er nye skatteregler, bl.a. med overgang fra delingsmodell til skjermingsmodell, pluss at tilpasningen i 2005 medførte at mange inntekter som ellers ville kommet i seinere år ble tatt ut i 2005. Et eksempel er aksjeutbytte, som på totalbasis ble redusert fra ca. 100 mrd. kr i 2005 til ca. 7 mrd. i 2006.

Tabellene 7.9a og b viser at til og med 1999, så øker alminnelig inntekt med økende areal. De siste årene har det imidlertid vært noen unntak. Brukene i den minste arealgruppa har blant annet hatt større alminnelig inntekt enn en del grupper med større areal. Ser vi på brukene med over 50 dekar, så er likevel den generelle trenden økt inntekt med økt areal.

Tabell 7.9a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter jordbruksareal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2005	2006	2007
0–50 ¹⁾	131,0	151,5	194,4	336,6	245,0	266,6
50–100	143,4	159,1	196,0	297,2	241,5	264,8
100–150 ²⁾	160,7	172,5	208,8	331,2	229,1	255,2
150–200	173,8	183,0				
200–300	189,5	205,4	222,0	315,0	232,7	245,6
300–500	208,5	249,3	259,4	384,5	260,8	267,2
> 500	274,9	348,1	473,2	571,2	340,3	362,4
Alle	162,0	174,3	214,5	339,8	243,9	264,0

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) Fra og med 1999 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Tabell 7.9b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter jordbruksareal. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2005	2006	2007
0– 50 ¹⁾	183,9	216,6	290,8	481,2	389,9	424,5
50–100	210,4	228,8	293,2	439,0	379,2	417,5
100–150 ²⁾	234,4	251,5	314,2	477,1	372,0	409,7
150–200	250,7	269,2				
200–300	281,1	302,4	337,9	469,0	381,8	407,9
300–500	302,4	356,9	396,9	579,3	424,6	442,1
> 500	385,8	488,3	629,0	779,9	532,0	569,5
Alle	233,6	252,1	321,3	495,5	392,5	425,9

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) Fra og med 1999 gjelder denne linjen hele arealgruppen 100–200 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.10 viser alminnelig inntekt etter brukers alder. Både bruker og bruker med ektefelle/samboer har lavest alminnelig inntekt i den yngste og den eldste aldersgruppa. I alle år er det brukere mellom 40 og 59 år som har høyest alminnelig inntekt.

Tabell 7.10a Alminnelig inntekt for bruker fordelt etter brukers alder¹⁾. 1000 kr

Aldersgruppe	1992	1995	1999	2005	2006	2007
< 29	119,4	134,6	150,3	187,9	165,3	170,9
30–39	150,6	172,9	200,4	267,5	223,6	231,5
40–49	171,1	195,1	235,6	355,4	263,2	290,1
50–59	164,5	187,8	234,0	406,0	262,1	281,5
60–69	146,5	150,8	192,3	311,7	221,3	246,0
> 70	101,1	112,7	147,4	285,8	192,7	222,7

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Tabell 7.10b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter brukers alder¹⁾. 1000 kr

Aldersgruppe	1992	1995	1999	2005	2006	2007
< 29	141,5	159,0	188,8	252,4	230,7	237,8
30–39	211,1	235,2	293,0	401,4	357,2	377,5
40–49	263,4	294,0	359,8	530,0	424,2	463,2
50–59	243,1	284,3	357,9	580,7	427,6	462,9
60–69	240,3	215,0	289,2	455,4	361,3	399,6
> 70	127,2	145,3	190,1	348,8	264,0	309,1

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.11 viser alminnelig inntekt for bruker med eventuell ektefelle/samboer i forhold til kornareal. Også her ser vi at trenden er økt alminnelig inntekt med økt areal. Alle størrelsesgrupper hadde en reduksjon i alminnelig inntekt fra 2005 til 2006 og økning igjen til 2007.

Tabell 7.11 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter kornareal¹⁾. 1000 kr

Arealgruppe, dekar	1992	1995	1999	2005	2006	2007
< 50	211,6	248,1	333,5	484,8	400,8	436,6
50–100	229,1	263,0	342,9	503,4	418,9	471,5
100–200	239,4	296,5	379,9	553,6	449,8	490,4
200–300	294,2	364,1	454,1	617,0	472,4	521,6
300–500 ²⁾			486,5	809,7	536,9	566,4
> 500	407,4	574,9	562,0	860,7	616,3	702,1

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

2) For de første årene gjelder tallene gruppa 200–500 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.12 viser hvordan alminnelig inntekt varierer med antall melkekyr. I hele perioden øker alminnelig inntekt for bruker med ektefelle/samboer med antall kyr. Unntaket er gruppen 5-9 kyr, som hadde høyest alminnelig inntekt i 2005 og nest høyest i 2004. Inntekten økte fra 2006 til 2007 i alle grupper.

Tabell 7.12 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter antall melkekyr¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2005	2006	2007
1–4	182,1	211,9	222,6	245,9	271,1	357,6
5–9	230,7	233,5	285,1	606,9	291,4	321,4
10–14	259,7	262,8	299,1	350,6	316,8	320,7
15–19	293,4	300,8	321,0	391,9	349,4	358,1
> 20	332,2	351,6	368,8	557,3	395,7	413,7

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 7.13 viser alminnelig inntekt for bruker med eventuell ektefelle/samboer på bruk med sau, gruppert etter besetningsstørrelse. Frem til 1999 var det brukene med over 50 sauer som hadde høyest inntekt. Etter dette har størrelsen på inntekten variert mellom de ulike gruppene. I 2007 var alminnelig inntekt nokså lik i de ulike gruppene.

Tabell 7.13 Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt etter antall sauer per 1. juni¹⁾. 1000 kr

Besetningsstørrelse	1992	1995	1999	2005	2006	2007
1–9	190,0	203,8	281,7	468,1	368,1	389,7
10–19	197,9	214,7	274,4	393,1	355,6	390,8
20–49	206,6	222,0	288,7	388,0	362,1	384,3
50–99	223,6	231,5	291,2	391,3	353,0	385,9
> 100	214,0	231,3	292,5	416,1	351,7	393,4

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

I tabell 7.14 har vi delt den alminnelig inntekten i intervaller. Tabellen viser hvor stor andel av henholdsvis bruker og bruker pluss eventuell ektefelle/samboer som ut fra skatteligningen 2007 havnet i de ulike intervallene. Brukere som har alminnelig inntekt mellom 100 og 400 000 kroner utgjør 62,3 prosent. For bruker og ektefelle/samboer samlet er alminnelig inntekt høyere, og 47 prosent havner i samme gruppe.

I 2007 hadde til sammen 29,4 prosent av brukerne alminnelig inntekt over 300 000 kroner mot 26,4 prosent i 2006.

Tabell 7.14 Andel brukere og brukere pluss evt. ektefelle/samboer fordelt etter alminnelig inntekt. Prosent, 2007

Alminnelig inntekt i 1000 kroner	Uten eller negativ	1–100	100–200	200–300	300–400	400–500	500–750	Over 750
Kun bruker	5,1	17,1	25,5	22,9	13,9	6,5	5,8	3,2
Bruker og evt. ektefelle/samboer	2,3	6,9	12,3	17,0	17,7	15,2	19,1	9,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

7.5 Levekår

7.5.1 Levekår og økonomi

St.meld. nr. 19 (1999–2000) ser inntektsmuligheter og levekår i sammenheng, og formulerer det slik: Regjeringen vil «tilby næringen inntektsmuligheter og sosiale vilkår som sikrer rekruttering til næringen og som gjør det mulig for utøverne i jordbruket å ta del i inntekts- og velferdsutviklingen i samfunnet på lik linje med andre grupper.»

Statistisk sentralbyrå gjennomførte høsten 1995 en stor levekårsundersøkelse om bønderns levekår, og forholdet mellom levekår og økonomi. En oppfølger til denne undersøkelsen ble gjort i 2002. Resultater fra denne undersøkelsen er publisert av

Torkil Løwe³⁰, «Bonden bekymret for framtiden – trives i hverdagen». I 2002 ble 1 552 gårdbrukere samt deres ektefeller/ samboere intervjuet. Ca. halvparten av intervjuene ble foretatt ved besøk, og resten ble intervjuet på telefon.

Gårdbrukere skaffer seg stadig oftere arbeid utenom bruket, og de aller fleste mener at næringen kaster for lite av seg økonomisk. I 1995 uttrykte 34 prosent av gårdbrukerne at de var mer fornøyd enn misfornøyd, mot bare 18 prosent i 2002.

Begge undersøkelser viser at landbruksarbeid er fysisk tungt, og det innebærer mye støy, støv, fare for ulykker og lange arbeidsdager. Likevel påpeker to av tre gårdbrukere at de har mye frihet i arbeidet, og at de når alt kommer til alt er mer fornøyd enn misfornøyd med arbeidet på bruket. I 2002 var gjennomsnittlig arbeidstid på bruket 38 timer per uke på vinteren, og 50 timer per uke i sommerhalvåret (60 timer per uke for de som ikke har annet arbeid utenom bruket).

Mange gårdbrukere er stadig bekymret for gårdens økonomi, og annenhver gårdbruker tror inntektsmulighetene på bruket vil bli dårligere de nærmeste årene. Bare annenhver gårdbruker er sikker på at noen vil overta driften etter dem. Gårdens størrelse og produksjonstype påvirker ikke fremtidsutsiktene i noen særlig grad. I 1995 var det færre enn i 2002 som mente at gårdsdriften ville opphøre.

Andelen gårdbrukere som er svært fornøyd med tilværelsen ser ut til å ha sunket litt siden 1995, men ni av ti gårdbrukere er alt i alt mer fornøyd enn misfornøyd med livet.

St.meld. nr. 19 (1999–2000) har som uttalt mål å «*over tid styrke driftsenheter med ressursgrunnlag til å være et hovedyrke.*» Tabell 7.15 nedenfor viser den relative betydningen av inntekt fra jordbruket. Grunnlaget er selvangivelsesdata og post 2.7.7 i selvangivelsen: Næringsinntekter i følge næringsoppgave i jordbruk, gartneri mv. Tabell 7.15 til tabell 7.19 inkluderer også jordbruksbedrifter under 5 dekar.

Av bruk med selvangivelsesdata var over en femtedel uten positiv næringsinntekt fra jordbruket i selvangivelsen i 2007. I 1999 hadde en firedel negativ næringsinntekt (se Resultatkontrollen 2002). Totalt for landet henter 22,9 prosent av alle brukere over halvparten av bruttoinntekta fra næringsinntekt i jordbruket. I 1999 var tilsvarende andel 35 prosent. Andelen brukere med minst halvparten av inntekten fra landbruket var størst i Nord-Trøndelag, Nordland og Finnmark.

---

³⁰ Web-artikkel i SSB-magasinet : <http://www.ssb.no/emner/10/04/10/levland/>

Tabell 7.15 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt. Tall for brukere og ektefelle/samboere. Prosentandel fylkesvis 2007, og landstall 2002 og 1999

	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	< 10	10–50	50–90	> 90	> 50
Østfold	2 558	25,2	27,0	31,2	13,8	2,8	16,6
Akershus/Oslo	2 458	26,1	28,9	33,2	9,7	2,0	11,7
Hedmark	3 846	23,4	20,5	34,5	17,4	4,1	21,5
Oppland	4 945	21,3	18,3	35,2	20,1	5,2	25,3
Buskerud	2 448	30,1	24,7	31,8	11,0	2,4	13,4
Vestfold	1 659	27,3	27,3	28,6	13,6	3,2	16,8
Telemark	1 602	37,5	24,3	27,3	8,9	2,0	10,9
Aust-Agder	699	30,6	21,7	31,5	13,3	2,9	16,2
Vest-Agder	1 152	28,1	23,4	33,1	11,8	3,6	15,4
Rogaland	4 641	14,8	18,1	36,7	23,4	7,0	30,4
Hordaland	3 303	29,5	25,2	31,3	10,9	3,1	14,0
Sogn og Fjordane	3 385	20,1	20,4	41,0	14,4	4,0	18,4
Møre og Romsdal	3 078	21,1	17,4	35,3	19,9	6,5	26,4
Sør-Trøndelag	3 243	19,5	15,6	35,6	23,4	5,9	29,3
Nord-Trøndelag	3 505	15,1	16,7	35,3	26,0	6,9	32,9
Nordland	2 547	15,9	13,0	36,6	25,3	9,1	34,4
Troms	1 232	16,0	16,6	37,6	19,7	10,1	29,8
Finnmark	371	19,1	15,9	27,5	28,0	9,4	37,4
<i>Hele landet, 2007</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,5</i>	<i>34,4</i>	<i>17,9</i>	<i>5,0</i>	<i>22,9</i>
<i>Hele landet, 2002</i>	<i>60 010</i>	<i>20,4</i>	<i>20,0</i>	<i>32,8</i>	<i>21,0</i>	<i>5,9</i>	<i>26,9</i>
<i>Hele landet, 1999</i>	<i>69 910</i>	<i>26,4</i>	<i>14,2</i>	<i>24,3</i>	<i>20,9</i>	<i>14,1</i>	<i>35,0</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

Tabell 7.16 viser tilsvarende fordeling ut i fra jordbruksareal i drift. I størrelsesgruppen fra 5 til 49 dekar er 48,5 prosent av brukerne uten næringsinntekt, og bare 5,9 prosent av brukerne henter mer enn 50 prosent av bruttoinntekten fra jordbruket. Andelen brukere som henter mer enn 50 prosent av bruttoinntekten fra jordbruket, øker med økende bruksstørrelse og er 47,5 prosent for brukene med over 500 dekar. Det er relativt flest brukere i arealgruppa fra 300 til 499 dekar som henter mer enn 90 prosent av bruttoinntekta fra jordbruket. For alle bruk har denne andelen gått ned fra 14 til 5,0 prosent fra 1999 til 2007.

Tabell 7.16 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt. Tall for bruker og ektefelle/samboer. Prosentandel for ulike arealgrupper. 2007

Arealgruppe, dekar	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	< 10	10-50	50-90	> 90	> 50
< 5	743	19,8	11,4	34,7	27,2	6,9	34,1
5-49	4 117	48,5	27,3	18,3	4,4	1,5	5,9
50-99	8 680	39,2	31,7	22,6	5,0	1,5	6,5
100-199	14 812	21,3	23,7	37,4	13,6	4,1	17,7
200-299	9 136	10,8	14,1	42,7	25,4	6,9	32,3
300-499	6 560	8,2	9,6	39,9	33,0	9,4	42,4
> 500	2 624	6,5	6,2	39,7	38,7	8,8	47,5
<i>Alle</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,5</i>	<i>34,4</i>	<i>17,9</i>	<i>5,0</i>	<i>22,9</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

Tabell 7.17 viser en tilsvarende fordeling etter alder på bruker. Det er relativt sett flere brukere under 30 år og over 70 år som ikke har positiv næringsinntekt. Med unntak av de over 70 år, hvor bare 3,1 prosent henter mer enn 50 prosent av inntekten fra jordbruket, er det ikke store forskjeller mellom aldersgruppene. Vedlikehold og avskrivninger vil påvirke næringsinntekten. Det er derfor ikke urimelig at de yngste i etableringsfasen og de eldste der en del trappet ned drifta, vil ha flere brukere uten positiv næringsinntekt.

Tabell 7.17 Andel næringsinntekt fra jordbruk av bruttoinntekt. Tall for bruker og ektefelle/samboer. Prosentandel for ulike aldersgrupper. 2007

Aldersgruppe	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt, prosent					
		Uten	0-10	10-49	50-90	> 90	> 50
< 30	1 668	30,0	13,7	28,5	18,2	9,6	27,8
30-39	7 962	25,0	18,9	32,8	17,4	6,0	23,4
40-49	13 920	21,4	20,8	34,3	18,4	5,0	23,4
50-59	13 853	19,9	21,1	35,8	18,5	4,7	23,2
60-69	8 277	21,2	21,3	35,3	18,1	4,1	22,2
> 70	992	41,8	22,4	32,7	3,1		3,1
<i>Alle</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,5</i>	<i>34,4</i>	<i>17,9</i>	<i>5,0</i>	<i>22,9</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

St.meld. nr. 19 (1999-2000) gikk inn for å «bruke skatt i inntektspolitikken i jordbruket, innføre fradrag i positiv næringsinntekt i jordbruket som kompensasjon for reduserte målpriser.» Fra og med skatteåret 2000 ble det innført et jordsbruksfradrag i alminnelig inntekt for skatteyttere med positiv næringsinntekt fra jordbruket. Dette fradraget i positiv næringsinntekt ble fastlagt til kroner 36 000 per jordsbruksbedrift 2001, med halv virkning i 2000; kroner 18 000. For skatteårene 2002 og 2003

økte jordbruksfradraget med et inntektsavhengig tillegg. For 2002 kunne 9 prosent av jordbruksinntekten utover 36 000 kroner trekkes ifra, opp til samlet fradrag på 47 500 kroner. For årene 2003 til og med 2005 kunne 19 prosent av jordbruksinntekten utover 36 000 kroner trekkes fra, men maks 61 500, noe som krever en inntekt på 170 211 kroner. I 2006 var maksimalt jordbruksfradrag 71 500, noe som krevde en inntekt på 222 842 kroner. I 2007 økte bunnfradraget til 45 000 kroner, og maksimalt fradrag var 142 000 kroner. Samtidig økte det prosentvise fradraget til 32 prosent, så for å oppnå fullt fradrag, måtte jordbruksinntekten være minst 348 100 kroner. Fradraget gjelder for beregning av alminnelig inntekt og har ingen virkning på personinntekten. Tabell 7.18 viser omfanget av brukere som vil kunne benytte fradraget. Grunnlaget for fradraget vil i tillegg til det som føres i næringsoppgaven, også inkludere sykepengene fra jordbruket. Det blir et tillegg til næringsinntekten i tabellen, men forskjellen blir liten.

Tabell 7.18 Inntektsposisjon i forhold til jordbruksfradraget. Tall for bruker og ektefelle/samboer inndelt etter inntektsnivå fra jordbruket og fylke, 2007.

	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	1 – 54 200	54 201– 199 999	200 000 – 328 574	328 575 og mer
Østfold	2 558	25,2	25,1	24,0	9,3	16,5
Akershus/Oslo	2 458	26,1	26,0	23,8	10,1	14,0
Hedmark	3 846	23,4	21,5	24,0	12,9	18,1
Oppland	4 945	21,3	19,1	27,5	17,6	14,6
Buskerud	2 448	30,1	23,2	25,3	11,7	9,7
Vestfold	1 659	27,3	24,5	21,8	8,1	18,3
Telemark	1 602	37,5	25,8	21,8	7,9	6,9
Aust-Agder	699	30,6	21,6	26,3	11,4	10,0
Vest-Agder	1 152	28,1	24,2	24,4	10,8	12,5
Rogaland	4 641	14,8	16,9	24,1	15,3	28,9
Hordaland	3 303	29,5	25,9	25,9	11,5	7,2
Sogn og Fjordane	3 385	20,1	22,5	33,2	15,1	9,0
Møre og Romsdal	3 078	21,1	17,6	25,0	17,0	19,3
Sør-Trøndelag	3 243	19,5	17,1	24,0	18,9	20,5
Nord-Trøndelag	3 505	15,1	16,8	22,8	18,7	26,6
Nordland	2 547	15,9	15,2	27,7	17,3	23,9
Troms	1 232	16,0	18,1	28,9	17,2	19,8
Finnmark	371	19,1	19,4	21,6	13,2	26,7
<i>Hele landet, 2007</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,7</i>	<i>25,4</i>	<i>14,3</i>	<i>17,3</i>
<i>Antall</i>		<i>10 393</i>	<i>9 643</i>	<i>11 861</i>	<i>6 696</i>	<i>8 079</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

Av tabell 7.18 går det fram at 17,3 prosent av brukerne hadde inntekt på mer enn kroner 328 575 fra jordbruket i næringsoppgaven i 2007, og dermed ville ligge an til å utnytte jordbruksfradraget maksimalt etter reglene for 2008. Lavest andel som ville kunne benytte maksimalt fradrag var i Telemark og Hordaland, mens høyest andel var i Rogaland, Nord-Trøndelag og Finnmark.

Tabell 7.19 nedenfor viser tilsvarende etter størrelsesgrupper. Vi ser at andelen som vil kunne utnytte maksimalt fradraget (dvs. at de har inntekt på minimum 328 575 kroner) øker med økende bruksstørrelse over 50 dekar.

Tabell 7.19 Inntektsposisjon i forhold til jordbruksfradraget. Tall for bruker og ektefelle/samboer inndelt etter inntektsnivå fra jordbruket og arealgruppe. 2007

Arealgruppe, dekar	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	1-54 200	54 201-199 999	200 000-328 574	328 575 og over
< 5	743	19,8	11,0	18,6	15,6	35,0
5- 49	4 117	48,5	30,0	13,7	3,6	4,2
50- 99	8 680	39,2	34,2	19,3	4,2	3,1
100-199	14 812	21,3	23,8	32,2	14,1	8,6
200-299	9 136	10,8	12,9	30,0	22,7	23,6
300-499	6 560	8,2	8,2	23,8	21,5	38,3
> 500	2 624	6,5	4,7	15,6	18,8	54,4
<i>Alle</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,7</i>	<i>25,4</i>	<i>14,3</i>	<i>17,3</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

7.5.2 Helse

Landbrukets HMS-tjeneste (tidligere Landbrukshelsen) er en stiftelse som eies av Norges Bondelag og Norsk Bonde- og Småbrukarlag. I 2007 hadde de 5 513 virksomheter som medlemmer, og 7 487 personmedlemmer. Dette er 370 færre virksomheter og 647 færre personmedlemmer enn året før. Nedgangen skyldes i all hovedsak at Gudbrandsdal bedriftshelsetjeneste avsluttet samarbeidet i 2007. Landbrukets HMS-tjeneste foretar hvert år en helseregistrering blant sine medlemmer, og i 2007 var det 1 574 innsendte skjema. Dette er 517 færre enn året før og utgjør ca 21 prosent av medlemmene. Blant medlemmene i 2007 er de fleste husdyrproducenter (over 90 prosent), og 75 prosent er heltidsbønder.

Ca 37 prosent av medlemmene har støyskadede hørsel, og denne skaden øker med økende alder. 59 prosent har de siste 12 månedene søkt behandling for plager i nakke, skuldre, rygg, armer eller ben. Dette er ca 3 prosentpoeng lavere enn i 2006. I 2007 var det 24 prosent som hadde luftvegssymptomer, mens ca. 35 prosent hadde vært sykmeldt i løpet av de siste 12 måneder. Langtidsfraværet (over 8 uker) har økt jevnt fra 0 prosent i 1996 til 15 prosent i 2006, men er redusert til ca 14 prosent i 2007.

Bøndene opplever sin egen arbeidssituasjon som positiv. Ca 98 prosent oppgir at de har et variert og interessant arbeid. Det gjøres også i stadig større grad tiltak for å bedre arbeidsmiljøet.

På den andre siden ligger flere negative faktorer. Ca 62 prosent savner ferie og fritid, mens ca 46 prosent melder om ensomhet i yrket. 66 prosent synes at papirer og formaliteter dreper arbeidslysten, samtidig som hele 79 prosent mener at skriftlig dokumentasjon er nødvendig for å forbedre og kvalitetssikre drifta.

Tabell 7.20 viser resultatene om hvordan bøndene opplever hverdagen sin de fire siste årene. I 2007 er tallene hentet fra figurer og ikke like presise som årene før.

Tabell 7.20 Utsagn om egen arbeidssituasjon. Helt eller delvis enig i følgende utsagn

Påstand	2004	2005	2006	2007
Jeg har et variert og interessant arbeid	98,4 %	98,5 %	97,9 %	98 %
Å være min egen herre betyr mye for meg	94,3 %	94,8 %	93,7 %	94 %
Arbeidet gir meg liten eller ingen utfordring/utvikling	17,2 %	17,8 %	17,4 %	15 %
Skriftlig dokumentasjon er nødvendig for forbedring og kvalitetssikring	76,0 %	79,6 %	81,3 %	79 %
Papir og formaliteter dreper arbeidslysten	68,2 %	68,2 %	66,0 %	66 %
Jeg savner ferie og fritid	61,3 %	63,6 %	60,8 %	62 %
Jeg har god tilgang til avløsning for ferie og fritid	69,5 %	71,0 %	69,4 %	66 %
Dagens rammebetingelser gjør videre drift her umulig	29,4 %	32,6 %	28,4 %	31 %
Jer ser positivt på muligheter for videre drift og utvikling av denne gården	82,0 %	79,2 %	81,3 %	82 %
Arbeidet som bonde gjør meg ensom	50,5 %	50,2 %	47,9 %	47 %
Det betyr mer at <u>noen</u> , og ikke <u>hvem</u> , overtar	67,1 %	66,6 %	70,2 %	70 %
Jeg er i tvil om noen av barna/i familien vil overta	49,0 %	48,9 %	49,6 %	49 %

Kilde: Landbrukets HMS-tjeneste

Arbeidstilsynet har registrert 13 dødsulykker i jordbruk og skogbruk i 2008. Dette er 9 flere enn det som var registrert i 2006 og 2007. Jord- og skogbruk har vært en svært ulykkesbelastede næringen, med 16 dødsulykker i 2005, 11 i 2004 og 14 i 2003.

Tallet på rapporterte skader er i følge Arbeidstilsynet derimot svært lavt i forhold til andre næringer. Men varierende innrapporteringsrutiner kan være en forklaring her. I 2002 og 2003 var det 5,1 skade per 1000 årsverk, mens det i 2004 var 4,9. I 2005 ble det totalt innrapportert 262 skader, og for 2006 totalt 280 skader i jordbruk og skogbruk. For 2007 er det rapportert om 221 skader. Dette utgjør 4 skader per 1000 sysselsatt. Men tallene kan bli endret noe ettersom det er et betydelig etterslep i innrapporteringen. Gjennomsnittlig skadeomfang for alle næringer ble redusert fra 12,5 i 2002, til 8,6 i 2007.

Utviklingen har derfor vært den samme i jordbruket som i de andre næringene, i og med at skadeforekomsten har blitt redusert.

7.5.3 Velferd og avløsning

Undersøkelsen fra Landbrukshelsen viste at svært mange savnet ferie og fritid. Avløsertilskudd skal sikre husdyr-, plante- og honningprodusenter avløsning ved sykdom, svangerskap, fødsel med videre³¹. Husdyrprodusenter kan gis tilskudd hele året, mens plante- og honningprodusenter kan få tilskudd for perioden 15. april til 1. oktober etter nærmere regler. Det kan også gis tilskudd til avløsning ved ferie og fritid. Formålet er å hjelpe husdyrbrukere til ferie, ordnet fritid og avlastning i onnetider ved å bidra til finansiering av leid arbeid.

Landbruksvikarordningen er en kommunal avløserordning med statlig tilskudd. Tabell 7.21 viser utbredelse og omfang av virksomheten.

Tabell 7.21 Landbruksvikarordningen, omfang og finansiering

	1998	1999	2001	2003	2005	2006
Antall med i ordningen:						
Kommuner	301	284	258	199	164	151
Jordbruksbedrifter	5 483	5 655	4 510	3 291	2 421	2 195
Finansiering mill. kroner:						
Stat	38	18	16	13	10	14
Kommuner	38	36	37	34	27	23
Brukere	17	41	38	35	29	27
Finansiering i alt	94	97	91	81	66	63

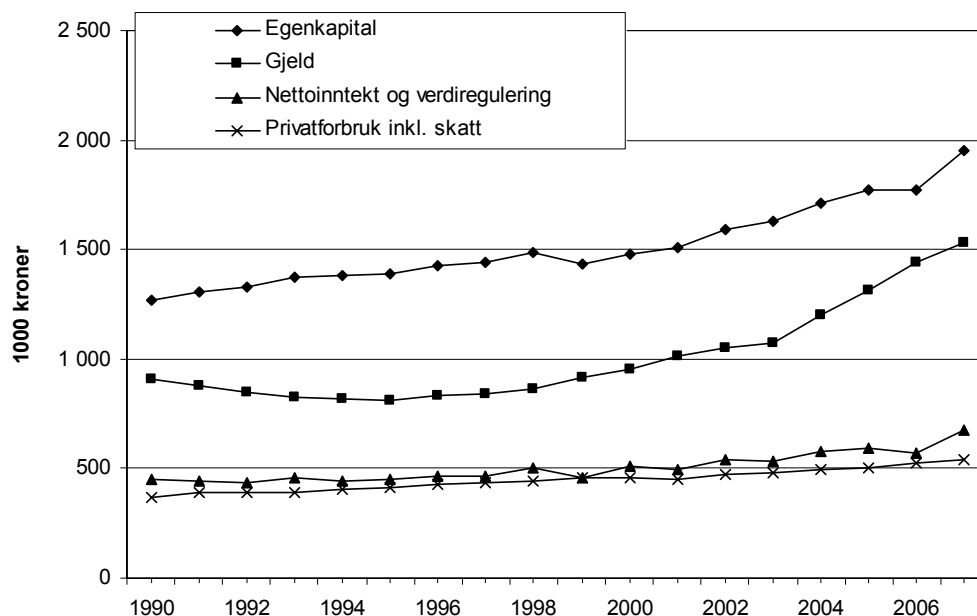
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabellen viser at antall kommuner som er med er halvert fra 1998 til 2006, og mer enn halvert når det gjelder antall jordbruksbedrifter som har brukt landbruksvikaren. Statens bidrag er redusert alle år fram til 2005, men har hatt en økning i 2006. Kommunenes bidrag er betydelig redusert fra 2001 til 2006. Det gis også tilskudd til avløserlag.

7.6 Utvikling i egenkapital, gjeld, inntekt og forbruk

Figur 6.4 nedenfor viser endring i jordbruksfamiliens samlede inntekt, privatforbruk, gjeld og egenkapital. Tallene er hentet fra Driftsgranskingene og er representative bare for hushold «der en vesentlig del av inntektene kommer fra bruket». Driftsgranskingene har ikke tall for hele husholdet, men for «familien», det vil si bruker og eventuell partner og deres barn under 17 år.

³¹ Forskrift om tilskott til avløsning av 23.11.1998, endret ved forskrift av 15.11.1999

Figur 7.4 Utvikling i egenkapital, gjeld, nettoinntekt og privatforbruk i gjennomsnitt for brukerfamilien. 2007-kroner. 1000 kr

Kilde: NILF. Driftsgranskningene

«Nettoinntekt og verdiregulering» er nettoinntekt og skattefrie inntekter, dvs. driftsoverskudd fra jordbruk, skogbruk og eventuelle andre næringer, lønnsinntekter, aksjeutbytte, sykepenger, pensjoner, renter og en innsatt verdi for familiens arbeid på nyanlegg. Fra dette trekkes gjeldsrenter og kårytelser. Skattefrie inntekter kan være barnetrygd og andre skattefrie trygdeytelser, mottatt arv eller gave, pengegevinster, visse former for forsikringsutbetalinger og noen erstatninger.

«Privatforbruket inklusiv skatt» er vanlig forbruk, avskrivninger på private eienheter (inkludert bolig) og skatt betalt i året (forskuddsskatt, forskuddstrekk og restskatt minus tilbakebetalt skatt).

«Gjeld» er all gjeld til bruker og ektefelle og eventuelle mindreårige barn. Tallene inkluderer gjeld til landbruk eller annen næring, boliglån, studielån og forbruksgjeld. Over 80 prosent av gjelda er langsiktig.

«Egenkapital» viser differansen mellom bokført verdi av familiens samlede eienheter og familiens totale gjeld.

Utviklingen over 17 år, viser at egenkapitalen på driftsgranskingsbrukene har økt, også i verdifaste kroner. Gjelda har økt noe mer. Privatforbruket er hele tiden lavere enn inntektene. Høye inntekter i gode avlingsår vil ofte bli brukt til å styrke egenkapitalen. Utskifting av bruk i driftsgranskningene vil bidra til variasjon i slike serier. (Utskiftingene er på ca. 10 % per år.) Lånt kapital og rentekostnader er også behandlet i kapittel 8.3 og utviklingen i en del innsatsfaktorer inklusive rentekostnader på lånt kapital og i produksjonsinntektene er vist i figur 8.4 i kapittel 8.6.

7.7 Lønnsutvikling etter næring

Tabell 7.22 viser prosentvis lønnsvekst fra året før og lønnsnivå for 2007 og 2008 for enkelte inntektsgrupper. Det er også vist lønnsøkning i de to siste femårsperiodene. Tallene er hentet fra Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene.

Tabell 7.22 Beregnet lønnsvekst i prosent for noen store forhandlingsområder de siste 10 år, og deres årslønn i kr i 2007 og 2008

	1993– 1994	2000– 2001	2006– 2007	2007– 2008	1998– 2003	Gj.sn. 98–03	2003– 2008	Gj.sn. 03–08	Årslønn 2007	Årslønn 2008 ⁹⁾
Industriarbeidere ¹⁾	2,9	4,9	5,5	5,7	24,7	4,5	23,8	4,4	334 800	354 100
Sum industrien ²⁾	3,1	5,1	5,3	6,3	26,4	4,8	26,0	4,7	404 600	418 000
Offentl. forvaltning ^{3,7)}	2,2	4,5	4,9	6,5	-	-	24,5	4,5	361 500	385 000
Statsansatte ³⁾	2,2	4,2	5,1	6,7	26,0	4,7	25,6	4,7	384 900	410 600
Kommuneansatte ^{3,8)}	2,4	3,5	4,8	6,5	25,1	4,6	24,5	4,5	344 400	366 800
Varehandel ⁴⁾	3,3	4,8	5,9	4,3	-	-	23,1	4,2	358 600	374 000
Forretn.- & sp.banker ⁵⁾	-	4,7	5,2 ⁶⁾	9,2 ⁶⁾	27,0	4,9	35,9	6,3	478 800	523 000
<i>Alle grupper³⁾</i>	<i>2,7</i>	<i>4,8</i>	<i>5,4</i>	<i>6,0</i>			<i>24,3</i>	<i>4,5</i>	<i>379 500</i>	<i>402 300</i>
<i>Alle grupper⁵⁾</i>									<i>392 700</i>	<i>416 300</i>

1) Heltids og deltidsansatte industriarbeidere i NHO-bedrifter, per årsverk

2) Omfatter arbeidere og funksjonærer i NHO-bedrifter per årsverk

3) Heltids- og deltidsansatte per årsverk. Deltidsansatte er regnet om til heltidsekvivalenter.

4) Omfatter varehandelsbedrifter som er medlemmer i Handels- og Servicenæringens Hovedorganisasjon

5) Kun heltidsansatte

6) Omfatter forretnings- og sparebanker og forsikringsvirksomhet. Høye bonusutbetalinger her!

7) Omfatter det kommunale- og det statlige tariffområdet

8) Omfatter ansatte i kommunene, fylkeskommunene og andre virksomheter som er medlemmer i KS

9) Fra Foreløpig rapport

Kilde: Det tekniske beregningsutvalg for inntektsoppgjørene.

8 Bruken av innsatsfaktorer i jordbruket – kostnadsutviklingen

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) blir det pekt på at «*Rasjonelle løsninger og kostnadsreduksjoner vil derfor fortsatt være en viktig forutsetning for en bedre inntektsutvikling i landbruket.*» Gjennom landbrukspolitikken skal det legges til rette for at det potensielle landbruket har for en økt produktivitet og effektiv ressursbruk blir utnyttet.

Nedenfor er det gitt en oversikt over utviklingen i bruken av innsatsfaktorer i jordbruket. I tillegg er renter på lånt kapital tatt med. Innsatsfaktorene er inndelt i kategoriene varige og ikke-varige.

8.1 Ikke - varige innsatsfaktorer

8.1.1 Verdier og indekser

I tabellene 8.1 og 8.2 er kostnader til de to tunge postene kraftfôr og handelsgjødsel/kalk spesifisert. I tillegg vises de totale kostnadene for ikke-varige produksjonsmidler.

Tabell 8.1 Bruken av noen ikke-varige innsatsfaktorer i jordbruket, målt i løpende mill. kroner

	1985	1989	1999	2007	2008*
Kraftfôr	4 464	5 614	4 539	4 733	5 421
Handelsgjødsel og kalk	1 154	1 215	1 120	1 194	1 302
Sum ikke-varige produksjonsmidler ¹⁾	10 515	12 810	11 649	14 249	15 689

* Foreløpige tall

1) Summen av kostnadspostene handelsgjødsel og kalk, innkjøpt kraftfôr, innkjøpte melkeprodukter til fôr, annet innkjøpt fôr, såfrø og planter, andre kostnader og vedlikehold

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Kraftfôrkostnadene økte betydelig mellom 1985 og 1989, for deretter å avta. Til 2007 og 2008 ser vi igjen en økning. Kostnadene til handelsgjødsel og kalk har økt etter 1999. Summen av kostnader til ikke-varige produksjonsmidler økte med 49 prosent fra 1985 til 2008. I tabell 8.2 er utviklingen uttrykt i form av volum- og prisindekser.

Tabell 8.2 Bruken av ikke-varige innsatsfaktorer i jordbruket, landet. Volum- og prisutvikling. 1985 = 100

	1985	1989	1999	2007	2008*
Kraftfôr					
Volumindeks	100	109,6	120,1	123,2	129,2
Prisindeks	100	114,8	84,7	86,1	94,0
Handelsgjødning og kalk					
Volumindeks	100	95,5	87,3	82,1	80,3
Prisindeks	100	111,4	113,8	123,7	139,5
Sum ikke-varige produksjonsmidler					
Volumindeks	100	103,9	100,2	101,1	101,2
Prisindeks	100	117,5	110,9	134,0	147,5

* Foreløpige tall

1) Summen av kostnadspostene handelsgjødning og kalk, innkjøpt kraftfôr, innkjøpte melkeprodukter til fôr, annet innkjøpt fôr, såfrø og planter, andre kostnader og vedlikehold

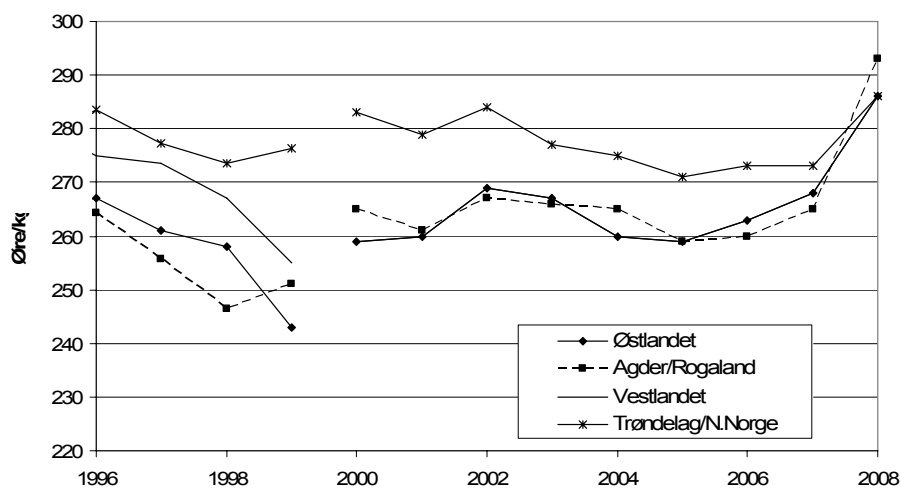
Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Tabell 8.2 forteller at de tre postene har hatt ulik utvikling i volumindeksen etter 1999. Kraftfôr hadde økning fra 1999 til 2008, mens handelsgjødning og kalk har blitt redusert hele tiden. Sum ikke-varige produksjonsmidler er lite endret etter 1999. For summen av ikke-varige produksjonsmidler har prisindeksen økt etter 1999.

8.1.2 Kraftfôrpriser

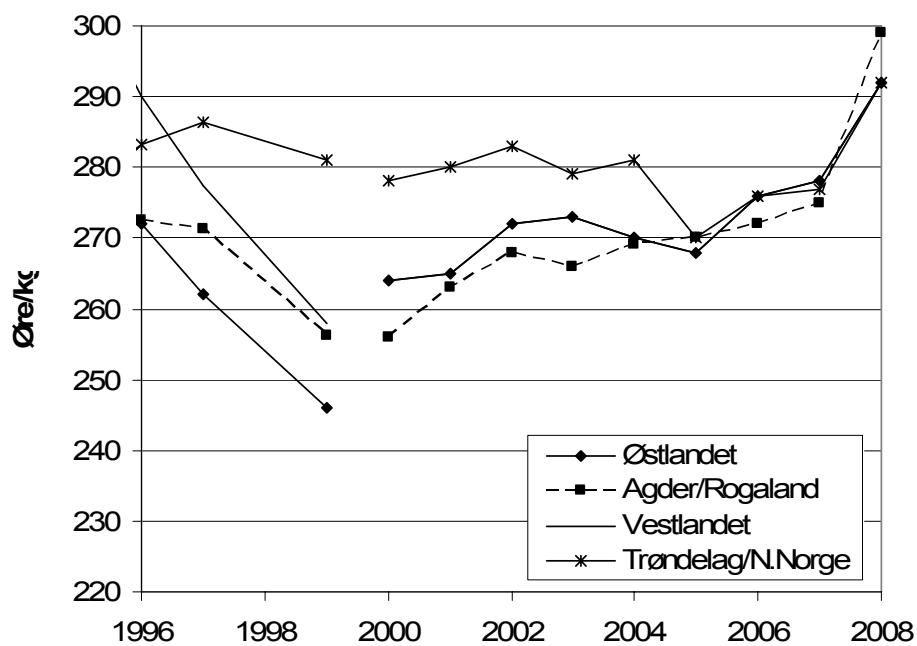
Figurene 8.1–8.3 viser utviklingen i de regionale kraftfôrprisene fra 1996 til 2008 for hhv. kraftfôr til storfe, svin- og fjørfe. De fire regionene har hatt en ulik prisutvikling de enkelte år. Fra og med 2000 ble Felleskjøpet Østlandet og Vestlandet slått sammen, slik at grafen kalt «Østlandet» da representerer begge landsdelene. Fra 2008 er FK Trondheim slått sammen med FKØV. Derfor er det fra 2008 kun to regioner med ulik kraftfôrpris, Agder/Rogaland og resten av landet.

Figur 8.1 viser at prisene på kraftfôr til storfe ligger på sitt høyeste nivå siden 1996. Prisene er noe høyere i Agder/Rogaland enn i resten av landet. For svinefôr viser figur 8.2 omtrent den samme situasjonen som for drøvtyggerfôr. Prisene er på sitt høyeste siden 1996 og kraftfôret er dyrest i Rogaland/Agder. Derimot er fjørfefôret billigst i Agder/Rogaland. Noe av dette skyldes at en større andel av fjørfefôret i Agder/Rogaland er fôr til verpehøner, og dette er billigere enn fôr til slaktekylling.

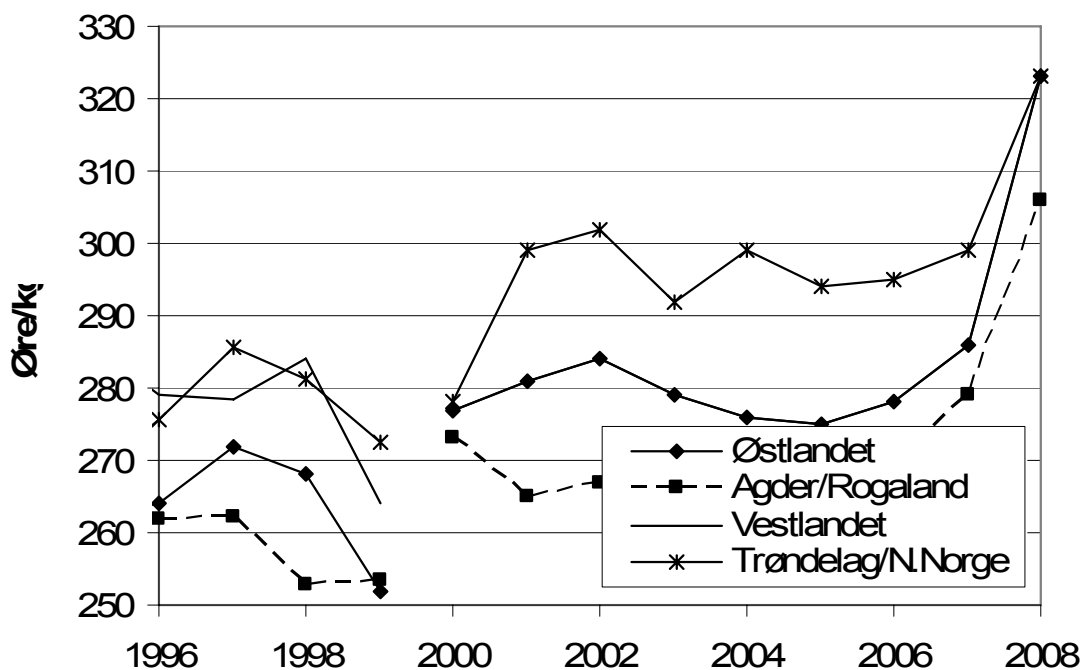
Figur 8.1 Utvikling i priser på Kufør A/Formel 97/drovtyggerfôr i alt for ulike distrikter. Øre per kg

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Figur 8.2 Utvikling i priser på svinefôr for ulike distrikter. Øre per kg

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Figur 8.3 Utviklingen i priser for fjorfefôr i ulike distrikter. Øre per kg

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

I 2008 er prisforskjellene mellom regionene omtrent som før. For drøvtyggerfôr og svinefôr er det 7 øre/kg i prisforskjell mellom billigste (resten av landet) og dyreste region (Agder/Rogaland). For fjorfefôr er det 17 øre/kg i forskjell mellom dyreste (resten av landet) og billigste region (Rogaland/Agder). Tallgrunnlaget fremgår av del II tabell 12.

8.2 Varige innsatsfaktorer

Kapitalslitet viser de årlige beregnede kostnadene (avskrivninger) til varige driftsmidler. Investeringer er de årlige utleggene som gjøres for å anskaffe eller utbedre varige driftsmidler. Fra og med Resultatkontrollen 2005 tar vi i denne sammenheng også med oversikt over kostnadene til leasing i jordbruket. Dette er leie av maskiner gjennom finansieringsselskaper, og det har blitt mer og mer vanlig.

I faste priser var bygningsinvesteringene klart høyere i 1985 og 1989 enn i de øvrige årene som omfattes av tabell 8.3. Også de årlige investeringene i maskiner og redskaper var betydelig høyere i 1985 enn alle de andre årene i tabellen, når vi ser på faste 2007-beløp.

Investeringsavgiften var på 7 prosent fra og med 1990. Men fra og med 01.01.1999 ble den tatt bort for driftsmidler hovedsaklig brukt i egen jord- og

skogbruksvirksomhet, og fra 01.04.2002 falt den bort for alle virksomheter. Investeringsavgiften på kapitalvarer ble beregnet til 334 mill. kroner i 1998 og 18 mill. kroner i 1999 i Totalkalkylen for jordbruket for 2001.

Tabell 8.3 Totale investeringer i bygninger og maskiner/redskaper, traktorinvesteringer og leasingkostnad. Løpende og faste priser, millioner kroner

	1985	1989	1999	2007	2008*
Bygninger:					
Løpende priser	1 356	2 125	1 617	3 314	3 414
Faste 2007-priser	3221	3 645	2 058	3 062	2 993
Maskiner/redskaper:					
Løpende priser	2 653	2 067	2 977	2 955	3 107
Faste 2007-priser	5 195	3 000	3 368	2 826	2 872
Herav traktorer (4 hjulstrekk):					
Antall traktorer	7 910	2 672	2 987	3 300	3 286
Løpende priser	1 052	495	904	1 619	1 705
Faste 2007-priser	1 695	614	950	1 586	1 614
Leasing av maskiner:					
Løpende priser		14	90	743	843
Faste 2007-priser		21	102	711	779

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

For å vise utviklingen av kostnadene ved det faste produksjonsutstyret i jordbruket er det i tabell 8.4 satt opp tall for kapitalslit på bygninger og maskiner/redskaper. Totalt kapitalslit er også beregnet.

Tabell 8.4 Kapitalslit, løpende priser. Millioner kroner

	1985	1989	1999	2007	2008*
Bygninger	1 270	1 682	1 821	2 016	2 132
Maskiner og redskaper	2 286	2 811	2 919	2 869	2 976
Sum kapitalslit	3 886	4 899	5 150	5 272	5 502

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Volum- og prisindeksene for kapitalslit i tabell 8.5 presenterer utviklingen sett fra en annen synsvinkel: Volumindeksen for kapitalslit på bygninger var høyere i 1989 enn i 1985, mens volumindeksene for maskiner og redskaper og sum kapitalslit ble redusert i samme periode. Volumindeksene har endret seg lite de siste årene. Tabellen viser tilnærmet uforandret verdi fra 2007 til 2008 for maskiner og redskaper, mens det er noe økning for bygninger og sum kapitalslit.

Tabell 8.5 Kapitalslit. Volum- og prisutvikling. 1985 = 100

	1985	1989	1999	2007	2008*
Prisindeks	100	130,0	165,5	191,8	199,1
Volumindeks:					
Bygninger	100	101,9	86,7	82,8	84,3
Maskiner og redskaper	100	94,6	77,2	65,4	65,4
Sum kapitalslit	100	96,9	80,1	70,7	71,1

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Prisindeksen er felles for alt kapitalslit. Den har hatt en jevn økning i perioden.

Endringer i kapitalslitet vil følge endringer i investeringene og prisutviklingen. Et etterslep vil imidlertid være til stede, og det vil skje en utjevning av svingningene i kapitalslit i forhold til utviklingen i investeringer.

8.3 Renter

For å vise utviklingen av samla rentekostnader for lånt kapital i jordbruket, er gjennomsnittlig rentesats og rentekostnadene i nominelle beløp tatt med.

Tabell 8.6 Nominell rentekostnader for lånt kapital. Løpende kroner

	1985	1989	1999	2007	2008*
Gjennomsnittlig rentesats, %	10,56	11,57	6,44	4,80	6,19
Lånt kapital i jordbruket. Mill. kr	15 992	22 481	24 513	36 837	39 340
Nominell rentekostnad for næringsgjeld. Mill. kr	1 689	2 600	1 578	1 767	2 436

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Av tabell 8.6 går det fram at rentekostnader på lånt kapital i jordbruket gikk opp fra 1985 til 1989 og ned fra 1989 til 1999. Nedgangen var særlig kraftig i perioden 1990–1995 noe som i stor grad skyldes nedgang i rentefoten. Fra 1999 til 2007 gikk rentesatsen ned, men økt lånevolum førte til økte rentekostnader. Rentesatsen økte fra 2007 til 2008, og rentekostnadene økte med 669 mill. kroner i samme periode. Lånekapitalen i næringa har økt jevnt etter 1999, og fra 2007 til 2008 økte den med 2 503 mill. kroner.

Tabell 8.7 viser at i faste 2007-kroner, deflatert med konsumprisindeksen, var nedgangen i næringsgjeld fra 1989 til 1999 på 4,7 mrd. kroner. Fra 1999 til 2008 økte den igjen med 9,5 mrd. kroner, og det siste året var økningen 1,1 mrd. kroner.

Tabell 8.7 Lånt kapital i jordbruket, deflatert med konsumprisindeksen til faste 2007-kroner. Millioner kroner

	1985	1989	1999	2007	2008*
Lånt kapital i jordbruket	30 675	33 162	28 418	36 837	37 901

* Foreløpige tall

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

8.4 Bruk av driftskreditt i landbruket

Oppgjørs- og driftskredittordningen i landbruket ble etablert i 1967 og skulle være en ordning for kassakreditt til landbruket der samvirkeorganisasjonene og Statens Kornforretning garanterte for 50 prosent av tapet på misligholdte driftskreditter. Kredittgrunnlaget er normalt lik foregående års oppgjør gjennom garanti-organisasjonene, og det er egne retningslinjer for oppstart og utvidelse av virksomheten.

Driftskredittordningen administreres i dag av Norsk Landbrukssamvirke (NL). I regi av NL er det etablert et garantiutvalg - med ett medlem fra hver av de deltakende samvirkebedriftene. Dette garantiutvalget representerer garantisten overfor bankene. Utvalget behandler henvendelser om ordningen - herunder søknader om særskilt garanti - og foretar garantioppgjør til bankene ved oppstått tap. Ordningen ivaretar i dag det vesentligste av den kortsiktige kreditten i landbruket. I tabell 8.8 nedenfor er det satt opp en del sentrale data fra driftskredittordningen.

Tabell 8.8 Bruk av driftskredittordningen i landbruket

	1979	1989	1999	2006	2007
Antall konti	35 775	48 483	39 069	24 161	23 367
Innvilget kreditt per 31/12, mill. kr	1 657	5 602	6 308	5 150	5 215
Disponert kreditt per 31/12, mill. kr	941	3 200	3 320	2 551	2 473
Andel disponert, %	57	57	53	50	47
Samlet tap, 1000 kr	88	5 818	510	409	218
Tapsandel av disponert, %	0,01	0,18	0,02	0,02	0,01
Disponert per konto per 31/12, kr	26 303	66 003	84 978	105 596	105 845
Tap per konto, kr	2	120	13	17	9

Kilde: Årsmelding for Garantiutvalget for oppgjørs- og driftskredittordningen.

Den tilsynelatende store reduksjonen i antall konti etter 1999 skyldes delvis overgang til nytt system for datainnsamling. Sannsynligvis har denne reduksjonen i realiteten skjedd jevnt fra ca. 1990. Fra 2006 til 2007 er antall driftskredittkonti redusert med 794, og beløp innvilget per konti økt med 10 004 kroner. Gjennomsnittlig utnyttingsgrad har gått jevnt ned fra 54 prosent i 2002 til 47 prosent i 2007.

I årene 1989 til 1991 lå tapene på omlag 0,2 prosent av disponert kreditt. Siden da har denne tapsandelen falt betydelig, og etter 2001 har den ligget rundt

0,01prosent. Beløpsmessig har tapet etter 2003 økt for hvert år, men ble redusert fra ca 409 000 kroner i 2006 til ca 218 000 kroner i 2007. I 2007 var tapet knyttet til 4 enkeltsaker, mot 2 saker i 2006.

8.5 Tap på utlån i landbruket

I tabell 8.9 presenteres tap på utlån til landbruket fra Landkreditt og Innovasjon Norge (Statens nærings- og distriktsutbyggingsfond (SND) ble en del av Innovasjon Norge fra og med 01/01-04). Det er konstaterte tap, og ikke avsetninger til påregnelig tap, som er med i tabellen.

Tabell 8.9 Konstaterte tap på utlån fra Landkreditt og Innovasjon Norge

	1985	1990	1999	2002	2006	2007	2008
<i>Innovasjon Norge (SND)</i>							
Utlån, mill. kr	7 445	8 151	4 371	4 241	3 819	3 647	3 686
Tap på utlån, mill. kr	1,4	15,4	6,9	3,1	2,5	1,8	11,3
Tap på utlån, % av utestående	0,02	0,19	0,16	0,07	0,07	0,05	0,31
<i>Landkreditt</i>							
Utlån, mill. kr	2 760	4 538	5 677	5 974	8 460	8 524	8 876
Tap på utlån, mill. kr	0	0	0,2	0,2	0,5	0,5	0
Tap på utlån, % av utestående			0,00	0,00	0,01	0,01	
<i>Tap på utlån, % av utestående</i>	0,01	0,12	0,07	0,03	0,02	0,02	0,09

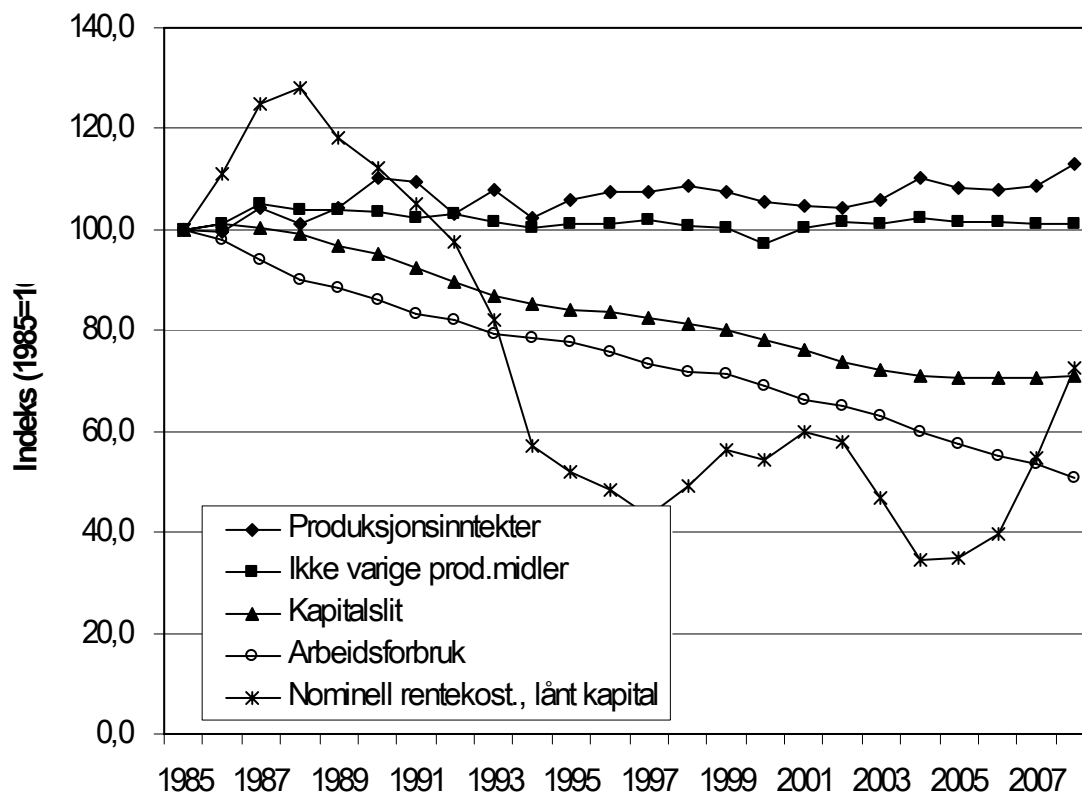
Kilde: Landkreditt og Landbruksbanken/SND/Innovasjon Norge.

Innovasjon Norge (SND) sine tall gjelder rentebærende lån. Disse lånene er i all hovedsak gitt innenfor 90 prosent av landbrukstakst. Innovasjon Norge har i tillegg investeringslån (BU-lån) til landbruket, men disse er ikke med i tabellen over. BU-lån var i 2008 på totalt 1 075 mrd. kroner, og tap på disse er heller ikke med i tabell 8.9. Konstatert tap i 2008 var betydelig større enn det som har vært vanlig de siste årene. Men dette er bare en del av det totalt tapsbildet, siden tapene først blir konstatert når saken endelig er avsluttet, og pantsikkerheten realisert. Tapene er da som oftest avsatt, og også bokført, flere år tidligere.

Landkreditt Bank AS startet sin virksomhet 2. september 2002. De er en forretningsbank eid 100 prosent av kredittforeningen (og morselskapet) Landkreditt, og yter alle typer banktjenester til alle slags kunder. I utlånstallene fra Landkreditt Bank ligger også utlån til samvirkebedriftene.

8.6 Innsatsfaktorer sett i relasjon til produksjon

I figur 8.4 er volumindeksene for fem ulike kostnads- og inntektsposter i totalkalkylen presentert samlet. Indeksen for rentekostnader på lånt kapital er fremkommet ved først å deflatere nominelle rentekostnadene til 1985-kroner, og deretter regne om disse verdiene til indekstall.

Figur 8.4 Produksjon og innsatsfaktorer i jordbruket. Volumutvikling. Indeks

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket 2009.

Arbeidsforbruket og kapitalslitet synker fortsatt, som det har gjort gjennom hele perioden fra 1985, mens ikke-varige produksjonsmidler har vært tilnærmet stabilt. Kurvene viser at samlet produksjon er ganske stabilt i perioden etter 1985, men det er en tydelig økning til 2008. Figur 8.4 antyder en økende produktivitet i jordbruket, med et nokså stabilt produksjonsvolum og et avtagende kostnadsvolum over flere år.

9 Priser

I dette kapitlet tar en for seg prisutviklingen for viktige jordbruksprodukter og matvarer. En har også sammenlignet med andre forbruksvarer og tjenester, i tillegg foretatt en prissammenligning med noen andre europeiske land.

Utvikling i konsumprisindeksen for matvarer er vist i tabell 9.1. Figurene 9.1 til 9.11 viser utviklingen i produsent-, engros- og forbrukerpriser i perioden 1995–2008 for noen av de viktigste jordbruksproduktene. For egg har en også lagt inn avtalepris/målpris. Figurene viser utviklingen i enhetspriser for de forskjellige produktene.

Forbrukerprisene er hentet fra Statistisk Sentralbyrå sine registreringer på konsumprisindeksen, mens engrosprisene er hentet fra flere kilder. Når det gjelder konsumprisindeksen til Statistisk Sentralbyrå, så endret de metode fra og med august 2005. Indeksen for matvarer og alkoholfrie drikkevarer blir fra dette tidspunkt basert på strekkodedata fra over 14 000 varer, noe som skal gi en forbedret delindeks. Dette innebærer at prisindeksene for rundt 250 representantvarer ikke lenger blir videreført. For å få sammenlignbare prisindekser før og etter omleggingen har en enten kjedet direkte på gamle representantvarer eller på indeksen for en hel gruppe. Som eksempel på det første kan vi nevne smør, mens svinekjøtt er eksempel på det siste. For grønnsaker er engrosprisene beregnet på grunnlag av Statens Landbruksforvaltning sine registreringer gjennom året. For disse produktene finnes bare engrospriser for salg fra førstehåndsgrossist til distribusjonsgrossist, ikke for salg til detaljist. For melk og melkeprodukter, kjøtt og egg har en hentet engrosprisene fra 1980 og senere fra NILFs løpende prisundersøkelser.

Produsentprisene er hentet fra totalkalkylen for jordbruket. For planteproduktene er dette avlingsårspriser. Dette forklarer en del av avviket i forhold til de registrerte forbrukerprisene. For hagebruksprodukter og poteter kan både produsent- og forbrukerprisene variere mye fra år til år etter størrelsen på produksjon og etterspørsel. Engros- og produsentprisene er eksklusive merverdiavgift, mens forbrukerprisene er inklusive merverdiavgift. I den forbindelse bør det nevnes at merverdiavgiftssatsen på matvarer ble satt ned fra 24 til 12 prosent fra 01.07.2001, videre redusert til 11 prosent fra 01.01.2005, men økt til 13 prosent fra 01.01.2006, og til 14 prosent fra 01.01.2007.

Det tidligere pris- og markedsreguleringssystemet for jordbruksvarer var tilpasset et kvantitativt importvern. Gjennomføringen av WTO-avtalen med overgang til tollvern, medførte endringer i pris- og markedsreguleringssystemene. Jordbruksavtalens priser fikk funksjon av å være målpriser. Samtidig skulle de gi tilstrekkelig fleksibilitet til riktig prisfastsetting avhengig av markedssituasjonen. Fra 01.07.1995 ble det etablert et system med målpriser for melk- og melkeprodukter, kjøtt, egg, frukt, grønnsaker og poteter, og korn fra 01.07.2001. Målprisene er de priser jordbruket reelt skal kunne oppnå som gjennomsnitt for året, ut fra balanserte markedsforhold og fastsatt importvern. Prisfastsettelsen gjennom målprissystemet er et hovedvirkemiddel for å regulere jordbruksvaremarkedene. Målprisene er knyttet til representantvarer, i hovedsak de samme som tidligere fikk fastsatt avtalepriser. Dersom prisene på representantvarene oversti-

ger målprisen med mer enn 10 prosent to uker på rad (12 prosent for grøntsektoren), iverksettes tiltak for å bringe prisene ned til målprisenivå. Det kan også iverksettes tiltak dersom det ser ut til at gjennomsnittsprisen for avtaleåret overstiger målprisen. For korn er det en øvre prisgrense på inntil 10 prosent over målpris.

Målprisene er lagt på engrosnivå og er eksklusive merverdiavgift. Mål-/avtaleprisen gjelder for avtaleåret. Siden 1994 har avtaleåret vært fra 1/7 til 30/6 året etter. Engrosprisene i figurene er gjennomsnittspriser for kalenderåret. For at målprisene skal kunne sammenlignes med engrosprisene har en beregnet gjennomsnittlig målpris/avtalepris for kalenderåret.

Tallene som ligger til grunn for figurene finnes i del II kapittel 14 tabell 14a–c.

9.1 Prissammenligninger og matvarenes andel av forbruket

Tabell 9.1 viser prisutviklingen for matvarer ved konsumprisutviklingen fra Statistisk sentralbyrå. Tabellen viser at mens matvareprisene økte med 17,3 prosent fra 1998 til 2008, økte konsumprisindeksen med 23,1 prosent i perioden.

Tabell 9.1 Konsumprisindeksen for matvarer og totalt. 1998 = 100

	1999	2001	2003	2006	2007	2008
Kjøtt	102,7	101,8	102,8	105,0	107,9	111,9
Fisk	106,8	113,5	114,6	117,4	119,1	124,0
Melk, ost og egg	101,3	98,3	101,0	109,9	115,0	123,8
Oljer og fett	103,2	103,2	110,7	122,0	127,2	141,8
Brød og kornprodukter	102,5	100,4	102,7	106,3	109,9	117,7
Frukt	103,7	108,7	103,6	110,2	108,4	107,0
Grønnsaker, inkl. poteter	104,4	104,3	112,3	119,6	122,7	123,1
Sukker, sjokolade, andre sukkervarer	104,4	107,1	109,6	113,4	114,4	117,3
Andre matvarer	103,7	102,4	98,5	101,8	104,1	109,8
Kaffe, te og kakao	92,8	87,2	77,8	82,7	85,8	87,3
Mineralvann, leskedrikker og juice	104,2	107,9	112,9	120,4	126,1	131,2
Matvarer i alt	103,2	103,0	104,8	109,8	112,5	117,3
Årlig prosentvis endring		-1,9	+3,5	+1,4	+2,7	+4,8
Konsumpris, indeks total	102,3	108,7	112,8	117,7	118,6	123,1
Årlig prosentvis endring		+3,0	+2,5	+2,6	+0,9	+4,5

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Fra 1999 til 2008 er det olje/fett og mineralvann/leskedrikker/juice som har stegget mest med hhv. 38,6 og 27,0 prosentpoeng. Gruppen kaffe, te og kakao er den eneste varegruppen som har hatt prisnedgang, med 5,5 prosentpoeng etter 1999. Fra 2007 til 2008 økte gruppen oljer og fett med 14,6 prosentpoeng og gruppen melk, ost og egg med 8,8 prosentpoeng.

Tabell 9.2 viser sammensetningen av forbruket i husholdningene i prosent basert på løpende priser. De største postene utgjøres av bolig, lys og brensel foran transport. Matvarenes andel i 2007 utgjorde 11,3 prosent som er identisk med 2006.

Tabell 9.2 Utgift per husholdning og år etter vare- og tjenestegruppe. Prosent

	1999	2001	2003	2005	2006	2007
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	11,7	11,4	11,5	11,7	11,3	11,3
Alkoholdrikker og tobakk	3,1	2,9	2,9	3,1	2,8	2,7
Klær og skotøy	5,9	5,9	5,3	5,6	5,4	5,4
Bolig, lys og brensel	24,8	25,1	26,7	26,2	28,4	29,2
Møbler og husholdningsartikler	6,2	6,6	7,0	6,5	6,2	6,3
Helsepleie	3,1	2,9	2,8	3,0	2,9	2,8
Transport	19,0	19,5	17,3	18,1	18,4	18,2
Post- og teletjenester	2,5	2,2	2,5	2,6	2,5	2,1
Kultur og fritid	12,3	12,5	12,6	12,3	12,0	12,0
Utdanning	1,1	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Restaurant- og hoteltjenester	4,1	4,0	3,9	3,8	3,6	3,6
Andre varer og tjenester	6,2	6,6	7,2	6,7	6,1	6,1
I alt	100,0	99,9	100,0	99,9	99,9	100,0
Tallet på husholdninger	1 193	3 368	3 279	3 376	3 238	3 170
Personer per husholdning	2,13	2,21	2,18	2,21	2,22	2,21

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Forbruksundersøkelsen 2007.

Tabell 9.3 nedenfor viser prisnivået i 2006 for diverse matvarer, drikkevarer og tobakk i noen utvalgte europeiske land, målt i indekser. En fullstendig matvareundersøkelse ble gjennomført både i 2003 og 2006. Tallene i Resultatkontrollen 2004 og 2005 har vært fremskrevne 2003-tall, mens vi i år har nye 2006-tall. Vi ser at prisnivået i Norge på matvarer er 56 prosent høyere enn hva som er gjennomsnittet i EU-25. Norge har et høyere prisnivå enn Sverige, Danmark og Finland på alle varer i tabellen, med unntak av fisk og alkoholfrie drikkevarer i Danmark. Island har et høyere prisnivå enn Norge på varegruppene matvarer totalt, brød og kornprodukter, kjøtt, frukt, grønnsaker og potet og alkoholfrie drikkevarer, men lavere prisnivå på resten av varene.

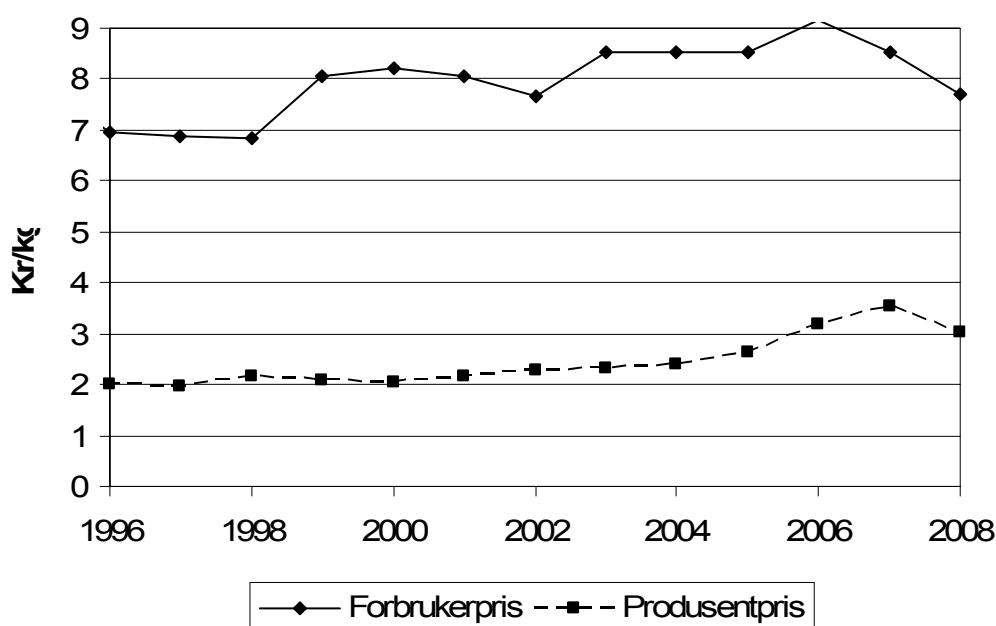
Tabell 9.3 Prisnivåindekser for matvarer, drikkevarer og tobakk i utvalgte land. 2006.
EU25 = 100

	Norge	Sverige	Danmark	Finland	Island	Tyskland	Polen
Matvarer	156	117	137	118	160	104	64
Brød og kornprodukter	161	129	147	139	184	106	59
Kjøtt	175	128	144	115	183	114	51
Fisk	127	108	137	110	112	120	67
Melk, ost og egg	160	105	116	110	149	87	67
Matoljer og -fett	156	118	135	118	139	88	83
Frukt, grønnsaker og potet	139	120	126	120	150	113	68
Andre matvarer	163	114	161	113	160	98	83
Alkoholfrie drikkevarer	160	118	169	132	176	102	84
Alkoholholdige drikkevarer	226	144	127	169	225	81	91
Tobakk	228	119	115	108	174	119	44

Kilde: Eurostat

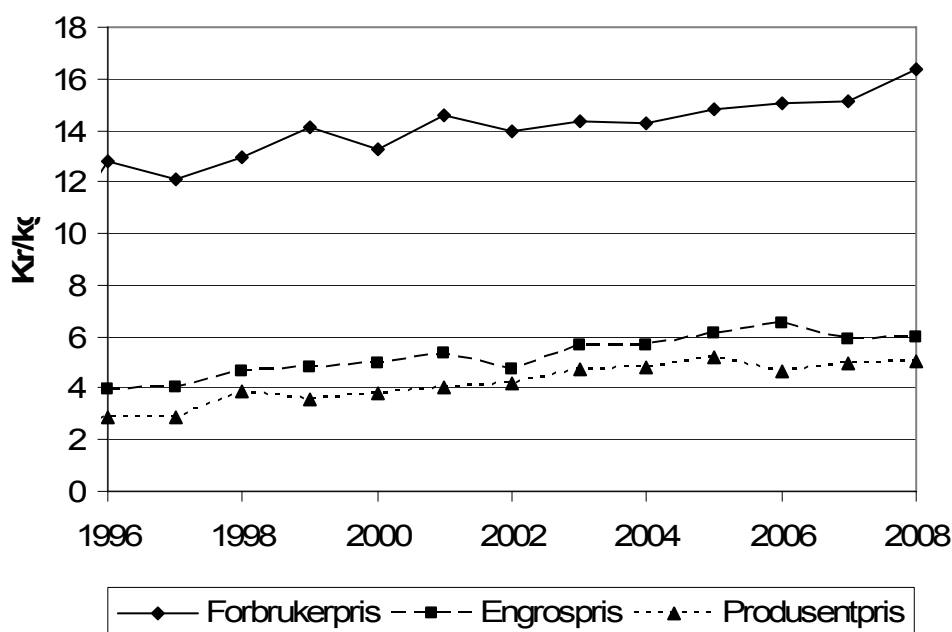
9.2 Poteter og grønnsaker

Forbrukerprisene på kalenderårsnivå blir faseforskjøvet i forhold til produsent- og engrosprisene på avlingsårsnivå, noe som resulterer i at priskurvene vil avvike noe fra hverandre. Engrosprisene, som gjelder prisene fra førstehåndsgrossist til distribusjonsgrossist, samsvarer imidlertid ganske godt med produsentprisene. Figur 9.1 viser at forbrukerprisen på poteter har vært relativt stabil siden 2003. Den hadde toppnotering på 9,14 kr/kg i 2006, men falt tilbake til 7,71 kr/kg i 2008. I samme tidsrom gikk produsentprisen ned fra 3,19 kr/kg til 3,03 kr/kg.

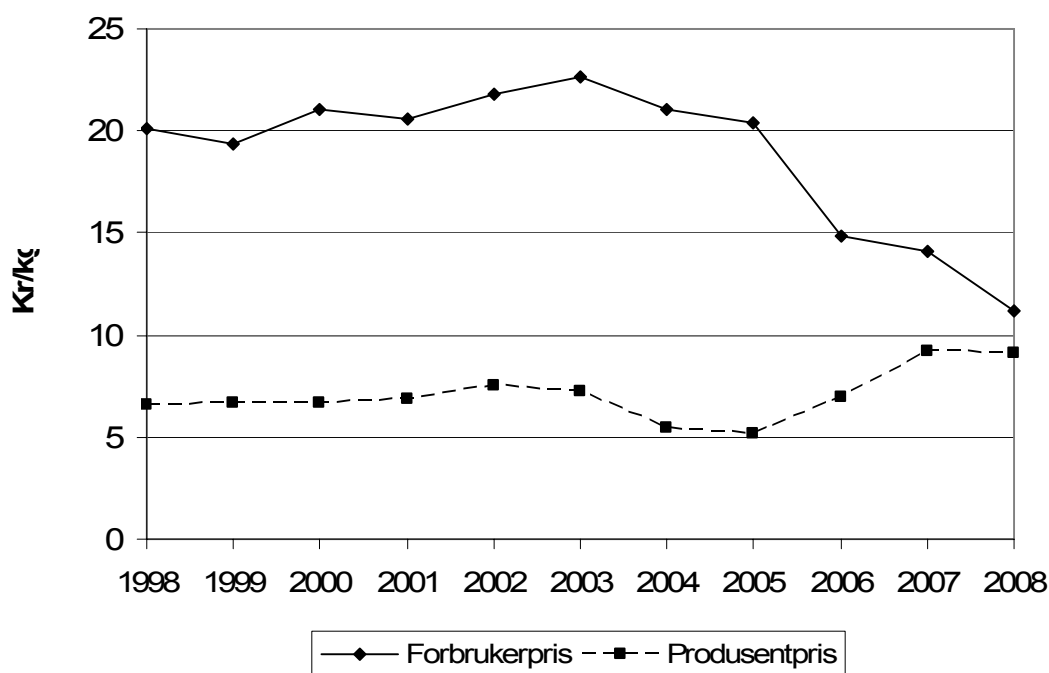

Figur 9.1 Utvikling i forbruker- og produsentpriser for poteter. Kr/kg

Prisutviklingen på gulrot og blomkål er vist i figur 9.2 og 9.3. Forbrukerprisene for gulrot har vist en stigende trend siden 2002, og nådde i 2008 sitt høyeste nivå med 16,36 kr/kg. For blomkål har det vært et stabilt prisnivå rundt 20 kr/kg fram til 2006, da prisen ble redusert, og den falt videre til 11,15 kr/kg i 2008. Dette har sammenheng med endringer i grunnlaget for SSB's indekser. For å beregne forbrukerpris på gulrot har vi fra og med 2005 benyttet konsumprisindeksen for «rotgrønnsaker», og for blomkål benyttet vi indeksen for «kål». Produsentprisen for gulrot falt fra 2005 til 2006, men har deretter økt noe igjen til 5,02 kr/kg i 2008. For blomkål har produsentprisen økt fra 5,21 kr/kg i 2005 til 9,11kr/kg i 2008. Engrosprisen på gulrot har samme utvikling som produsentprisen, og økte i 2008 med 1,9 prosent.

Figur 9.2 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for gulrot. Kr/kg

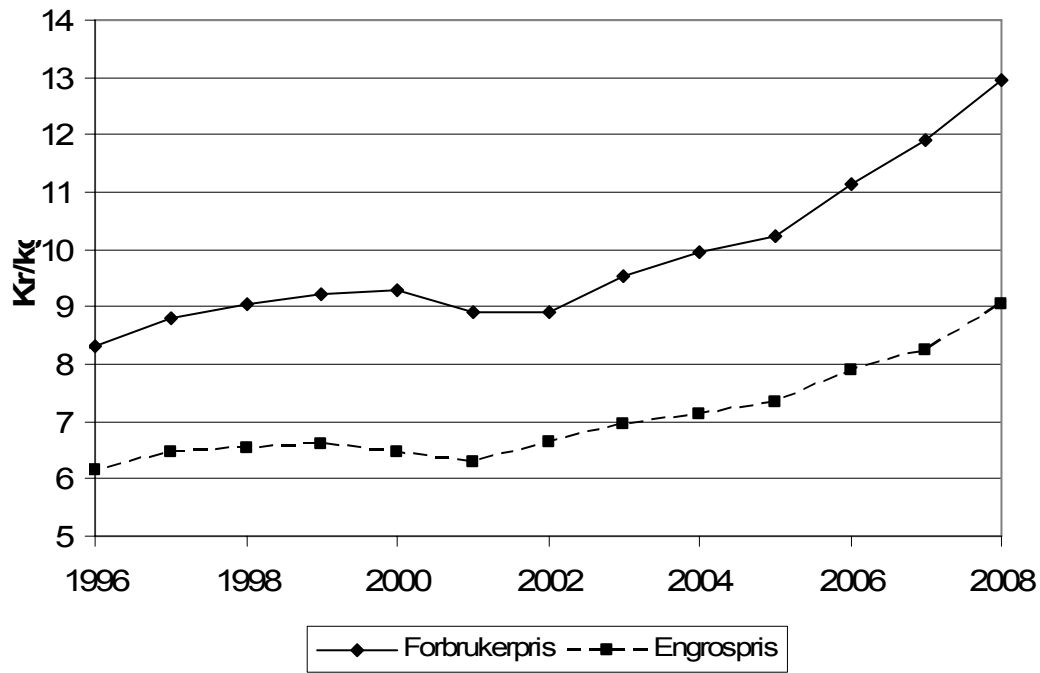
Figur 9.3 Utvikling i forbruker- og produsentpriser for blomkål. Kr/kg

9.3 Melk og melkeprodukter

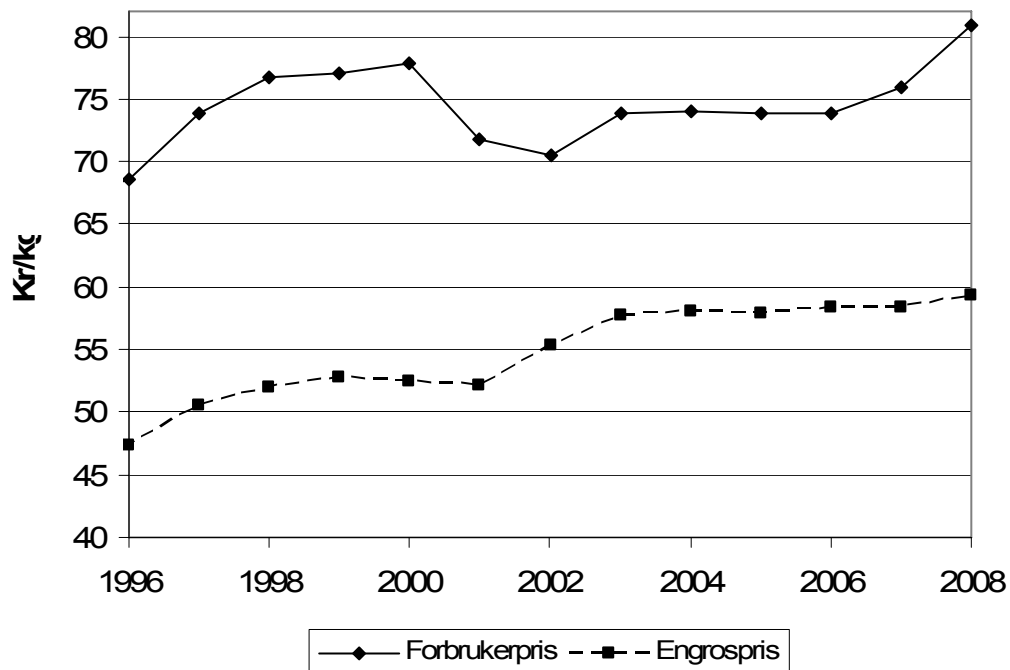
Prisutviklingen mellom 1996 og 2008 må sees på bakgrunn av flere endringer i merverdiavgiftssatsen for matvarer. Størst endring fant sted fra 1.7.2001 da satsen ble redusert fra 24 prosent til 12 prosent. Den ble redusert med ytterligere ett prosentpoeng til 11 prosent fra 1.1.2005. Deretter har den blitt økt i to omganger, til 13 prosent fra 1.1.2006 og sist fra 1.1.2007 til 14 prosent.

Tidligere undersøkelser ved NILF har vist at det er godt samsvar mellom endringer i subsidiene og virkningen på prisene når det gjelder både engros- og forbrukerprisene for konsummelk. For de andre produktene som var med i undersøkelsen (ost, smør og kjøtt), var det en mer variabel sammenheng mellom endringer i subsidier og priser, selv om det også for disse produktene i hovedtrekk kan påvises en klar samsvarende utvikling.

Figur 9.4 til 9.7 viser utviklingen i forbruker – og engrospriser for lettmelk, Norvegia, Gudbrandsdalsost og smør i perioden 1996 til 2008. Forbrukerprisen på lettmelk og fløte økte med 8,8 prosent i 2008, mens ost og smør økte med hhv. 6,4 og 10,8 prosent. Forbrukerprisen på lettmelk er fra og med 2005 beregnet vha konsumprisindeksen for «melk», mens både Norvegia og Gudbrandsdalsost er beregnet vha indeksen for «ost». Referansevaren for smør er 1/2 kilo meierismør, og forbrukerprisen de tre siste årene er beregnet vha konsumprisindeksen for «smør». Når det gjelder engrosprisene, så var det størst økning på lettmelk med 9,3 prosent. For Norvegia, Gudbrandsdalsost og smør steg engrosprisene hhv. 1,7, 5,5 og 5,9 prosent.

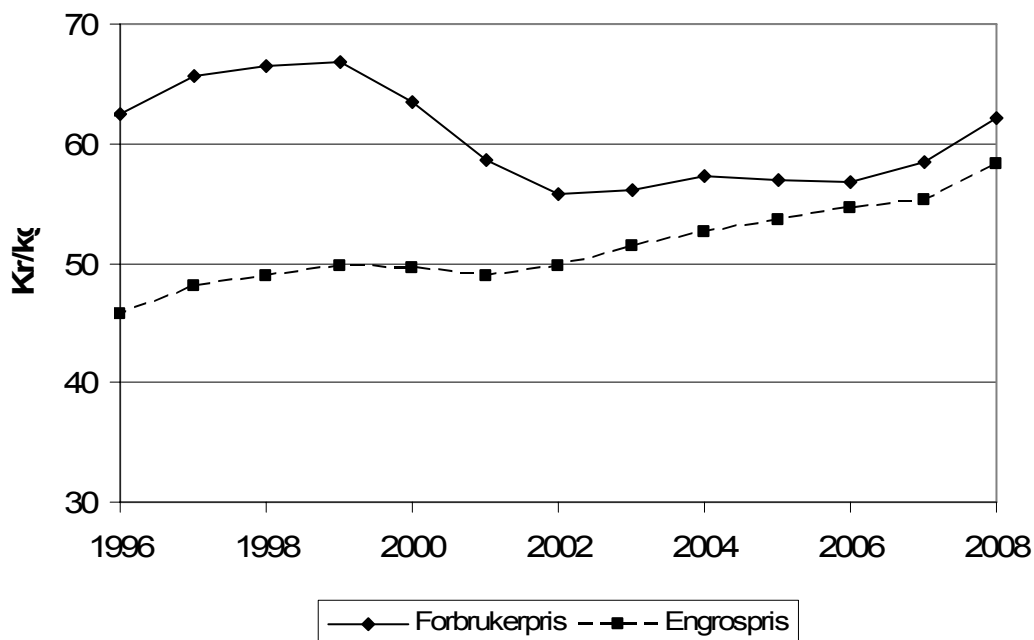

Figur 9.4 Utvikling i forbruker- og engrospriser for lettmelk. Kr/l

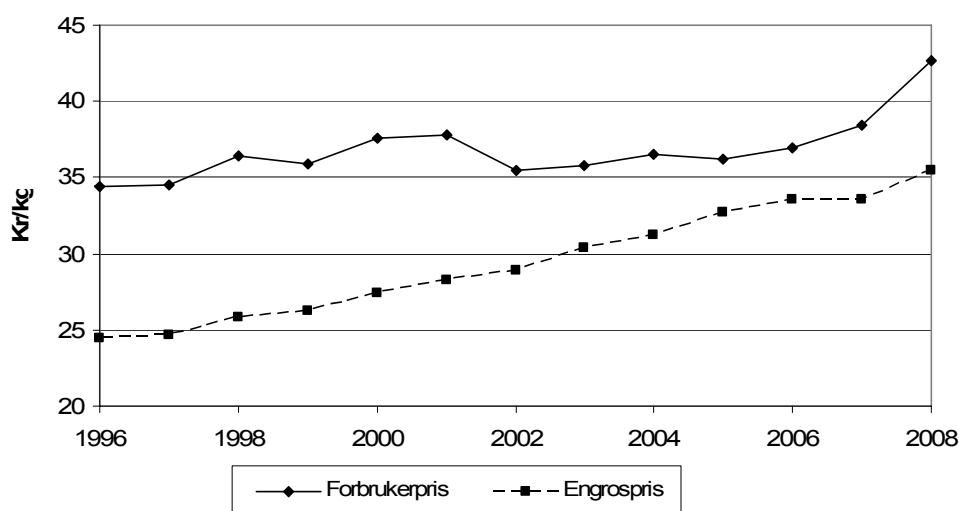

Figur 9.5 Utvikling i forbruker- og engrospris for Norge. Kr/kg

Figurene viser at engros- og forbrukerprisene for den enkelte vare har hatt svært lik utvikling, men i 2007 økte forbrukerprisene noe mer blant annet på grunn av økt merverdiavgift. Tidligere har en sett forbrukerprisen på melk og ost bli redusert som følge av redusert merverdiavgift i 2001. Senere har de økt litt igjen dels på grunn av økt merverdiavgift og økning i engrosprisene.

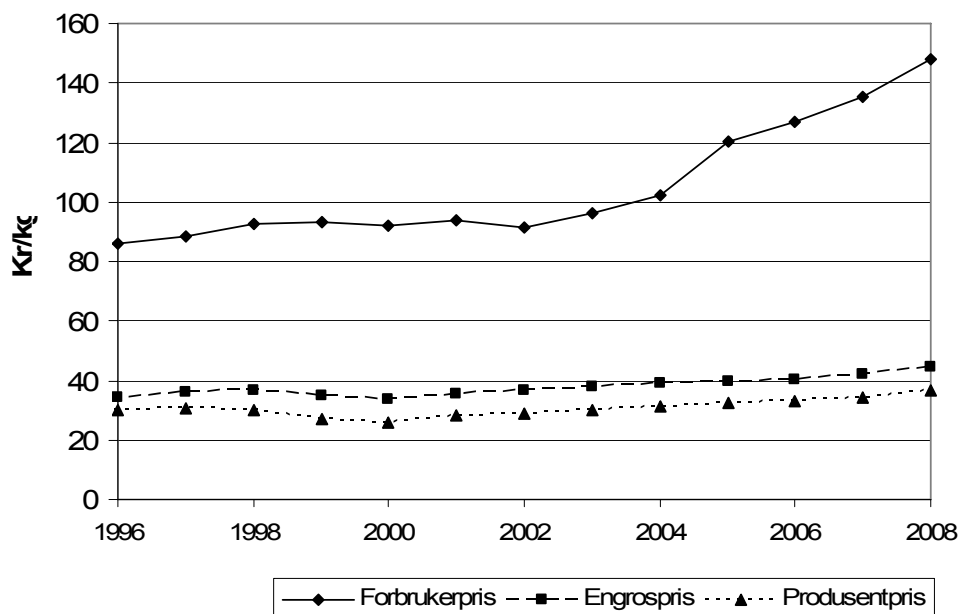
Figur 9.6 Utvikling i forbruker- og engrospris for Gudbrandsdalsost. Kr/ kg

Figur 9.7 Utvikling i forbruker- og engrospris for smør. Kr/ kg

9.4 Storfekjøtt

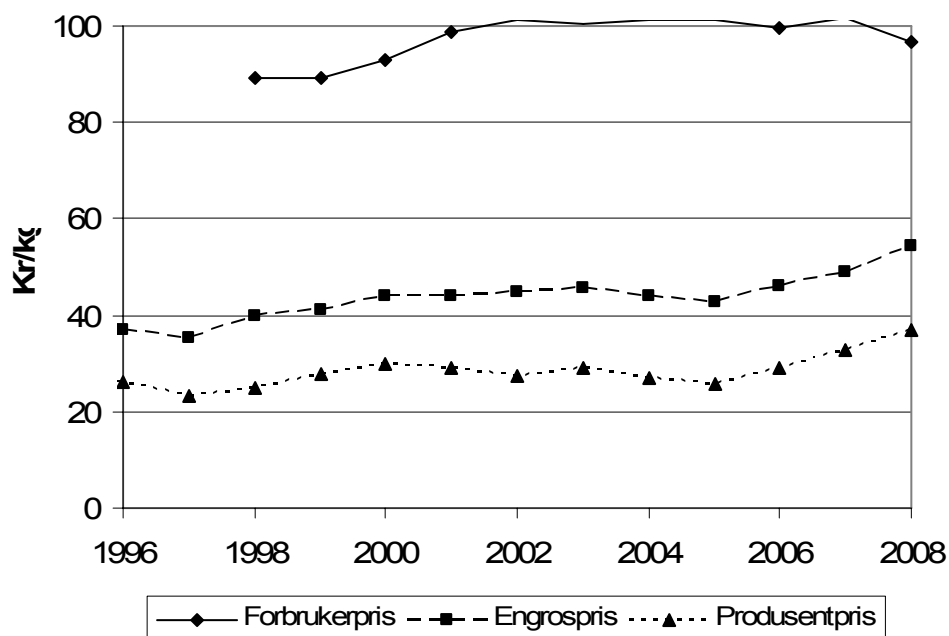
Figur 9.8 viser prisutviklingen for storfekjøtt. Forbrukerprisene økte med 9,4 prosent fra 2007 til 2008. Her var referansevaren tidligere gjennomsnittlig pris på mellommørbrad, høyrygg og bibringe av okse. Fra 2005 benyttes konsumprisindeksen for storfekjøtt. Økningen i forbrukerprisen er større enn økningen i engrosleddet, som var 5,4 prosent. For kjøttdeig steg forbrukerprisen 2,7 prosent fra 2007 til 2008. Produsentprisene økte 6,4 prosent.

Figur 9.8 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for storfekjøtt. Kr/kg

9.5 Sauekjøtt

I figur 9.9 ser vi prisutviklingen for sauekjøtt. Fra 2007 til 2008 falt forbrukerprisene 4,8 prosent, samtidig som engrosprisen økte med 10,9 prosent, og produsentprisen økte med 12,9 prosent. Statistisk Sentralbyrå endret i 1999 basisår fra 1979 til 1998, noe som medfører at vi for noen produkter, blant annet sauekjøtt, får brudd i serien mellom 1997 og 1998. Referansevaren er her «lammestek», og forbrukerprisene de to siste årene er beregnet ut fra konsumprisindeksen for «sau, lam».

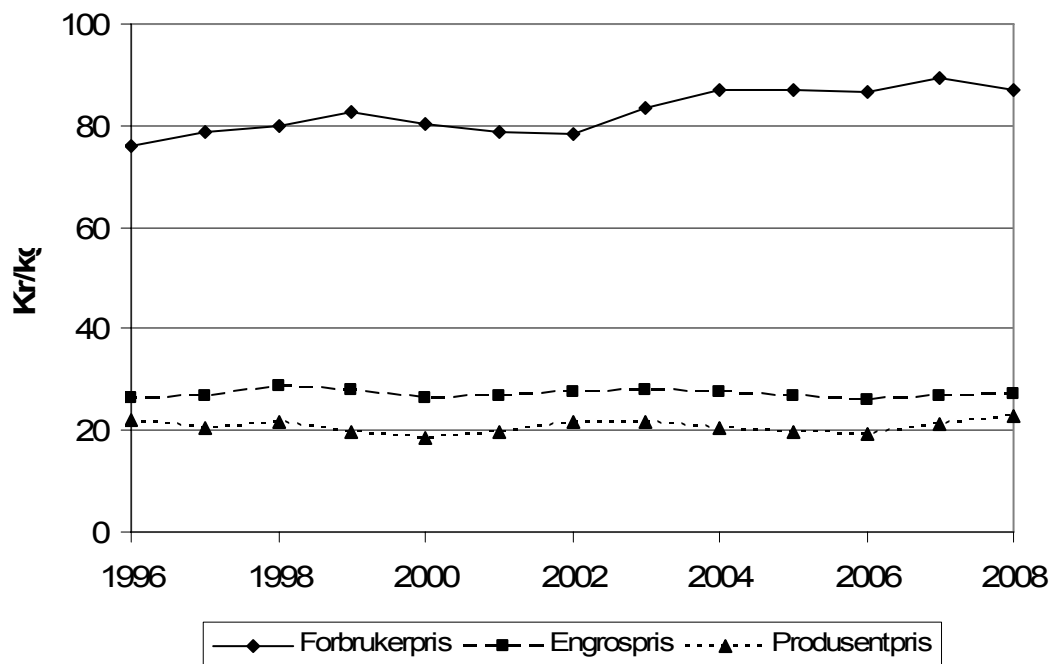

Figur 9.9 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for sauekjøtt. Kr/kg

9.6 Svinekjøtt

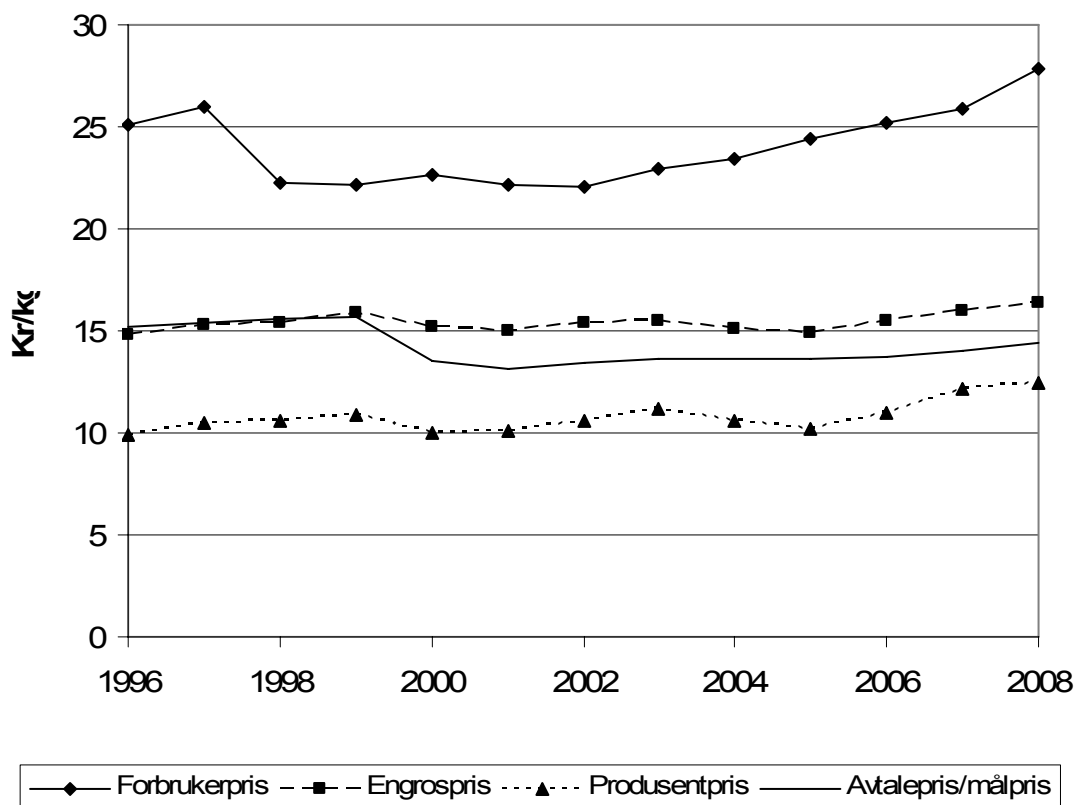
Prisutviklingen for svinekjøtt er vist i figur 9.10. Fra 2007 til 2008 falt forbrukerprisen med 2,6 prosent. Engrosprisene steg derimot 1,5 prosent. Produsentprisene steg 7,3 prosent. Referansevaren er her gjennomsnittlig pris på skinkestek, koteletter og sideflesk, og forbrukerprisen fra og med 2005 er beregnet vha konsumprisindeksen for «svin». Ny og gammel indeksserie ble kjedet på indeksen for ferskt kjøtt og flesk.

Figur 9.10 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser for svinekjøtt. Kr/kg

9.7 Egg

Figur 9.11 viser utviklingen i de ulike prisene på egg. Forbrukerprisen økte med 7,6 prosent fra 2007 til 2008. Samtidig økte engrosprisen med 2,3 prosent mens produsentprisen gikk opp med 2,1 prosent. Målprisen økte med 3,0 prosent fra 2007 til 2008.

Figur 9.11 Utvikling i forbruker-, engros- og produsentpriser, samt avtalepriser/ målpriser for egg. Kr/kg

10 Likestilling

Likestilling vil naturlig gå inn i flere emner. Vi viser til kapitlene 5.4 Utviklingen i arbeidsforbruket i jordbruket, 5.6 Eiendomsoverdragelse og rekruttering og 5.7 Bygdeutvikling. I kapitlene 7.4 om alminnelig inntekt og 7.5 om levekår og økonomi tas inntekt til henholdsvis bruker og ektefelle/ samboer pluss bruker opp, uten et direkte kjønnsperspektiv. I dette kapitlet går en nærmere inn på brukere, eiere, arbeidsinnsats og inntekt i forhold til kjønn.

10.1 Brukere og sysselsetting i jordbruket etter kjønn

Tabell 10.1 viser utviklingen i antall brukere, både for menn og kvinner. Andelen kvinnelige brukere har stort sett vært økende fra 1979 til 2008, selv om kvinneandelen har vært lavere i enkelte år.

Tabell 10.1 Personlige brukere fordelt på kjønn

	1979	1989	1999	2003	2007	2008*
Menn	115 375	89 267	60 914	48 980	40 389	39 173
%	92,7	90,5	87,1	87,0	86,0	85,8
Kvinner	9 033	9 343	9 045	7 328	6 550	6 493
%	7,3	9,5	12,9	13,0	14,0	14,2
<i>I alt</i>	<i>124 408</i>	<i>98 610</i>	<i>69 959</i>	<i>56 308</i>	<i>46 939</i>	<i>45 666</i>

* Foreløpige tall. For fylkesvis fordeling se del II tabell 14.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, den beregna totalpopulasjonen i 2003, 2007 og 2008.

Tabell 10.2 viser at kvinneandelen av personlige brukere økte for alle fylker fra 1979 til 1999. Etter 1999 har fylkene hatt litt ulik utvikling, men det er kun i Nordland at kvinneandelen har blitt redusert fra 2007 til 2008.

Tabell 10.2 Andelen personlige brukere som er kvinner, i hvert fylke. Prosent

	1979	1989	1999	2007	2008*
Østfold	6,2	8,6	11,9	12,5	13,0
Akershus og Oslo	7,3	10,2	11,7	13,0	13,1
Hedmark	8,4	12,3	14,1	13,4	13,7
Oppland	6,8	8,9	12,3	13,1	13,2
Buskerud	8,5	11,0	13,7	15,0	15,1
Vestfold	5,2	7,3	10,5	10,7	10,9
Telemark	9,2	12,9	16,4	14,6	14,9
Aust-Agder	7,7	9,3	14,2	14,0	14,1
Vest-Agder	9,1	9,4	12,2	14,6	15,0
Rogaland	3,6	5,5	11,0	13,9	14,2
Hordaland	7,4	8,3	13,3	14,9	15,3
Sogn og Fjordane	7,7	9,9	14,5	15,1	15,3
Møre og Romsdal	6,8	8,6	13,6	15,6	15,7
Sør-Trøndelag	5,7	8,3	9,8	12,1	12,3
Nord-Trøndelag	5,2	7,6	9,8	12,5	12,9
Nordland	7,6	10,7	15,7	16,2	16,1
Troms	11,2	13,1	17,9	18,0	19,4
Finnmark	15,3	18,7	21,1	21,3	22,7
<i>Landet</i>	<i>7,3</i>	<i>9,5</i>	<i>12,9</i>	<i>14,0</i>	<i>14,2</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og den beregna totalpopulasjonen i 2007 og 2008.

Tabell 10.3 viser at kvinner generelt driver mindre bruk enn menn. For alle år er hovedregelen at kvinneandelen er synkende med økende arealgrupper. Fra 1999 til 2008 har kvinneandelen økt for alle størrelsesgrupper unntatt de med over 800 dekar.

Tabell 10.3 Andelen personlige brukere som er kvinner, etter arealgrupper. Prosent

Arealgruppe, dekar	1979	1989	1999	2 007	2 008
< 100 ¹⁾	8,6	11,4	16,2	17,5	17,8
100 – 199	3,2	6,3	11,8	14,6	14,9
200 – 299	3,2	6,3	9,3	12,4	12,7
300 – 499	2,6	5,5	8,1	9,9	10,3
500 – 799	4,1	6,5	6,0	8,6	9,1
≥ 800	2,8	6,7	6,3	4,2	4,4
<i>Alle brukere</i>	<i>7,3</i>	<i>8,5</i>	<i>12,9</i>	<i>14,0</i>	<i>14,2</i>

* Foreløpige tall

1) Til og med 1999 gjeldet tallene størrelsesgruppen 5–100 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstillingene 1979, 1989 og 1999, og den beregna totalpopulasjonen i 2007 og 2008. For fylkesvis fordeling se del II tabell 15.

Tabell 10.4 nedenfor viser alder på kvinner som er aktive bønder. Kvinner som driver gård, er gjennomgående litt yngre enn menn. Det gjelder både for store og små gardsbruk og i de fleste fylker. Gjennomsnittsalderen for menn er to år høyere enn for kvinner i 2008.

Tabell 10.4 Aldersfordeling for brukere 2008. Prosent

Aldersgruppe	< 30	30–39	40–49	50–59	60–69	> 70	Gj.snittsalder, år
Menn	3,3	15,3	29,3	30,9	18,9	2,3	49,9
Kvinner	4,3	22,2	31,8	22,1	16,9	2,7	47,8

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjonen 2008.

10.2 Eiere etter kjønn og eiendomsoverdragelser

Eier av en landbrukseiendom kan bruke eiendommen selv eller leie den ut til en annen som driver eiendommen. På den annen side kan én og samme bruker drive flere landbrukseiendommer, både egne og andres, sammen som én jordbruksbedrift. Det er langt flere landbrukseiendommer enn jordbruksbedrifter og brukere.

Tabell 10.5 nedenfor viser gardsoverdragelser i 2007. Den gjelder alle typer overdragelser, både av odelseiendommer og andre. Av de som overdro eiendom i denne perioden var knapt 62 prosent av eierne menn og 35 prosent kvinner. Av de som overtok var vel 60 prosent menn og 35,5 prosent kvinner. Av de tidligere eierne var 3,3 prosent upersonlige, og 4,1 prosent av de som overtok var upersonlige.

Blant de gamle eierne var kvinneandelen lavest i Østfold og høyest i Troms og Finnmark. Blant nye eiere var andelen kvinner høyest i Finnmark med over 40 prosent, mens Rogaland hadde den laveste andelen med 30,8 prosent. Sammenlignet med 2006 er det en økning på 0,3 prosentpoeng blant kvinnelige selgere av landbrukseiendommer. Andelen nye kvinnelige eiere har gått ned med 1,8 prosentpoeng fra i fjor. Når det gjelder upersonlige eiere var 1,2 prosent av selgerne og 0,5 prosent av kjøperne upersonlige i 2006.³²

Tabell 10.5 Eiendomsoverdragelser i 2007. Andelen eiere som er menn, kvinner og upersonlige før og etter overdragelsen. Prosent

	Forrige eier			Ny eier		
	Mann	Kvinne	Upersonlig	Mann	Kvinne	Upersonlig
Østfold	67,0	27,8	5,1	54,2	37,4	8,4
Akershus og Oslo	60,5	33,7	5,8	58,7	34,9	6,4
Hedmark	58,6	37,0	4,5	60,5	34,0	5,5
Oppland	61,6	34,3	4,1	62,9	33,3	3,8
Buskerud	64,5	33,3	2,2	57,9	38,0	4,1
Vestfold	64,7	29,9	5,4	62,3	32,8	4,9
Telemark	63,4	34,6	2,0	60,2	37,2	2,6
Aust-Agder	58,6	38,6	2,8	64,5	32,7	2,8
Vest-Agder	58,9	36,4	4,7	59,5	37,8	2,6
Rogaland	69,1	28,2	2,7	62,9	30,8	6,4
Hordaland	65,7	32,3	2,0	59,4	36,0	4,5
Sogn og Fjordane	64,3	33,7	1,9	58,1	37,6	4,3
Møre og Romsdal	63,8	33,2	3,0	55,9	38,0	6,1
Sør-Trøndelag	62,8	35,0	2,2	61,0	35,6	3,4
Nord-Trøndelag	67,8	30,4	1,8	64,7	32,4	2,9
Nordland	55,3	40,4	4,2	60,4	36,7	2,9
Troms	56,0	42,0	2,1	62,8	36,5	0,8
Finnmark	48,7	48,1	3,2	57,2	40,6	2,1
Landet	61,7	35,1	3,3	60,3	35,5	4,1

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Landbrukseiendommer 2007. Tinglyste omsetninger, alle omsetninger.

For overdragelser med odell, det vil si at gården overdras innen familien, har jordbrukstellingene tall for flere tiår tilbake. Etter 1970 har andelen av kvinner i hovedtrekk økt i alle landsdeler. Blant aktive brukere som overtok familieeiendommen før 1969 var kvinneandelen på 9 prosent, i perioden fra 1990 til 1994 på 17 prosent og i perioden fra 1995 til 1999 på 22 prosent. I den siste perioden hadde Finnmark og i Aust-Agder den høyeste andelen kvinner. Færrest kvinner med odelsrett overtok i

³² Her er det benyttet ulike datakilder i 2006 og 2007, så tallene vil ikke være helt sammenlignbare. Tinglyste omsetninger og eieropplysninger fra GAB for 2007, og landbruksregisteret for 2006.

Vestfold og Møre og Romsdal. (Tallene gjelder for gardsbruk som var i drift 1999 og var oppgavepliktige i jordbrukstellinga.)

Tabell 10.6 viser at kvinneandelen øker fra en tidsperiode til den neste for alle størrelsesgrupper med unntak for de aller største brukene på over 500 dekar. Kvinner overtar i større utstrekning mindre gardsbruk. I alle periodene avtar kvinneandelen med økende bruksstørrelse opptil 500 dekar.

Tabell 10.6 Andelen av kvinner som overtar gardsbruk med odell. Prosent

Arealgruppe, dekar	-1969	1970-79	1980-89	1990-94	1995-99
5 - 50	10	13	17	20	24
50 - 100	8	13	16	19	24
100 - 200	9	12	15	16	22
200 - 300	9	10	11	14	20
300 - 500	9	9	11	12	17
≥ 500	5	10	8	15	13

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Jordbrukstellinga 1999.

Tabell 10.7 viser aldersfordeling for nye eiere på landbrukseiendommer i 2007. For menn var det vanligst å overta gård mellom 30-49 år, og 48 prosent av de nye mannlige eierne var i denne aldersgruppa. For nye kvinnelige eiere var det en relativt jevn fordeling mellom alle aldersgrupper, med unntak av den yngste gruppen, hvor det var bare 6,8 prosent av de nye eierne. Det var færre kvinner enn menn som var under 50 år ved overtakelse, og hele 23,1 prosent av kvinnene var over 70 år når de overtok eiendommen i 2007. Dette gav en gjennomsnittsalder for kvinnelige nye eiere på nesten 55,2 år, noe som er vel 8 år mer enn for mennene. Det er i mange sammenhenger påpekt at gardooverdragelser til kvinner ofte gjelder enker som eier garden i en overgangsperiode.

Tabell 10.7 viser at gjennomsnittsalderen for mannlige eiere var 3,9 år mindre enn for kvinner som eide gardsbruk i 2007. For menn er gjennomsnittsalderen for brukerne (jfr. tab 10.4) 5,6 år lavere enn for alle mannlige eiere. Kvinnelige brukere (jfr. tab 10.4) er i gjennomsnitt 11,6 år yngre enn alle kvinnelige eiere. Det synes derfor som kvinner i mindre grad overtar gardsbruk for selv å drive jordbruk over tid. De eldre kvinnene som overtar gard, dominerer derved ikke statistikken over brukere i særlig grad.

Tabell 10.7 Aldersfordeling for nye eiere i 2007 og for alle eiere i 2007. Prosentandeler

		Aldersgruppe						Gjennom- snittsalder, år
		< 30	30-39	40-49	50-59	60-69	> 70	
Nye eiere	Menn	11,3	23,4	25,1	20,8	12,3	7,0	46,9
	Kvinner	6,8	16,5	17,4	18,9	17,3	23,1	55,2
Alle eiere	Menn	2,2	10,7	21,6	27,2	22,5	15,9	55,5
	Kvinner	2,0	9,9	17,2	21,1	22,2	27,6	59,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Landbruksregisteret desember 2007, alle omsetninger 2007.

10.3 Driftsformer

10.3.1 Inndeling

Som følge av at Norge er tilsluttet EØS-avtalen, er vi forpliktet til å følge EUs bestemmelser for strukturstatistikk i jordbruket. Fra og med 2003 har Norge rapportert strukturstatistikk til Eurostat i henhold til driftsforminndelingen vist nedenfor. Standard dekningsbidrag er det sentrale størrelsesmålet i inndelingen. Inndelingen er nærmere beskrevet i Statistisk Sentralbyrå-rapport 2003/23. I følge rapporten skal det ved vanlig publisering bruke følgende inndeling:

Driftsform

Korn og oljevekster
 Øvrige jordbruksvekster
 Hagebruksvekster
 Storfe mjølkeproduksjon
 Storfe kjøttproduksjon
 Storfe mjølk- og kjøttproduksjon i kombinasjon
 Sau
 Øvrige grovfôretende dyr
 Svin og fjørfe
 Blandet planteproduksjon
 Blandet husdyrproduksjon
 Plante- og husdyrproduksjon i kombinasjon
 Ikke klassifisert

En grundigere inndeling eksisterer, men vi har valgt å bruke denne hovedinndelingen i det følgende. For å tilhøre en spesiell driftsform må mer enn 2/3 av det totale dekningsbidraget komme fra vedkommende produksjon. For å tilhøre en av de blandede/kombinerte driftsformene må vedkommende produksjon utgjøre mer enn 1/3 og mindre enn eller lik 2/3 av totalt standard dekningsbidrag.

10.3.2 Driftsform og produksjon

Tabell 10.8 viser ulike driftsformer fordelt etter kjønn og andelen kvinner i de ulike produksjoner. Kvinneandelen er høyest blant bønder med driftsform «øvrig grovforetende dyr», med en andel på 19 prosent. Andelen for sau er nesten 18 prosent. Andelen er lavest blant produsenter som driver med melk/kjøtt og kun melk. Samdriftene gir høy andel upersonlige brukere i melkeproduksjon.

Tabell 10.8 Driftsform til menn, kvinner og upersonlige brukere. Antall og andel referansebrukere. 2007

	Antall				Kvinner, prosent	Prosent		
	Totalt	Menn	Kvinner	Uper-sonlig		Menn	Kvinner	Uper-sonlig
Korn og oljevekster	8 720	7 553	1 026	141	11,8	18,7	15,7	4,7
Øvrige jordbr.vekster	5 817	4 940	741	136	12,7	12,2	11,3	4,5
Hagebruksvekster	1 760	1 257	218	285	12,4	3,1	3,3	9,5
Storfe, melk	12 288	9 216	1 179	1 893	9,6	22,8	18,0	63,2
Storfe, kjøtt	3 869	3 249	544	76	14,1	8,0	8,3	2,5
Storfe, melk og kjøtt	646	538	43	65	6,7	1,3	0,7	2,2
Sau	8 812	7 095	1 568	149	17,8	17,6	23,9	5,0
Øvrig grovforetende dyr	2 681	2 081	513	87	19,1	5,2	7,8	2,9
Svin og fjørfe	1 687	1 427	209	51	12,4	3,5	3,2	1,7
Blandet planteprod.	534	443	73	18	13,7	1,1	1,1	0,6
Blandet husdyrprod.	816	694	86	36	10,5	1,7	1,3	1,2
Komb. plante og husdyr	2 305	1 896	350	59	15,2	4,7	5,3	2,0
Sum	49 935	40 389	6 550	2 996	13,1	100	100	100

Kilde: Statistisk Sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjon 2007.

Tabell 10.8 viser også produksjonene fordelt mellom menn og kvinner som grupper. Nesten 23 prosent av de mannlige brukerne driver melkeproduksjon, mens det er 18 prosent av kvinnene. 24 prosent av kvinnene har sau, mot nesten 18 prosent av mennene. Ca. 8 prosent av både menn og kvinner har driftsform storfe, kjøtt. Korn i kombinasjon med husdyr har 4,7 prosent av mennene og 5,3 prosent av kvinnene. 18,7 prosent av mennene og 15,7 prosent av kvinnene har ren kornproduksjon.

Tabell 10.9 viser driftsform og alder fordelt på kjønn. Hovedtyngden av menn er i aldersgruppene 30–69 år. Hovedtyngden av kvinner ligger i aldersgruppen 30–49 år, men variasjonen er større. I den yngste aldersgruppen av kvinner har svin og fjørfeprodusentene størst andel, mens for kvinner i den eldste aldersgruppa er det flest med driftsform øvrig grovforetende dyr.

Tabell 10.9 Fordeling av brukere etter aldersgruppe og driftsform. Referansebrukere

Aldersgruppe	Menn				Kvinner			
	< 30	30-49	50-69	> 70	< 30	30-49	50-69	> 70
Korn og oljevekst	2,4	42,6	52,4	2,6	3,1	50,8	43,7	2,4
Øvrige jordbruksvekster	3,8	48,6	46,3	1,3	3,8	62,3	32,5	1,3
Hagebruksvekster	2,3	38,8	54,7	4,2	2,8	55,0	38,5	3,7
Storfe, melk	3,6	46,0	49,3	1,0	5,0	59,7	33,3	2,0
Storfe, kjøtt	4,7	47,9	44,8	2,6	5,5	56,6	34,2	3,7
Storfe, melk og kjøtt	4,3	59,5	35,3	0,9	7,0	58,1	34,9	0,0
Sau	3,2	42,4	51,6	2,8	4,2	46,4	46,9	2,4
Øvrig grovforetende dyr	3,2	45,3	47,0	4,6	5,1	48,3	40,4	6,2
Svin og fjørfe	6,6	53,2	39,4	0,8	8,6	60,3	30,1	1,0
Blandet planteproduksjon	1,4	40,4	56,2	2,0	2,7	64,4	31,5	1,4
Blandet husdyrproduksjon	4,0	54,3	40,9	0,7	3,5	76,7	18,6	1,2
Komb. plante og husdyr	2,7	50,9	44,6	1,8	7,1	62,3	28,9	1,7
Sum	3,4	45,7	48,8	2,1	4,5	54,5	38,4	2,5

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Den beregna totalpopulasjon 2007.

10.3.3 Økologisk produksjon

Tabellene nedenfor viser menn og kvinners andel av økologisk jordbruksproduksjon. Tabell 10.10 viser arealet, og tabell 10.11 viser antall brukere med økologisk produksjon. Karensarealet har økt med over 50 prosent fra 2006 til 2007, og det omlagte arealet har økt med 2,6 prosent i samme periode.

Tabell 10.10 Kvinners og menns andel av arealet til økologisk produksjon

Andel av arealet som blir brukt av:	1999		2007	
	Karensareal	Omlagt areal	Karensareal	Omlagt areal
Menn	85,3	83,9	71,1	78,1
Kvinner	14,7	16,1	14,1	12,8
Upersonlige brukere			14,8	9,1
Sum, dekar	30 621	133 855	75 538	384 811

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, søknad om produksjonstilskudd, 31.07 og om tilskudd til økologisk drift 31.12.

Tabell 10.11 viser andelen menn og kvinner som driver jordbruksbedrifter med økologisk areal. Menn var i 2007 drivere av nesten 77 prosent av det økologiske arealet, mens vel 16 prosent ble drevet av kvinner. På landsbasis er det lite endringer fra 2006. Det var 7 prosent av det omlagte arealet som tilhørte upersonlige brukere.

Tabell 10.2 viste at andelen kvinner som er brukere, var på 14 prosent i 2007. Kvinner er derved sterkere representert som brukere av jordbruksbedrifter med økologisk areal, enn kvinner som brukere generelt. Men kvinneandelen har gått ned

fra 1999 til 2006. Aust-Agder og Troms har størst kvinneandel på økologiske enheter i 2007, mens Finnmark har ingen kvinnelige brukere med økologisk drift dette året. I 1999 var det Møre og Romsdal og Nord-Trøndelag som hadde hhv størst og minst kvinneandel.

Tabell 10.11 Brukere på enheter med økologisk drift. Prosentandel som er menn, kvinner og upersonlige brukere

Referansebruker:	Menn	Kvinner	Menn	Kvinner	Uper- sonlige
	1999				
Østfold	73,9	26,1	84,2	8,5	7,3
Akershus og Oslo	86,5	13,5	72,5	17,4	17,4
Hedmark	77,3	22,7	76,3	18,7	5,0
Oppland	83,1	16,9	85,1	10,4	4,5
Buskerud	81,7	18,3	73,6	19,2	7,2
Vestfold	83,9	16,1	71,1	15,7	13,3
Telemark	76,8	23,2	72,3	17,8	9,9
Aust-Agder	71,4	28,6	58,3	29,2	12,5
Vest-Agder	74,4	25,6	83,3	11,9	4,8
Rogaland	78,8	21,2	63,8	17,0	19,1
Hordaland	80,8	19,2	68,9	20,8	10,4
Sogn og Fjordane	77,1	22,9	75,6	19,2	19,2
Møre og Romsdal	70,4	29,6	74,4	17,3	17,3
Sør-Trøndelag	85,0	15,0	79,7	13,9	6,5
Nord-Trøndelag	88,4	11,6	78,8	16,0	5,2
Nordland	70,7	29,3	73,2	18,3	8,5
Troms	81,3	18,8	75,0	22,7	2,3
Finnmark	80,0	20,0	100,0		
<i>Landet</i>	<i>79,8</i>	<i>20,2</i>	<i>76,6</i>	<i>16,2</i>	<i>7,2</i>

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, søknad om produksjonstilskudd, 31.07 og om tilskudd til økologisk drift 31.12.

10.3 Arbeidsforbruk og utdanning

Tabell 10.12 nedenfor viser utviklingen i arbeidsforbruk. Arbeidsforbruket i jordbruket går ned både for kvinner og menn, men reduksjonen er sterkere for kvinner. Kvinner utførte i 2006–2007 24,1 prosent av arbeidet, mens andelen kvinnelige brukere i 2007 var 13,9 prosent. Kvinner utfører arbeid både som brukere, ektefelle eller samboer til brukerne, familiemedlemmer og som annen hjelp.

Tabell 10.12 Timeverk i jordbruket. Andel utført av kvinner

År	Totalt mill. timeverk	Prosentandel utført av kvinner			
		I alt	Brukere og ekte- felle/samboer	Familiehjelp	Annen hjelp
1968/69	403	31	32		24
1979/80	262	26	27	23	20
1989/90	195	25	25	27	22
1996/97	169	24	24	25	24
1998/99	166	24	24	26	26
2000/01	140	24	24	27	27
2002/03	132	24	24	27	26
2004/05	120	24	24	27	24
2006/07*	111	24	25	26	24

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Jordbruksstatistikken og Budsjettnemnda for jordbruket.

Tabell 10.13 og 10.14 viser lengste utdanning for nye eiere. Total utdanning etter omfang i tabell 10.13 og landbruksutdanning i tabell 10.14. Høy utdanning blant nye eiere er vanligere blant kvinner enn blant menn, og det er størst andel kvinner med lang utdanning blant de yngste. Blant kvinnene i den yngste aldersgruppen har ca 45 prosent utdanning på universitets- og høgsolenivå, en økning fra 41 prosent for ett år tilbake. Hos unge menn har ca 23 prosent i den yngste aldersgruppen høy utdanning, noe som er en økning fra 21,6 prosent i fjor. Ser vi på den eldste aldersgruppa som overtar gård, så har nesten ca 20 prosent av mennene høyere utdanning, mot kun 10 prosent av kvinnene.

Tabell 10.13 Nye eieres utdanning etter aldersgrupper.

Aldersgruppe	Prosentandel menn med minst:			Prosentandel kvinner med minst:		
	Grunnskole	Videre- gående	Universitet og høgscole	Grunnskole	Videre- gående	Universitet og høgscole
< 39 år	17,9	59,0	23,1	15,4	39,4	45,2
40–59 år	21,0	57,0	22,0	22,0	44,4	33,6
> 60 år	37,7	42,0	20,3	51,1	38,6	10,3
<i>Totalt</i>	<i>23,1</i>	<i>54,9</i>	<i>22,1</i>	<i>32,0</i>	<i>40,9</i>	<i>27,1</i>

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Landbruksregistret, desember 2007 og desember 2008.

Tabell 10.14 viser at når landbruksutdanning er høyeste utdanning er menn i over-tall i alle aldersgrupper. Andelen av unge kvinner med høyt utdanningsnivå som har overtatt gard, og langt høyere andel enn for menn, men unge kvinner velger sjeldnere landbruksutdanning som høyeste utdanning. Kvinner legger mer vekt på en utdanning utenfor landbruket. Det samme gjelder også de unge kvinner som er brukere.

Tabell 10.14 Nye eiere med landbruksutdanning som høyeste utdanning.

Aldersgruppe	Menn	Kvinner
< 39 år	11,5	7,3
40–59 år	9,6	2,4
> 60 år	7,2	0,3
<i>Totalt</i>	<i>9,8</i>	<i>2,7</i>

Kilde: Statistisk Sentralbyrå, Landbruksregistret, desember 2007 og desember 2008.

10.4 Personinntekt i jordbruket og andre næringer

Kapittel 7.3 behandler personinntekt. Tabell 10.15 nedenfor viser gjennomsnittlig personinntekt for næringsdrivende med tilknytning til jordbruk, skogbruk og fiske. Det er satt opp gjennomsnittsverdier fra primærnæringene og fra lønnsinntekt og annen næring. Det siste kan også være næring med tilknytning til gården.

Etter skattereformen i 1992 blir kapitalinntekter trukket ut av personinntekt med varierende kapitalavkastningsrate (se kapittel 7.3). Tabell 10.17 og 10.18 viser forskjell mellom kjønnene.

Tabell 10.15 viser at menn har høyere personinntekt enn kvinner. Forskjellen gjelder særlig for primærnæring og annen næring, mens kvinner de siste årene har hatt høyere lønnsinntekt enn menn. Menns personinntekt var i 1985 nesten dobbelt så stor som kvinners. Fra 1995 til 1998 var det relative forholdet nokså stabilt med kvinners personinntekt på omtrent to tredeler av mennenes. Etter 2001 har kvinnene hatt ei personinntekt som har ligget i overkant av 70 prosent av mennenes nivå.

Tabell 10.15 Gjennomsnittlig personinntekt¹⁾ for næringsdrivende med tilknytning til primærnæringene, landet²⁾. 1000 kroner

	1985	1989	1999	2005	2006	2007
Bruker og ektefelle:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	49,2	79,9	81,5	100,2	119,8	135,6
Annen næring	9,0	13,7	23,9	41,2	42,4	48,3
Lønnsinntekt	70,9	115,9	196,7	285,4	305,7	334,0
Personinntekt i alt	129,0	209,5	302,1	426,8	467,9	517,8
Mann:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	40,5	53,1	64,0	80,3	95,9	108,4
Annen næring	8,1	10,8	20,2	34,5	35,0	39,9
Lønnsinntekt	50,5	71,8	116,4	157,0	168,1	184,5
Personinntekt i alt	99,1	135,6	200,6	271,7	299,0	332,8
Kvinne:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	15,4	21,4	25,1	27,2	32,7	37,6
Annen næring	1,8	2,4	5,6	9,5	10,4	11,8
Lønnsinntekt	33,5	49,2	107,8	164,3	176,2	192,2
Personinntekt i alt	50,7	73,0	138,5	201,0	219,3	241,6

1) Inntekt før og etter skattereformen av 1992 er ikke uten videre sammenlignbar

2) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

For fylkesvis fordeling av personinntekt for bruker, se tabell 7.2.

Tabell 10.16 gir den prosentvise fordeling av tallene i tabell 10.15. Det går fram at kvinnene henter om lag 80 prosent av inntekta fra lønnsinntekter, mens hos menn utgjør andelen lønnsinntekt om lag 65 prosent. Kvinner fikk i 2007 knappe 5 prosent av sum personinntekt fra annen næring, men denne andelen har vært økende etter 1999. Både menn og kvinner hadde omtrent samme andel av personinntekt fra primærnæringer, annen næring og lønnsinntekt i 1989 som i 1985. Fra 1999 til 2005 var utviklingen for både bruker og ektefelle og for menn at primærnæringen utgjorde en stadig mindre andel av totalen. De to siste årene har utviklingen snudd, og andelen inntekt fra primærnæringene har økt i alle gruppene på bekostning av lønnsinntektene.

Tabell 10.16 Gjennomsnittlig personinntekt¹⁾ for næringsdrivende med tilknytning til primær næringene, prosentvis fordeling, landet²⁾

	1985	1989	1999	2005	2006	2007
Bruker og ektefelle:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	38,2	38,1	27,0	23,5	25,6	26,2
Annen næring	6,9	6,6	7,9	9,7	9,1	9,3
Lønnsinntekt	54,9	55,3	65,1	66,9	65,3	64,5
Mann:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	40,9	39,1	31,9	29,6	32,1	32,6
Annen næring	8,2	7,9	10,1	12,7	11,7	12,0
Lønnsinntekt	51,0	52,9	58,0	57,8	56,2	55,4
Kvinne:						
Primærnæringer (landbruk/fiske)	30,5	29,3	18,1	13,5	14,9	15,6
Annen næring	3,5	3,2	4,0	4,7	4,7	4,9
Lønnsinntekt	66,0	67,4	77,8	81,7	80,3	79,5

1) Inntekt før og etter skattereforen av 1992 er ikke uten videre sammenlignbar

2) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Bøndernes inntekt og formue.

Tabell 10.17 nedenfor er tilsvarende tabellene 7.15–7.17, og viser mann og kvinne etter hvilken andel næringsinntekta utgjør av bruttoinntekta. Det er en høyere andel av kvinner enn menn som er uten positiv næringsinntekt, 28,7 prosent kvinner mot 21,2 prosent menn. Relativt er det også langt færre kvinner enn menn som henter halvparten eller mer av bruttoinntekta fra næringsinntekta.

Tabell 10.17 Personlige brukere med selvangivelsesdata og andeler av næringsinntekt fra jordbruket i forhold til bruttoinntekt. Prosentandeler. 2007

Referanseperson	Antall brukere	Andel næringsinntekt av bruttoinntekt					
		Uten	1–9 %	10–49 %	50–89 %	> 90 %	> 50 %
Mann	40 245	21,2	20,0	34,4	19,1	5,3	24,4
Kvinne	6 427	28,7	23,4	34,7	10,3	2,9	13,2
<i>Alle</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,5</i>	<i>34,4</i>	<i>17,9</i>	<i>5,0</i>	<i>22,9</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

Tabell 10.18 nedenfor er tilsvarende tabell 7.18 og 7.19, men viser andelen menn og kvinner i de ulike inntektsgruppene. Tabellen viser at det er en større andel av kvinnene enn av mennene som havner i de laveste inntektsgruppene. Og det er en langt større andel av mennene som har inntekt over 328 575 enn tilsvarende andel kvinner. Det er de med inntekt over 348 125 kroner som i 2007 kunne utnyttet et maksimalt inntektsfradrag fullt ut. Fra og med 2008 vil grensen for maks fradrag være 328 575, derfor er den inndelingen valgt allerede nå.

Tabell 10.18 Andel med næringsinntekt fra jordbruket etter inntektsnivå. Tall for bruker og ektefelle/samboer. 2007

	Antall brukere	Næringsinntekt per jordbruksbedrift, andel i gruppa. %				
		Uten	1 – 54 200	54 001 – 199 999	200 000 – 328 574	> 328 575
Mann	40 245	21,2	20,1	25,2	14,8	18,6
Kvinne	6 427	28,7	24,1	26,6	11,2	9,4
<i>Alle</i>	<i>46 672</i>	<i>22,3</i>	<i>20,7</i>	<i>25,4</i>	<i>14,3</i>	<i>17,3</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Selvangivelsesdata 2007.

11 Internasjonale rammevilkår

I St.meld. nr. 19 (1999–2000) sies det at «... Internasjonale forhold har økende betydning for landbruk og handel med matvarer». Videre sies det at «... For jordbrukssvarer medfører landbruksavtalen i WTO fra 1995 at vi for første gang fikk internasjonale forpliktelser og rettigheter på et bredt spekter av områder som omfatter tollbasert importvern, internstøtte, eksportsubsidier». Dette kapitlet viser OECD's (organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling) beregninger over støtten, eller overføringene, som ytes jordbrukssektoren i de enkelte medlemsland. Videre gjengis Norges oppfølging av WTO-forpliktelsene.

11.1 OECDs støtteberegninger for jordbruket

OECD, organisasjonen for økonomisk samarbeid og utvikling, foretar beregninger over støtten, eller overføringene, som ytes jordbrukssektoren i de enkelte medlemsland. Beregningene, også kalt PSE-beregningene, måler hvor mye næringsstøtten, -overføringene, utgjør av produksjonsverdien

Nærmere om beregningene

De beregnede totaloverføringer til jordbrukssektoren som helhet, som benevnes Total Support Estimate (TSE), utgjøres av summen av overføringene til produsentene, benevnt Producer Support Estimate (PSE), samt budsjettutgiftene til tjensteproduserende institusjoner som er rettet mot jordbrukssektoren (forskning og utvikling, utdanning, tilsyn, veterinærtjenester osv.), benevnt General Services Support Estimate (GSSE). «Annet», som eksempelvis forbrukersubsidier, inngår også.

Videre beregnes finansieringen av overføringene, av henholdsvis konsumentene av landbruksvarene, benevnt Consumer Support Estimate (CSE), og skattebetalerne.

I tillegg til de relativt lett målbare størrelsene som støtte via importbegrensninger og tilskudd bevilget over budsjettene, er beregningene lagt opp til å gi et totalmål for støtte hvor også mer indirekte støtteformer tas med. I prinsippet skal for eksempel skatte- og avgiftslettelser tas med. Slike (indirekte) støtteformer kan bety relativt mye i enkelte land, selv om de kan være vanskeligere målbare. For Norge tas virkningen av skattefradraget i positiv næringsinntekt fra jordbruket og avgiftsfritak på diesel med. Avgifter på kunstgjødsel (opphevet fra 2000) og plantevernmidler trekkes imidlertid ikke ifra. Bakgrunnen er at dette er avgifter rettet mot bruken, – ikke brukeren, av slike midler. Avgifter på innsatsfaktorer knyttet til importbestemmelser, eks. importerte fôrstoffer, trekkes heller ikke ifra.

Hva beregningene måler

TSE/PSE er definert som verdien av alle overføringer fra skattebetalerne og konsumentene som følger av politiske tiltak for landbruket, i forhold til en situasjon hvor landbruket kun var underlagt generelle politiske rammevilkår.

TSE/PSE oppgis gjerne i prosent av den totale produksjonsverdien i jordbruket.

PSE gir et mål for støtte ved dagens situasjon på verdensmarkedet og forteller ikke noe om støttenivået for hvert produkt eller totalt ved en situasjon med endrede politiske rammevilkår internasjonalt for jordbrukssektoren.

Hva beregningene omfatter

De produktene som det gjøres særskilte beregninger for er hvete, fôrkorn, ris, soya-bønner, andre oljevekster, sukker, melk, storfekjøtt, svinekjøtt, sauekjøtt, fjørfe-kjøtt, ull og egg. Det gjøres et beregningsmessig tillegg for verdien av ikke PSE-beregnete produkter, hovedsakelig produkter innen grøntsektoren, dvs. poteter, frukt, bær og grønnsaker.

Oppbygging av beregningene

Skjematisk er beregningene av PSE og TSE oppbygd slik:

- Skjermingsstøtte (fratrasket fôravgifter og omsetningsavgift)
- + budsjettstøtte
- = PSE (Producer Support Estimate)
- + GSSE (General Services Support Estimate)
- + «annet» (f.eks. forbrukersubsidier)
- = TSE (Total Support Estimate)

Skjermingsstøtte

Skjermingsstøtten er definert som forskjellen mellom innenlandsk produsentpris og referanseprisen multiplisert med produsert mengde. Produsentpris er fratrukket eventuelle pristilskudd. Referanseprisen skal gi uttrykk for aktuell importpris og være konsistent til referanseprisen som er nyttet for andre land. Skjermingsstøtten er fratrukket omsetningsavgifter og fôravgifter. Skjermingsstøtten beregnes for hvert aktuelt produkt og summeres opp til en total skjermingsstøtte.

I beregningene for Norge benyttes EU-priser for hvete, bygg og havre, utbetalingsprisen for melk på New Zealand og EUs eksportpriser for storfe, svin, sau og fjørfeprodukter. Når det gjelder prisen på melk er denne felles for alle land. Referanseprisene er oppgitt i utenlandske valutaer men omregnet til norske kroner i beregningen.

For hvert beregningsår nyttes referansepriser tilhørende beregningsåret. Referanseprisene varierer over tid og endringer i (fallende/økt) referansepris vil gi endringer i (økt/fallende) skjermingsstøtte, og dermed PSE/TSE, ved uendret virkemiddelbruk innenlands. Tilsvarende gjelder for valutakurssvingninger. Økt produksjon gitt uendrede priser vil gi økt skjermingsstøtte (økt PSE/TSE) og motsatt.

Den totale PSE/TSE, slik den framkommer i OECD beregningene, vil dermed kunne variere fra år til år, også ved uendret virkemiddelbruk. Slike forhold kan forklare en del av de årlige endringene i PSE/TSE.

Fratrekk for avgifter

Fôravgifter og trukket omsetningsavgift på husdyrprodukter trekkes i fra skjermingsstøtten ved beregning av PSE. Fôravgiftene som trekkes ifra er avgifter på innenlandsk produsert korn til fôr. Avgiftene for norskprodusert korn, dvs. forskjellen mellom norsk og verdensmarkedets pris, kan betraktes som en overføring fra husdyrproduksjon til kornproduksjonen. Denne delen er «belastet» kornproduksjonen i form av skjermingsstøtte tidligere i beregningen. Avgiften trekkes altså fra for å unngå en dobbelføring. Tidligere ble også avgiftene/tollen på importerte fôrstoffer og andre innenlandske fôrstoffer, hovedsakelig basert på fiskeråstoffer, trukket ifra.

Budsjettstøtte

Budsjettstøtten, dvs. ulike typer tilskudd som stort sett bevilges over kapittel 1150 i Landbruks- og matdepartementets budsjett til gjennomføring av jordbruksavtalene, inntektsføres under PSE-delen.

Det er kun tilskudd som anses å omfatte jordbruket som blir inntektsført. For Landbrukets Utviklingsfond (LUF) er det for eksempel kun bevilgninger til tradisjonelt landbruk som inntektsføres, bevilgninger til skogformål og bygdeutvikling holdes utenom. Visse inntektsførte tilskudd vil dermed ikke samsvare med tilsvarende tilskuddsposter i budsjettproposisjonen.

GSSE, generelle tjenester rettet mot jordbruket

General Services Support Estimate (GSSE) omfatter bevilgninger som ikke vurderes å ha inntektseffekt på produsentnivå, dvs. PSE-delen av beregningene, men som er en del av den mer generelle tjenesteproduksjonen rettet mot landbruksnæringen og som derfor inngår i beregningen av totaloverføringene til landbrukssektoren (TSE). Elementer som omfattes av denne delen er forskning og utvikling, forvaltning, utdanning (landbruksskoler), diverse tilsyns- og kontrollvirksomheter, jordskifteverk og jordkartlegging. Midler til markedsregulering og beredskapslagre inngår også.

Annen støtte

Eventuell rentestøtte og forbrukersubsidier tillegges beregningene. Rentestøtten, som beregnes som differansen mellom den gjennomsnittlige rentesatsen (rentebe løpet) jordbrukerne betaler på den lånte kapital og markedsrenten, tillegges PSE-delen av beregningene. Rentestøtten består for tiden hovedsakelig av det rentefrie investeringslånet gjennom LUF (nå avviklet). Bevilgning til rentestøtte inngår i LUF-tilskuddet.

Eventuelle forbrukersubsidier legges til ved beregning av jordbrukets totalstøtte, TSE. Etter 01.07.1993 har det ikke vært gitt forbrukersubsidier på landbrukspro-

dukter. Momskompensasjonen på en del matvarer, som ble innført fra samme tidspunkt, men opphevet f.o.m. 01.07.1996, har ikke vært inkludert i beregningene.

OECDs beregning for Norge

I vedleggstabell 10.1 er hovedtallene for OECDs beregninger for Norge gjengitt per 2008.

Vedleggstabell 11.1 OECDs beregninger for overføringer til jordbruket i Norge. Mill. kroner

	1986–88	2005	2006	2007
Total produksjonsverdi	27 414	29 324	29 674	30 985
PSE				
–skjermingsstøtte	9 249	8 873	8 503	5 343
–budsjettstøtte ¹	9 941	10 774	10 785	11 079
Sum	19 190	19 647	19 288	16 422
PSE i prosent	70	67	65	53
+ GSSE	848	1 545	1 441	1 446
+ «annet»	1 522	70	68	0
= Sum TSE	21 560	21 262	20 797	17 868

1) Budsjettstøtten i OECDs beregninger avviker noe fra tilskuddsoversikten i tabell 8.1. Dette skyldes bl.a. at prisnedskrivningstilskuddet til korn inngår i skjermingsstøttedelen og ikke i budsjettstøtten i OECDs beregning. Videre benyttes det noe ulikt kildemateriale

Utviklingen i ulike OECD medlemsland

I vedleggstabell 10.2 er utviklingen i PSE målt i prosent vist for en del av OECDs medlemsland. PSE-prosentene uttrykker støtten i prosent av produksjonsverdien i det enkelte land.

Vedleggstabell 11.2 Utviklingen i prosent PSE for noen land

Land	1986–1988	2004	2005	2006 ¹
Australia	7	4	6	6
Canada	36	22	23	18
EU ²	40	32	31	26
Japan	64	54	51	45
New Zealand	10	1	1	1
Norge	70	67	65	53
Sveits	77	68	62	50
USA	22	15	11	10
Mexico	28	13	15	14
Island	76	70	68	61
Korea	70	62	63	60
Tyrkia	16	25	20	21
OECD	37	28	26	23

1) Foreløpige tall

2) EU₁₂ til og med 1994, EU₁₅ etter 1995, EU₂₅ etter 2004

Kilde: OECD

11.2 Norges oppfølging av WTO-forpliktelsene

GATT/WTO-avtalen, eller mer presist Uruguayrundens (UR) landbruksavtale fra 1994, innebar forpliktelser på tre hovedområder: (1) markedsadgang, (2) eksportstøtte og (3) intern støtte. Forpliktelsene skulle gjennomføres i løpet av perioden 1995–2000. De enkelte medlemsland notifiserer hvert år overfor WTO hvordan de oppfyller forpliktelsene på de ulike områdene³³.

I dette dokumentet vil en kort redegjøre for de viktigste elementene i forbindelse med Norges oppfølging av den gjeldende GATT/WTO-avtalen.

Markedsadgang

Spørsmålet om markedsadgang er grovt sett knyttet til toll og kvoter.

Tollvernet

En viktig del av landbruksavtalen besto i at det kvantitative importvernet skulle erstattes med et tollbasert importvern. Det måtte derfor etableres et sett av tollsatter på landbruksområdet (tariffisering), noe Norge presenterte i de såkalte bindings- eller landlistene. Tollsatsen ble utregnet som differansen mellom verdensmarkedspris og administrerte, interne pris i basisperioden 1986–88 og varierer (for Norge) fra 0 til over 500 prosent.

I avtalen forpliktet landene seg til å redusere disse tollsatsene med minimum 15 prosent, men der et aritmetisk gjennomsnitt av alle tollposisjonene skulle gi en

³³ Disse notifikasjonene blir også lagt ut på WTOs internettsider

reduksjon på 36 prosent. Selv om gjennomføringsperioden var 1995–2000, valgte Norge å reduserte sine tollsats med en gang, dvs. i 1995. Tollreduksjonen var 15 prosent for de fleste «viktige» produkter, mens den var langt høyere for «ubetydelige» produkter og/eller på produkter som i utgangspunktet har svakt tollvern. Vedleggstabell 10.3 viser hovedelementene av tollreduksjonen.

Vedleggstabell 11.3 Tollreduksjoner iht. Norges bindingsliste –URs landbruksavtale

Prosentvis reduksjon	Produktgrupper (utvalg)
15	Kjøtt, melk og meierivarer, poteter, epler, pærer, konservergrønnsaker, en del RÅK-varer
20	Egg, grønnsaker, moreller, jordbær
25	Havre
30	Korn ellers, mel
36	Frø
70–100	En rekke produkter som har lav toll i utgangspunktet/ingen/liten norsk produksjon

Kvoter

GATT/WTO-avtalen innebar videre at det enkelte land forpliktet seg til å sørge for at eksisterende importmuligheter ble opprettholdt. Der en hadde liten eller ingen import måtte det i tillegg opprettes minimums importkvoter på minst 5 prosent ved slutten av avtaleperioden (2000), målt i forhold til konsumet i basisperioden («minimum access»-kvoter med om lag 1/3 av ordinær tollsats). Norge har bl.a. minsteimportkvoter for smør, storfekjøtt, svinekjøtt, sauekjøtt, fjørfekjøtt og egg.

Det er likevel ikke noe krav om fysisk å importere disse minsteimportkvotene, bare at det skal legges til rette for slik import. Norske myndigheter har innført en auksjonsordning der potensielle importører byr på minsteimportkvotene. Det er Statens landbruksforvaltning som administrerer auksjonene.

Vedleggstabell 11.4 Minsteavgangskvoter (WTO) og tildelt auksjonert kvantum (tonn)

	1995	1997	1999	2001	2003	2005	2007
Storfekjøtt, fryst:							
- kvote	181	542	903	1084	1084	1084	1084
- tildelt (som % av kvote)	83 (8)	433 (40)	244 (23)	1084 (100)	1084 (100)	1084 (100)	1084 (100)
Svinekjøtt, fryst:							
- kvote	230	691	1151	1381	1381	1381	1381
- tildelt (som % av kvote)	34 (2)	75 (5)	1150 (83)	1381 (100)	1381 (100)	1381 (100)	1381 (100)
Sau/lam:							
- kvote	34	103	172	206	206	206	206
- tildelt (som % av kvote)	0	2 (1)	166 (81)	206 (100)	206 (100)	206 (100)	206 (100)
Kjøtt av høns							
- kvote	116	158	200	221	221	221	221
- tildelt (som % av kvote)	0 (0)	0 (0)	6 (3)	221 (100)	221 (100)	221 (100)	221 (100)
Kjøtt av kalkun							
- kvote	116	158	200	221	221	221	221
- tildelt (som % av kvote)	0 (0)	0 (0)	0 (0)	221 (100)	221 (100)	221 (100)	153 (69)
Kjøtt av ender							
- kvote	116	158	200	221	221	221	221
- tildelt (som % av kvote)	0 (0)	7 (3)	37 (17)	221 (100)	221 (100)	221 (100)	221 (100)
Smør							
- kvote	366	450	533	575	575	575	575
- tildelt (som % av kvote)	0 (0)	65 (11)	181 (31)	575 (100)	575 (100)	575 (100)	167 (29)
Hønseseegg							
- kvote	626	894	1161	1295	1295	1295	1295
- tildelt (som % av kvote)	0 (0)	181 (14)	77 (6)	1295 (100)	1295 (100)	1295 (100)	1295 (100)
Hvitkål							
- kvote		67	112	134	134	134	134
- tildelt (som % av kvote)		5 (4)	11 (8)	10 (7)	0 (0)	134 (100)	134 (100)
Rødkål							
- kvote		67	112	134	134	134	134
- tildelt (som % av kvote)		5 (4)	11 (8)	10 (7)	0 (0)	82 (61)	134 (100)

Kilde: www.slf.dep.no

Fra tabellen ovenfor ser vi at om lag hele kvoten er auksjonert ut for kjøttvarer og egg og stort sett også smør i 2001–2007, mens kvoten for hvit- og rødkål ikke er fylt opp alle år. Kvoter som er tildelt gjennom auksjon blir ikke nødvendigvis faktisk importert. Tallene for faktisk import i perioden vil dermed kunne ligge under auksjonert kvantum.

Nedenfor er det gjengitt kvotepriser, delvis i intervall, på de kvotene som kjøpes for å importere til Norge.

Vedleggstabell 11.5 Kvotepriser for 2001–2007. Kroner per kg

Kr/kg	2001	2002	2003	2004	2005	2007
Storfe kjøtt, fryst	0,62 – 1,25	1,13– 1,16	6,20 – 6,22	14,12	23,01	45,80
Svine kjøtt, fryst	0,15 – 0,30	0,01 – 0,10	0,01	3,02	0,02	0,02
Sau/lam, fryst	5,35	0,61 – 0,66	2,00 – 2,05	1,78	0,59	7,11
Kjøtt av høns	0,07 – 0,10	0,01	0,01	0,06	0,41	0,61
Kjøtt av kalkun	0,02 – 0,03	0,01	0,01	0,02	0,03	0,01
Kjøtt av ender	0,42 – 0,45	0,01	0,01 – 0,02	0,01	1,34	0,04
Smør	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Høseegg	0,02 – 0,04	0,01 – 0,02	0,01 – 0,02	0,01	0,01	0,65
Hvitkål	0,01	0,01	-	0,01	0,01	0,01
Rødkål	0,01	0,01	-	0,01	0,01	0,01
Kalkunrullade	0,10 – 1,00	0,02 – 0,03	0,55 – 0,70	0,83	0,56	5,66

Kilde: www.slf.dep.no

Eksportstøtte

Dersom et produkt blir eksportert til lavere pris enn den innenlandske engrosprisen, er dette å regne som eksportstøtte ifølge GATT/WTO-avtalen.

GATT/WTO-avtalen krever at subsidiert eksport skal reduseres med 21 prosent i volum, og at eksportsubsidiene skal reduseres med 36 prosent i verdi i løpet av 6 år fra 1995.

Vedleggstabell 11.6 Mengde av faktisk subsidiert eksport (1000 kg)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Forpliktelse
Storfe kjøtt	638	1119	441	103	108	45	1 497
Svine kjøtt	508	1418	763	420	244	3 597	3 791
Sau/lam	122	30	208	654	648	583	681
Fjørfe kjøtt	59	-	-	-	-	-	22
Egg	1448	1165	1433	1105	776	980	1 578
Smør	4382	3678	1244	810	985	607	5 873
Ost	18 894	16 154	15 990	14 819	16 141	16 095	16 208
Mysepulver	92	-	-	-	-	-	24
Frukt og grønt	-	-	-	-	-	-	664
Honning	-	-	-	-	-	-	14

Kilde: Norges notifikasjon til WTO

Vedleggstabell 11.7 Verdi av faktisk subsidiert eksport (mill. kroner)

	1995	2000	2001	2002	2003	2004	Forpliktelse
Storfekjøtt	18	33	13	4	5	2	35
Svinekjøtt	8	26	13	10	7	68	87
Sau/lam	2	1	5	12	11	16	18
Fjørfe kjøtt	2	-	-	-	9	-	1
Egg	19	17	17	11	7	17	17
Smør	51	52	16	11	13	7	53
Ost	400	237	199	183	246	235	246
Mysepulver	3	-	-	-	-	-	-
Fruktoggrønt	-	-	-	-	-	-	1
Honning	-	-	-	-	-	-	-
Bearb.landbr.varer	25	27	27	31	31	26	36
Sum	528	393	290	261	329	370	494

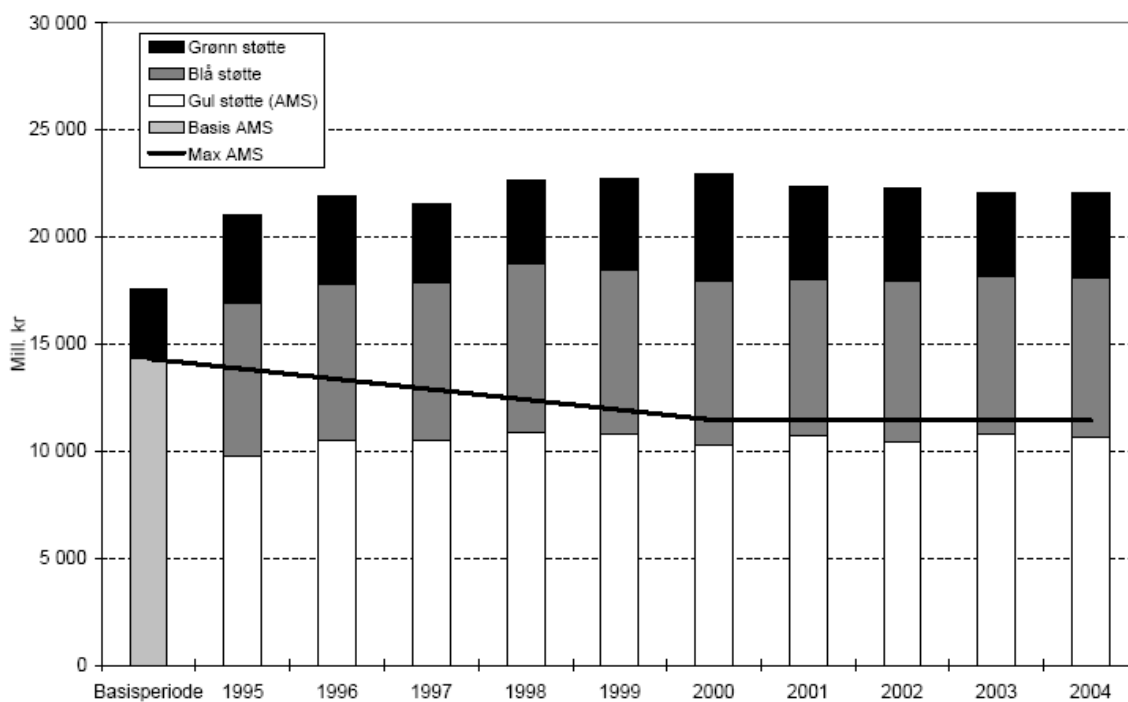
Kilde: Norges notifikasjon til WTO

Vedleggstabell 8.4 og vedleggstabell 8.5 viser Norges subsidierte eksport med hensyn på hhv. mengde og verdi. Norge har benyttet seg av muligheten for å overføre «ubenyttet eksportstøtte» fra et år til senere år. 2000-forpliktelsen gjelder imidlertid absolutt, og en ser at denne gir reelle begrensninger (for eksempel ost), sett i forhold til den subsidierte eksporten gjennom hele perioden. Opplysningene her er hentet fra Norges notifikasjoner til WTO, der 2004 er siste året det foreløpig er notifisert for.

Internstøtte

Uruguay-runden forpliktet medlemslandene til å redusere den nasjonale, eller interne støtten til landbruket, beregnet ved hjelp av AMS, med 20 prosent i løpet av 6-års perioden (1995–2000). AMS, Aggregate Measurement of Support, er summen av den direkte støtten over statsbudsjettet og en beregnet markedsprisstøtte («skjermingsstøtte»).

«Skjermingsstøtten» i AMS beregnes som differansen mellom innenlandske målpriser (dvs. ikke markedsprisene) og en fast verdensmarkedspris, beregnet som gjennomsnittet av tre-årsperioden 1986–88. Dette avviker således en del fra metoden skjermingsstøtten beregnes på i OECDs PSE-beregninger, der en nytter løpende markedspriser, både norske og internasjonale.

Figur 11.1 Utvikling i nasjonal støtte til norsk jordbruk, sammenholdt med reduksjonsforpliktelsene iht. GATT/WTO-avtalen (Kilde: Norges notifikasjoner til WTO)

Ved beregningen av budsjettstøtten i AMS, holdes to deler av støtten utenfor; «grønn» og «blå» støtte. Den «grønne» støtten er klassifisert som «lovlig» og er unntatt reduksjonsforpliktelser. Den «blå» støtten inngikk i beregningen av den opprinnelige «Basis AMS», dvs. det som skulle være utgangspunktet for reduksjonsforpliktelsene, men kunne i gjennomføringsperioden tas ut av AMS.

Det som for Norges del gjenstår som «gul støtte», dvs. reduksjonspliktig AMS, er således den tidligere omtalte «skjermingsstøtten», samt annen direkte produksjonsrelatert støtte, i hovedsak grunntilskudd og frakttilskudd. «Skjermingsstøtten» utgjør det alt vesentligste av norsk AMS. Den «grønne» støtten skal være produksjonsnøytral og er unntatt fra reduksjonsforpliktelser. Norge har for 2004 notifisert i underkant av 4 mrd. kroner som «grønn» støtte overfor WTO. Blant disse er avløserordningen, utbetalinger fra Landbrukets Utviklingsfond og andre bygdeutviklingstiltak og støtte til prisnedskrivning av norsk korn viktigst.

Hovedkriteriet for «blå» støtte er at det er knyttet produksjonsbegrensninger til støtten. For 2004 har Norge notifisert «blå» støtte på 7,4 mrd. kroner. Norge har notifisert AK-tillegget, driftstillegget i melkeproduksjonen, produksjonstillegget i husdyrproduksjonen og distriktstillegg for melk og kjøtt som «blå» støtte.

Figuren over viser Norges oppfølging av reduksjonsforpliktelsene mhp. nasjonal støtte. «Basis AMS» ble beregnet på grunnlag av gjennomsnittet av årene 1986–1988. En skilte ikke her mellom «gul» og «blå» støtte. Tallene er basert på de norske notifikasjonene, der 2004 er det siste året en har notifikasjoner for.

Som en ser av figuren over, har en fram til nå oppfylt kravet til reduksjonsforpliktelse, dvs. en ligger under maksimalt tillatt støttenivå. Samtidig ser en at AMS legger viktige føringer for utformingen av virkemidlene i norsk jordbruk. Det har alt blitt gjennomført både «tekniske» og reelle tilpasninger for å sørge for at notifisert AMS ligger under tillatt støttenivå på 11,4 mrd. kroner.

Ser en nærmere på tallene, er det en klar tendens at det er markedsprisstøtten («skjermingsstøtten») som har økt, mens den direkte prisstøtten er redusert. Det er først og fremst innenfor husdyrproduksjonene at en har hatt økning, dels som følge av økte målpriser, dels som følge av økt produksjon.

II DETALJERT DEL

Den detaljerte delen i resultatkontrollen har Budsjettnemnda utarbeidet som tabeller. Det er lagt opp til å gi fylkestall og/eller tall for landsdeler for de samme indikatorene som i oversiktsdelen, der slike tall kan skaffes. I de fullstendige jordbruks-tellingene inneholder kategoriene minst tre enheter i hver gruppe og i utvalgs-tellingene mist seks i hver gruppe. Dersom det er færre enheter i en kategori, er den slått sammen med kategorien under. Kategoriene kan variere litt fra år til år.

Tabelloversikt for del II:

KAP. 12	PRODUKSJONSGRUNNLAG OG STRUKTURUTVIKLING	
Tabell 1	Jordbruksarealet fordelt på fylker	184
Tabell 2	Leid areal	187
Tabell 3a-d	Strukturutvikling i korn, poteter, grønnsaker på friland og engareal	191
Tabell 3e-g	Strukturutvikling for ku, ammeku og sau	206
Tabell 3h-j	Strukturutvikling for smågris-, egg- og kyllingproduksjon	217
KAP. 13	PRODUKSJON	
Tabell 4a	Produksjon av korn	227
Tabell 4b-c	Produksjon av poteter, kumelk, meierileveranser inkl. gårdssmør og gårdsost	228
Tabell 4d-e	Produksjon av storfe- og kalvekjøtt, svinekjøtt	229
Tabell 4f-g	Produksjon av sauekjøtt, fjørefkjøtt	230
Tabell 4h	Produksjon av egg	231
KAP. 14	DISTRIKTSPOLITIKK OG SYSSELSETTING	
Tabell 5	Antall jordbruksbedrifter etter størrelse	232
Tabell 6	Kommuneklassene fordelt på fylker	236
Tabell 7a-b	Folkemengde, fylker og landsdeler	237
Tabell 8a-b	Sysselsatte i alt, etter kjønn, landsdeler og regioner	239
Tabell 9	Arbeidsforbruk i jordbruket fordelt på kjønn, fylker	241
Tabell 10a	Antall personlige brukere etter alder, fordelt på fylker	243
Tabell 10b	Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper	247
KAP. 15	INNTEKTER	
Tabell 11a-b	Alminnelig inntekt for bruker og bruker og ektefelle fordelt på fylker	250
KAP. 16	BRUKEN AV INNSATSFAKTORER, KOSTNADSUTVIKLINGEN	
Tabell 12	Kraftfôrpriser for ulike områder	252
KAP. 17	PRISER	
Tabell 13a-c	Priser på jordbruksvarer. Produsentpriser, engrospriser, forbrukerpriser	253
KAP. 18	LIKESTILLING	
Tabell 14	Personlige brukere fordelt på kjønn, fylkestall	255
Tabell 15	Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper. Prosent	257

12 Produksjonsgrunnlag og strukturutvikling

Tabell 1 Jordbruksarealet fordelt på fylker. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2007	2008*
Østfold	Åker og hage	641	696	671	653	642
	Fulldyrket eng og beite	88	59	79	88	89
	Fulldyrket i alt	729	755	750	741	731
	Annen eng og beite	26	12	21	23	22
	Jordbruksareal i drift i alt	755	767	771	764	753
	Jordbruksareal ute av drift	5	6	4	0	4
Akershus og Oslo	Åker og hage	651	717	681	661	652
	Fulldyrka eng og beite	113	78	103	102	105
	Fulldyrka i alt	764	795	783	763	757
	Annen eng og beite	37	21	31	33	34
	Jordbruksareal i drift i alt	801	816	814	796	791
	Jordbruksareal ute av drift	8	10	6	5	6
Hedmark	Åker og hage	700	739	699	648	644
	Fulldyrka eng og beite	260	290	335	355	356
	Fulldyrka i alt	960	1 029	1 035	1 003	999
	Annen eng og beite	42	38	51	63	64
	Jordbruksareal i drift i alt	1 002	1 067	1 086	1 066	1 064
	Jordbruksareal ute av drift	8	7	5	3	5
Oppland	Åker og hage	379	379	331	276	270
	Fulldyrka eng og beite	425	495	554	598	601
	Fulldyrka i alt	804	874	885	873	871
	Annen eng og beite	108	90	143	182	182
	Jordbruksareal i drift i alt	912	964	1 028	1 056	1 052
	Jordbruksareal ute av drift	10	9	7	7	7
Buskerud	Åker og hage	326	342	305	270	267
	Fulldyrka eng og beite	127	131	167	189	191
	Fulldyrka i alt	453	473	472	460	458
	Annen eng og beite	47	43	51	70	71
	Jordbruksareal i drift i alt	500	516	522	529	529
	Jordbruksareal ute av drift	6	5	3	2	3
Vestfold	Åker og hage	384	402	372	346	340
	Fulldyrka eng og beite	36	28	54	65	67
	Fulldyrka i alt	420	430	426	410	408
	Annen eng og beite	10	8	10	9	9
	Jordbruksareal i drift i alt	430	438	436	419	417
	Jordbruksareal ute av drift	3	3	2	0	2
Telemark	Åker og hage	131	136	117	96	94
	Fulldyrka eng og beite	95	97	115	126	128
	Fulldyrka i alt	226	233	232	222	222
	Annen eng og beite	35	24	30	35	35
	Jordbruksareal i drift i alt	261	257	262	257	257
	Jordbruksareal ute av drift	6	8	3	2	1

Tabell 1 forts. Jordbruksarealet fordelt på fylker. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2007	2008*
Aust- Agder	Åker og hage	37	33	24	19	18
	Fulldyrket eng og beite	69	72	85	81	81
	Fulldyrka i alt	106	105	109	100	99
	Annen eng og beite	10	9	11	13	13
	Jordbruksareal i drift i alt	116	114	120	113	113
	Jordbruksareal ute av drift	4	3	1	1	1
Vest- Agder	Åker og hage	25	26	16	12	11
	Fulldyrka eng og beite	120	130	144	137	138
	Fulldyrka i alt	145	156	159	149	149
	Annen eng og beite	31	31	43	46	47
	Jordbruksareal i drift i alt	176	187	203	194	195
	Jordbruksareal ute av drift	3	2	2	2	2
Rogaland	Åker og hage	123	145	106	61	60
	Fulldyrka eng og beite	364	399	462	502	491
	Fulldyrka i alt	487	544	568	563	551
	Annen eng og beite	265	304	400	451	455
	Jordbruksareal i drift i alt	752	848	968	1 014	1 006
	Jordbruksareal ute av drift	2	3	3	4	3
Hordaland	Åker og hage	36	28	18	11	11
	Fulldyrka eng og beite	279	281	267	221	217
	Fulldyrka i alt	315	309	285	232	227
	Annen eng og beite	162	155	186	191	193
	Jordbruksareal i drift i alt	477	464	471	423	420
	Jordbruksareal ute av drift	7	6	2	3	3
Sogn og Fjordane	Åker og hage	30	27	15	10	10
	Fulldyrka eng og beite	262	290	301	286	284
	Fulldyrka i alt	292	317	316	296	293
	Annen eng og beite	156	140	161	168	168
	Jordbruksareal i drift i alt	448	457	477	463	461
	Jordbruksareal ute av drift	5	4	3	3	3
Møre og Romsdal	Åker og hage	48	54	29	27	25
	Fulldyrka eng og beite	419	463	483	457	454
	Fulldyrka i alt	467	517	512	485	479
	Annen eng og beite	99	75	104	108	107
	Jordbruksareal i drift i alt	566	592	616	593	586
	Jordbruksareal ute av drift	10	7	6	5	5
Sør- Trøndelag	Åker og hage	195	213	187	187	184
	Fulldyrka eng og beite	441	471	501	476	476
	Fulldyrka i alt	636	684	688	663	660
	Annen eng og beite	44	36	77	103	102
	Jordbruksareal i drift i alt	680	720	765	766	762
	Jordbruksareal ute av drift	10	11	7	7	7
Nord- Trøndelag	Åker og hage	385	412	361	363	355
	Fulldyrka eng og beite	374	402	470	458	458
	Fulldyrka i alt	759	814	832	822	813
	Annen eng og beite	32	28	53	71	74
	Jordbruksareal i drift i alt	791	842	885	893	887
	Jordbruksareal ute av drift	7	6	5	4	4

Tabell 1 forts. Jordbruksarealet fordelt på fylker. 1000 dekar

		1979	1989	1999	2007	2008*
Nordland	Åker og hage	40	52	31	14	13
	Fulldyrka eng og beite	396	416	453	465	450
	Fulldyrka i alt	436	468	484	478	464
	Annen eng og beite	78	54	96	131	126
	Jordbruksareal i drift i alt	514	522	580	610	589
	Jordbruksareal ute av drift	23	12	7	6	5
Troms	Åker og hage	14	20	22	10	9
	Fulldyrka eng og beite	213	204	221	218	217
	Fulldyrka i alt	227	224	244	229	226
	Annen eng og beite	36	18	30	34	34
	Jordbruksareal i drift i alt	263	242	273	263	260
	Jordbruksareal ute av drift	16	7	2	3	3
Finnmark	Åker og hage	5	9	8	4	4
	Fulldyrka eng og beite	75	78	83	82	80
	Fulldyrka i alt	80	87	91	86	84
	Annen eng og beite	15	9	14	14	13
	Jordbruksareal i drift i alt	95	96	106	100	97
	Jordbruksareal ute av drift	7	4	2	1	1
<i>Hele</i>	<i>Åker og hage</i>	<i>4 150</i>	<i>4 430</i>	<i>3 995</i>	<i>3 669</i>	<i>3 608</i>
<i>Landet</i>	<i>Fulldyrka eng og beite</i>	<i>4 156</i>	<i>4 384</i>	<i>4 877</i>	<i>4 906</i>	<i>4 882</i>
	<i>Fulldyrka i alt</i>	<i>8 306</i>	<i>8 814</i>	<i>8 872</i>	<i>8 574</i>	<i>8 491</i>
	<i>Annen eng og beite</i>	<i>1 233</i>	<i>1 095</i>	<i>1 511</i>	<i>1 746</i>	<i>1 750</i>
	<i>Jordbruksareal i drift i alt</i>	<i>9 539</i>	<i>9 909</i>	<i>10 382</i>	<i>10 320</i>	<i>10 241</i>
	<i>Jordbruksareal ute av drift</i>	<i>140</i>	<i>113</i>	<i>70</i>	<i>58</i>	<i>64</i>

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 2 Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007*		2008*		
	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	
Østfold	< 1001)	27,3	15	21,1	11	10,0	4	4,5	2	4,5	2
	100–199	50,2	27	47,8	25	32,8	14	20,3	7	20,1	7
	200–299	42,7	23	47,2	24	43,9	18	33,9	12	32,8	11
	300–499	42,4	23	54,2	28	70,0	29	63,8	22	59,3	20
	500–799	15,4	8	17,3	9	60,1	25	70,0	24	72,9	25
	≥ 800	6,3	3	6,0	3	22,8	9	97,3	34	102,8	35
	Sum leid areal	184,4		193,6		239,6		289,8		292,2	
Totalt areal	755		767		771		764		753		
% leid areal	24		25		31		38		39		
Akershus og Oslo	< 1001)	23,8	14	17,2	9	10,5	4	5,3	2	5,5	2
	100–199	39,0	22	36,2	19	29,7	12	20,1	7	21,1	7
	200–299	35,2	20	39,1	20	32,8	13	24,5	8	22,1	7
	300–499	48,1	27	60,0	31	71,9	29	60,8	20	59,6	19
	500–799	22,2	13	27,5	14	66,9	27	71,5	24	72,4	23
	≥ 800	7,7	4	13,1	7	39,5	16	120,9	40	128,6	42
	Sum leid areal	175,9		193,1		251,2		303,1		309,3	
Totalt areal	801		816		814		797		791		
% leid areal	22		24		31		38		39		
Hedmark	< 1001)	50,5	23	36,7	14	27,2	8	12,6	3	11,6	3
	100–199	64,4	30	72,1	27	70,7	20	46,4	11	45,0	11
	200–299	36,3	17	61,1	23	79,1	22	63,3	15	58,4	14
	300–499	34,3	16	58,3	22	83,7	23	112,6	26	112,7	26
	500–799	20,3	9	28,0	10	62,2	17	87,4	20	90,1	21
	≥ 800	10,6	5	11,2	4	35,3	10	106,5	25	110,1	26
	Sum leid areal	216,4		267,4		358,2		428,8		427,9	
Totalt areal	1 002		1 067		1 086		1 065		1064		
% leid areal	22		25		33		40		40		
Oppland	< 1001)	50,9	32	37,7	18	31,6	11	16,4	5	16,2	4
	100–199	54,4	34	87,4	43	99,3	33	73,0	20	68,8	19
	200–299	27,2	17	46,0	22	83,6	28	96,8	27	95,2	26
	300–499	20,8	13	23,7	12	51,5	17	101,4	28	106,9	29
	500–799	3,9	2	7,1	3	28,1	9	47,1	13	49,0	13
	≥ 800	1,0	1	3,8	2	3,4	1	28,2	8	34,4	9
	Sum leid areal	158,2		205,7		297,5		362,9		370,6	
Totalt areal	912		964		1 028		1 058		1052		
% leid areal	17		21		29		34		35		
Buskerud	< 1001)	29,7	31	24,0	23	17,8	11	6,5	3	6,9	3
	100–199	33,3	35	41,1	39	45,4	29	33,5	16	31,6	14
	200–299	15,8	17	21,3	20	37,3	24	39,6	19	38,9	18
	300–499	12,1	13	14,4	14	35,6	23	51,0	24	51,2	23
	500–799	3,9	4	3,2	3	13,3	9	44,4	21	47,2	22
	≥ 800			0,5	0	6,1	4	37,0	17	43,6	20
	Sum leid areal	94,7		104,4		155,5		211,9		219,3	
Totalt areal	500		516		522		530		529		
% leid areal	19		20		30		40		41		

Tabell 2 forts. Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007*		2008*	
		Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%
Vestfold	< 100 ¹⁾	20,3	20	14,7	14	6,3	4	3,4	2	4,1	2
	100–199	36,4	36	33,6	32	25,2	18	14,6	8	12,7	7
	200–299	21,5	22	28,0	26	31,8	23	18,0	10	19,1	10
	300–499	15,3	15	21,2	20	41,2	29	43,0	24	43,0	24
	500–799	6,0	6	7,0	7	20,4	14	43,3	24	47,3	26
	≥ 800	0,3	0	1,5	1	15,6	11	55,9	31	55,9	31
	Sum leid areal	99,8		106,1		140,4		178,3		182,1	
	Totalt areal	430		438		436		421		417	
	% leid areal	23		24		32		42		44	
Telemark	< 100 ¹⁾	32,4	51	25,2	37	20,2	19	9,3	7	9,5	7
	100–199	19,5	31	25,9	38	34,6	32	26,7	21	27,4	20
	200–299	6,9	11	11,7	17	25,9	24	27,1	21	27,2	20
	300–499	3,5	5	4,9	7	20,3	19	38,1	29	38,8	29
	500–799	1,4	2	0,1	0	7,6	7	19,8	15	20,4	15
	≥ 800							9,1	7	10,8	8
	Sum leid areal	63,7		67,7		108,6		130,1		134,2	
	Totalt areal	261		257		262		257		257	
	% leid areal	24		26		41		51		52	
Aust-Agder	< 100 ¹⁾	20,0	54	15,4	38	12,5	22	4,1	6	3,7	6
	100–199	11,1	30	16,9	42	24,0	42	16,7	26	15,4	24
	200–299	3,1	8	6,0	15	11,3	20	16,9	26	15,3	24
	300–499	2,4	6	1,4	4	7,0	12	19,4	30	20,6	32
	500–799	0,3	1	0,3	1	2,2	4	6,4	10	8,2	13
	≥ 800					0,9	1	1,2	2	1,2	2
	Sum leid areal	37,0		40,0		57,7		64,7		64,4	
	Totalt areal	116		114		120		113		113	
	% leid areal	32		35		48		57		57	
Vest-Agder	< 100 ¹⁾	30,1	52	22,4	32	17,3	19	8,4	8	8,1	8
	100–199	19,2	33	31,4	45	34,9	38	22,5	22	22,9	22
	200–299	5,0	9	11,5	17	23,6	26	27,7	27	26,3	25
	300–499	2,6	4	3,1	4	14,9	16	33,2	32	33,5	32
	500–799	0,8	1	0,6	1	1,5	2	8,9	9	11,0	11
	≥ 800							1,8	2	2,2	2
	Sum leid areal	57,6	135	69,1		92,3		102,4		104,1	
	Totalt areal	176		187		203		196		195	
	% leid areal	33		37		46		52		53	
Roga-Land	< 100 ¹⁾	42,7	35	30,0	20	19,9	9	11,9	4	11,7	3
	100–199	47,9	39	67,1	45	70,0	31	52,8	16	50,6	15
	200–299	17,4	14	29,2	20	72,3	33	75,0	23	73,9	22
	300–499	9,3	8	17,2	12	48,6	22	97,1	29	98,5	29
	500–799	1,2	1	2,2	1	9,3	4	62,2	19	58,7	17
	≥ 800	3,2	3	2,1	1	2,3	1	33,2	10	42,4	13
	Sum leid areal	121,8		147,8		222,4		332,2		335,8	
	Totalt areal	752		848		968		1014		1006	
	% leid areal	16		17		23		33		33	

Tabell 2 forts. Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007*		2008*		
	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	
Hordaland	< 100 ¹⁾	46,9	56	40,7	38	40,2	27	24,5	14	24,5	14
	100–199	29,6	35	53,0	49	71,1	48	56,8	32	54,2	31
	200–299	4,5	5	11,3	10	26,6	18	42,5	24	43,6	25
	300–499	2,9	3	2,5	2	9,9	7	37,5	21	34,7	20
	500–799	0,1	0	0,3	0	0,5	0	12,8	7	14,6	8
	≥ 800					0,3	0	2,0	1	3,5	2
	Sum leid areal	84,0		107,7		148,6		176,0		175,0	
	Totalt areal	477		464		471		425		420	
% leid areal	18		23		32		41		42		
Sogn og Fjordane	< 100 ¹⁾	47,8	67	34,7	45	29,5	26	15,9	10	16,1	10
	100–199	20,3	28	35,9	47	64,8	56	60,3	38	58,7	36
	200–299	1,7	2	4,8	6	16,8	15	52,0	33	50,5	31
	300–499	1,4	2	0,6	1	3,7	3	26,6	17	32,5	20
	500–799	0,5	1	0,6	1			3,6	2	4,5	3
	≥ 800							0,4	0	1,4	1
	Sum leid areal	71,8		76,7		114,9		158,7		163,6	
	Totalt areal	448		457		477		465		416	
% leid areal	16		17		24		34		39		
Møre og Romsdal	< 100 ¹⁾	53,1	48	39,9	26	27,1	12	13,6	5	13,2	5
	100–199	43,7	39	83,7	54	89,7	40	61,7	22	56,5	20
	200–299	11,1	10	25,3	16	72,7	32	85,6	31	84,6	31
	300–499	3,1	3	5,8	4	30,2	13	81,1	30	88,0	32
	500–799			1,1	1	4,8	2	27,3	10	26,6	10
	≥ 800			0,3	0	1,5	1	5,2	2	7,4	3
	Sum leid areal	111,0		156,0		226,0		274,4		276,4	
	Totalt areal	636		684		688		595		586	
% leid areal	17		23		33		46		47		
Sør-Trøndelag	< 100 ¹⁾	31,4	25	23,7	14	15,2	6	7,5	3	7,5	2
	100–199	53,7	43	74,8	44	72,6	30	43,4	15	40,8	14
	200–299	22,7	18	43,1	26	88,2	36	70,7	24	67,4	22
	300–499	10,5	8	16,5	10	51,9	21	106,5	36	106,3	35
	500–799	1,4	1	4,9	3	9,9	4	45,1	15	50,2	17
	≥ 800	6,3	5	5,4	3	5,4	2	22,1	7	28,2	9
	Sum leid areal	126,0		168,4		243,3		295,2		300,4	
	Totalt areal	680		720		765		769		762	
% leid areal	19		23		32		38		39		
Nord-Trøndelag	< 100 ¹⁾	22,9	22	15,4	12	11,6	6	5,2	2	5,4	2
	100–199	40,7	39	54,8	42	54,5	28	33,7	13	33,5	12
	200–299	24,8	24	35,8	28	61,7	32	57,4	22	58,1	21
	300–499	13,9	13	20,4	16	52,9	27	91,5	35	90,8	33
	500–799	1,8	2	3,2	2	11,6	6	45,1	17	53,7	20
	≥ 800	0,6	1			1,2	1	26,9	10	31,0	11
	Sum leid areal	104,7		129,6		193,5		259,8		272,5	
	Totalt areal	791		842		885		890		887	
% leid areal	13		15		22		29		31		

Tabell 2 forts. Leid jordbruksareal etter størrelse på jordbruksbedriften, fylkesvis. 1000 dekar

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007*		2008*	
		Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%	Areal	%
Nordland	< 100 ¹⁾	45,6	35	33,6	20	25,8	11	9,5	3	9,7	4
	100–199	56,5	43	75,4	44	65,8	29	40,4	15	41,3	15
	200–299	22,4	17	47,7	28	75,0	33	71,4	26	67,1	25
	300–499	4,6	4	12,5	7	51,6	23	91,9	34	93,7	35
	500–799	0,9	1	2,8	2	6,5	3	39,2	14	40,5	15
	≥ 800			0,1	0	1,1	0	18,6	7	18,7	7
	Sum leid areal	130,0		172,1		225,8		270,9		271,0	
	Totalt areal	514		522		580		609		589	
% leid areal	25		33		39		44		46		
Troms	< 100 ¹⁾	27,1	44	21,5	25	17,5	14	6,0	4	5,6	4
	100–199	24,1	39	36,5	43	40,3	33	27,8	20	26,7	19
	200–299	8,6	14	19,7	23	37,2	31	37,9	27	38,1	27
	300–499	1,6	3	5,7	7	23,2	19	44,9	32	44,9	32
	500–799	0,4	1	1,1	1	3,6	3	20,0	14	21,0	15
	≥ 800							3,9	3	5,1	4
	Sum leid areal	61,8		84,4		121,8		140,5		141,4	
	Totalt areal	263		242		273		263		260	
% leid areal	24		35		45		53		54		
Finnmark	< 100 ¹⁾	6,5	31	4,6	16	4,0	10	0,8	2	1,0	2
	100–199	8,9	43	9,2	32	8,3	20	4,4	10	4,5	10
	200–299	4,1	20	9,9	35	12,3	30	9,6	21	8,3	19
	300–499	0,7	4	4,0	14	10,2	25	18,5	41	18,7	42
	500–799	0,6	3	0,7	3	6,5	16	9,8	22	10,6	24
	≥ 800							1,9	4	1,8	4
	Sum leid areal	20,7		28,5		41,3		44,9		44,9	
	Totalt areal	95		96		106		100		97	
% leid areal	22		30		39		45		46		
<i>Hele Landet</i>	< 100 ¹⁾	608,9	32	458,6	20	344,2	11	165,3	4	164,9	4
	100–199	652,8	34	882,9	38	933,7	29	655,0	16	631,8	15
	200–299	311,0	16	498,8	22	832,1	26	849,8	21	826,6	20
	300–499	229,6	12	326,3	14	678,3	21	1 118,8	28	1 133,6	28
	500–799	81,1	4	107,7	5	315,0	10	663,8	16	698,9	17
	≥ 800	36,3	2	44,0	2	135,2	4	572,0	14	629,1	15
	Sum leid areal	1 920		2 318		3 239		4 024,7		4 084,9	
	Totalt areal	9 539		9 909		10 382		10 331		10 241	
	% leid areal	20		23		31		39		40	

* Foreløpige tall

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–99 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. 1979, 1989 og 1999 de fullstendige jordbrukstellingene, og totalpopulasjonen i 2007 og 2008.

Tabell 3a Antall jordbruksbedrifter med korn. Etter størrelse på kornarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 100	2 667	55	2 000	44	1 070	32	461	20	438	19
	100–199	1 343	27	1 407	31	1 048	32	713	31	701	31
	200–299	522	11	630	14	582	18	486	21	456	20
	300–499	300	6	385	9	444	13	431	18	428	19
	500–799	45	1	74	2	142	4	160	7	166	7
	> 800	8	0	10	0	31	1	81	3	85	4
	Antall bruk	4 885		4 506		3 317		2 332		2 274	
1000 daa	584,6		648,3		611,9		610,1		604,4	0	
Akershus og Oslo	< 100	2 756	57	1 944	45	899	30	411	19	394	19
	100–199	1 121	23	1 105	26	825	28	600	28	577	28
	200–299	523	11	620	14	503	17	415	19	381	18
	300–499	303	6	456	11	506	17	403	19	413	20
	500–799	101	2	129	3	188	6	220	10	214	10
	> 800	17	0	26	1	51	2	106	5	111	5
	Antall bruk	4 821		4 280		2 972		2 155		2 090	
1000 daa	592,2		673,6		640,5		629,3		622,0	0	
Hedmark	< 100	5 090	74	3 512	64	1 548	44	597	27	564	26
	100–199	1 001	15	1 089	20	899	26	622	28	612	29
	200–299	384	6	456	8	447	13	361	16	319	15
	300–499	282	4	350	6	412	12	367	17	370	17
	500–799	88	1	93	2	147	4	186	8	192	9
	> 800	17	0	23	0	43	1	75	3	80	4
	Antall bruk	6 862		5 523		3 496		2 208		2 137	
1000 daa	591,2		614,3		595,0		559,9		555,9	0	
Oppland	< 100	3 607	80	2 355	70	1 115	54	581	42	562	42
	100–199	618	14	665	20	548	27	428	31	406	31
	200–299	177	4	230	7	246	12	201	15	197	15
	300–499	84	2	104	3	118	6	123	9	117	9
	500–799	7 ¹⁾	0	14 ¹⁾	0	32 ¹⁾	1	33	2	35	3
	> 800							9	1	13	1
	Antall bruk	4 493		3 368		2 059		1 375		1 330	
1000 daa	279,7		281,8		249,9		216,1		213,4	0	
Buskerud	< 100	2 577	73	1 975	64	997	49	454	35	419	34
	100–199	694	20	759	25	631	31	434	34	418	34
	200–299	172	5	207	7	220	11	176	14	172	14
	300–499	81	2	107	3	142	7	148	12	138	11
	500–799	17 ¹⁾	0	23 ¹⁾	1	32	2	47	4	54	4
	> 800					5	0	21	2	23	2
	Antall bruk	3 541		3 071		2 027		1 280		1 224	
1000 daa	272,8		293,4		265,4		237,1		232,8	0	

1) Noen har > 800 dekar

Tabell 3a forts.   Antall jordbruksbedrifter med korn. Etter størrelse på kornarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	< 100	2 234	64	1 740	56	902	42	448	32	434	32
	100–199	953	27	991	32	786	36	490	34	452	33
	200–299	232	7	260	8	288	13	227	16	226	17
	300–499	74	2	87	3	133	6	161	11	162	12
	500–799	14	0	11 ¹⁾	0	38	2	69	5	67	5
	> 800	3	0			8	0	26	2	25	2
	Antall bruk	3 510		3 089		2 155		1 421		1 366	
1000 daa	333,8		330,5		301,5		285,7		280,1	0	
Telemark	< 100	1 896	90	1 371	82	764	70	334	55	322	55
	100–199	173	8	249	15	236	22	165	27	148	25
	200–299	26	1	37	2	58	5	58	10	66	11
	300–499	12 ²⁾	0	15 ²⁾	1	22	2	37	6	34	6
	500–799					6 ¹⁾	1	15 ⁴⁾	2	13 ⁴⁾	3
	Antall bruk	2 107		1 672		1 086		609		583	
	1000 daa	100,1		108,7		95,3		79,1		77,2	0
Aust-Agder	< 100	799	99	466	96	189	86	75	71	69	68
	100–199	8	1	14	3	26	12	20	19	22	22
	200–299	3	0	5 ³⁾	1	5	2	6	6	6	6
	300–499							4 ¹⁾	3	4 ¹⁾	3
	500–799					6	3				
	Antall bruk	810		485		221		105		101	
	1000 daa	16,1		15,3		12,6		9,9		9,5	0
Vest-Agder	< 100	430	98	306	97	125	88	78	75	65	70
	100–199	8 ⁴⁾	2	10 ⁴⁾	4	12	8	16	15	19	20
	200–299					5	4	6	6	5	5
	300–499							4	4	4	4
	Antall bruk	438		316		142		104		93	
	1000 daa	9,2		10,0		7,8		8,5		8,5	0
	Rogaland	< 100	1 253	97	1 048	94	583	88	279	73	248
100–199		33	3	59	5	62	9	72	19	65	18
200–299		4 ³⁾	0	11 ³⁾	1	10	2	21	5	28	8
300–499						6 ²⁾	1	5	1	9	3
500–799								6	2	5	1
> 800						6	1				
Antall bruk		1 290		1 118		661		383		355	
1000 daa	33,3		44,0		36,4		33,7		33,5	0	

- 1) Noen har > 500 dekar   4) Noen har > 800 dekar
 2) Noen har > 300 dekar
 3) Noen har > 200 dekar

Tabell 3a forts. Antall jordbruksbedrifter med korn. Etter størrelse på kornarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hordaland	< 100	86 ¹⁾	100	34 ¹⁾	100	21 ¹⁾	100	6 ¹⁾	100	4	100
	Antall bruk	86		34		21		6		4	
	1000 daa	1,8		1,3		0,6		0,2		0,2	
Sogn og Fjordane	< 100	60 ¹⁾	100	32 ¹⁾	100	25 ¹⁾	100	10 ¹⁾	100	12 ¹⁾	100
	Antall bruk	60		32		25		10		12	
	1000 daa	1,8		1,2		1,2		0,4		0,5	
Møre og Romsdal	< 100	353	94	443	88	176	78	104	60	90	58
	100–199	20	6	55	11	42	19	45	26	43	28
	200–299	3	0	7 ²⁾	1	5	2	16	9	12	8
	300–499					4	2	8 ³⁾	5	9 ³⁾	6
	Antall bruk	376		505		227		173		154	
	1000 daa	13,0		26,9		16,8		19,2		17,6	
Sør-Trøndelag	< 100	2 102	84	1 374	71	709	55	454	41	411	39
	100–199	292	12	393	20	369	29	377	34	349	33
	200–299	78	3	110	6	142	11	154	14	155	15
	300–499	24	1	40	2	65	5	99	9	101	10
	500–799	3	0	9	0	6	0	18	2	20	2
	> 800					3	0	4	0	7	1
	Antall bruk	2 499		1 926		1 294		1 106		1 043	
1000 daa	135,9		157,6		152,7		168,8		166,4		
Nord-Trøndelag	< 100	2 593	72	1 858	60	1 010	47	582	33	538	32
	100–199	692	19	799	26	675	31	603	34	566	34
	200–299	222	6	275	9	280	13	286	16	272	16
	300–499	82	2	131	4	176	8	231	13	225	13
	500–799	11 ⁴⁾	0	19 ⁴⁾	1	20 ⁴⁾	1	57	3	63	4
	> 800							10	1	8	0
	Antall bruk	3 600		3 082		2 161		1 769		1 672	
1000 daa	286,0		317,7		291,5		319,9		309,8		

- 1) Noen har > 99 dekar
- 2) Noen har > 300 dekar
- 3) Noen har > 500 dekar
- 4) Noen har > 800 dekar

Tabell 3a forts. Antall jordbruksbedrifter med korn. Etter størrelse på kornarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Nordland	< 100	128	97	76	82	36	80	33	77	33	75
	100–199	4 ¹⁾	3	17 ¹⁾	18	9 ¹⁾	20	4	9	4	9
	200–299							6	14	7 ²⁾	16
	300–499					9	20				
	Antall bruk	132		93		45		43		44	
	1000 daa	2,9		5,3		2,6		2,9		3,3	
Troms	< 100	22	100	3	100			2	100	4	100
	Antall bruk	22		3				2		4	
	1000 daa	0,2		0,0				0,0		0,1	
Finnmark	Antall bruk							2	100		
	1000 daa							0,0			
<i>Hele Landet</i>	< 100	28 651	72	20 534	62	10 165	46	4 909	33	4 606	32
	100–199	6 960	18	7 611	23	6 170	28	4 591	30	4 383	30
	200–299	2 346	6	2 848	9	2 793	13	2 419	16	2 301	16
	300–499	1 242	3	1 677	5	2 026	9	2 019	13	2 012	14
	500–799	283	1	367	1	609	3	811	5	829	6
	> 800	50	0	66	0	146	1	334	2	355	2
	Antall bruk	39 532		33 103		21 909		15 083		14 486	
	1000 daa	3 252		3 530		3 282		3 181		3 135	

* Foreløpig tall

- 1) Noen har > 200 dekar
- 2) Noen har > 300 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 3b Antall jordbruksbedrifter med potet. Etter størrelse på potetarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 10	2 903	91	977	77	253	60	62	43	55	41
	10-49	246	8	195	15	89	21	39	27	37	27
	50-99	45	1	71	6	50	12	18	12	17	13
	100-199	3	0	19	2	28 ²⁾	6	21	14	21	16
	200-299							5	3	5 ³⁾	
	Antall bruk	3 197		1 263		420		145		135	
	Antall daa	13 609		13 546		9 939		6 651		6 414	
Akershus og Oslo	< 10	3 130	94	934	85	184	66	51	47	51	48
	10-49	162	5	114	10	48	17	18	17	21	20
	50-99	28	1	44	4	36	13	20	18	13	12
	100-199	6 ²⁾	0	6	1	8	3	14 ²⁾	13	14	13
	200-299					3	1			3	3
	> 300							6	6	5	5
	Antall bruk	3 326		1 098		279		109		107	
	Antall daa	10 318		7 256		5 686		6 818		6 871	
Hedmark	< 10	5 837	90	2 438	77	486	46	117	23	105	22
	10-49	498	8	417	13	234	22	84	17	82	17
	50-99	144	2	210	7	175	16	108	21	95	20
	100-199	36	1	96	3	121	11	126	25	122	25
	200-299	4 ³⁾	0	10	0	37	3	41	8	47	10
	> 300			8	0	12	1	33	6	35	7
	Antall bruk	6 519		3 179		1 065		509		486	
	Antall daa	34 825		46 081		48 987		51 925		53 061	
Oppland	< 10	7 288	94	3 332	89	885	78	186	53	163	51
	10-49	386	5	262	7	119	10	63	18	59	18
	50-99	105	1	140	4	92	8	59	17	59	18
	100-199	8	0	20	1	36	3	34	10	30	9
	200-299			3 ³⁾		7	1	12 ³⁾	4	11 ³⁾	4
	Antall bruk	7 787		3 757		1 139		354		322	
	Antall daa	26 707		22 715		16 735		14 318		13 458	
Buskerud	< 10	4 090	98	1 539	93	331	81	85	66	72	62
	10-49	96	2	88	5	48	12	25	19	24	21
	50-99	8 ¹⁾	0	15	1	16	4	4	3	3	3
	100-199			5	0	12 ²⁾	2	7	5	10	9
	200-299							3	2	3	3
	> 300							5	4	4	3
	Antall bruk	4 194		1 647		407		129		116	
	Antall daa	7 556		5 228		4 653		4 192		4 194	

1) Noen med > 100 dekar

2) Noen med > 200 dekar

3) Noen med > 300 dekar

Tabell 3b forts. Antall jordbruksbedrifter med potet. Etter størrelse på potetarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	< 10	1 999	84	625	60	124	31	26	14	26	15
	10-49	367	15	295	29	164	41	53	29	48	28
	50-99	22	1	101	10	81	20	39	22	46	26
	100-199			13 ¹⁾	1	30	7	39	22	30	17
	200-299					4	1	15	8	13	7
	> 300							8	4	11	6
	Antall bruk	2 388		1 034		403		180		174	
Antall daa	12 339		16 979		15 181		17 304		17 302		
Telemark	< 10	3 637	97	1 386	91	199	79	46	55	39	49
	10-49	97	3	108	7	30	12	20	24	21	27
	50-99	9 ³⁾	0	17	1	14	6	8	10	11	14
	100-199			5	0	7	3	5	6	5	6
	200-299							5 ³⁾	6	3 ³⁾	4
	Antall bruk	3 743		1 516		251		84		79	
	Antall daa	6 937		5 686		3 045		3 026		2 784	
Aust-Agder	< 10	2 262	97	939	90	169	78	31	48	31	49
	10-49	79	3	97	9	30	14	15	23	13	21
	50-99	3	0	8	1	15	7	9	14	10	16
	100-199			3	0	3	1	9	14	9 ¹⁾	15
	Antall bruk	2 344		1 047		217		64		63	
	Antall daa	4 950		4 081		2 393		2 250		2 444	
Vest-Agder	< 10	2 996	98	1 210	97	184	88	44	73	45	74
	10-49	49	2	34	3	22	11	11	18	11	18
	50-99	4 ²⁾	0	3	0	3 ²⁾	1	5 ²⁾	9	5	9
	Antall bruk	3 049		1 247		209		60		61	
	Antall daa	4 701		2 120		959		763		777	
Rogaland	< 10	5 445	92	2 481	85	557	70	139	47	122	45
	10-49	442	7	388	13	198	25	86	29	80	30
	50-99	21	0	41	1	43 ³⁾	5	45	15	42	16
	100-199			7	0			22 ¹⁾	8	19	7
	200-299									6 ³⁾	2
	> 300							4	1		
	Antall bruk	5 908		2 917		798		296		269	
Antall daa	18 225		15 403		8 630		10 146		9 390		

1) Noen med > 200dekar

2) Noen med > 100 dekar

3) Noen med > 300 dekar

4) Noen har 200-299 dekar

Tabell 3b forts. Antall jordbruksbedrifter med potet. Etter størrelse på potetarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Hordaland	< 10	7 326	100	2 536	100	359 ¹⁾	100	79 ¹⁾	100	73 ¹⁾	100
	10-49	16	0	9	0						
	Antall bruk	7 342		2 545		359		79		73	
	Antall daa	6 108		2 118		515		169		163	
Sogn og Fjordane	< 10	6 291	99	3 068	98	581	94	179	86	160	84
	10-49	58 ²⁾	1	66 ²⁾	2	34	6	25	12	26	14
	50-99							5	2	5	3
	Antall bruk	6 349		3 134		614		209		191	
	Antall daa	7 093		4 138		1 548		1 241		1 261	
Møre og Romsdal	< 10	8 085	100	3 343	98	432	92	83	77	77	76
	10-49	37	0	54	2	26	6	14	13	11	11
	50-99	3 ³⁾	0	11	0	8	2	7	6	7	7
	100-199			3	0	6 ⁴⁾	1	4 ⁴⁾	4	4 ⁴⁾	4
	Antall bruk	8 125		2 354		472		108		101	
	Antall daa	9 077		5 307		2 632		1 876		1 940	
Sør-Trøndelag	< 10	5 482	99	2 245	95	605	90	142	76	128	77
	10-49	79 ²⁾	1	93	4	53	8	31	17	26	16
	50-99			16 ⁴⁾	1	12	2	9	5	9	5
	100-199					4 ⁴⁾	0	4 ⁴⁾	2	4 ⁴⁾	3
	Antall bruk	5 562		2 354		674		186		167	
Antall daa	9 553		6 030		3 794		2 374		2 267		
Nord-Trøndelag	< 10	4 917	90	1 790	80	486	63	107	35	101	36
	10-49	448	8	303	14	148	19	85	28	75	26
	50-99	99	2	117	5	106	14	60	20	52	18
	100-199	13 ⁴⁾	0	26 ⁴⁾	1	23	3	42	14	47	17
	200-299					5	1	8 ⁵⁾	3	5	2
	> 300									4	1
	Antall bruk	5 477		2 236		768		302		284	
Antall daa	26 177		21 234		16 028		14 427		14 495		

- 1) Noen har > 10 dekar
- 2) Noen har > 50 dekar
- 3) Noen har > 100 dekar
- 4) Noen har > 200 dekar
- 5) Noen har > 300 dekar

Tabell 3b forts. Antall jordbruksbedrifter med potet. Etter størrelse på potetarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	< 10	6 894	99	3 146	96	1 101	91	407	87	389	87
	10-49	92	1	126	4	106	9	44	9	47	10
	50-99	5	0	6	0	7 ¹⁾	0	19 ¹⁾	4	10	2
	100-199									3 ²⁾	0
	Antall bruk	6 991		3 278		1 214		470		449	
	Antall daa	10 170		6 861		4 587		3 113		3 056	
Troms	< 10	4 542	99	2 174	98	799	92	289	85	253	84
	10-49	32	1	52	2	62	7	29	9	27	9
	50-99			3	0	4 ¹⁾	0	11	3	12	4
	100-199							7	2	7	2
	200-299							3 ³⁾	1	3 ³⁾	1
	Antall bruk	4 574		2 229		865		339		302	
Antall daa	5 139		3 720		2 904		3 897		3 797		
Finnmark	< 10	520	100	255	96	98	93	43	91	39	89
	10-49	9	2	11	4	7	7	4	9	5	11
	Antall bruk	522		266		105		47		44	
	Antall daa	529		407		306		168		203	
<i>Hele Landet</i>	< 10	83 644	96	34 418	90	7 831	76	2 114	58	1 927	56
	10-49	3 184	4	2 711	7	1 420	14	647	18	614	18
	50-99	492	1	802	2	657	6	424	12	396	12
	100-199	69	0	199	1	276	3	329	9	323	9
	200-299	7	0	17	0	61	1	93	3	97	3
	> 300					15	0	63	2	66	2
	Antall bruk	87 396		37 101		10 257		3 670		3 423	
	Antall daa	214 013		188 929		148 522		144 658		143 877	

* Foreløpig tall

- 1) Noen har > 100 dekar
- 2) Noen har > 200 dekar
- 3) Noen har > 300 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008

Tabell 3c Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland. Etter grønnsaksarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	< 10	1 371	90	283	70	59	34	21	11	15	10
	10-49	136	9	109	27	87	50	79	42	68	46
	50-99	15 ¹⁾	1	11	3	20	12	57	30	43	29
	100-199			3 ²⁾		7 ²⁾	4	25	13	16	11
	> 200							5	3	6	4
	Antall bruk	1 522		406		173		187		148	
	Antall daa	5 444		4 257		4 718		10 578		8 534	
Akershus og Oslo	< 10	1 244	93	152	72	29	41	23	29	18	24
	10-49	74	6	43	20	29	41	19	24	21	28
	50-99	13 ¹⁾	1	16 ¹⁾	7	7	10	23	29	25	33
	100-199					6	8	14 ²⁾	17	11 ²⁾	14
	Antall bruk	1 331		211		71		79		75	
	Antall daa	3 255		2 379		2 098		4 201		4 114	
	Hedmark	< 10	1 525	91	196	60	56	33	24	20	18
10-49		105	6	78	24	60	35	52	44	47	47
50-99		30	2	32	10	39	23	27	23	14	14
100-199		8 ²⁾		15	5	12	7	10	8	15	15
> 200				3	1	4	2	6	5	6	6
Antall bruk		1 668		324		171		119		100	
Antall daa		6 364		7 017		6 947		6 385		6 267	
Oppland	< 10	1 177	92	161	67	43	35	24	24	24	26
	10-49	92	7	64	26	49	40	47	47	40	43
	50-99	12	1	11	5	17	14	14	14	13	14
	100-199	3		6 ²⁾	2	10	8	8	8	8	9
	> 200					4	3	8	8	8	9
	Antall bruk	1 284		242		123		101		93	
	Antall daa	3 918		3 477		5 490		7 618		7 799	
Buskerud	< 10	1 397	89	248	64	55	35	24	22	18	15
	10-49	134	9	97	25	57	37	33	30	34	29
	50-99	27	2	28	7	20	13	25	23	32	27
	100-199	10	1	17 ²⁾	4	17	11	11	10	18	15
	> 200					7	4	16	15	16	14
	Antall bruk	1 568		390		156		109		118	
	Antall daa	7 286		6 795		7 186		9 953		11 750	
Vestfold	< 10	1 078	77	228	41	59	18	21	9	23	11
	10-49	272	19	253	45	136	42	67	30	67	32
	50-99	40	3	59	11	81	25	77	34	59	28
	100-199	8	1	17 ²⁾	3	38	12	45	20	41	19
	> 200					7	2	17	7	21	10
	Antall bruk	1 398		557		321		227		211	
	Antall daa	11 419		13 431		16 715		19 341		19 991	

1) Noen med > 100 dekar,

2) Noen med > 200 dekar

Tabell 3c forts. Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland. Etter grønnsaksarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Telemark	< 10	1 343	97	207	87	40	58	17	43	19	42
	10-49	44 ¹⁾	3	30 ¹⁾	13	22	32	13	33	14	31
	50-99					4	6	6	15	8	18
	100-199					3	4	4	10	4 ⁴⁾	9
	Antall bruk	1 387		237		69		40		45	
	Antall daa	1 879		1 014		1 287		1 327		1 700	
Aust-Agder	< 10	939	87	255	75	32	36	9	21	8	20
	10-49	123	11	75	22	44	49	17	40	16	40
	50-99	15 ²⁾	1	11 ²⁾	3	14 ²⁾	15	10	23	10	25
	100-199							7	16	6	15
	Antall bruk	1 077		341		90		43		40	
	Antall daa	5 025		3 164		2 228		2 129		2 017	
Vest-Agder	< 10	1 087	97	211	81	27	53	14	56	17	63
	10-49	34 ¹⁾	3	44	17	21	41	11 ¹⁾	44	10 ¹⁾	38
	50-99			6 ²⁾	3	3 ²⁾	6				
	Antall bruk	1 121		261		51		25		27	
	Antall daa	1 554		1 619		704		421		435	
	Rogaland	< 10	2 188	92	595	80	143	51	45	31	31
10-49		177	7	137	18	107	38	67	46	57	46
50-99		11		10 ²⁾	1	23	8	19	13	20	16
100-199						5 ²⁾	2	8	5	9	7
> 200								7	5	8	6
Antall bruk		2 376		742		278		146		125	
Antall daa	6 908		4 684		5 900		7 893		8 113		
Hordaland	< 10	2 439	99	398	98	653)	100	25 ³⁾	100	21 ³⁾	100
	10-49	13	1	9 ¹⁾	2						
	Antall bruk	2 452		407		65		25		21	
	Antall daa	1 377		648		152		75		71	
Sogn og Fjordane	< 10	1 906	97	496	89	50	70	38	75	34	72
	10-49	49 ¹⁾	2	591)	10	211)	30	10	20	10	21
	50-99							3	6	3	6
	Antall bruk	1 955		555		71		51		47	
	Antall daa	2 125		2 002		628		478		461	

1) Noen med > 50 dekar

2) Noen med > 100 dekar

3) Noen med > 10 dekar

4) Noen med > 200 dekar

Tabell 3c forts. Antall jordbruksbedrifter med grønnsaker på friland. Etter grønnsaksarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Møre og Romsdal	< 10	2 146	98	373	94	50	78	21	57	22	63
	10–49	34	2	23 ¹⁾	6	14	22	16 ¹⁾	43	10	29
	50–99									3 ²⁾	9
	Antall bruk	2 180		396		64		37		35	
	Antall daa	1 814		927		414		541		566	
Sør-Trøndelag	< 10	1 073	99	229	96	61	85	22	63	18	60
	10–49	16	1	10	4	11 ¹⁾	15	13	37	12 ¹⁾	40
	Antall bruk	1 089		239		72		35		30	
	Antall daa	945		526		419		395		371	
Nord-Trøndelag	< 10	1 640	92	265	68	71	36	29	24	29	24
	10–49	139	8	116	30	103	52	62	50	55	46
	50–99	3	0	6 ²⁾	1	20	10	19	15	23	19
	100–199					3	2	13 ³⁾	11	9	8
	> 200									3	3
	Antall bruk	1 782		387		197		123		119	
	Antall daa	4 592		3 315		4 460		4 976		5 193	
Nordland	< 10	1 278	98	453	94	79	80	33	80	35	83
	10–49	26 ¹⁾	2	27	6	20 ¹⁾	20	7	17	7	17
	Antall bruk	1 304		480		99		41		42	
	Antall daa	1 523		1 173		647		278		230	
Troms	< 10	854	98	302	96	45	90	34	83	28	78
	10–49	14 ¹⁾	1	11	4	5	10	7 ¹⁾	17	8 ¹⁾	22
	Antall bruk	868		313		50		41		36	
	Antall daa	867		535		190		238		247	
Finnmark	< 10	71	100	28 ⁴⁾	100	2 100		3	100	3	100
	Antall bruk	71		28		2		3		3	
	Antall daa	70		68		2		12		6	
Hele Landet	< 10	24 756	94	5 079	78	964	45	425	30	379	29
	10–49	1 475	6	1 181	18	784	37	518	36	472	36
	50–99	168	1	187	3	249	12	283	20	257	20
	100–199	31	0	60	1	98	5	144	10	137	10
	> 200	3	0	9	0	28	1	62	4	70	5
	Antall bruk	26 433		6 516		2 123		1 432		1 315	
	Antall daa	66 365		57 030		60 187		76 839		77 865	

* Foreløpig tall

- 1) Noe med > 50 dekar
- 2) Noen med > 100 dekar
- 3) Noen med > 200 dekar
- 4) Noen med > 10 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008

Tabell 3d Antall jordbruksbedrifter med engareal. Etter størrelse på engarealet

Arealgruppe	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	< 99	2 020	87	1 103	83	871	68	617	61	635	63
	100–199	264	11	201	15	316	25	229	23	204	20
	200–299	32	1	24	2	74	6	85	8	89	9
	300–499	14	1	4	0	20	2	63	6	63	6
	500–799	4 ¹⁾	0	3 ¹⁾	0			19	2	22 ¹⁾	2
	Antall bruk	2 334		1 335		1 281		1 013		1 013	
1000 dekar	114		71		101		111		111		
Akershus og Oslo	< 99	2 348	83	1 438	81	907	64	542	54	550	54
	100–199	375	13	284	16	339	24	237	24	230	23
	200–299	68	2	45	3	116	8	117	12	113	11
	300–499	23	1	10 ²⁾	0	42	3	76	8	86	8
	500–799	4 ¹⁾	0			8 ¹⁾	0	26	3	26	3
	> 800							3	0	7	1
Antall bruk	2 818		1 777		1 412		1 001		1 012		
1000 dekar	150		99		133		135		139		
Hedmark	< 99	5 204	85	3 228	72	1 846	53	932	38	882	37
	100–199	748	12	973	22	1 012	29	680	28	647	27
	200–299	110	2	257	6	469	14	444	18	429	18
	300–499	30	0	44	1	126	4	341	14	347	15
	500–799	4	0	5	0	6	0	52	2	65	3
	> 800							7	0	9	0
Antall bruk	6 096		4 507		3 459		2 456		2 379		
1000 dekar	302		328		387		419		420		
Oppland	< 99	8 203	86	5 497	71	3 061	50	1 340	29	1 332	30
	100–199	1 143	12	1 888	24	2 208	36	1 707	38	1 613	36
	200–299	174	1,8	266	3	655	11	914	20	929	21
	300–499	47	0,5	66	1	169	3	503	11	510	11
	500–799	6	0	8 ¹⁾	0	16	0	74	2	84	2
	> 800							5	0	9	0
Antall bruk	9 573		7 725		6 109		4 543		4 477		
1000 dekar	532		585		697		780		783		
Buskerud	< 99	3 933	92	2 675	84	1 463	63	690	42	670	42
	100–199	320	7	472	15	648	28	483	30	471	29
	200–299	27	1	40	1	179	8	255	16	243	15
	300–499	4	0	6	0	39 ²⁾	2	147	9	166	10
	500–799							45	3	46	3
	> 800							10	1	11	1
Antall bruk	4 284		3 193		2 329		1 630		1 607		
1000 dekar	174		174		217		259		263		

1) Noen med > 800 dekar, 2) Noen med > 500 dekar

Tabell 3d forts Antall jordbruksbedrifter med engareal. Etter størrelse på engarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Vestfold	< 99	1 177	93	768	89	590	71	374	59	409	61
	100–199	87	7	82	9,5	168	20	135	21	133	20
	200–299	5 ¹⁾	0	11 ¹⁾	1	58	7	68	11	60	9
	300–499					11 ²⁾	1	39	6	46	7
	500–799							13	2	18 ³⁾	2
	> 800							3	0		
	Antall bruk	1 269		861		827		632		666	
1000 dekar	46		36		63		74		77		
Telemark	< 99	3 928	97	2 740	92	1 344	72	580	50	567	49
	100–199	99	2	217	7	376	20	321	28	316	27
	200–299	11	0	18	1	110	6	147	13	149	13
	300–499	3	0	3	0	24 ²⁾	1	98	8	98	8
	500–799							20 ³⁾	2	23	2
	> 800									3	0
	Antall bruk	4 041	100	2 978	100	1 854		1 166		1 156	
1000 dekar	131		121		145		160		163		
Aust- Agder	< 99	2 503	97	1 504	88	748	67	288	44	272	44
	100–199	69	3	187	11	282	25	202	31	189	30
	200–299	10	0	17	1	65	6	89	14	88	14
	300–499	5 ²⁾	0	4 ²⁾	0	17 ²⁾	1	57	9	58	9
	500–799							12	2	16	3
	Antall bruk	2 587		1 712		1 112		648		623	
	1000 dekar	78		81		96		94		94	
Vest-Agder	< 99	3 552	94	2 442	84	1 179	62	481	42	458	41
	100–199	216	6	424	15	503	27	314	27	316	28
	200–299	24	1	52	2	164	9	198	17	193	17
	300–499	5 ²⁾	0	4	0	52 ²⁾	3	127	11	125	11
	500–799							22 ³⁾	2	30 ³⁾	2
	Antall bruk	3 797		2 922		1 898		1 142		1 122	
	1000 dekar	151		160		187		182		184	
Rogaland	< 99	6 248	75	4 214	59	2 198	37	1 060	24	1 032	24
	100–199	1 756	21	2 308	32	2 218	38	1 457	32	1 369	31
	200–299	292	3,5	503	7	1 035	18	1 041	23	993	23
	300–499	63	0,8	121	2	398	7	699	16	720	17
	500–799	7 ³⁾	0	8	0	40	1	187	4	184	4
	> 800			3	0	4	0	48	1	58	1
	Antall bruk	8 366		7 157		5 893		4 492		4 356	
1000 dekar	629		702		862		953		946		

1) Noen med > 300 dekar,

2) Noen med > 500 dekar,

3) Noen med > 800 dekar

Tabell 3d forts. Antall jordbruksbedrifter med engareal. Etter størrelse på engarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hordaland	< 99	9 244	93	6 009	82	3 524	67	1 597	50	1 561	50
	100–199	691	7	1 183	16	1 410	27	1 032	32	1 010	32
	200–299	35	0	89	1	259	5	365	11	365	12
	300–499	10 ¹⁾	0	16 ¹⁾	0	52	1	167	5	158	5
	500–799					3	0	34	1	38	1
	> 800							3	0	6	0
	Antall bruk	9 980		7 297		5 248		3 198		3 138	
1000 dekar	441		437		453		412		409		
Sogn og Fjordane	< 99	8 063	93	5 608	82	3 177	62	1 378	41	1 315	40
	100–199	599	7	1 154	17	1 714	34	1 357	40	1 283	39
	200–299	21	0	62	1	190	4	495	15	486	15
	300–499	7	0	5 ¹⁾	0	29 ¹⁾	1	131	4	160	5
	500–799							15 ²⁾	0	20 ²⁾	1
	Antall bruk	8 690		6 829		5 110		3 376		3 264	
1000 dekar	418		429		462		453		451		
Møre og Romsdal	< 99	8 547	87	4 958	70	2 306	47	871	28	830	28
	100–199	1 104	11	1 899	27	1 777	37	1 083	35	1 002	33
	200–299	117	1	228	3	631	13	724	23	708	24
	300–499	17 ¹⁾	0	17	0	143	3	364	12	389	13
	500–799			4 ²⁾	0	10 ²⁾	0	63	2	68	2
	> 800							5	0	8	0
Antall bruk	9 785		7 106		4 867		3 110		3 005		
1000 dekar	519		538		587		565		561		
Sør-Trøndelag	< 99	5 642	79	3 142	58	1 543	37	686	24	657	24
	100–199	1 332	19	1 885	35	1 752	42	917	32	861	31
	200–299	152	2	318	6	723	17	689	24	640	23
	300–499	27	0	35	1	174	4	454	16	477	17
	500–799	6 ²⁾	0	5 ²⁾	0	10 ²⁾	0	93	3	95	3
	> 800							12	0	20	1
Antall bruk	7 159		5 385		4 202		2 851		2 750		
1000 dekar	485		506		578		579		578		
Nord-Trøndelag	< 99	4 401	75	2 407	54	1 482	37	730	26	720	26
	100–199	1 274	22	1 795	40	1 772	44	907	32	841	31
	200–299	146	2	242	5	638	16	730	26	713	26
	300–499	30 ¹⁾	0	34	1	107	3	356	13	363	13
	500–799					6	0	62	2	78	3
	> 800							10	0	16	1
Antall bruk	5 851		4 478		4 005		2 795		2 731		
1000 dekar	406		430		524		530		532		

1) Noen har > 500 dekar, 2) Noen har > 800 dekar

Tabell 3d forts Antall jordbruksbedrifter med engareal. Etter størrelse på engarealet

Arealgruppe		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Nordland	< 99	7 343	84	3 301	62	1 472	39	513	20	513	20
	100–199	1 185	14	1 564	30	1 265	34	740	29	752	30
	200–299	160	2	376	7	729	19	668	26	619	25
	300–499	25	0	40	1	262	7	512	20	494	20
	500–799	4 ¹⁾	0	8 ¹⁾	0	16	0	125	5	116	5
	> 800					4	0	25	1	26	1
	Antall bruk	8 717		5 289		3 748		2 583		2 520	
1000 dekar	474		470		548		596		576		
Troms	< 99	4 784	90	2 184	73	953	48	286	23	263	22
	100–199	470	9	666	22	680	34	414	34	376	32
	200–299	64	1	136	5	273	14	290	24	290	25
	300–499	6	0	21	1	95 ²⁾	5	192	16	197	17
	500–799							46	4	46	4
	> 800							4	0	6	1
	Antall bruk	5 324		3 007		2 001		1 232		1 178	
1000 dekar	250		223		251		253		251		
Finnmark	< 99	1 398	84	652	66	276	43	71	18	68	18
	100–199	222	13	228	23	186	29	93	24	94	25
	200–299	34	2	88	9	121	19	98	26	87	24
	300–499	6 ²⁾	0	20 ²⁾	2	55	8	91	24	93	25
	500–799					11	2	28	7	25	7
	> 800							3	1	3	1
	Antall bruk	1 660		988		649		384		370	
1000 dekar	89		87		97		96		93		
Hele Landet	< 99	88 538	87	53 870	72	28 940	52	13 036	34	12 734	34
	100–199	11 954	12	17 410	23	18 626	33	12 308	32	11 707	31
	200–299	1 479	1	2 771	4	6 489	12	7 417	19	7 194	19
	300–499	315	0	443	1	1 805	3	4 417	12	4 550	12
	500–799	36	0	43	0	131	0	932	2	993	3
	> 800	9	0	9	0	13	0	142	0	189	1
	Antall bruk	102 331		74 546		56 004		38 252		37 367	
1000 dekar	5 388		5 478		6 388		6 651	0	6 632	0	

* Foreløpige tall

1) Noen har > 800 dekar

2) Noen har > 500 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 3e Antall jordbruksbedrifter med melkekyr¹⁾. Etter antall melkekyr

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Østfold	< 10	449	47	161	31	40	11	12	6	10	5
	10–19	363	38	254	49	200	54	73	34	59	30
	20–39	123	13	93	18	120	32	103	49	101	51
	40–69	10	1	11 ²⁾	2	13 ²⁾	4	20	9	22	11
	> 70	6	1					4	2	7	4
	Antall bruk	951		519		373		212		199	
	Antall kyr	11 249		7 526		6 921		5 297		5 392	
Akershus og Oslo	< 10	481	47	161	30	46	12	8	4	6	3
	10–19	367	36	274	51	185	50	73	39	53	30
	20–39	167	16	96	18	129	35	89	47	95	55
	40–69	12 ²⁾	1	6 ²⁾	1	9 ²⁾	3	13	7	15	9
	> 70							5	3	5	3
	Antall bruk	1 027		537		369		188		174	
	Antall kyr	12 350		7 600		6 762		4 595		4 559	
Hedmark	< 10	1 299	58	526	34	217	18	75	10	69	10
	10–19	718	32	868	56	748	62	375	50	354	50
	20–39	209	9	151	10	204	17	254	34	242	34
	40–69	24 ²⁾	1	18	1	28 ²⁾	2	36	5	41	6
	> 70							5	1	5	1
	Antall bruk	2 250		1 563		1 197		745		711	
	Antall kyr	22 907		19 563		18 416		14 981		14 663	
Oppland	< 10	2 593	61	1 440	43	794	30	234	14	204	13
	10–19	1 430	33	1 679	51	1 550	59	917	55	810	53
	20–39	237	6	185	6	278	10	431	26	416	27
	40–69	20 ²⁾	0	12	0	23	1	75	5	85	6
	> 70			3	0	3	0	7	0	19	1
	Antall bruk	4 280		3 319		2 648		1 664		1 534	
	Antall kyr	39 578		36 610		34 714		30 132		29 793	
Buskerud	< 10	921	72	445	55	222	37	73	23	62	21
	10–19	327	25	340	42	325	54	169	53	150	52
	20–39	37	3	28 ³⁾	3	52 ³⁾	8	64	20	57	20
	40–69	3	0					15 ²⁾	5	15	5
	> 70									5	2
	Antall bruk	1 288		813		599		321		289	
	Antall kyr	9 604		7 733		7 164		5 285		5 341	

1) Ammekyr er inkludert i 1979 og 1989.

2) Noen med > 70 kyr

3) Noen med > 40 kyr

Tabell 3e forts. Antall jordbruksbedrifter med melkekyr¹⁾. Etter antall melkekyr

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Vestfold	< 10	194	50	89	34	20	11	7	8	6	7
	10-19	136	35	121	46	90	49	22	24	18	20
	20-39	54	14	47	18	71	38	49	54	47	53
	40-69	6 ²⁾	2	4	2	4	2	10	11	15	17
	> 70							3	3	3	3
	Antall bruk	390		261		185		91		89	
Antall kyr	4 683		3 512		3 546		2 498		2 632		
Telemark	< 10	769	86	347	70	169	53	64	38	43	28
	10-19	113	13	138	28	127	40	71	42	68	45
	20-39	13 ³⁾	1	10	2	21	7	31	18	36	24
	40-69							4	2	4	3
	Antall bruk	895		495		317		170		151	
	Antall kyr	4 864		3 772		3 245		2 389		2 425	
Aust-Agder	< 10	428	80	211	59	109	42	23	17	24	19
	10-19	86	16	135	38	140	54	80	60	64	52
	20-39	20 ³⁾	4	12	3	12	5	28	21	32	26
	40-69							3	2	4 ²⁾	3
	Antall bruk	534		358		261		134		124	
	Antall kyr	3 185		3 142		2 893		2 166		2 137	
Vest-Agder	< 10	898	76	504	59	278	43	82	23	80	24
	10-19	232	20	301	35	315	48	201	55	162	48
	20-39	53 ³⁾	4	46 ³⁾	5	59 ³⁾	9	76	21	85	25
	40-69							5 ²⁾	1	11 ²⁾	3
	Antall bruk	1 183		851		652		364		338	
	Antall kyr	8 005		7 814		7 491		5 538		5 570	
Rogaland	< 10	1 196	29	830	22	472	15	163	8	150	8
	10-19	1 719	41	1 908	51	1 690	55	879	43	746	40
	20-39	1 178	28	941	25	891	29	840	41	783	42
	40-69	87	2	49	1	38	1	139	7	161	9
	> 70	6	0	4	0	3	0	22	1	34	2
	Antall bruk	4 186		3 732		3 094		2 043		1 874	
Antall kyr	66 242		58 336		52 221		45 081		44 604		

1) Ammekyr er inkludert i 1979 og 1989.

2) Noen med > 70 kyr

3) Noen med > 40 kyr

Tabell 3e forts. Antall jordbruksbedrifter med melkekyr¹⁾. Etter antall melkekyr

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hordaland	< 10	2 201	74	1 301	58	791	48	266	30	222	28
	10–19	669	23	869	39	788	48	449	51	407	51
	20–39	92	3	64	3	69	4	145	17	139	17
	40–69	5	0	4 ¹⁾	0	3	0	12	1	23	3
	> 70							3	0	5	1
	Antall bruk	2 967		2 238		1 651		875		796	
	Antall kyr	20 954		20 395		17 541		12 483		12 027	
Sogn og Fjordane	< 10	3 167	81	1 712	60	1 048	49	403	31	340	28
	10–19	697	18	1 083	38	977	46	741	56	666	55
	20–39	53 ³⁾	1	62 ³⁾	2	90	4	160	12	173	14
	40–69					5 ²⁾	0	16 ²⁾	1	25 ²⁾	2
	Antall bruk	3 917		2 857		2 120		1 320		1 204	
	Antall kyr	24 528		25 102		21 881		17 521		16 945	
Møre og Romsdal	< 10	2 376	60	1 165	38	561	25	193	14	152	12
	10–19	1 280	32	1 684	55	1 416	63	718	54	635	52
	20–39	291	7	198	6	278	12	375	28	358	29
	40–69	6 ²⁾	0	6 ²⁾	0	7 ²⁾	0	48	4	65	5
	> 70							6	0	9	1
	Antall bruk	3 953		3 053		2 262		1 340		1 219	
	Antall kyr	36 491		35 142		30 771		24 492		23 672	
Sør-Trøndelag	< 10	1 916	54	843	31	393	18	111	8	74	6
	10–19	1 376	39	1 680	61	1 543	69	756	56	657	55
	20–39	257	7	224	8	288	13	427	32	412	34
	40–69	9 ²⁾	0	10 ²⁾	0	5 ²⁾	0	45	3	52	4
	> 70							4	0	10	1
	Antall bruk	3 558		2 757		2 229		1 343		1 205	
	Antall kyr	35 670		33 884		31 614		25 351		24 219	
Nord-Trøndelag	< 10	1 308	43	640	25	286	13	70	5	60	5
	10–19	1 334	44	1 700	65	1 524	68	642	48	536	44
	20–39	358	12	257	10	416	19	526	39	525	43
	40–69	25 ²⁾	1	11	0	17	1	87	7	91	7
	> 70							9	1	17	1
	Antall bruk	3 025		2 608		2 243		1 334		1 229	
	Antall kyr	35 266		34 390		34 671		29 138		28 133	

1) Ammekyr er inkludert i 1979 og 1989.

2) Noen med > 70 kyr

3) Noen med > 40 kyr

Tabell 3e forts. Antall jordbruksbedrifter med melkekyr¹⁾. Etter antall melkekyr

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2006		2007*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Nordland	< 10	1 913	65	873	40	442	26	144	14	105	11
	10–19	892	30	1 184	55	1 039	62	564	55	503	53
	20–39	118	4	110	5	194	12	292	28	301	32
	40–69	6 ²⁾	0	5 ²⁾	0	4 ²⁾	0	22	2	32 ²⁾	3
	> 70							3	0		
	Antall bruk	2 929		2 172		1 679		1 025		941	
Antall kyr	24 034		24 144		22 253		17 902		17 466		
Troms	< 10	818	71	287	40	127	23	37	11	22	7
	10–19	305	26	394	55	367	67	220	66	207	66
	20–39	30 ³⁾	3	35	5	50	9	71	21	78	25
	40–69							5	2	6	2
	Antall bruk	1 153		716		544		333		313	
	Antall kyr	8 454		7 812		7 171		5 467		5 352	
Finnmark	< 10	220	52	75	26	32	14	10	6	6	4
	10–19	159	38	184	63	156	66	101	61	74	50
	20–39	38	9	32	11	48 ³⁾	20	51	31	62	42
	40–69	3	1	3	1			3	2	7 ²⁾	5
	Antall bruk	420		294		236		165		149	
	Antall kyr	4 224		3 992		3 673		3 048		3 040	
Hele landet	< 10	23 147	59	11 610	40	6 047	27	1 975	14	1 635	13
	10–19	12 203	31	14 796	51	13 180	58	7 051	52	6 169	49
	20–39	3 320	9	2 585	9	3 264	14	4 012	29	3 942	31
	40–69	210	1	137	0	153	1	554	4	668	5
	> 70	26	0	15	0	15	0	75	1	125	1
	Antall bruk	38 906		29 143		22 659		13 667		12 539	
Antall kyr	372 288		340 469		312 948		253 364		247 970		

* Foreløpig tall

1) Ammekyr er inkludert i 1979 og 1989.

2) Noen har > 70kyr

3) Noen har > 40 kyr

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 3f Antall jordbruksbedrifter med ammekyr. Etter antall ammekyr

Besetningsstørrelse		1999		2003		2005		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 10	181	73	90	52	77	49	77	48	79	48
	10–19	48	19	53	30	39	25	45	28	40	25
	20–39	14	6	25	14	35	22	34	21	36	22
	40–69	4	2	6 ¹⁾	4	5	3	6 ¹⁾	4	8	5
	Antall bruk	247		174		156		162		163	
	Antall kyr	1 969		2 138		2 088		2 214		2 324	
Akershus og Oslo	< 10	163	64	101	52	83	46	78	44	72	41
	10–19	61	24	53	27	49	27	40	22	43	24
	20–39	26	10	35	18	42	23	50	28	53	30
	40–69	5	2	7 ¹⁾	6	7	4	10	6	9	5
	Antall bruk	255		195		181		178		177	
	Antall kyr	2 423		2 409		2 515		2 691		2 774	
Hedmark	< 10	368	71	265	55	205	45	160	38	159	38
	10–19	93	18	129	27	148	33	128	30	111	26
	20–39	48	9	63	13	77	17	97	23	110	26
	40–69	7 ¹⁾	1	19	4	18	4	30	7	33	8
	> 70			3	1	4	1	5	1	8	2
	Antall bruk	516		479		452		420		421	
Antall kyr	4 469		5 845		6 329		7 118		7 596		
Oppland	< 10	331	68	294	56	281	52	272	47	266	44
	10–19	119	24	149	28	148	27	178	31	189	31
	20–39	33	7	72	14	98	18	103	18	120	20
	40–69	3	1	10	2	14	3	23 ¹⁾	4	35 ¹⁾	6
	Antall bruk	486		525		541		576		610	
	Antall kyr	3 834		5 622		6 519		7 634		8 739	
Buskerud	< 10	168	67	137	52	131	49	127	46	116	42
	10–19	54	22	93	35	77	29	79	29	88	32
	20–39	28 ²⁾	11	30	11	47	18	53	19	51	19
	40–69			6	2	13 ¹⁾	4	15 ¹⁾	5	18 ¹⁾	06
	Antall bruk	250		266		268		274		273	
	Antall kyr	2 197	73	3 121		3 594		3 824		4 060	
Vestfold	< 10	113	64	70	46	54	37	44	31	41	29
	10–19	39	22	50	33	51	35	44	31	47	34
	20–39	21	12	29	19	31	21	37	26	37	27
	40–69	3 ¹⁾	2	3 ¹⁾	2	8	5	12	9	14 ¹⁾	10
	> 70					3	2	3	2		
	Antall bruk	176		152		147		140		139	
Antall kyr	1 768		1 970		2 506		2 627		2 620		

1) Noen med > 70 ammekyr

2) Noen med > 40 ammekyr

Tabell 3f Antall jordbruksbedrifter med ammekyr. Etter antall ammekyr

Besetningsstørrelse		1999		2003		2005		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Telemark	< 10	141	77	120	68	85	53	92	53	97	51
	10-19	34	18	35	20	47	30	50	29	59	31
	20-39	9 ¹⁾	5	21 ¹⁾	12	27 ¹⁾	17	27	16	31	16
	40-69							3	2	3	2
	Antall bruk	184		176		159		172		190	
	Antall kyr	1 229		1 609		1 837		1 992		2 252	
Aust-Agder	< 10	70	80	62	73	57	66	63	62	72	67
	10-19	12	14	17	20	21	24	29	28	26	24
	20-39	5 ¹⁾	5	6 ¹⁾	7	8 ¹⁾	9	10 ¹⁾	10	7	6
	40-69									3	3
	Antall bruk	87		85		86		102		108	
	Antall kyr	563		725		783		1 018		1 043	
Vest-Agder	< 10	157	85	139	72	132	69	127	65	132	63
	10-19	20	11	36	19	40	21	38	20	45	22
	20-39	8 ¹⁾	5	17 ¹⁾	9	16	8	25	13	28	13
	40-69					3	2	4	2	3 ²⁾	1
	Antall bruk	185		192		191		194		208	
	Antall kyr	988		1 579		1 749		1 980		2 166	
Rogaland	< 10	547	82	484	69	388	64	415	63	377	59
	10-19	97	15	172	25	165	27	188	28	192	30
	20-39	22 ¹⁾	3	39	6	45	7	51	8	58	9
	40-69			3	0	4	1	6	1	7	1
	Antall bruk	666		698		602		660		634	
	Antall kyr	3 869		5 438		5 401		5 981		6 247	

1) Noen med > 40 ammekyr

2) Noen med > 70 ammekyr

Tabell 3f forts. Antall jordbruksbedrifter med ammekyr. Etter antall ammekyr

Besetningsstørrelse	1999		2003		2005		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Hordaland	< 10	444	93	438	88	354	83	335	84	308	81
	10-19	27	6	44	9	60	14	50	13	55	14
	20-39	6 ³⁾	1	9	2	7	2	12	3	15	4
	40-69			4	1	3	1	3	1	3	1
	Antall bruk	477		495		424		400		381	
	Antall kyr	1 964		2 686		2 566		2 520		2 601	
Sogn og Fjordane	< 10	219	89	268	86	253	84	255	82	240	81
	10-19	26 ²⁾	10	37	12	45	15	53	17	53	18
	20-39			8	3	4 ¹⁾	1	4	1	3	1
	Antall bruk	245		313		302		312		296	
	Antall kyr	1 078		1 710		1 752		1 823		1 765	
	Møre og Romsdal	< 10	330	85	316	71	263	66	236	63	222
10-19		47	12	102	23	99	25	99	26	108	30
20-39		9	2	19	4	30	8	32	9	23	6
40-69		3 ³⁾	1	5 ³⁾	1	5	1	9	2	9	2
Antall bruk		389		442		397		376		362	
Antall kyr		2 068		3 571		3 567		3 644		3 589	
Sør-Trøndelag	< 10	336	83	293	66	231	57	203	52	201	53
	10-19	52	13	114	26	121	30	131	34	115	31
	20-39	16 ¹⁾	4	32	7	48	12	57 ¹⁾	15	57	15
	40-69			4	1	6	1			4	1
	Antall bruk	404		443		406		391		377	
	Antall kyr	2 313		3 837		4 082		4 214		4 012	
Nord-Trøndelag	< 10	388	77	275	57	222	50	202	44	210	47
	10-19	82	16	142	29	138	31	149	32	130	29
	20-39	26	5	59	12	71	16	93	20	90	20
	40-69	6 ³⁾	1	9 ³⁾	2	17	4	17 ³⁾	3	20 ³⁾	4
	Antall bruk	502		485		448		461		450	
	Antall kyr	3 502		5 235		5 517		6 244		6 056	

1) Noen med > 40 ammekyr

2) Noen med > 20 ammekyr

3) Noen med > 70 ammekyr

Tabell 3f forts. Antall jordbruksbedrifter med ammekyr. Etter antall ammekyr

Besetningsstørrelse		1999		2003		2005		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Nordland	< 10	247	77	225	63	208	57	217	56	209	55
	10–19	53	17	104	29	113	31	110	28	108	29
	20–39	21 ²⁾	6	26	7	37	10	51	13	49	13
	40–69			5 ³⁾	1	8 ³⁾	2	11 ³⁾	3	11 ³⁾	3
	Antall bruk	321		360		366		389		377	
	Antall kyr	2 228		3 256		3 922		4 424		4 368	
Troms	< 10	50	82	62	67	63	66	54	57	48	55
	10–19	11 ³⁾	18	24	26	23	24	26	28	30	34
	20–39			6	7	9	9	14 ²⁾	15	9 ²⁾	10
	Antall bruk	61		92		95		94		87	
	Antall kyr	321		715		828		922		888	
Finnmark	< 10	13	100	8	67	10	77	10	77	12	75
	10–19			4 ³⁾	33	3 ³⁾	23	3 ³⁾	23	4	25
	Antall bruk	13		12		13		13		16	
	Antall kyr	26		95		96		75		107	
Hele landet	< 10	4 266	78	3 647	65	3 097	59	2 967	56	2 861	54
	10–19	872	16	1 356	24	1 385	26	1 439	27	1 443	27
	20–39	284	5	493	9	630	12	746	14	776	15
	40–69	35	1	79	1	113	2	149	3	173	3
	> 70	7	0	9	0	9	0	13	0	16	0
	Antall bruk	5 464		5 584		5 234		5 314		5 269	
	Antall kyr	36 809		51 561		55 651		60 945		63 207	

* Foreløpig tall

- 1) Noen med > 70 ammekyr
- 2) Noen med > 40 ammekyr
- 3) Noen med > 20 ammekyr
- 4) Noen med > 10 ammekyr

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den fullstendige jordbrukstillingen i 1999 og beregna totalpopulasjon de øvrige år

Tabell 3g Antall jordbruksbedrifter med sau. Etter antall vinterføra sau

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 50	137 ¹⁾	97	142	91	214	90	137	86	138	85
	50-99			8	5	16	7	16	10	17	10
	100-199	5	4	6	4	7	3	6 ²⁾	4	7 ²⁾	5
	Antall bruk	142	0	156	0	237		159		162	
	Antall sauer	1 718	0	2 849	0	4 711		3 937		4 311	
Akershus og Oslo	< 50	325	94	194	82	235	80	175	76	176	76
	50-99	14	4	36	15	46	16	38	16	38	16
	100-199	8 ²⁾	2	7	3	13	4	18 ²⁾	8	18 ²⁾	8
	Antall bruk	347		237		294		231		232	
	Antall sauer	5 965		6 385		8 385		8 346		8 587	
Hedmark	< 50	1 744	87	987	75	690	62	392	50	395	51
	50-99	180	9	243	18	308	28	267	34	232	30
	100-199	69 ¹⁾	3	85	6	106	10	115	15	122	16
	200-299	3 ³⁾		4	0	7 ³⁾	1	13	2	14	2
	> 300							4	1	5	1
	Antall bruk	1 996		1 319		1 111		791		768	
Antall sauer	48 399		49 118		54 471		48 616		47 996		
Oppland	< 50	2 386	90	1 615	76	1 218	61	701	48	637	45
	50-99	218	8	416	19	581	29	546	37	561	39
	100-199	45	2	100	5	186	9	205	14	206	14
	200-299	4	0	8 ³⁾	0	12	1	21 ³⁾	1	24 ³⁾	2
	Antall bruk	2 653		2 139		1 997		1 473		1 428	
	Antall sauer	57 647		78 531		98 938		90 691		90 629	
Buskerud	< 50	1 097	88	708	73	538	61	331	53	302	49
	50-99	118	9	224	23	267	30	205	33	216	35
	100-199	30 ²⁾	2	41 ²⁾	4	77	9	82	13	82	13
	200-299					6	1	10 ³⁾	1	8	1
	> 300									3	0
	Antall bruk	1 245		973		888		628		611	
Antall sauer	31 187		37 254		42 782		36 058		36 217		
Vestfold	< 50	119	94	81	89	136	89	87	77	91	81
	50-99	4	3	10 ²⁾	11	13	9	19	17	13	12
	100-199	3	2			3	2	7	6	9	8
	Antall bruk	126		91		152		113		113	
	Antall sauer	1 972		1 991		3 102		3 416		3 570	
Telemark	< 50	947	93	592	81	445	68	252	57	241	57
	50-99	65	6	125	17	182	28	138	31	125	30
	100-199	11	1	17 ²⁾	2	29	4	45	10	45	11
	200-299							7 ³⁾	1	9 ³⁾	2
	Antall bruk	1 023		734		656		442		420	
Antall sauer	20 602		23 091		26 683		23 791		23 064		

1) Noen med 50-99 sauer

2) Noen med > 200 sauer

3) Noen med > 300 sauer

Tabell 3g forts. Antall jordbruksbedrifter med sau. Etter antall vinterføra sau

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Aust- Agder	< 50	549	90	381	80	308	69	159	62	153	63
	50-99	47	8	77	16	112	25	72	28	64	26
	100-199	11	2	21	4	26	6	23	9	24	10
	200-299							4	2	3	1
	Antall bruk	607		479		446		258		244	
	Antall sauer	12 863		15 419		18 214		12 413		11 910	
Vest- Agder	< 50	1 274	95	923	91	697	82	362	72	357	73
	50-99	59	4	75	7	134	16	106	21	93	19
	100-199	8	1	11	1	20 ¹⁾	2	29	6	34	7
	200-299							5	1	6 ²⁾	1
	Antall bruk	1 341		1 009		851		502		490	
	Antall sauer	19 828		20 664		26 382		20 220		20 167	
Rogaland	< 50	3 158	72	2 630	70	1 969	62	1 382	49	1 313	47
	50-99	915	21	878	23	901	28	967	34	940	34
	100-199	255	6	245	6	292	9	422	15	462	17
	200-299	39	1	21	1	29	1	52	2	49	2
	> 300	9	0	5	0	3	0	14	0	26	1
	Antall bruk	4 376		3 779		3 194		2 837		2 790	
Antall sauer	171 491		157 205		157 659		177 881		183 317		
Hordaland	< 50	5 846	95	3 709	89	2 636	82	1 520	72	1 484	71
	50-99	284	5	394	9	498	15	441	21	434	21
	100-199	39	1	50	1	80	2	139	7	157	7
	200-299	4 ²⁾	0	5 ²⁾	0	6 ²⁾	0	10	0	12	1
	> 300							10	0	12	1
	Antall bruk	6 173		4 158		3 220		2 120		2 099	
Antall sauer	110 211		103 909		103 897		92 762		95 471		
Sogn og Fjordane	< 50	5 815	94	3 377	87	2 247	76	1 262	67	1 206	66
	50-99	314	5	456	12	572	19	495	26	467	26
	100-199	46 ¹⁾	1	68	2	114	4	129	7	137	8
	200-299			3	0	5	0	8 ²⁾	0	11 ²⁾	1
	Antall bruk	6 175		3 904		2 938		1 894		1 821	
	Antall sauer	117 709		104 696		105 632		83 567		82 360	
Møre og Romsdal	< 50	4 434	97	2 457	90	1 484	80	779	65	725	63
	50-99	109	2	223	8	319	17	304	25	311	27
	100-199	25	1	44	2	63 ¹⁾	3	100	8	100	9
	200-299							11 ²⁾	1	11	1
	> 300									4	0
	Antall bruk	4 568		2 724		1 866		1 194		1 151	
Antall sauer	61 394		62 500		60 453		55 821		56 124		

1) Noen med > 200 sauer

2) Noen med > 300 sauer

Tabell 3g forts. Antall jordbruksbedrifter med sau. Etter antall vinterføra sau

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Sør-Trøndelag	< 50	1 994	90	925	72	595	58	333	42	324	42
	50–99	164	7	232	18	278	27	262	33	259	34
	100–199	56	3	115	9	143	14	159	20	147	19
	200–299	4	0	10	1	14 ¹⁾	1	26	3	30	4
	> 300	3	0	3	0			5	1	5	1
	Antall bruk	2 221		1 285		1 030		785		765	
Antall sauer		46 842		51 943		56 937		56 792		55 918	
Nord-Trøndelag	< 50	1 077	89	569	71	499	62	282	50	282	51
	50–99	93	8	151	19	204	25	169	30	172	31
	100–199	37 ²⁾	3	71	9	93	12	89	16	79	14
	200–299			8	1	10 ¹⁾	1	22	4	19	3
	> 300							3	1	5	1
	Antall bruk	1 207		799		806		565		557	
Antall sauer		24 759		32 619		39 812		36 429		34 742	
Nordland	< 50	5 114	97	2 202	82	1 020	62	516	44	473	42
	50–99	121	2	352	13	419	25	355	31	349	31
	100–199	24	0	124	5	199	12	236	20	231	21
	200–299	4 ¹⁾	0	10 ¹⁾	0	6 ¹⁾	0	39	3	52	5
	> 300					3	0	14	1	12	1
	Antall bruk	5 263		2 688		1 647		1 160		1 117	
Antall sauer		64 585		81 132		81 467		84 606		85 155	
Troms	< 50	3 954	98	1 575	82	688	62	272	41	248	40
	50–99	92	2	266	14	308	28	223	34	211	34
	100–199	9	0	66	3	112	10	142	21	141	22
	200–299			4	0	6	1	20	3	21	3
	> 300							4	1	6	1
	Antall bruk	4 055		1 911		1 114		661		627	
Antall sauer		51 564		55 870		53 491		48 838		48 126	
Finnmark	< 50	963	97	429	85	168	64	71	47	68	47
	50–99	29	3	51	10	65	25	45	30	42	29
	100–199	4 ²⁾	0	22	4	29 ²⁾	11	29	19	29	20
	200–299							5	3	6	4
	Antall bruk	996		502		262		150		145	
	Antall sauer		13 768		13 904		12 351		10 299		10 143
Hele landet	< 50	40 932	92	23 496	81	15 787	70	9 013	56	8 613	55
	50–99	2 827	6	4 216	15	5 223	23	4 668	29	4 544	29
	100–199	677	2	1 091	4	1 587	7	1 971	12	2 026	13
	200–299	59	0	72	0	101	0	248	2	272	2
	> 300							63	0	85	1
	Antall bruk	44 514		28 887		22 709		15 963		15 540	
1000 sau		862,5		899,1		955,4		894,5		897,8	

*Foreløpig tall

1) Noen med > 300 sauer 2) Noen med > 200 sauer

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 3h Antall jordbruksbedrifter med purker. Etter antall purker

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 30	793	93	335	84	171	63	49	38	45	37
	30-59	51	6	58	14	78	29	38	30	40	33
	60-99	7	1	5	1	19	7	25	20	25	20
	100-149			3	1	5 ²⁾	2	10	8	9	7
	> 150							6	5	4	3
	Antall bruk	851		401		273		128		123	
Antall purker		8 994		7 188		7 691		7 451		7 271	
Akershus og Oslo	< 30	792	95	299	87	138	67	51	57	45	55
	30-59	39 ³⁾	4	40	12	53	26	23	26	22	27
	60-99			4 ¹⁾	1	10	5	7	8	7	9
	100-149					4 ³⁾	1	5	6	3	4
	> 150							4	4	5	6
	Antall bruk	831		343		205		90		82	
Antall purker		7 602		5 287		5 109		4 662		4 397	
Hedmark	< 30	768	95	357	80	198	59	58	35	56	35
	30-59	34	4	62	14	76	23	51	31	48	30
	60-99	4	0	23	5	43	13	27	16	22	14
	100-149			7 ²⁾	1	13	4	18	11	16	10
	> 150					4	1	12	7	16	10
	Antall bruk	806		449		334		166		158	
Antall purker		6 445		8 646		10 968		10 533		10 784	
Oppland	< 30	1 374	97	645	90	305	75	79	54	74	53
	30-59	37 ³⁾	2	57	8	75	18	44	30	40	29
	60-99			13 ²⁾	2	18	4	9	6	9	6
	100-149					4	1	7	5	7	5
	> 150					6	1	7	5	9	6
	Antall bruk	1 411		715		408		146		139	
Antall purker		9 712		9 277		9 797		7 716		7 657	
Buskerud	< 30	214	96	90	89	55	75	15	43	14	42
	30-59	9 ¹⁾	4	11 ²⁾	11	12	16	8	23	8	24
	60-99					3	4	5	14	7	21
	100-149							4	11	4 ²⁾	12
	> 150					3	4	3	9		
	Antall bruk	223		101		73		35		33	
Antall purker		1 990		2 061		2 376		2 343		1 714	
Vestfold	< 30	351	92	153	75	96	49	20	21	18	20
	30-59	29 ³⁾	7	43	21	74	38	40	41	33	37
	60-99			9 ²⁾	4	19	10	22	23	24	27
	100-149					4	2	8	8	5	6
	> 150					3	2	7	7	10	11
	Antall bruk	380		205		196		97		90	
Antall purker		4 168		4 916		7 189		6 521		6 301	

1) Noen med > 100 purker

2) Noen med > 150 purker

3) Noen med > 60 purker

Tabell 3h forts. Antall jordbruksbedrifter med purker. Etter antall purker

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Telemark	< 30	235	98	105	85	62	76	21	51	15	41
	30-59	5	2	16	13	12	15	11	27	12	32
	60-99			3 ²⁾	3	5	6	4	10	3	8
	100-149					3 ³⁾	3	2	5	4	11
	> 150							3	7	3	8
	Antall bruk	240		124		82		41		37	
Antall purker	1 639		2 003		1 942		1 928		2 668		
Aust-Agder	< 30	113 ⁴⁾	100	66	88	26	74	9 ⁴⁾	75	11 ⁴⁾	79
	30-59			9 ¹⁾	12	9	26				
	60-99							3	25	3	21
	Antall bruk	113		75		35		12		14	
	Antall purker	844		1 072		605		380		397	
Vest-Agder	< 30	77	95	33	80	32	70	17	74	21 ⁴⁾	88
	30-59	4 ¹⁾	5	8 ²⁾	19	10	22	3	13		
	60-99					4 ³⁾	8	3 ³⁾	13	3 ³⁾	12
	Antall bruk	81		41		46		23		24	
	Antall purker	729		789		1 357		1 079		1 102	
Rogaland	< 30	1 169	93	779	83	478	68	137	37	112	33
	30-59	79	6	119	13	156	22	95	25	90	26
	60-99	7	1	37	4	49	7	66	18	67	20
	100-149	3 ³⁾	0	4 ³⁾	0	15	2	41	11	39	11
	> 150					7	1	34	9	35	10
	Antall bruk	1 258		939		705		373		343	
Antall purker	16 164		17 916		20 201		25 494		25 323		
Hordaland	< 30	370	98	255	95	143	91	35	65	30	60
	30-59	7	2	14	5	11	7	9	17	11	22
	60-99					4 ²⁾	3	6	11	6	12
	100-149							4 ³⁾	8		
	> 150									3	6
	Antall bruk	377		269		158		54		50	
Antall purker	2 688		2 776		1 999		1 715		1 761		
Sogn og Fjordane	< 30	285	99	179	95	102	89	42	71	38	69
	30-59	3	1	9	5	10	9	9	15	11	20
	60-99					3 ³⁾	3	8 ²⁾	13	6 ³⁾	11
	Antall bruk	288		188		115		59		55	
	Antall purker	1 841		1 696		1 719		1 566		1 541	

- 1) Noen har > 60 purker
 2) Noen har > 100 purker
 3) Noen har > 150 purker
 4) Noen har > 30 purker

Tabell 3h forts. Antall jordbruksbedrifter med purker. Etter antall purker

Besetningsstørrelse	1979		1989		1999		2007		2008*		
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	
Møre og Romsdal	< 30	238	96	150	91	97	83	43	74	42	75
	30-59	9	4	15 ¹⁾	9	15	13	10	17	9	16
	60-99					5 ²⁾	4	5 ³⁾	8	5 ³⁾	9
	Antall bruk	247		165		117		58		56	
	Antall purker	2 095		2 133		2 128		2 051		2 189	
Sør-Trøndelag	< 30	623	97	300	91	127	74	32	52	34	53
	30-59	21 ¹⁾	3	24	7	33	19	18	30	18	28
	60-99			4	1	8	5	8	13	12 ²⁾	19
	100-149					3 ²⁾	2	3 ²⁾	5		
	Antall bruk	644		328		171		61		64	
Antall purker	4 828		4 045		3 958		2 248		2 239		
Nord-Trøndelag	< 30	966	95	583	84	297	57	82	30	69	27
	30-59	47	5	102	15	183	35	105	38	90	35
	60-99	4 ²⁾	0	5	1	30	6	52	19	53	21
	100-149			3 ²⁾	0	11 ²⁾	2	22	8	28	11
	> 150							15	5	17	7
Antall bruk	1 017		693		521		276		257		
Antall purker	11 019		11 928		15 466		15 891		16 038		
Nordland	< 30	127 ³⁾	100	130	92	113	72	45	49	38	45
	30-59			11 ¹⁾	8	41	26	23	25	17	20
	60-99					3	2	14	15	17	20
	100-149							5	5	13 ²⁾	15
	> 150							5	5		
Antall bruk	127		141		157		92		85		
Antall purker	996		1 764		3 339		4 452		4 273		
Troms	< 30	12	100	36 ³⁾	100	43	73	16	55	13	45
	30-59					13	22	13 ²⁾	44	12	41
	60-99					3	5			4 ⁴⁾	14
	Antall bruk	12		36		59		29		29	
Antall purker	141		507		1 337		945		1 051		
Finnmark	< 30	8	100	16 ³⁾	100	18	86	7	70	5	63
	30-59					3	14	3 ¹⁾	30	3 ¹⁾	37
	Antall bruk	8		16		21		10		8	
	Antall purker	56		229		314		243		208	
Hele landet	< 30	8 512	95	4 508	86	2 501	68	757	43	678	41
	30-59	366	4	594	11	864	24	502	29	465	28
	60-99	29	0	100	2	220	6	259	15	264	16
	100-149	3	0	16	0	54	1	129	7	127	8
	> 150	4	0	11	0	37	1	103	6	113	7
	Antall bruk	8 914		5 229		3 676		1 750		1 647	
Antall purker	81 951		84 233		97 495		97 218		96 914		

* Foreløpig tall

- 1) Noen har > 60 purker   2) Noen har > 150 purker
 3) Noen har > 30 purker   4) Noen har > 100 purker

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 3i Antall jordbruksbedrifter med verpehøner. Etter antall verpehøner

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 100	586	62	141	46	113	48	41	35	47	39
	100–999	298	31	74	24	27	11	14	12	13	11
	1 000–1 999	21	2	33	11	21	9	5	4	3	2
	2 000–4 999	30	3	47	15	46	20	22	19	18	15
	5 000–7 999	9	1	4	1	19	8	27	23	31	26
	> 8 000	8	1	7	2	9	4	9	8	9	7
	Antall bruk	952		306		235		118		121	
1000 høner	394		321		378		385		407		
Akershus og Oslo	< 100	636	73	153	60	151	74	57	67	52	68
	100–999	175	20	46	18	12	6	6	7	4 ³⁾	5
	1 000–1 999	11	1	21	8	12	6	2	2		
	2 000–4 999	31	4	22	9	13	6	6	7	5	7
	5 000–7 999	6	1	3	1	7	3	6	7	7	9
	> 8 000	8	1	8	3	10	5	8	9	8	11
	Antall bruk	867		253		205		85		76	
1000 høner	321		239		241		209		203		
Hedmark	< 100	744	76	223	59	173	62	91 ⁴⁾	55	83	53
	100–999	182	19	48	13	10	4			3	2
	1 000–1 999	17	2	31	8	19	7	6	4	4	3
	2 000–4 999	27	3	77 ¹⁾	20	48	17	20	12	15	10
	5 000–7 999	5 ²⁾	0			28 ²⁾	10	46	28	48	31
	> 8 000							3	2	4	3
	Antall bruk	975		379		278		166		157	
1000 høner	246		245		336		428		443		
Oppland	< 100	1 298	89	438	80	220	76	75	71	80	73
	100–999	128	9	46	8	12	4	4 ³⁾	4	5 ³⁾	5
	1 000–1 999	15	1	28	5	13	4				
	2 000–4 999	22	2	38 ¹⁾	7	38	13	17	16	16	15
	5 000–7 999	3 ²⁾	0			6	2	10	9	9	8
	Antall bruk	1 466		550		289		106		110	
	1000 høner	162		171		161		109		115	
Buskerud	< 100	513	80	133	69	144	81	56	67	53	69
	100–999	98	15	27	14	11	6	8	10	7 ³⁾	9
	1 000–1 999	17	3	14	7	9	5				
	2 000–4 999	13	2	18 ¹⁾	10	9	5	7	8	4	5
	5 000–7 999	3 ²⁾	0			4 ²⁾	2	13 ²⁾	15	13 ²⁾	17
	Antall bruk	644		192		177		84		77	
	1000 høner	126		92		75		123		117	

1) Noen med > 5 000 høner

2) Noen med > 8 000 høner

3) Noen har 1 000–1 999 høner

4) Noen har 100–199 høner

Tabell 3i forts. Antall jordbruksbedrifter med verpehøner. Etter antall verpehøner

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Vestfold	< 100	305	66	67	43	62	57	22	42	22	43
	100–999	106	23	37	24	5	5	4 ³⁾	8	4	8
	1 000–1 999	16	3	15	10	7	6				
	2 000–4 999	24	5	33	21	25	23	12	23	11	22
	5 000–7 999	10 ¹⁾	2	5 ¹⁾	3	10 ¹⁾	9	14 ¹⁾	27	14 ¹⁾	28
	Antall bruk	461		157	0	109		52		51	
	1000 høner	202		166	0	161		147		147	
Telemark	< 100	361	68	127	58	121	70	52	64	46	64
	100–999	131	25	31	14	13	8	3	4	3	4
	1 000–1 999	18	3	31	14	12	7	5	6	5	7
	2 000–4 999	19 ²⁾	3	29 ²⁾	12	20	12	11	14	10	14
	5 000–7 999					6 ¹⁾	4	10 ¹⁾	12	8 ¹⁾	11
	Antall bruk	529		218		172		81		72	
	1000 høner	136		142		115		106		92	
Aust-Agder	< 100	353	75	100	57	55	56	15	39	17	44
	100–999	80	17	34	19	12	12	3	8	4	10
	1 000–1 999	19	4	22	13	17	17	7	18	5	13
	2 000–4 999	17 ²⁾	3	19	11	11	11	6	16	8	21
	5 000–7 999					4	4	7	18	5	13
	Antall bruk	469		175		99		38		39	
	1000 høner	105		91		80		67		60	
Vest-Agder	< 100	423	76	157	62	108	68	46	68	38	63
	100–999	87	16	36	14	12	8	4	6	5	8
	1 000–1 999	21	4	23	9	17	11	5	7	4	7
	2 000–4 999	28 ¹⁾	5	39	15	20	13	8	12	8	13
	5 000–7 999					22	14	5 ¹⁾	7	5 ¹⁾	9
	Antall bruk	559		255		159		68		60	
	1000 høner	142		139		95		66		64	
Rogaland	< 100	1 086	57	395	38	255	40	110	33	109	33
	100–999	542	28	289	28	80	12	19	6	18	5
	1 000–1 999	134	7	216	21	164	25	44	13	36	11
	2 000–4 999	123	6	129	12	125	19	57	17	49	15
	5 000–7 999	13	1	9	1	12	2	94	28	105	32
	> 8 000	15	1	8	1	9	1	12	4	12	4
	Antall bruk	1 913		1 046		645		336		329	
	1000 høner	1 021		927		802		1 056		1 101	

1) Noen med > 8 000 høner

2) Noen med > 5 000 høner

3) Noen har 1 000–1 999 høner

Tabell 3i forts. Antall jordbruksbedrifter med verpehøner. Etter antall verpehøner

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Hordaland	< 100	725	72	287	60	246	72	88	72	82	69
	100–999	195	19	89	19	35	10	13 ³⁾	11	14 ³⁾	12
	1 000–1 999	38	4	49	10	25	7				
	2 000–4 999	40	4	46	10	28	8	12	10	12	10
	5 000–7 999	6 ¹⁾	0	6 ¹⁾	1	7 ¹⁾	2	9 ¹⁾	8	10 ¹⁾	9
	Antall bruk	1 004		477		341		122		118	
	1000 høner	290		263		171		100		110	
Sogn og Fjordane	< 100	697	87	202	68	194	82	92 ⁴⁾	81	103	82
	100–999	62	8	49	16	16	7			3	2
	1 000–1 999	18	2	20	7	13	6	3	3	3	2
	2 000–4 999	21 ²⁾	2	27 ²⁾	9	11	5	11	10	9	7
	5 000–7 999					13	6	8	7	8	6
	Antall bruk	798		298		236		114		126	
	1000 høner	127		127		75		89		84	
Møre og Romsdal	< 100	886	87	269	73	200	80	98	79	94	81
	100–999	89	9	51	14	17	7	4	3	3	3
	1 000–1 999	22	2	22	6	19	8	4	3	3	3
	2 000–4 999	26	3	29	8	14	6	4	3	3	3
	5 000–7 999					15	6	14 ¹⁾	11	13 ¹⁾	11
	Antall bruk	1 023		371		251		124		116	
	1000 høner	140		123		85		121		110	
Sør-Trøndelag	< 100	763	87	263	74	163	72	59 ⁴⁾	64	57	63
	100–999	85	10	47	13	19	8			3	3
	1 000–1 999	9	1	23	6	16	7	7	8	4	4
	2 000–4 999	14	2	24 ²⁾	7	22	10	8	9	6	7
	5 000–7 999	3 ¹⁾	0			6	3	18 ¹⁾	19	20 ¹⁾	22
	Antall bruk	874		357		226		92		90	
	1000 høner	113		117		123		155		162	
Nord-Trøndelag	< 100	915	85	319	78	151	70	53 ⁴⁾	56	61	59
	100–999	118	11	47	11	20	9			3	3
	1 000–1 999	15	1	18	4	13	6	4	4	4	4
	2 000–4 999	18	2	23	6	22	10	7	7	5	5
	5 000–7 999	5 ¹⁾	0	3 ¹⁾	0	10 ¹⁾	5	26	28	27	26
	> 8 000							4	4	4	4
	Antall bruk	1 071		410		216		94		104	
1 000 høner	148		117		155		283		293	69	

1) Noen med > 8 000 høner

2) Noen med > 5 000 høner

3) Noen med 1 000–1 999 høner

4) Noen med 100–999 høner

Tabell 3i forts. Antall jordbruksbedrifter med verpehøner. Etter antall verpehøner

Besetningsstørrelse		1979		1989		1999		2007		2008*	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Nordland	< 100	746	89	274	82	216	84	118	84	125	86
	100–999	65	8	29	9	13	5	5	4	7 ⁴⁾	4
	1 000–1 999	10	1	9	3	13	5	4	3		
	2 000–4 999	19	2	22	7	15 ¹⁾	6	10	7	8	6
	5 000–7 999							4	3	5	3
	Antall bruk	840		334		257		141		145	
1000 høner		101		85		69		60		59	
Troms	< 100	145	80	79	66	98	79	43 ³⁾	86	38 ³⁾	84
	100–999	25	14	14	12	6	5				
	1 000–1 999	8	4	14	12	7	6	4 ²⁾	8	4 ²⁾	9
	2 000–4 999	4 ¹⁾	2	12 ¹⁾	10	13 ¹⁾	11				
	5 000–7 999							3	6	3	7
	Antall bruk	182		119		124		50		45	
1000 høner		42		63		52		27		27	
Finnmark	< 100	16	57	28 ³⁾	85	42	93	8 ⁵⁾	100	13 ⁵⁾	100
	100–999	8	29			3 ⁴⁾	6				
	1 000–1 999	4 ²⁾	14	5 ²⁾	15						
	Antall bruk	12		33		45		8		13	
	1000 høner		12		12		6		12		12
<i>Hele</i>	< 100	11 198	76	3 653	62	2 712	67	1 114	59	1 117	60
<i>Landet</i>	100–999	2 474	17	996	17	321	8	91	5	91	5
	1 000–1 999	411	3	592	10	398	10	104	6	84	5
	2 000–4 999	470	3	624	11	477	12	219	12	188	10
	5 000–7 999	59	0	33	1	116	3	306	16	323	17
	> 8 000	43	0	32	1	40	1	45	2	46	2
	Antall bruk	14 655		5 930		4 064		1 879		1 849	
	1000 høner		3 828		3 442		3 181		3 542		3 606

* Foreløpig tall

- 1) Noen med > 5 000 høner
- 2) Noen med 2 000–4 999 høner
- 3) Noen med 100–999 høner
- 4) Noen med > 1 000 høner
- 5) Noen har > 8 000 høner

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 3j Antall jordbruksbedrifter med slaktekyllinger. Etter antall slakta kyllinger

Antall slakta kyllinger		2001		2003		2006		2007	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Østfold	< 25 000	14	16	8	11	3	4	10	11
	25 000–49 999	12	13	10	14	6	7	5	6
	50 000–74 999	26	29	22	30	14	17	13	15
	75 000–99 999	22	24	15	20	15	18	12	14
	100 000–149 999	9	10	12	16	34	40	37	42
	> 150 000	7	8	7	9	12	14	11	13
	Antall bruk	90		74		84		88	
1000 kyllinger	6 990		6 204		9 551		9 340		
Akershus og Oslo	< 25 000	6 ²⁾	38	3 ²⁾	20	6 ²⁾³⁾	37	4 ²⁾	26
	25 000–49 999								
	50 000–74 999	5 ⁴⁾	31						
	75 000–99 999			7 ³⁾	47			3	20
	100 000–149 999					7	44	5	33
	> 150 000	5 ⁶⁾	32	5 ⁶⁾	33	3	19	3	20
	Antall bruk	16		15		16		15	
1000 kyllinger	1 339		1 659		1 824		1 714		
Hedmark	< 25 000	10	9	5	5	8	7	8	6
	25 000–49 999	22	21	18	17	18	15	14	11
	50 000–74 999	47	44	25	24	21	18	28	22
	75 000–99 999	18	17	37	36	21	18	22	17
	100 000–149 999	5	5	15	14	46	39	55 ⁷⁾	44
	> 150 000	4	4	4	4	4	3		
	Antall bruk	106		104		118		127	
1000 kyllinger	6 849		8 489		10 341		11 026		
Oppland	< 25 000	4	31	3	25				
	25 000–49 999	5	38	3	25	6 ¹⁾³⁾	50	5 ¹⁾³⁾	50
	50 000–74 999	4	31	6 ⁴⁾	50				
	75 000–99 999								
	100 000–149 999					6	50	5	50
	Antall bruk	13		12		12		10	
	1000 kyllinger	458		507		870		792	
Buskerud	< 25 000	7	41	5 ²⁾	36	5 ²⁾	36		
	25 000–49 999	3	18						
	50 000–74 999	4	24	3	21	3	21	5 ¹⁾	39
	75 000–99 999	3 ⁵⁾	18	6 ⁵⁾	43	3	21	3	23
	100 000–149 999					3	21	5	38
	Antall bruk	17		14		14		13	
	1000 kyllinger	739		813		833		1 019	

1) Noen med < 25 000 kyllinger

2) Noen med 25 000–49 999 kyllinger

3) Noen med 50 000–74 999 kyllinger

4) Noen med 75 000–99 999 kyllinger

5) Noen med > 100 000 kyllinger

6) Noen med 100 000–149 999 kyllinger

7) Noen med > 150 000 kyllinger

Tabell 3j forts. Antall jordbruksbedrifter med slaktekyllinger. Etter antall slakta kyllinger

Antall slakta kyllinger		2001		2003		2006		2007	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Vestfold	< 25 000	5	14	6	16				
	25 000-49 999	4	11	5	13	9 ⁵⁾	27	9 ⁵⁾	28
	50 000-74 999	22	59	7	18	5	15	5	16
	75 000- 99 999	3	8	20 ¹⁾	53	9	27	8	25
	100 000-149 999	3	8			10 ²⁾	30	10 ²⁾	31
	Antall bruk	37		38		33		32	
1000 kyllinger		2 244		2 388		2 595		2 517	
Telemark	< 25 000					5 ⁴⁾⁶⁾	100	5 ⁴⁾⁶⁾	100
	Alle bruk	5		7		5		5	
	1000 kyllinger	164		174		124		124	
Aust- Agder	Antall bruk	2		2		2		2	
	1000 kyllinger	78		54		179		179	
Vest- Agder	< 25 000					5 ⁴⁾	100	5 ⁴⁾	100
	Antall bruk	7		6		5		5	
	1000 kyllinger	252		332		183		117	
Rogaland	< 25 000	14	17	6	8	5	5	4	4
	25 000-49 999	23	27	16	21	8	8	8	8
	50 000-74 999	22	26	11	14	9	9	8	8
	75 000-99 999	19	23	38	49	12	12	12	13
	100 000-149 999	6 ²⁾	7			61	62	61	64
	> 150000			6 ³⁾	8	3	3	3	3
	Antall bruk	84		77		98		96	
1000 kyllinger		4 979		5 556		9 959		9 885	
Hordaland	< 25 000	9	45	5	29	3	21	3	21
	25 000-49 999	5	25	9 ⁴⁾	53	7 ⁴⁾	50	7 ⁴⁾	50
	50 000-74 999	3	15						
	75 000-99 999	3	15	3 ³⁾	18				
	100 000-149 999					4	29	4	29
	Antall bruk	20		17		14		14	
1000 kyllinger		700		681		783		783	

- 1) Noen med > 100 000 kyllinger
- 2) Noen med > 150 000 kyllinger
- 3) Noen med 100 000-149 999 kyllinger
- 4) Noen med 50 000-74 999 kyllinger
- 5) Noen med < 25 000 kyllinger
- 6) Noen med 25 000 - 49 999 kyllinger

Tabell 3j forts. Antall jordbruksbedrifter med slaktekyllinger. Etter antall slakta kyllinger

Antall slakta kyllinger		2001		2003		2007		2008	
		Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Sogn og Fjordane	Alle bruk	4		2		1		1	
	1000 kyllinger	60		60		410		0	
Møre og Romsdal	< 25 000					3	50	4	57
	> 25 000					3	50	3	43
	Alle bruk	3		8		6		7	
	1000 kyllinger	133		191		242		251	
Sør-Trøndelag	< 25 000	8	17	4	8	6	8	4	6
	25 000–49 999	8	17	5	10	9	13	6	9
	50 000–74 999	9	20	10	20	9	13	7	10
	75 000–99 999	21 ¹⁾	45	15	29	17	24	18	27
	100 000–149 999			17	33	31 ³⁾	43	32 ³⁾	47
	Antall bruk	46		51		72		67	
	1000 kyllinger	2 779		4 180		5 917		5 982	
Nord-Trøndelag	< 25 000			4	8	5	6	4	5
	25 000–49 999	15 ²⁾	27	11	21	8	10	11	13
	50 000–74 999	17	30	13	25	12	15	6	7
	75 000–99 999	24 ³⁾	43	19	37	17	22	19	22
	100 000–149 999			5 ³⁾	10	33	42	45	51
	> 150 000					3	4	3	3
	Antall bruk	56		52		78		88	
Nordland	1000 kyllinger	4 009		3 952		7 247		8 488	
	Alle bruk	1		2		3		2	
Troms	1000 kyllinger	0		0		0		0	
	Alle bruk	2		1		0		0	
Finnmark	1000 kyllinger	0		0		0		0	
	Alle bruk	2		0		0		0	
<i>Hele landet</i>	< 25 000	90	18	61	13	63	11	52	9
	25 000–49 999	103	20	82	17	69	12	61	11
	50 000–74 999	165	32	104	22	90	16	81	14
	75 000–99 999	108	21	158	33	107	19	100	18
	100 000–149 999	27	5	56	12	203	36	257	46
	> 150 000	18	4	21	4	29	5	24	4
	Antall bruk	511		482		561		575	
	1000 kyllinger	31 774		35 242		48 610		52 437	

* Foreløpig tall

- 1) Noen med 100 000-149 999 kyllinger
- 2) Noen med < 25 000 kyllinger
- 3) Noen med > 150 000 kyllinger

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Den beregna totalpopulasjon.

13 Produksjon

Tabell 4a Produksjon korn, fylker. 1000 tonn

	1989	1999	2006	2007	2008*
Østfold	223,5	226,2	261,0	247,9	302,5
Akershus/Oslo	222,9	247,0	218,9	255,1	268,7
Hedmark	244,2	230,3	222,9	247,0	250,4
Oppland	107,7	90,0	67,1	83,5	84,4
Buskerud	89,4	97,9	70,7	80,7	79,0
Vestfold	97,3	115,3	101,0	110,5	127,5
Telemark	26,8	32,3	26,5	24,9	30,6
Aust-Agder	2,9	7,3	2,8	2,7	2,8
Vest-Agder	2,5	6,1	2,9	2,4	2,4
Rogaland	12,5	14,8	17,4	12,0	11,2
Hordaland	-	0,2	0,1	0,0	0,0
Sogn og Fjordane	-	0,7	0,1	0,0	0,1
Møre og Romsdal	6,8	7,6	5,0	4,1	4,2
Sør-Trøndelag	51,3	57,4	62,3	53,1	62,0
Nord-Trøndelag	89,9	83,5	119,5	87,0	130,3
Nordland	-	1,5	0,6	0,5	0,5
Troms	-	-	0,0	0,0	0,0
Finnmark	-	-	0,0	0,0	0,0
<i>Hele landet</i>	<i>1 179,6</i>	<i>1 218,1</i>	<i>1 178,8</i>	<i>1 211,4</i>	<i>1 356,6</i>

* Foreløpig tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4b Produksjon poteter, fylker. 1000 tonn

	1989	1999	2005	2006	2007
Østfold	32,7	24,7	16,4	16,8	11,3
Akershus/Oslo	18,9	16,7	14,2	17,8	18,9
Hedmark	129,8	137,9	117,2	148,6	139,8
Oppland	55,2	44,7	32,4	36,2	29,6
Buskerud	14,3	12,2	10,4	12,6	7
Vestfold	50,4	37,7	33,5	43,9	36,2
Telemark	11,2	8,4	6,2	7,0	3,1
Aust-Agder	8,8	2,8	5,0	4,8	4,5
Vest-Agder	4,5	1,8	1,1	1,5	1
Rogaland	38,8	23,7	21,6	24,2	26,5
Hordaland	2,3	0,9	0,5	0,4	0,3
Sogn og Fjordane	4,7	3,8	2,9	3,3	2,4
Møre og Romsdal	9,4	6,9	4,3	5,1	4,6
Sør-Trøndelag	10,7	8,0	5,1	4,5	5,3
Nord-Trøndelag	50,5	39,9	35,7	39,5	30,8
Nordland	7,9	5,7	3,2	4,2	4,6
Troms	4,7	4,2	6,6	7,5	3,7
Finnmark	0,5	0,4	0,3	0,3	0,2
<i>Hele landet</i>	<i>455,1</i>	<i>380,2</i>	<i>316,6</i>	<i>378,2</i>	<i>329,8</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 4c Produksjon av kumelk, meierileveranser inkl. gårdssmør beregnet som melk, fylker.
Millioner liter

	1989	1999	2005	2007	2008
Østfold	43,3	35,6	31,8	33,1	34,3
Akershus/Oslo	30,5	33,6	28,7	27,8	28,1
Hedmark	114,1	98,7	85,5	86,9	86,9
Oppland	198,0	183,5	168,9	171,8	173,3
Buskerud	44,9	37,7	33,8	32,8	33,2
Vestfold	18,0	17,9	15,1	15,5	16,5
Telemark	18,9	16,5	13,7	13,4	13,4
Aust-Agder	12,2	13,7	12,7	12,4	12,4
Vest-Agder	42,1	35,5	32,7	32,7	32,9
Rogaland	316,1	269,2	273,7	285,1	284,0
Hordaland	112,6	98,2	83,1	78,0	77,3
Sogn og Fjordane	119,9	123,9	106,4	107,4	103,9
Møre og Romsdal	190,3	163,0	150,3	150,7	146,0
Sør-Trøndelag	185,7	167,3	149,9	153,5	150,5
Nord-Trøndelag	201,0	180,6	169,0	176,8	173,3
Nordland	123,6	113,6	104,2	109,2	107,7
Troms	41,8	39,0	34,8	34,7	33,9
Finnmark	22,4	19,8	18,0	19,3	19,1
<i>Hele landet</i>	<i>1 835,4</i>	<i>1 647,3</i>	<i>1 512,4</i>	<i>1 541,3</i>	<i>1 526,7</i>

Kilde: Norske meierier og Q-meieriene (i Gausdal og på Jæren)

Tabell 4d Produksjon storfe- og kalvekjøtt, fylker. Tonn

	1986	1989	1999	2007	2008
Østfold	1 897	1 835	2 409	1 703	1 732
Akershus/Oslo	2 241	3 796	2 590	1 838	1 927
Hedmark	4 335	4 916	5 799	5 133	5 590
Oppland	8 095	5 888	11 335	10 594	11 302
Buskerud	1 775	860	2 287	1 968	2 008
Vestfold	955	1 646	1 391	1 105	1 147
Telemark	907	850	1 338	1 076	1 124
Aust-Agder	843	872	990	831	876
Vest-Agder	1 701	1 527	2 373	2 082	2 129
Rogaland	11 997	11 416	15 717	13 825	14 495
Hordaland	4 894	6 152	5 250	3 891	3 912
Sogn og Fjordane	4 854	5 369	5 854	5 241	5 169
Møre og Romsdal	7 499	7 996	9 255	7 768	7 711
Sør-Trøndelag	7 610	9 618	9 445	8 488	8 353
Nord-Trøndelag	7 300	5 362	10 375	10 216	9 673
Nordland	4 798	5 390	6 613	6 374	6 709
Troms	1 305	1 251	1 723	1 470	1 531
Finnmark	492	614	671	641	709
<i>Hele landet</i>	<i>73 498</i>	<i>75 356</i>	<i>95 414</i>	<i>84 244</i>	<i>86 097</i>

Kilde: Fraktkontoret for slakt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

Tabell 4e Produksjon svinekjøtt, fylker. Tonn

	1986	1989	1999	2007	2008
Østfold	7 106	5 146	9 400	9 989	10 272
Akershus/Oslo	5 938	12 882	6 797	6 070	6 208
Hedmark	8 576	6 618	13 000	14 340	14 899
Oppland	7 729	5 626	9 366	9 459	9 520
Buskerud	1 249	390	1 730	1 236	1 132
Vestfold	5 158	6 029	8 491	9 274	9 750
Telemark	1 728	1 967	2 013	2 062	2 033
Aust-Agder	902	1 425	901	674	675
Vest-Agder	923	181	1 070	685	653
Rogaland	19 940	15 735	24 486	31 923	33 728
Hordaland	3 150	6 323	2 467	1 868	1 958
Sogn og Fjordane	1 573	1 665	1 319	1 810	1 869
Møre og Romsdal	2 237	1 480	2 318	2 548	2 405
Sør-Trøndelag	4 154	3 755	3 575	2 478	2 552
Nord-Trøndelag	11 779	12 252	16 556	17 221	18 451
Nordland	1 638	1 965	3 281	4 698	5 152
Troms	392	225	1 314	868	908
Finnmark	221	155	295	181	165
<i>Hele landet</i>	<i>84 817</i>	<i>83 821</i>	<i>108 379</i>	<i>117 384</i>	<i>122 330</i>

Kilde: Fraktkontoret for slakt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

Tabell 4f Produksjon sau- og lammekjøtt, fylker. Tonn

	1986	1989	1999	2007	2008
Østfold	82	5	104	86	92
Akershus/Oslo	202	870	177	195	202
Hedmark	1 559	1 959	1 280	1 268	1 310
Oppland	2 475	1 019	2 630	2 729	2 752
Buskerud	1 249	1 028	1 285	1 136	1 179
Vestfold	77	281	86	83	79
Telemark	729	531	682	633	618
Aust-Agder	415	309	424	325	325
Vest-Agder	545	478	614	545	538
Rogaland	4 195	3 931	4 023	4 734	4 877
Hordaland	2 392	3 150	2 307	1 993	2 144
Sogn og Fjordane	2 376	2 278	2 370	1 983	2 115
Møre og Romsdal	1 591	1 481	1 348	1 179	1 215
Sør-Trøndelag	1 380	1 349	1 201	1 445	1 506
Nord-Trøndelag	863	665	881	862	862
Nordland	1 858	2 182	1 781	2 128	2 208
Troms	999	932	1 155	1 364	1 360
Finnmark	213	299	238	242	256
<i>Hele landet</i>	<i>23 198</i>	<i>22 749</i>	<i>22 585</i>	<i>22 929</i>	<i>23 638</i>

Kilde: Fraktkontoret for kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

Tabell 4g Produksjon fjørfekjøtt, fylker. Tonn

	1985	1989	1999	2007	2008
Østfold	4 507	5 901	10 529	14 830	16 528
Akershus/Oslo	1 322	1 264	1 907	2 395	2 539
Hedmark	1 665	3 355	7 002	14 299	16 378
Oppland	158	400	677	960	1 113
Buskerud	324	546	914	1 328	1 296
Vestfold	866	1 392	3 007	4 351	4 806
Telemark	199	253	386	189	223
Aust-Agder	79	95	191	254	308
Vest-Agder	209	382	318	193	112
Rogaland	1 879	2 462	4 825	11 898	14 217
Hordaland	275	800	881	980	995
Sogn og Fjordane	101	152	114	36	0
Møre og Romsdal	133	325	280	284	331
Sør-Trøndelag	270	1 485	2 432	8 664	11 218
Nord-Trøndelag	361	966	3 034	9 383	13 919
Nordland	90	-	7	-	0
Troms	36	-	-	-	0
Finnmark	13	-	-	-	0
<i>Hele landet</i>	<i>12 485</i>	<i>19 779</i>	<i>36 504</i>	<i>70 043</i>	<i>83 983</i>

Kilde: Fraktkontoret for kjøtt og Statistisk sentralbyrå. Statens landbruksforvaltning.

Tabell 4h Produksjon egg, fylker. Tonn

	1989	1999	2001	2006	2007	2008
Østfold	4 888	5 669	5 231	6 765	6 889	7 377
Akershus/Oslo	3 642	3 621	3 110	3 322	3 650	3 279
Hedmark	3 728	5 042	5 535	3 580	3 601	3 786
Oppland	2 601	2 415	2 244	2 050	1 977	2 303
Buskerud	1 402	1 132	1 097	2 100	2 189	2 140
Vestfold	2 527	2 421	2 432	1 747	1 809	1 863
Telemark	2 167	1 724	1 679	1 796	1 906	1 637
Aust-Agder	1 389	1 206	1 302	983	1 170	1 109
Vest-Agder	2 119	1 422	1 440	1 252	1 141	1 042
Rogaland	14 098	12 023	12 539	15 191	15 886	17 382
Hordaland	3 996	2 571	2 480	1 851	1 647	1 641
Sogn og Fjordane	1 937	1 120	1 126	1 566	1 531	1 490
Møre og Romsdal	1 864	1 274	1 252	1 517	2 009	1 983
Sør-Trøndelag	1 786	1 838	1 773	1 856	1 816	1 779
Nord-Trøndelag	1 772	2 323	2 767	3 671	4 381	5 260
Nordland	1 298	1 037	937	933	925	1 058
Troms	965	776	625	368	387	466
Finnmark	178	91	82	160	180	182
<i>Hele landet</i>	<i>52 358</i>	<i>47 705</i>	<i>47 650</i>	<i>50 710</i>	<i>53 094</i>	<i>55 777</i>

Kilde: BFJs totaltall for landet fordelt fylkesvis etter Statistisk sentralbyrås dyretall (tom 2001). Fom. 2002 får vi fylkesvise tall fra SLF.

14 Distriktpolitikk og sysselsetting

Tabell 5 Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Driftsstørrelse		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Østfold	< 100 ^{//}	2 595	2 077	1 036	530	531	-2,2	-6,7	-7,2
	100-199	1 490	1 430	1 056	751	729	-0,4	-3,0	-4,0
	200-299	782	812	669	523	506	0,4	-1,9	-3,1
	300-499	453	496	577	500	470	0,9	1,5	-2,3
	500-799	79	106	222	233	239	3,0	7,7	0,8
	≥ 800	22	24	44	140	145	0,9	6,2	14,2
	Alle bruk	5 421	4 945	3 604	2 722	2 620	-0,9	-3,1	-3,5
	Gj.snitt størrelse	139	155	214	285	288			
Akershus og Oslo	< 100 ^{//}	3 075	2 366	1 095	531	526	-2,6	-7,4	-7,8
	100-199	1 350	1 185	854	650	635	-1,3	-3,2	-3,2
	200-299	695	715	540	420	401	0,3	-2,8	-3,3
	300-499	494	589	639	505	492	1,8	0,8	-2,9
	500-799	165	186	280	287	286	1,2	4,2	0,2
	≥ 800	35	35	76	165	173	0,0	8,1	9,6
	Alle bruk	5 814	5 076	3 484	2 558	2 513	-1,3	-3,7	-3,6
	Gj.snitt størrelse	138	161	234	311	315			
Hedmark	< 100 ^{//}	7 665	5 469	2 394	1 012	982	-3,3	-7,9	-9,4
	100-199	1 907	2 004	1 629	1 080	1 049	0,5	-2,1	-4,8
	200-299	582	852	952	733	702	3,9	1,1	-3,3
	300-499	428	521	642	745	728	2,0	2,1	1,4
	500-799	165	186	271	330	329	1,2	3,8	2,2
	≥ 800	40	48	86	159	173	1,8	6,0	8,1
	Alle bruk	10 787	9 080	5 974	4 059	3 963	-1,7	-4,1	-4,5
	Gj.snitt størrelse	93	118	182	263	268			
Oppland	< 100 ^{//}	8 155	5 523	2 885	1 531	1 549	-3,8	-6,3	-6,7
	100-199	2 172	2 673	2 482	1 821	1 743	2,1	-0,7	-3,9
	200-299	600	797	1 106	1 168	1 141	2,9	3,3	0,3
	300-499	258	308	453	719	733	1,8	3,9	5,5
	500-799	42	58	115	184	183	3,3	7,1	5,3
	≥ 800	8	9	13	54	58	1,2	3,7	18,1
	Alle bruk	11 235	9 368	7 054	5 477	5 407	-1,8	-2,8	-2,9
	Gj.snitt størrelse	81	103	146	193	195			
Buskerud	< 100 ^{//}	5 027	3 841	1 846	817	782	-2,7	-7,1	-9,1
	100-199	1 235	1 380	1 181	849	811	1,1	-1,5	-4,1
	200-299	298	348	472	437	424	1,6	3,1	-1,2
	300-499	124	155	254	312	314	2,3	5,1	2,4
	500-799	27	35	57	122	129	2,6	5,0	9,5
	≥ 800	2	4	10	56	65	7,2	9,6	23,1
	Alle bruk	6 713	5 763	3 820	2 593	2 525	-1,5	-4,0	-4,5
	Gj.snitt størrelse	74	90	137	204	210			

Tabell 5 forts. Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Brukstørrelse		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Vestfold	< 100 ^{//}	2 226	1 740	841	497	505	1,9	4,3	-5,5
	100-199	1 258	1 184	849	539	500	-2,4	-7,0	-5,7
	200-299	353	441	420	278	271	-0,6	-3,3	-4,8
	300-499	124	165	260	240	240	2,3	-0,5	-0,9
	500-799	25	30	68	122	130	2,9	4,7	7,5
	≥ 800	5	5	25	67	63	1,8	8,5	10,8
	Alle bruk	3 991	3 565	2 463	1 743	1 709	0,0	17,5	-4,0
	Gj.snitt størrelse	108	123	177	241	244			
Telemark	< 100 ^{//}	4 726	3 582	1 704	769	757	-2,7	-7,2	-8,6
	100-199	449	569	614	496	479	2,4	0,8	-2,7
	200-299	62	101	190	186	191	5,0	6,5	0,1
	300-499	19	32	90	155	153	5,4	10,9	6,1
	500-799	4	1	17	45	44	-12,9	32,8	11,1
	≥ 800	2	2	1	12	15	0,0	-6,7	35,1
	Alle bruk	5 262	4 287	2 616	1 663	1 639	-2,0	-4,8	-5,1
	Gj.snitt størrelse	50	60	100	154	157			
Aust-Agder	< 100 ^{//}	2 800	1 812	820	319	305	-4,3	-7,6	-10,4
	100-199	182	266	319	226	212	3,9	1,8	-4,4
	200-299	18	45	83	111	101	9,6	6,3	2,2
	300-499	7	10	30	71	78	3,6	11,6	11,2
	500-799	1	1	5	14	19	0,0	17,5	16,0
	≥ 800			1	1	1			0,0
	Alle bruk	3 008	2 134	1 258	742	716	-3,4	-5,1	-6,1
	Gj.snitt størrelse	38	53	96	152	157			
Vest-Agder	< 100 ^{//}	3 700	2 588	1 229	536	513	-3,5	-7,2	-9,3
	100-199	296	468	509	331	333	4,7	0,8	-4,6
	200-299	35	87	181	197	189	9,5	7,6	0,5
	300-499	11	19	71	138	137	5,6	14,1	7,6
	500-799	1	1	4	23	29	0,0	14,9	24,6
	≥ 800				3	4			
	Alle bruk	4 043	3 163	1 994	1 228	1 205	-2,4	-4,5	-5,4
	Gj.snitt størrelse	44	59	102	158	162			
Rogaland	< 100 ^{//}	5 985	4 024	2 185	1 505	1 494	-3,9	-5,9	-4,1
	100-199	2 184	2 612	2 168	1 470	1 394	1,8	-1,8	-4,8
	200-299	467	758	1 226	1 083	1 032	5,0	4,9	-1,9
	300-499	144	231	542	747	761	4,8	8,9	3,8
	500-799	8	28	61	217	209	13,3	8,1	14,7
	≥ 800	3	3	7	53	66	0,0	8,8	28,3
	Alle bruk	8 791	7 656	6 189	5 075	4 956	-1,4	-2,1	-2,4
	Gj.snitt størrelse	86	111	156	200	203			

Tabell 5 forts. Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Brukstørrelse		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Hordaland	< 100 ^{//}	9 424	6 311	3 833	1 883	1 858	-3,9	-4,9	-7,7
	100-199	818	1 273	1 433	1 049	1 021	4,5	1,2	-3,7
	200-299	43	110	271	367	370	9,8	9,4	3,5
	300-499	14	14	54	167	158	0,0	14,5	12,7
	500-799	3	3	3	34	39	0,0	0,0	33,0
	≥ 800			1	3	6			22,0
	Alle bruk	10 302	7 711	5 595	3 503	3 452	-2,9	-3,2	-5,2
Gj.snitt størrelse	46	60	84	121	122				
Sogn og Fjordane	< 100 ^{//}	8 078	5 738	3 296	1 544	1 502	-3,4	-5,4	-8,4
	100-199	752	1 290	1 760	1 391	1 312	5,5	3,2	-3,2
	200-299	29	76	208	497	492	10,1	10,6	10,0
	300-499	10	7	30	137	164	-3,5	15,7	20,8
	500-799	1	1	1	13	17	0,0	0,0	37,0
	≥ 800				2	3			
	Alle bruk	8 870	7 112	5 295	3 584	3 490	-2,2	-2,9	-4,5
Gj.snitt størrelse	51	64	90	129	132				
Møre og Romsdal	< 100 ^{//}	8 465	5 034	2 371	1 028	1 002	-5,1	-7,3	-9,1
	100-199	1 331	1 966	1 774	1 106	1 025	4,0	-1,0	-5,9
	200-299	172	350	686	734	720	7,4	7,0	0,5
	300-499	25	47	170	398	422	6,5	13,7	10,6
	500-799	2	3	14	68	70	4,1	16,7	19,6
	≥ 800		2	3	8	12		4,1	16,7
	Alle bruk	9 995	7 402	5 018	3 342	3 251	-3,0	-3,8	-4,7
Gj.snitt størrelse	57	80	123	178	180				
Sør-Trøndelag	< 100 ^{//}	5 240	3 093	1 561	741	722	-5,1	-6,6	-8,2
	100-199	2 002	2 313	1 816	1 100	1 065	1,5	-2,4	-5,8
	200-299	410	673	1 005	817	754	5,1	4,1	-3,1
	300-499	135	160	379	634	627	1,7	9,0	5,8
	500-799	9	20	37	143	159	8,3	6,3	17,6
	≥ 800	5	3	7	34	44	-5,0	8,8	22,7
	Alle bruk	7 801	6 262	4 805	3 469	3 371	-2,2	-2,6	-3,9
Gj.snitt størrelse	87	115	159	221	226				

Tabell 5 forts. Antall jordbruksbedrifter i drift etter størrelse, fylker

Bruksstørrelse		1979	1989	1999	2007	2008*	Årlig %-vis endring		
							79-89	89-99	99-08
Nord-Trøndelag	< 100 ^{//}	4 192	2 567	1 431	772	777	-4,8	-5,7	-6,6
	100-199	2 117	2 286	1 806	1 113	1 043	0,8	-2,3	-5,9
	200-299	736	928	1 131	921	898	2,3	2,0	-2,5
	300-499	277	374	560	752	726	3,0	4,1	2,9
	500-799	39	43	86	208	230	1,0	7,2	11,6
	≥ 800	9	7	12	53	59	-2,5	5,5	19,4
	Alle bruk	7 370	6 205	5 026	3 819	3 733	-1,7	-2,1	-3,3
Nordland	Gj.snitt størrel-	107	136	176	234	238			
	< 100 ^{//}	7 235	3 382	1 481	628	637	-7,3	-7,9	-8,9
	100-199	1 334	1 557	1 229	731	746	1,6	-2,3	-5,4
	200-299	243	522	770	671	620	7,9	4,0	-2,4
	300-499	37	80	327	536	513	8,0	15,1	5,1
	500-799	3	7	22	127	123	8,8	12,1	21,1
	≥ 800	2	2	4	27	27	0,0	7,2	23,6
Alle bruk	8 854	5 550	3 833	2 720	2 666	-4,6	-3,6	-4,0	
Troms	Gj.snitt størrel-	58	94	151	224	221			
	< 100 ^{//}	4 758	2 203	950	320	299	-7,4	-8,1	-12,1
	100-199	526	670	642	409	379	2,4	-0,4	-5,7
	200-299	82	198	330	292	289	9,2	5,2	-1,5
	300-499	9	26	122	208	205	11,2	16,7	5,9
	500-799	1	3	10	51	54	11,6	12,8	20,6
	≥ 800				5	7			
Alle bruk	5 376	3 100	2 054	1 285	1 233	-5,4	-4,0	-5,5	
Finnmark	Gj.snitt størrel-	49	78	133	204	211			
	< 100 ^{//}	1 387	650	279	83	83	-7,3	-8,1	-12,6
	100-199	229	204	165	83	83	-1,1	-2,1	-7,4
	200-299	45	115	127	99	88	9,8	1,0	-4,0
	300-499	7	32	73	100	97	16,4	8,6	3,2
	500-799	1	2	14	30	32	7,2	21,5	9,6
	≥ 800				3	3			
Alle bruk	1 669	1 003	658	398	386	-5,0	-4,1	-5,8	
Landet	Gj.snitt størrel-	56	95	160	251	252			
	< 100 ^{//}	94 733	62 000	31 237	15 046	14 824	-4,2	-6,6	-7,9
	100-199	21 632	25 330	22 286	15 195	14 559	1,6	-1,3	-4,6
	200-299	5 652	7 928	10 367	9 534	9 189	3,4	2,7	-1,3
	300-499	2 576	3 266	5 273	7 064	7 018	2,4	4,9	3,2
	500-799	575	714	1 287	2 251	2 321	2,2	6,1	6,8
	≥ 800	134	144	290	845	924	0,7	7,3	13,7
Alle bruk	125 302	99 382	70 740	49 935	48 835	-2,3	-3,3	-4,0	
	Gj.snitt størrel-	76	100	147	206	209			

*Foreløpige tall

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5-100 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. 1979, 1989 og 1999 de fullstendige jordbrukstellingene, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 6   Kommuneklassene fordelt på fylker

Fylke	Kommuneklasser
Østfold	2,3,5
Akershus	5,7
Hedmark	1,2,3,4,5,7
Oppland	1,2,3,4,5,7
Buskerud	1,2,3,4,5,7
Vestfold	3,5,7
Telemark	1,3,4,5
Aust-Agder	1,3,4,5,6,7
Vest-Agder	1,2,3,4,5,7
Rogaland	1,2,3,4,5,7
Hordaland	1,2,3,4,5,7
Sogn og Fjordane	1,2,3,4,6
Møre og Romsdal	1,2,3,4,6
Sør-Trøndelag	1,2,3,4,5,6,7
Nord-Trøndelag	1,2,3,4,5,6
Nordland	1,2,3,4,6
Troms	1,3,4,6,7
Finnmark	1,4,6

Tabell 7a Folkemengde, fylker fordelt på kjønn per 1.1.

		1979 ¹⁾	1989	1999	2007	2008
Østfold	Menn	114 901	116 980	120 740	129 538	131 284
	Kvinner	116 876	121 017	125 278	132 985	134 174
	I alt	231 777	237 997	246 018	262 523	265 458
Akershus og Oslo	Menn	394 299	418 551	470 228	520 803	533 210
	Kvinner	427 761	448 454	493 203	536 991	545 841
	I alt	822 060	867 005	963 431	1 057 794	1 079 051
Hedmark	Menn	93 525	92 925	92 082	93 180	93 646
	Kvinner	92 564	93 881	94 239	95 512	95 643
	I alt	186 089	186 806	186 321	188 692	189 289
Oppland	Menn	90 168	91 048	90 351	90 764	91 187
	Kvinner	89 763	91 462	91 888	92 273	92 450
	I alt	179 931	182 510	182 239	183 037	183 637
Buskerud	Menn	105 970	110 974	115 922	122 404	124 584
	Kvinner	106 826	113 604	119 096	125 251	126 636
	I alt	212 796	224 578	235 018	247 655	251 220
Vestfold	Menn	91 231	96 020	103 090	110 186	111 795
	Kvinner	93 996	100 079	107 617	113 618	114 638
	I alt	185 227	196 099	210 707	223 804	226 433
Telemark	Menn	80 401	80 717	80 964	81 975	82 381
	Kvinner	81 204	82 488	83 559	84 195	84 350
	I alt	161 605	163 205	164 523	166 170	166 731
Aust-Agder	Menn	44 089	47 981	50 493	52 162	52 929
	Kvinner	44 734	48 586	50 994	52 597	53 201
	I alt	88 823	96 567	101 487	104 759	106 130
Vest-Agder	Menn	66 814	70 938	76 209	81 289	82 490
	Kvinner	68 097	72 412	77 789	82 413	83 454
	I alt	134 911	143 350	153 998	163 702	165 944
Rogaland	Menn	149 149	166 327	184 287	203 053	208 061
	Kvinner	150 097	167 024	184 772	201 513	204 626
	I alt	299 246	333 351	369 059	404 566	412 687
Hordaland	Menn	193 075	202 452	214 350	227 755	231 362
	Kvinner	196 866	205 474	217 532	228 956	231 312
	I alt	389 941	407 926	431 882	456 711	462 674
Sogn og Fjordane	Menn	53 550	54 011	54 425	53 584	53 633
	Kvinner	51 086	52 327	53 223	52 610	52 626
	I alt	104 636	106 338	107 648	106 194	106 259
Møre og Romsdal	Menn	117 844	119 194	121 493	123 089	123 882
	Kvinner	117 132	119 093	121 045	122 296	122 890
	I alt	234 976	238 287	242 538	245 385	246 772

Tabell 7a forts. Folkemengde, fylker fordelt på kjønn per 1.1.

		1979 ¹⁾	1989	1999	2007	2008
Sør-Trøndelag	Menn	120 051	123 406	128 949	139 047	141 630
	Kvinner	122 476	126 218	131 906	139 789	141 363
	I alt	242 527	249 624	260 855	278 836	282 993
Nord-Trøndelag	Menn	63 113	63 722	63 494	64 513	65 117
	Kvinner	61 558	63 028	63 303	64 556	64 739
	I alt	124 671	126 750	126 797	129 069	129 856
Nordland	Menn	123 343	120 450	119 204	117 842	117 665
	Kvinner	119 622	119 161	119 343	117 594	117 331
	I alt	242 965	239 611	238 547	235 436	234 996
Troms	Menn	73 985	74 260	75 507	77 649	77 982
	Kvinner	71 277	72 388	74 693	76 487	76 660
	I alt	145 262	146 648	150 200	154 136	154 642
Finmark	Menn	40 854	38 126	37 771	36 955	36 852
	Kvinner	37 837	35 908	36 290	35 710	35 547
	I alt	78 691	74 034	74 061	72 665	72 399
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>2 016 362</i>	<i>2 088 082</i>	<i>2 199 559</i>	<i>2 325 788</i>	<i>2 359 690</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>2 049 772</i>	<i>2 132 604</i>	<i>2 245 770</i>	<i>2 355 346</i>	<i>2 377 481</i>
	<i>I alt</i>	<i>4 066 134</i>	<i>4 220 686</i>	<i>4 445 329</i>	<i>4 681 134</i>	<i>4 737 171</i>

1) Per 31.12.1978

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 7b Folkemengde, landsdeler fordelt på kjønn per 1.1.

		1979 ¹⁾	1989	1999	2007	2008
Østlandet	Menn	970 495	1 007 215	1 073 377	1 148 850	1 168 087
	Kvinner	1 008 990	1 050 985	1 114 880	1 180 825	1 193 732
	I alt	1 979 485	2 058 200	2 188 257	2 329 675	2 361 819
Agder/Rogaland	Menn	260 052	285 246	310 989	336 504	343 480
	Kvinner	262 928	288 022	313 555	336 523	341 281
	I alt	522 980	573 268	624 544	673 027	684 761
Vestlandet	Menn	364 469	375 657	390 268	404 428	408 877
	Kvinner	365 084	376 894	391 800	403 862	406 828
	I alt	729 553	752 551	782 068	808 290	815 705
Trøndelag	Menn	183 164	187 128	192 443	203 560	206 747
	Kvinner	184 034	189 246	195 209	204 345	206 102
	I alt	367 198	376 374	387 652	407 905	412 849
Nord-Norge	Menn	238 182	232 836	232 482	232 446	232 499
	Kvinner	228 736	227 457	230 326	229 791	229 538
	I alt	466 918	460 293	462 808	462 237	462 037
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>2 016 362</i>	<i>2 088 082</i>	<i>2 199 559</i>	<i>2 325 788</i>	<i>2 359 690</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>2 049 772</i>	<i>2 132 604</i>	<i>2 245 770</i>	<i>2 355 346</i>	<i>2 377 481</i>
	<i>I alt</i>	<i>4 066 134</i>	<i>4 220 686</i>	<i>4 445 329</i>	<i>4 681 134</i>	<i>4 737 171</i>

1) Per 31.12.1978

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tabell 8a Sysselsatte i alt etter kjønn, regioner. 1000 stk.

		1999	2001	2003	2007	2008
Østfold	Menn	65	66	66	67	69
	Kvinner	57	59	59	59	64
	I alt	122	125	125	126	133
Akershus og Oslo	Menn	277	280	274	305	317
	Kvinner	251	257	251	284	297
	I alt	528	537	525	589	614
Hedmark	Menn	48	47	45	47	49
	Kvinner	41	41	44	44	43
	I alt	89	88	89	91	92
Oppland	Menn	49	49	48	49	50
	Kvinner	41	44	42	43	42
	I alt	90	93	90	92	92
Buskerud	Menn	66	64	65	70	71
	Kvinner	57	59	59	61	65
	I alt	123	123	124	131	136
Vestfold	Menn	55	57	57	59	60
	Kvinner	48	49	50	53	56
	I alt	103	106	107	112	116
Telemark	Menn	43	43	41	44	45
	Kvinner	36	37	36	38	40
	I alt	79	80	77	82	85
Aust-Agder	Menn	26	27	26	28	29
	Kvinner	23	23	23	25	25
	I alt	49	50	49	53	54
Vest-Agder	Menn	40	40	40	44	47
	Kvinner	34	34	34	38	39
	I alt	74	74	74	82	86
Rogaland	Menn	103	102	103	116	122
	Kvinner	88	86	89	103	106
	I alt	191	188	192	219	228
Hordaland	Menn	118	118	117	131	134
	Kvinner	103	100	105	113	119
	I alt	221	218	222	244	253
Sogn og Fjordane	Menn	29	30	29	29	30
	Kvinner	25	24	24	26	27
	I alt	54	54	53	55	57
Møre og Romsdal	Menn	68	65	65	68	69
	Kvinner	55	55	57	59	60
	I alt	123	120	122	127	129

Tabell 8a forts. Sysselsatte i alt etter kjønn, regioner. 1000 stk.

		1999	2001	2003	2007	2008
Sør-Trøndelag	Menn	69	72	72	77	81
	Kvinner	61	61	62	71	70
	I alt	130	133	134	148	151
Nord-Trøndelag	Menn	33	33	32	34	36
	Kvinner	26	28	28	30	29
	I alt	59	61	60	64	65
Nordland	Menn	61	60	58	60	60
	Kvinner	53	55	55	54	56
	I alt	114	115	113	114	116
Troms	Menn	41	41	41	42	44
	Kvinner	35	35	34	36	38
	I alt	76	76	75	78	82
Finnmark	Menn	19	19	18	19	19
	Kvinner	16	18	18	17	17
	I alt	35	37	36	36	36
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>1 210</i>	<i>1 214</i>	<i>1 197</i>	<i>1 289</i>	<i>1332</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>1 050</i>	<i>1 064</i>	<i>1 070</i>	<i>1 154</i>	<i>1193</i>
	<i>I alt</i>	<i>2 260</i>	<i>2 278</i>	<i>2 267</i>	<i>2 443</i>	<i>2525</i>

Tabell 8b Sysselsatte i alt, landsdeler fordelt på kjønn. 1000 stk.

		1999	2001	2003	2007	2008
Østlandet	Menn	560	563	555	597	616
	Kvinner	495	509	505	544	567
	I alt	1 055	1 072	1 060	1 141	1183
Agder og Telemark	Menn	109	110	107	116	121
	Kvinner	93	94	93	101	104
	I alt	202	204	200	217	225
Rogaland	Menn	103	102	103	116	122
	Kvinner	88	86	89	103	106
	I alt	191	188	192	219	228
Vestlandet	Menn	215	213	211	228	233
	Kvinner	183	179	186	198	206
	I alt	398	392	397	426	439
Trøndelag	Menn	102	105	104	111	117
	Kvinner	87	89	90	101	99
	I alt	189	194	194	212	216
Nord-Norge	Menn	121	120	117	121	123
	Kvinner	104	108	107	107	111
	I alt	225	228	224	228	234
<i>Hele landet</i>	<i>Menn</i>	<i>1 210</i>	<i>1 214</i>	<i>1 197</i>	<i>1 289</i>	<i>1 332</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>1 050</i>	<i>1 064</i>	<i>1 070</i>	<i>1 154</i>	<i>1 193</i>
	<i>I alt</i>	<i>2 260</i>	<i>2 278</i>	<i>2 267</i>	<i>2 443</i>	<i>2 525</i>

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Arbeidskraftsundersøkelsen

Tabell 9 Arbeidsforbruk i jordbruket fordelt på kjønn, fylker. 1000 årsverk¹⁾

		1986	1990	1999	2003	2005	2007	Årlig %-vis endring		
								86-90	90-99	99-07
Østfold	Menn	3,6	3,0	2,3	2,0	1,9	1,8	-4,7	-2,7	-3,0
	Kvinner	1,1	0,8	0,7	0,6	0,6	0,6	-9,0	-0,9	-1,9
	Sum	4,6	3,7	3,0	2,6	2,5	2,5	-5,1	-2,3	-2,8
Akershus/Oslo	Menn	3,1	2,9	2,3	2,0	1,8	1,6	-1,4	-2,7	-4,3
	Kvinner	0,9	0,7	0,7	0,6	0,6	0,5	-5,5	-0,8	-4,0
	Sum	4,0	3,6	3,0	2,6	2,4	2,1	-2,3	-2,3	-4,2
Hedmark	Menn	5,9	5,3	4,4	4,0	3,6	3,6	-2,8	-2,0	-2,8
	Kvinner	2,1	1,7	1,4	1,2	1,1	1,1	-4,9	-2,3	-3,6
	Sum	8,0	7,0	5,8	5,2	4,7	4,6	-3,3	-2,1	-3,0
Oppland	Menn	7,9	7,3	6,3	5,9	5,4	5,0	-1,9	-1,6	-3,0
	Kvinner	2,9	2,7	2,1	2,0	1,8	1,7	-2,2	-2,8	-2,3
	Sum	10,8	10,0	8,4	7,9	7,1	6,8	-2,0	-1,9	-2,9
Buskerud	Menn	3,4	3,1	2,5	2,3	2,2	1,9	-2,2	-2,4	-3,6
	Kvinner	1,3	1,1	0,9	0,8	0,8	0,6	-4,8	-2,4	-4,3
	Sum	4,6	4,2	3,4	3,1	2,9	2,5	-2,3	-2,4	-3,8
Vestfold	Menn	2,2	2,2	1,7	1,6	1,4	1,4	-0,5	-2,7	-2,3
	Kvinner	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5	0,5	-6,9	-1,5	-2,6
	Sum	3,1	2,8	2,3	2,1	2,0	1,9	-2,2	-2,4	-2,3
Telemark	Menn	2,1	1,8	1,3	1,2	1,1	1,0	-4,0	-3,4	-3,1
	Kvinner	0,9	0,7	0,5	0,5	0,4	0,4	-7,8	-3,4	-2,3
	Sum	3,0	2,4	1,8	1,7	1,5	1,4	-5,1	-3,4	-2,9
Aust-Agder	Menn	1,0	0,9	0,8	0,7	0,6	0,6	-1,7	-1,7	-4,4
	Kvinner	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	-4,7	-1,8	-1,8
	Sum	1,4	1,3	1,1	1,0	0,9	0,8	-2,5	-1,7	-3,7
Vest-Agder	Menn	2,0	1,7	1,4	1,2	1,1	1,0	-4,3	-2,4	-4,4
	Kvinner	0,8	0,6	0,4	0,4	0,3	0,3	-8,4	-2,8	-4,7
	Sum	2,8	2,2	1,8	1,6	1,4	1,3	-5,4	-2,5	-4,4
Rogaland	Menn	9,5	8,7	7,0	6,7	6,1	5,7	-2,3	-2,4	-2,8
	Kvinner	3,1	2,7	2,3	2,2	2,0	2,0	-3,5	-1,9	-1,9
	Sum	12,6	11,4	9,3	8,9	8,2	7,6	-2,6	-2,2	-2,6
Hordaland	Menn	6,5	5,5	4,5	3,6	3,3	2,9	-4,2	-2,2	-5,4
	Kvinner	2,6	2,1	1,6	1,2	1,1	1,0	-5,8	-3,0	-5,5
	Sum	9,0	7,5	6,1	4,8	4,4	3,9	-4,3	-2,4	-5,4
Sogn og Fjord- dane	Menn	6,2	6,3	4,7	4,1	3,8	3,5	0,3	-3,2	-3,8
	Kvinner	2,7	2,6	1,7	1,4	1,2	1,1	-0,9	-4,6	-5,1
	Sum	8,9	8,9	6,2	5,6	5,0	4,6	0,0	-4,0	-4,1
Møre og Roms- dal	Menn	6,3	5,9	4,7	4,2	3,9	3,5	-1,5	-2,5	-4,1
	Kvinner	2,4	2,3	1,6	1,4	1,1	1,1	-1,5	-3,9	-5,1
	Sum	8,6	8,2	6,3	5,5	5,0	4,5	-1,2	-2,8	-4,3

Tabell 9 forts. Arbeidsforbruket i jord- og hagebruk fordelt på kjønn, fylker. 1000 årsverk¹⁾

		1986	1990	1999	2003	2005	2007	Årlig %-vis endring		
								86-90	90-99	99-07
Sør-Trøndelag	Menn	6,3	5,5	4,6	4,1	3,7	3,2	-3,3	-2,0	-4,4
	Kvinner	2,4	2,0	1,5	1,2	1,0	1,0	-4,7	-3,0	-4,5
	Sum	8,7	7,5	5,9	5,3	4,7	4,3	-3,7	-2,7	-4,4
Nord-Trøndelag	Menn	6,5	5,7	5,2	4,7	4,3	4,1	-3,1	-1,1	-3,1
	Kvinner	2,2	1,8	1,5	1,3	1,2	1,2	-4,5	-2,3	-3,2
	Sum	8,6	7,6	6,7	6,0	5,5	5,3	-3,2	-1,4	-3,1
Nordland	Menn	4,7	4,5	3,8	3,4	3,2	3,0	-1,3	-1,8	-3,2
	Kvinner	2,0	1,6	1,3	1,2	1,1	1,1	-5,1	-2,5	-2,8
	Sum	6,7	6,1	5,1	4,6	4,3	4,0	-2,4	-2,0	-3,1
Troms	Menn	2,5	2,3	1,8	1,6	1,4	1,3	-2,2	-2,7	-3,7
	Kvinner	1,1	0,9	0,7	0,6	0,5	0,5	-5,0	-3,2	-4,0
	Sum	3,6	3,2	2,5	2,3	1,9	1,8	-3,1	-2,8	-3,8
Finnmark	Menn	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4	-1,0	-2,4	-4,0
	Kvinner	0,3	0,3	0,2	0,2	0,2	0,1	1,9	-5,0	-4,8
	Sum	0,9	1,0	0,7	0,7	0,6	0,5	0,0	-3,2	-4,2
Hele landet	Menn	80,4	73,2	59,8	53,7	49,1	45,5	-2,3	-2,2	-3,5
	Kvinner	30,1	25,4	19,7	17,6	15,8	15,0	-4,2	-2,8	-3,5
	Sum	110,5	98,5	79,5	71,4	64,9	60,5	-2,8	-2,4	-3,5

1) 1975 timer per årsverk fram til 01.07.1989 og 1875 timer per årsverk til 1999. 1860 timer i 2001 og 1845 timer i 2003, 2005 og 2007.

Kilde: Statistisk sentralbyrå. Utvalgstillingene og den fullstendige jordbrukstillingen i 1999.

Tabell 10a Antall personlige brukere etter alder, fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2007	2008*
Østfold	-39	1 439	1 447	881	553	523
	40-49	1 105	1 334	1 105	768	755
	50-59	1 388	991	1 024	762	739
	60-65	721	596	311	369	372
	66-69	311	267	145	81	84
	over 70	414	267	110	41	43
	Totalt		5 378	4 902	3 576	2 574
Gj. alder		50	48	48	49	49
Akershus og Oslo	-39	1 491	1 326	817	459	429
	40-49	1 122	1 421	1 035	750	732
	50-59	1 440	1 012	994	757	736
	60-65	755	630	330	360	360
	66-69	386	273	126	80	95
	over 70	536	344	146	63	69
	Totalt		5 730	5 006	3 448	2 469
Gj. alder		51	49	48	50	50
Hedmark	-39	2 228	2 237	1 452	768	718
	40-49	2 009	2 339	1 716	1 116	1 087
	50-59	2 838	1 867	1 674	1 200	1 161
	60-65	1 575	1 186	579	542	570
	66-69	871	586	261	170	164
	over 70	1 174	776	235	84	84
	Totalt		10 695	8 991	5 917	3 880
Gj. alder		53	50	49	50	50
Oppland	-39	2 627	2 540	1 943	1 076	1 005
	40-49	2 301	2 394	2 034	1 569	1 531
	50-59	2 980	2 043	1 826	1 447	1 446
	60-65	1 556	1 151	659	632	647
	66-69	730	554	286	176	192
	over 70	988	630	195	79	79
	Totalt		11 182	9 312	6 943	4 979
Gj. alder		51	49	47	49	49
Buskerud	-39	1 519	1 518	979	451	416
	40-49	1 234	1 474	1 111	745	705
	50-59	1 652	1 137	1 031	743	733
	60-65	970	713	373	375	381
	66-69	539	332	162	106	110
	over 70	734	532	143	48	49
	Totalt		6 648	5 706	3 799	2 468
Gj. alder		52	50	48	50	50
Vestfold	-39	1 021	1 062	618	356	340
	40-49	807	988	780	490	463
	50-59	1 078	701	649	524	517
	60-65	541	428	220	198	213
	66-69	236	173	86	61	58
	over 70	281	179	87	39	43
	Totalt		3 964	3 531	2 440	1 668
Gj. alder		50	48	48	49	49

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Tabell 10a forts. Antall personlige brukere etter alder fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2007	2008*
Telemark	-39	1 061	1 020	639	298	288
	40-49	886	1 095	752	468	481
	50-59	1 305	861	700	484	467
	60-65	811	521	271	249	237
	66-69	459	316	123	70	70
	over 70	700	432	109	38	36
	Totalt		5 222	4 245	2 594	1 607
Aust-Agder	Gj. alder	54	51	49	50	50
	-39	621	532	310	135	125
	40-49	526	522	358	203	196
	50-59	675	457	327	225	215
	60-65	412	233	139	95	90
	66-69	269	137	69	27	24
	over 70	467	220	42	17	24
Vest-Agder	Totalt	2 970	2 101	1 245	702	674
	Gj. alder	54	50	49	50	50
	-39	786	799	599	267	254
	40-49	729	741	501	349	340
	50-59	1 009	597	481	307	296
	60-65	641	386	201	150	146
	66-69	343	235	104	55	66
over 70	505	373	93	30	29	
Rogaland	Totalt	4 013	3 131	1 979	1 158	1 131
	Gj. alder	53	51	48	49	49
	-39	2 310	2 303	1 699	1 168	1 098
	40-49	1 843	2 018	1 748	1 346	1 294
	50-59	2 101	1 636	1 638	1 295	1 248
	60-65	1 206	765	586	585	585
	66-69	567	400	229	172	187
over 70	717	499	208	113	116	
Hordaland	Totalt	8 744	7 621	6 108	4 679	4 528
	Gj. alder	50	48	47	48	49
	-39	2 061	1 871	1 232	635	599
	40-49	2 005	1 965	1 613	920	888
	50-59	2 586	1 668	1 566	1 010	988
	60-65	1 640	958	623	471	481
	66-69	885	500	276	182	188
over 70	1 043	701	225	99	112	
	Totalt	10 220	7 663	5 535	3 317	3 256
	Gj. alder	53	50	49	50	51

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Tabell 10a forts. Antall personlige brukere etter alder fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2007	2008*
Sogn og Fjordane	-39	1 800	1 719	1 182	584	549
	40-49	1 687	1 759	1 529	981	910
	50-59	2 250	1 545	1 421	1 041	1 009
	60-65	1 334	903	601	517	539
	66-69	731	514	292	166	169
	over 70	1 044	646	221	105	101
	Totalt		8 846	7 086	5 246	3 394
	Gj. alder	53	51	49	51	51
Møre og Romsdal	-39	2 047	1 848	1 197	613	561
	40-49	1 934	1 967	1 456	892	860
	50-59	2 577	1 612	1 392	918	885
	60-65	1 552	899	558	458	451
	66-69	781	481	196	136	148
	over 70	1 065	563	162	79	85
	Totalt		9 956	7 370	4 961	3 096
	Gj. alder	53	49	49	50	50
Sør- Trøndelag	-39	1 869	1 750	1 319	668	611
	40-49	1 560	1 746	1 356	1 060	1 009
	50-59	1 968	1 369	1 311	934	904
	60-65	1 188	728	483	433	437
	66-69	509	299	151	121	128
	over 70	648	317	124	48	52
	Totalt		7 742	6 209	4 744	3 264
	Gj. alder	51	48	47	49	49
Nord- Trøndelag	-39	2 105	1 862	1 462	852	791
	40-49	1 599	1 894	1 464	1 143	1 127
	50-59	1 883	1 328	1 371	996	952
	60-65	931	613	428	391	401
	66-69	370	229	135	97	105
	over 70	423	237	82	40	44
	Totalt		7 311	6 163	4 942	3 519
	Gj. alder	49	47	46	48	48

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Tabell 10a forts. Antall personlige brukere etter alder fordelt på fylker¹⁾

	Alder, år	1979	1989	1999	2007	2008*
Nordland	-39	1 663	1 477	941	482	440
	40-49	1 497	1 512	1 121	750	708
	50-59	2 302	1 173	1 122	783	775
	60-65	1 536	667	371	366	361
	66-69	806	313	151	116	126
	over 70	994	351	90	59	67
	Totalt		8 798	5 493	3 796	2 556
Gj. alder		54	49	48	50	50
Troms	-39	906	689	492	241	211
	40-49	958	775	587	356	353
	50-59	1 463	755	586	374	363
	60-65	931	399	255	189	173
	66-69	517	209	77	55	61
	over 70	579	243	39	23	26
	Totalt		5 354	3 070	2 036	1 238
Gj. alder		54	51	48	50	50
Finnmark	-39	257	233	161	85	80
	40-49	290	211	181	105	103
	50-59	419	223	163	110	98
	60-65	287	122	86	44	49
	66-69	156	80	38	17	16
	over 70	242	120	21	10	11
	Totalt		1 651	989	650	371
Gj. alder		55	52	49	49	50
<i>Landet</i>	<i>-39</i>	<i>27 811</i>	<i>26 233</i>	<i>17 923</i>	<i>9 691</i>	<i>9 038</i>
	<i>40-49</i>	<i>24 093</i>	<i>26 155</i>	<i>20 447</i>	<i>14 011</i>	<i>13 542</i>
	<i>50-59</i>	<i>31 914</i>	<i>20 975</i>	<i>19 276</i>	<i>13 910</i>	<i>13 532</i>
	<i>60-65</i>	<i>18 587</i>	<i>11 898</i>	<i>7 074</i>	<i>6 424</i>	<i>6 493</i>
	<i>66-69</i>	<i>9 466</i>	<i>5 898</i>	<i>2 907</i>	<i>1 888</i>	<i>1 991</i>
	<i>over 70</i>	<i>12 553</i>	<i>7 430</i>	<i>2 332</i>	<i>1 015</i>	<i>1 070</i>
	Totalt		124 424	98 589	69 959	46 939
Gj. alder		52	49	48	49	50

* Foreløpig tall

1) Til og med 1999 gjelder tallene kun bruk med mer enn 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå. De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 10b Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*
Østfold	< 100 ¹⁾	52,1	49,7	50,0	50,2	50,2
	100-199	48,0	47,0	47,7	49,8	50,2
	200-299	47,2	46,6	47,0	48,2	48,4
	300-499	46,8	45,5	46,8	48,3	49,0
	500-799	44,2	47,2	45,4	47,8	47,7
	≥ 800	50,8	45,6	43,0	45,1	45,5
	Alle bruk	49,7	47,9	47,9	48,9	49,2
Akershus og Oslo	< 100 ¹⁾	52,9	51,2	50,4	52,0	52,1
	100-199	48,8	47,6	48,9	50,5	51,0
	200-299	47,8	47,2	48,4	50,0	50,5
	300-499	46,9	46,6	46,3	48,9	49,4
	500-799	46,9	45,5	45,2	47,2	47,3
	≥ 800	46,1	44,7	45,2	45,8	46,7
	Alle bruk	50,6	49,0	48,4	49,7	50,1
Hedmark	< 100 ¹⁾	54,5	52,3	50,7	51,5	51,9
	100-199	48,9	47,7	48,1	50,4	50,7
	200-299	47,2	46,4	46,1	48,5	49,1
	300-499	45,7	44,7	46,1	47,7	47,7
	500-799	45,3	45,3	45,9	49,0	48,8
	≥ 800	43,4	43,4	46,7	48,1	48,8
	Alle bruk	52,6	50,1	48,5	49,6	49,9
Oppland	< 100 ¹⁾	52,8	51,4	49,6	50,6	50,9
	100-199	47,2	46,3	46,7	49,2	49,7
	200-299	45,3	43,8	44,6	47,6	48,0
	300-499	42,6	44,9	44,7	46,0	46,5
	500-799	44,7	44,6	43,6	45,3	46,0
	≥ 800	40,1	47,4	44,9	45,9	46,3
	Alle bruk	51,0	49,1	47,4	48,6	49,0
Buskerud	< 100 ¹⁾	53,4	51,2	49,9	51,8	52,4
	100-199	48,8	46,9	46,9	50,2	50,4
	200-299	47,5	46,2	45,4	48,1	48,8
	300-499	45,9	47,0	45,9	48,2	48,1
	500-799	47,2	46,1	45,5	47,7	48,7
	≥ 800	38,5	44,3	43,7	46,2	46,2
	Alle bruk	52,1	49,7	48,0	49,9	50,3
Vestfold	< 100 ¹⁾	51,2	49,2	49,9	50,2	50,4
	100-199	48,7	46,4	47,1	49,6	50,0
	200-299	47,6	45,8	45,6	49,4	49,3
	300-499	47,7	47,0	45,5	46,9	46,5
	500-799	42,2	46,8	44,9	47,8	48,4
	≥ 800	55,5	48,0	46,4	46,1	45,3
	Alle bruk	49,9	47,7	47,6	49,1	49,2
Telemark	< 100 ¹⁾	54,2	51,5	49,7	51,5	51,1
	100-199	48,5	46,8	47,0	49,6	49,6
	200-299	44,6	45,3	44,9	46,7	48,0
	300-499	40,8	44,8	46,8	47,2	47,0
	500-799	38,0	56,5	48,0	47,9	48,4
	≥ 800	60,0		44,0	53,1	47,2
	Alle bruk	53,5	50,7	48,6	49,9	49,8

Tabell 10b forts. Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*
Aust-Agder	< 100 ¹⁾	54,3	51,2	49,8	51,0	51,4
	100–199	46,1	45,0	46,9	49,3	49,3
	200–299	43,7	46,8	44,7	49,0	49,6
	300–499	49,0	46,9	42,4	46,7	46,7
	500–799			45,3	44,0	46,9
	≥ 800			54,0	62,0	63,0
	Alle bruk	53,8	50,4	48,5	49,7	49,9
Vest-Agder	< 100 ¹⁾	54,1	52,2	50,3	50,7	51,5
	100–199	45,9	44,9	44,8	48,9	48,6
	200–299	46,4	42,9	41,7	45,6	45,3
	300–499	44,3	38,5	41,0	45,1	46,4
	500–799		33,0	39,3	47,6	45,7
	≥ 800				55,0	56,0
	Alle bruk	53,4	50,8	47,8	48,7	49,0
Rogaland	< 100 ¹⁾	52,4	50,6	50,3	49,5	49,7
	100–199	45,7	45,4	46,8	48,7	49,0
	200–299	44,0	44,7	44,9	47,4	47,8
	300–499	43,8	44,4	45,1	46,2	47,0
	500–799	43,7	45,5	44,5	45,8	45,0
	≥ 800	25,0	47,0	44,8	47,7	46,8
	Alle bruk	50,2	48,0	47,4	48,2	48,5
Hordaland	< 100 ¹⁾	53,2	51,6	50,6	51,9	52,2
	100–199	46,4	44,7	46,4	49,1	49,8
	200–299	43,1	44,0	44,7	47,3	47,6
	300–499	37,6	49,5	43,9	45,1	45,7
	500–799		42,0	31,0	43,7	44,8
	≥ 800			52,0	40,0	40,5
	Alle bruk	52,6	50,4	49,1	50,3	50,7
Sogn og Fjordane	< 100 ¹⁾	53,5	51,7	51,2	52,5	53,0
	100–199	46,9	46,1	46,5	50,1	50,4
	200–299	42,6	46,5	45,2	47,2	47,8
	300–499	49,0	45,0	44,0	46,0	46,4
	500–799			37,0	39,4	46,6
	≥ 800					26,0
	Alle bruk	52,9	50,6	49,4	50,6	51,0
Møre og Romsdal	< 100 ¹⁾	53,6	51,8	51,0	52,3	53,1
	100–199	46,4	45,5	47,4	50,3	50,4
	200–299	44,8	45,0	44,7	47,6	48,0
	300–499	45,9	43,1	42,5	46,6	46,9
	500–799		36,3	40,9	45,6	46,3
	≥ 800		63,0	60,0	46,5	48,0
	Alle bruk	52,5	49,8	48,5	49,8	50,1

Tabell 10b forts. Gjennomsnittlig alder på bruker etter arealgrupper

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*
Sør-Trøndelag	< 100 ¹⁾	52,8	50,2	50,3	50,7	50,6
	100–199	47,4	46,0	46,8	49,5	49,9
	200–299	46,2	45,5	45,1	48,2	49,3
	300–499	46,0	45,6	45,0	47,3	47,2
	500–799	39,4	47,4	46,0	45,2	44,7
	≥ 800	44,0	39,0	59,9	45,4	44,5
	<i>Alle bruk</i>	50,9	48,0	47,4	48,8	49,2
Nord-Trøndelag	< 100 ¹⁾	51,2	49,3	48,9	49,7	49,6
	100–199	45,9	45,1	46,0	48,6	49,2
	200–299	45,1	44,5	45,2	46,6	46,7
	300–499	45,1	46,1	44,4	46,2	46,5
	500–799	44,6	44,1	46,5	45,5	45,0
	≥ 800	43,8	48,0	46,2	46,3	46,2
	<i>Alle bruk</i>	48,8	46,8	46,4	47,6	47,8
Nordland	< 100 ¹⁾	55,1	51,7	50,8	53,1	53,6
	100–199	46,8	44,6	46,8	50,8	51,1
	200–299	44,4	43,1	45,3	48,8	49,4
	300–499	45,1	43,4	44,4	46,9	47,7
	500–799	47,3	43,7	47,6	46,0	46,2
	≥ 800	3,0		45,5	45,0	45,2
	<i>Alle bruk</i>	53,5	48,8	47,8	49,8	50,3
Troms	< 100 ¹⁾	54,9	52,8	50,6	54,7	54,9
	100–199	46,2	45,6	47,2	49,7	50,0
	200–299	42,3	43,2	44,6	47,0	47,7
	300–499	43,4	44,1	43,8	48,0	48,4
	500–799	61,0	49,0	43,8	45,9	46,8
	≥ 800				46,4	46,1
	<i>Alle bruk</i>	53,8	50,6	48,2	49,9	50,2
Finnmark	< 100 ¹⁾	56,5	55,2	51,5	51,3	52,3
	100–199	48,1	45,9	49,3	50,8	51,2
	200–299	43,5	42,8	46,3	48,8	49,0
	300–499	47,7	47,2	43,7	47,6	46,6
	500–799		42,0	43,4	46,3	49,3
	≥ 800				43,0	39,0
	<i>Alle bruk</i>	55,0	51,7	48,9	49,2	49,5
<i>Landet</i>	< 100 ¹⁾	53,5	51,4	50,3	51,4	51,6
	100–199	47,3	46,0	46,9	49,6	50,0
	200–299	46,1	45,2	45,4	47,8	48,3
	300–499	45,7	45,6	45,2	47,0	47,4
	500–799	45,3	45,6	45,3	46,9	47,0
	≥ 800	45,4	45,1	46,0	46,4	46,7
	<i>Alle bruk</i>	51,9	49,3	48,0	49,3	49,6

1) Til og med 1999 gjelder tallene størrelsesgruppen 5–100 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå, De fullstendige jordbrukstellingene i 1979, 1989 og 1999 og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

15 Inntekter

Tabell 11a Alminnelig inntekt for bruker fordelt på fylker¹⁾, 1000 kr

	1992	1995	1999	2005	2006	2007
Østfold	159,3	204,4	277,3	372,9	314,0	336,6
Akershus	175,0	237,5	332,7	836,5	341,9	372,6
Hedmark	141,1	174,0	210,3	278,7	230,4	252,6
Oppland	144,9	154,4	198,3	293,4	213,3	230,6
Buskerud	157,9	181,5	251,8	503,0	282,8	340,4
Vestfold	155,7	215,1	275,9	416,1	314,3	349,5
Telemark	141,6	162,5	208,4	478,0	237,6	265,4
Aust-Agder	145,8	163,5	230,7	428,4	256,2	273,7
Vest-Agder	152,7	167,2	199,7	301,5	245,9	257,6
Rogaland	194,1	213,3	238,9	400,1	282,6	306,5
Hordaland	149,9	170,9	204,9	290,9	230,3	251,7
Sogn og Fjordane	155,6	159,3	188,8	221,9	205,0	216,0
Møre og Romsdal	156,4	166,2	194,7	243,2	219,2	242,1
Sør-Trøndelag	140,7	151,9	185,9	315,1	225,2	235,3
Nord-Trøndelag	158,8	165,5	189,7	349,8	229,1	237,1
Nordland	137,4	146,0	158,9	185,7	182,4	185,4
Troms	132,5	139,8	158,4	184,3	190,2	194,3
Finnmark	132,6	139,6	154,5	207,6	191,7	191,5
<i>Hele landet</i>	<i>153,8</i>	<i>174,3</i>	<i>214,5</i>	<i>339,8</i>	<i>243,9</i>	<i>264,0</i>

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Tabell 11b Alminnelig inntekt for bruker og eventuell ektefelle/samboer fordelt på fylker¹⁾,
1000 kr

	1992	1995	1999	2005	2006	2007
Østfold	230,4	300,3	395,2	549,9	481,6	518,6
Akershus	265,6	324,8	464,1	1 036,5	522,6	566,5
Hedmark	205,9	247,8	314,5	426,0	376,4	408,7
Oppland	211,9	228,1	296,9	433,9	350,2	378,0
Buskerud	222,5	266,5	365,9	682,9	445,6	519,9
Vestfold	223,9	302,6	403,0	654,1	485,1	540,5
Telemark	204,5	232,8	313,1	622,9	372,4	421,8
Aust-Agder	203,4	236,3	340,5	584,1	404,7	427,2
Vest-Agder	214,6	241,4	296,4	439,5	382,0	402,6
Rogaland	277,6	308,5	364,6	575,3	448,0	491,2
Hordaland	211,1	240,0	309,6	443,0	379,6	415,2
Sogn og Fjordane	225,6	233,7	289,2	355,7	339,8	361,6
Møre og Romsdal	228,2	243,1	297,8	382,8	360,6	397,1
Sør-Trøndelag	203,1	223,0	281,6	464,7	364,5	384,9
Nord-Trøndelag	230,4	239,7	290,6	394,6	375,9	396,7
Nordland	198,5	218,1	253,5	314,6	314,4	324,9
Troms	192,6	208,5	252,5	312,9	323,7	338,4
Finnmark	192,0	213,4	246,9	336,4	325,0	344,9
<i>Hele landet</i>	<i>222,3</i>	<i>252,1</i>	<i>321,3</i>	<i>495,5</i>	<i>392,5</i>	<i>425,9</i>

1) Før 2001 gjelder tallene kun de over 5 daa

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Bøndernes inntekt og formue

16 Bruken av innsatsfaktorer, kostnads- utviklingen

Tabell 12 Kraftfôrpriser¹⁾ for ulike områder, kr per 100 kg, ekskl. mva.

		1985	1990	1999	2006	2007	2008
Østlandet	Kufôr A/Formel 97 L	310,8	373,3	243,0	263,0	268,0	286,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	315,1	376,0	246,0	276,0	278,0	292,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	313,7	371,1	252,0	278,0	286,0	323,0
Trøndelag /Nord-Norge	Kufôr A/Formel 97 L	308,3	372,2	276,4	273,0	273,0	286,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	313,2	371,0	281,2	276,0	277,0	292,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	312,1	360,5	272,4	295,0	299,0	323,0
Agder/ Rogaland	Kufôr A/Formel 97 L	307,4	365,8	251	260,0	265,0	293,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	314,5	375,8	256,2	266,0	275,0	299,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	309,4	356,2	253,5	269,0	279,0	306,0
Vestlandet	Kufôr A/Formel 97 L	313,9	383,0	255,0	263,0	268,0	286,0
	Svinefôr 3 / Format kombi fri	317,6	390,3	258,0	276,0	278,0	292,0
	Burhønefôr / Kromat egg 2	312,8	371,2	264,0	278,0	286,0	323,0

1) Sekkepriser 1985 og 1990, i 1999 bulkpriser per juli måned, fra 2003 gjennomsnittspriser for drøvtyggerfôr, svinefôr og fjørfefôr

Kilde: BFJ, Totalkalkylen for jordbruket

17 Priser

Tabell 13a Priser jordbruksvarer, produsentpriser

	1979	1989	1999	2006	2007	2008
KORN						
Hvete, kr/kg	1,83	3,30	2,36	2,01	2,08	2,13
Havre, kr/kg	1,50	2,54	1,78	1,57	1,62	1,82
POTETER, kr/kg	1,25	1,91	2,08	3,19	3,58	3,03
FRUKT OG GRØNNSAKER						
Hodekål, kr/kg	1,56	1,69	2,22	2,92	3,90	3,57
Gulrøtter, kr/kg	1,59	2,84	3,58	4,62	4,93	5,02
Epler, kr/kg	2,47	4,38	6,02	7,24	9,09	9,03
KUMELK, kr/l	1,92	2,94	3,19	3,63	3,84	3,90
KJØTT						
Storfekjøtt, kr/kg	22,28	32,82	27,26	32,99	34,54	36,76
Svinekjøtt, kr/kg	15,01	25,56	19,81	19,42	21,91	22,98
Sau/lam, kr/kg	22,64	27,47	27,91	29,00	32,58	36,77
Fjørfekjøtt høne, kr/kg	6,91	6,49	1,10	-2,54	-3,17	-2,56
Fjørfekjøtt kylling, kr/kg	16,79	25,07	16,63	15,04	15,55	16,57
EGG, kr/kg	10,20	12,97	10,90	11,02	12,19	12,44

Kilde: Totalkalkylen for jordbruket

Tabell 13b Priser jordbruksvarer, engrospriser ekskl. mva¹⁾ Kr

	1979	1989	1999	2006	2007	2008
GRØNNSAKER						
Hodekål	2,31	2,52 ²⁾	3,24	4,22	4,64	4,25
Gulrøtter	1,92	4,05 ²⁾	4,80	6,48	5,87	5,98
MELKEPRODUKTER						
Melk, H-melk, l			7,24	8,58	8,94	9,74
Kremfløte, l		25,45	29,33	35,67	38,19	43,73
Smør, kg		21,81	26,23	33,52	33,52	35,49
Norvegiaost F45	12,85	36,81	52,80	58,34	58,34	59,31
Gudbrandsdalsost G35	12,55	35,62	49,82	54,63	55,30	58,36
KJØTTPRODUKTER						
Storfe (okse kl 1)	14,58	36,80	34,72	40,60	42,17	44,46
Sau (lam kl 1)	15,95	36,29	40,92	46,19	49,09	54,43
Svin kl 1	13,52	35,38	27,93	25,99	26,83	27,23
Fjørfe, kylling			29,06	29,51	29,44	30,79
EGG	12,00	17,27	15,88	15,46	15,97	16,34

1) Endringer i prisregistreringene fra 1998

2) Engrospris Økern (førstehåndsomsetning)

Kilde: Statens Landbruksforvaltning, Tine og Nortura

Tabell 13 c Priser jordbruksvarer, forbrukerpriser. Kr

	1985	1990	1999	2006	2007	2008
KORNPRODUKTER						
Hvetemel, kg	4,74	5,41	5,46	5,22	5,62	6,20
Havregryn, kg	11,86	16,04	16,14	10,77	11,50	12,95
Kneipbrød, kg	10,25	12,21	12,11	13,24	13,85	14,86
POTETER og GRØNNSAKER						
Poteter, kg	3,31	5,16	8,07	9,14	8,54	7,71
Hodekål, kg ¹⁾⁵⁾	4,97	6,69	19,33	14,88	14,13	11,15
Gulrøtter, kg ¹⁾	7,12	9,82	14,15	15,02	15,12	16,36
MELKEPRODUKTER						
Hel melk, liter	4,84	7,62	10,04	11,84	12,66	13,77
Kremfløte, liter ⁴⁾	28,22	36,76	47,38	51,14	54,66	59,46
Smør, kg	23,73	32,78	36,40	36,91	38,48	42,64
Norvegiaost F45, kg	43,94	65,01	77,01	73,86	76,01	80,90
Gudbrandsdalsost G35, kg	40,34	59,73	66,79	56,74	58,39	62,15
KJØTTPRODUKTER						
Storfekjøtt, kg ²⁾	59,24	83,27	93,29	126,79	135,28	148,01
Saukjøtt, lammestek, kg	50,21	64,74	89,29	99,39	101,58	96,66
Svinekjøtt, kg ³⁾	71,61	91,35	82,51	86,72	89,52	87,18
Fjorfekjøtt, høne, kg	21,11	31,61	..	..	..	..
Egg, kg	24,25	27,01	22,17	25,22	25,91	27,89

1) Sesongvarer. Prisen er et uveid gjennomsnitt av de månedene prisen ligger inne

2) Okse, 3 representantvarer (gj.sn. mellomørbrad, høyrygg og bibringe)

3) 3 representantvarer (gj.sn. skinkestek, koteletter og sideflesk)

4) Fra 1998 (ny serie) 3dl. pkn. tidl. 0,5 liter

5) Blomkål erstatter hodekål fra 1998 (ny serie)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

18 Likestilling

Tabell 14 Personlige brukere fordelt på kjønn, fylkestall

		1979	1989	1999	2007	2008*
Østfold	Menn	5 039	4 483	3 154	2 253	2 188
	Kvinner	335	421	422	321	328
	I alt	5 374	4 904	3 576	2 574	2 516
Akershus/Oslo	Menn	5 312	4 497	3 047	2 149	2 103
	Kvinner	418	509	401	320	318
	I alt	5 730	5 006	3 448	2 469	2 421
Hedmark	Menn	9 789	7 890	5 082	3 359	3 267
	Kvinner	903	1 104	835	521	517
	I alt	10 692	8 994	5 917	3 880	3 784
Oppland	Menn	10 412	8 485	6 097	4 326	4 255
	Kvinner	760	830	846	653	645
	I alt	11 172	9 315	6 943	4 979	4 900
Buskerud	Menn	6 081	5 080	3 280	2 099	2 032
	Kvinner	567	627	519	369	362
	I alt	6 648	5 707	3 799	2 468	2 394
Vestfold	Menn	3 751	3 274	2 183	1 490	1 456
	Kvinner	206	258	257	178	178
	I alt	3 957	3 532	2 440	1 668	1 634
Telemark	Menn	4 739	3 699	2 176	1 373	1 343
	Kvinner	482	546	418	234	236
	I alt	5 221	4 245	2 594	1 607	1 579
Aust-Agder	Menn	2 742	1 907	1 073	604	579
	Kvinner	230	195	172	98	95
	I alt	2 972	2 102	1 245	702	674
Vest-Agder	Menn	3 652	2 840	1 734	989	961
	Kvinner	364	294	245	169	170
	I alt	4 016	3 134	1 979	1 158	1 131
Rogaland	Menn	8 421	7 200	5 429	4 030	3 887
	Kvinner	318	421	679	649	641
	I alt	8 739	7 621	6 108	4 679	4 528
Hordaland	Menn	9 464	7 027	4 796	2 823	2 759
	Kvinner	759	637	739	494	497
	I alt	10 223	7 664	5 535	3 317	3 256
Sogn og Fjordane	Menn	8 165	6 384	4 483	2 882	2 777
	Kvinner	681	704	763	512	500
	I alt	8 846	7 088	5 246	3 394	3 277
Møre og Romsdal	Menn	9 287	6 736	4 279	2 614	2 520
	Kvinner	674	635	682	482	470
	I alt	9 961	7 371	4 961	3 096	2 990

Tabell 14 forts, Personlige brukere fordelt på kjønn, fylkestall

		1979	1989	1999	2007	2008*
Sør-Trøndelag	Menn	7 300	5 692	4 268	2 868	2 756
	Kvinner	440	517	476	396	385
	I alt	7 740	6 209	4 744	3 264	3 141
Nord-Trøndelag	Menn	6 932	5 697	4 452	3 080	2 979
	Kvinner	377	467	490	439	441
	I alt	7 309	6 164	4 942	3 519	3 420
Nordland	Menn	8 134	4 904	3 194	2 143	2 078
	Kvinner	668	590	602	413	399
	I alt	8 802	5 494	3 796	2 556	2 477
Troms	Menn	4 755	2 668	1 676	1 015	957
	Kvinner	599	403	360	223	230
	I alt	5 354	3 071	2 036	1 238	1 187
Finnmark	Menn	1 400	804	511	292	276
	Kvinner	252	185	139	79	81
	I alt	1 652	989	650	371	357
<i>Hele Landet</i>	<i>Menn</i>	<i>115 375</i>	<i>89 267</i>	<i>60 914</i>	<i>40 389</i>	<i>39 173</i>
	<i>Kvinner</i>	<i>9 033</i>	<i>9 343</i>	<i>9 045</i>	<i>6 550</i>	<i>6 493</i>
	<i>I alt</i>	<i>124 408</i>	<i>98 610</i>	<i>69 959</i>	<i>46 939</i>	<i>45 666</i>

* Foreløpige tall

Kilde: Statistisk sentralbyrå, De fullstendige jordbrukstellingene 1979, 1989 og 1999, og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008.

Tabell 15 Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper. Prosent

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*
Østfold	< 100 ¹⁾	8,7	10,4	14,8	16,5	18,1
	100–199	4,1	7,7	12,3	14,3	14,2
	200–299	4,1	8,2	11,0	13,8	15,0
	300–499	2,9	5,1	9,3	9,0	9,0
	500–799	6,4	4,9	5,5	7,1	8,3
	≥ 800	5,6	5,0	4,9	3,3	2,4
	Alle brukere	6,2	8,6	11,8	12,5	13,0
Akerhus og Oslo	< 100 ¹⁾	10,6	12,9	15,3	17,9	17,2
	100–199	3,7	8,7	13,1	14,9	15,6
	200–299	4,0	8,7	8,2	13,9	13,7
	300–499	3,3	5,1	9,9	10,2	11,2
	500–799	1,9	7,2	5,4	9,7	9,4
	≥ 800	0,0	6,9	4,3	1,3	1,9
	Alle brukere	7,3	10,2	11,6	13,0	13,1
Hedmark	< 100 ¹⁾	10,2	14,8	17,6	17,9	17,0
	100–199	4,4	9,1	15,0	15,1	15,3
	200–299	3,3	8,2	10,3	12,5	13,9
	300–499	3,1	6,0	7,7	9,8	10,3
	500–799	3,2	8,6	7,5	8,3	9,7
	≥ 800	6,1	11,6	9,9	5,1	4,6
	Alle brukere	8,4	12,3	14,1	13,4	13,7
Oppland	< 100 ¹⁾	8,1	10,6	14,8	16,8	16,3
	100–199	3,6	6,8	11,6	13,6	14,0
	200–299	2,7	5,9	9,9	12,1	12,0
	300–499	2,0	4,7	6,9	8,9	9,3
	500–799	5,0	5,6	5,4	7,9	7,8
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	4,3	4,1
	Alle brukere	6,8	8,9	12,2	13,1	13,2
Buskerud	< 100 ¹⁾	9,6	12,7	16,1	17,3	17,7
	100–199	5,5	7,5	12,7	17,0	17,5
	200–299	5,8	8,1	11,3	14,7	15,2
	300–499	3,3	7,9	6,3	8,5	7,4
	500–799	3,8	2,9	7,3	4,5	7,6
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	6,8	3,9
	Alle brukere	8,5	11,0	13,7	15,0	15,1
Vestfold	< 100 ¹⁾	7,2	10,0	13,1	15,3	15,7
	100–199	2,8	4,9	11,5	10,7	10,5
	200–299	2,8	4,3	7,4	9,9	10,2
	300–499	0,0	4,3	6,2	7,4	8,2
	500–799	8,7	10,7	5,9	4,5	3,4
	≥ 800	0,0	0,0	4,2	1,8	3,8
	Alle brukere	5,2	7,3	10,5	10,7	10,9

Tabell 15 forts. Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper, Prosent

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*
Telemark	< 100 ¹⁾	9,8	13,8	18,1	16,2	16,3
	100-199	5,1	8,8	13,6	14,5	15,4
	200-299	0,0	6,1	12,1	14,9	14,1
	300-499	0,0	0,0	5,6	8,9	10,5
	500-799	0,0	0,0	6,3	7,0	7,1
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	8,3
	Alle brukere	9,2	12,9	16,1	14,6	14,9
Aust-Agder	< 100 ¹⁾	8,1	10,3	16,0	16,7	16,3
	100-199	3,4	3,8	10,4	14,2	15,0
	200-299	0,0	2,4	8,4	11,2	10,4
	300-499	0,0	0,0	6,7	6,2	9,7
	500-799	0,0	0,0	0,0	9,1	6,7
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	7,7	9,3	13,8	14,0	14,1
Vest-Agder	< 100 ¹⁾	9,8	10,4	13,5	15,3	16,3
	100-199	1,7	5,2	12,0	18,0	18,2
	200-299	0,0	4,7	9,0	11,1	10,5
	300-499	0,0	0,0	4,2	8,4	9,3
	500-799	0,0	0,0	0,0	18,8	13,0
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	9,1	9,3	12,4	14,6	15,0
Rogaland	< 100 ¹⁾	4,8	7,3	13,1	15,3	15,7
	100-199	1,1	3,7	11,4	15,3	15,5
	200-299	1,5	3,4	8,3	12,5	11,8
	300-499	0,0	1,8	8,8	10,7	12,4
	500-799	0,0	3,8	8,3	11,5	11,4
	≥ 800	0,0	0,0	16,7	3,8	12,0
	Alle brukere	3,6	5,5	11,1	13,9	14,2
Hordaland	< 100 ¹⁾	7,8	9,3	15,3	17,3	17,7
	100-199	3,6	4,0	9,8	12,8	13,0
	200-299	0,0	2,9	4,5	11,1	11,8
	300-499	0,0	0,0	15,4	10,3	8,6
	500-799	0,0	0,0	0,0	4,3	11,5
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	7,4	8,3	13,4	14,9	15,3
Sogn og Fjordane	< 100 ¹⁾	8,1	10,9	17,3	18,1	18,4
	100-199	3,2	6,0	10,7	13,6	13,7
	200-299	3,6	4,1	4,8	11,8	11,8
	300-499	0,0	20,0	3,6	7,7	9,3
	500-799	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	7,7	9,9	14,5	15,1	15,3
Møre og Romsdal	< 100 ¹⁾	7,6	10,4	16,6	19,8	19,9
	100-199	2,1	5,0	12,0	15,6	15,7
	200-299	2,4	3,4	10,5	13,0	13,8
	300-499	4,2	4,3	7,1	10,6	10,6
	500-799	0,0	0,0	7,1	11,9	14,0
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	6,7	8,6	13,7	15,6	15,7

Tabell 15 forts. Andelen kvinner av personlige brukere, fylkesvis etter arealgrupper, Prosent

	Bruksstørrelse	1979	1989	1999	2007	2008*
Sør-Trøndelag	< 100 ¹⁾	7,2	10,6	12,8	15,2	14,7
	100–199	2,4	5,7	9,2	12,7	12,6
	200–299	3,0	7,2	8,3	10,5	11,9
	300–499	2,4	7,3	8,0	10,4	10,4
	500–799	14,3	0,0	5,6	9,4	8,0
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	10,5	11,5
	Alle brukere	5,7	8,3	10,0	12,1	12,3
Nord-Trøndelag	< 100 ¹⁾	7,0	9,7	13,7	17,8	20,3
	100–199	2,8	6,5	8,5	12,1	12,0
	200–299	2,8	5,3	9,0	11,3	10,5
	300–499	2,3	5,9	7,9	10,7	11,6
	500–799	5,3	2,4	4,8	8,2	8,7
	≥ 800	0,0	0,0	9,1	14,3	13,8
	Alle brukere	5,1	7,6	9,9	12,5	12,9
Nordland	< 100 ¹⁾	8,6	13,9	23,2	22,9	23,2
	100–199	2,9	6,2	13,5	19,1	18,8
	200–299	2,1	4,6	9,6	11,2	11,7
	300–499	5,7	7,8	7,7	12,2	10,5
	500–799	33,3	16,7	0,0	12,5	13,4
	≥ 800	0,0	0,0	50,0	11,1	10,5
	Alle brukere	7,5	10,7	15,9	16,2	16,1
Troms	< 100 ¹⁾	12,0	15,1	21,1	22,8	24,7
	100–199	5,4	7,2	17,0	21,1	23,1
	200–299	3,8	9,6	12,8	16,0	18,3
	300–499	0,0	22,7	7,5	10,9	10,6
	500–799	0,0	33,3	20,0	4,3	5,9
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	11,2	13,1	17,7	18,0	19,4
Finnmark	< 100 ¹⁾	17,3	22,4	29,4	35,6	41,7
	100–199	4,8	13,3	22,4	24,7	22,5
	200–299	4,5	7,1	9,4	21,7	20,7
	300–499	16,7	20,7	13,9	8,3	10,9
	500–799	0,0	0,0	0,0	18,5	20,7
	≥ 800	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
	Alle brukere	15,2	18,7	21,4	21,3	22,7
Landet	< 100 ¹⁾	8,6	11,4	16,2	17,5	17,8
	100–199	3,2	6,3	11,8	14,6	14,9
	200–299	3,2	6,3	9,3	12,4	12,7
	300–499	2,6	5,5	8,1	9,9	10,3
	500–799	4,1	6,5	6,0	8,6	9,1
	≥ 800	2,8	6,7	6,3	4,2	4,4
	Alle brukere	7,3	9,5	12,9	14,0	14,2

* Foreløpige tall

1) Til og med 1999 gjelder tallene gruppa 5–100 dekar

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Søknad om produksjonstillegg og beregna totalpopulasjon i 2007 og 2008

Budsjettnemnda for jordbruket

Oslo, 16.04.09

Knut Børve

Per Harald Agerup

Ann Merete Furuberg

Anders Thomas Knutsen

Per Arne Skjeflo

Anne Snellingen Bye

Olaf Godli

Renate Kvamme

Johnny Ødegaard

Guro Dæhlen

Steinar Helgen

Hilde Haug Simonhjell

Oddmund Hjukse